

GRAD BORL ARHEOLOŠKE RAZISKAVE V LETU 2019

GRAD BORL ARHEOLOŠKE RAZISKAVE V LETU 2019

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Zavod za varstvo
kulturne dediščine Slovenije

Tisk publikacije se financira v okviru operacije sodelovanja 19.3 Naša Drava, ki je del programa CLLD pri LAS Haloze, sofinancira pa Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja, Republika Slovenija in Občina Cirkulane. Za vsebino publikacije je odgovoren Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014–2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije. Raziskave in poizkopavalno obdelavo arhiva najdišča je omogočilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, izvedel pa Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

MMXXII

Monografije CPA 14

Grad Borl. Arheološke raziskave v letu 2019

avtorji

Evgen Lazar, Monika Arh, Bine Kramberger

izdajatelj

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Poljanska cesta 40, SI-1000 Ljubljana

<http://www.zvkds.si>

uredniški odbor

Maja Janežič, glavna urednica

Barbara Nadbath, odgovorna urednica

Tadeja Mulh, članica

Nives Zupančič, oblikovalka zbirke in likovna urednica

Vanja Celin, tehnična urednica

recenzentki

Alenka Tomaž, Zrinka Mileusnić

lektoriranje slovenskega besedila

Nina Krajnc

prevod v angleščino

Marko Stokin

avtorja prispevkov

Tomaž Verbič, Borut Toškan

oblikovanje in prelom

Nives Zupančič

izris najdb

Samo Ohman, Ajda Podgorelec, Nina Bratušek, Elvino
Kuhar, Iva Ekart, Bine Kramberger

vektoriziranje risb gradiva

Monika Arh, Bine Kramberger, Nataša Svenšek, Marko
Reš, Tamara Strmšek

terenske fotografije in fotografije najdb

Evgen Lazar, Robert Lebar, Gašper Rutar, Davorin Ciglar
Milosavljević

izdelava načrtov in risb (preseki, tlorisi) najdišča

Evgen Lazar, Robert Lebar

končno oblikovanje risb s fotografijami in izdelava tabel

Bine Kramberger

Spletna izdaja

Vse edicije zbirke Monografije CPA so brezplačne.

Najdete jih na povezavah:

<http://www.zvkds.si/sl/kategorija-publikacije/e-knjige>

<https://www.dlib.si/>

© 2022 Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije

Vse pravice pridržane.

ISSN 2630-208X

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v

Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 107348227

ISBN 978-961-7169-14-0 (PDF)

Vsebina

5	1 Uvod	Evgen Lazar
6	2 Geografski in arheološki oris najdišča	Evgen Lazar
11	3 Zaščitne arheološke raziskave	Evgen Lazar
13	Geološka podlaga	
15	Faza I – pozni neolitik in eneolitik (sredina 5.–prva polovica 3. tisočletja pr. n. št.)	
17	Faza II – prva faza srednjeveških posegov (12.–13. stoletje)	
19	Faza III – druga faza srednjeveških posegov (14.–15. stoletje)	
20	Faza IV – prva faza novoveških posegov (do leta 1778)	
22	Faza V – druga faza novoveških posegov (po letu 1778)	
22	Faza VI – moderni posegi 20. in 21. stoletja	
23	4 Opredelitev prazgodovinskega gradiva	Bine Kramberger
23	Lončenina	
30	Kamnita orodja	
30	Zaključek	
32	5 Opredelitev srednjeveškega gradiva	Monika Arh
32	Lončenina	
49	Kovinsko gradivo	
51	Kamnito gradivo	
51	Živalske kosti	
51	Zaključek	
56	6 Opredelitev novoveškega in sodobnega gradiva	Monika Arh
60	7 Analize	
60	Rezultati radiokarbonskega datiranja	Bine Kramberger
62	Petrografska analiza kamnitih artefaktov	Tomaž Verbič
64	Arheozoološke analize	Borut Toškan

73	8 Sklep
	Evgen Lazar, Bine Kramberger, Monika Arh
76	9 Borl Castle. Archaeological Research in the Area of Remediation of the Bank, Wall and Terrace in 2019
	(Evgen Lazar, Bine Kramberger, Monika Arh)
79	10 Literatura
90	11 Katalog stratigrafskih enot
	Evgen Lazar
99	12 Katalog gradiva
	Monika Arh, Bine Kramberger

1 Uvod

Engen Lazar

Predhodne arheološke raziskave so bile izvedene na območju predvidene sanacije brežine, zidu in terase gradu Borl na parceli št. *4/3, k. o. Dolane. Obravnavana terasa je del gradu Borl, ki je v Register nepremične kulturne dediščine vpisan kot *Dolane – Grad Borl* (EŠD 35) in je z Odlokom o razglasitvi Gradu Borl za kulturni spomenik državnega pomena (Ur. l. RS, št. 81/99-3809, 22/2002-969) razglašena za spomenik državnega pomena. Arheološke raziskave so bile izvedene med januarjem in majem 2019, pod vodstvom Evgena Lazarja, univ. dipl. arheologa, višjega konservatorja (*sliki 1, 2*).

Slika 1 Območje terase pred začetkom strojnega izkopa; pogled proti zahodu (foto R. Lebar).

Slika 2 Pogled na Grad Borl in območje terase med arheološkimi raziskavami; pogled proti jugovzhodu (foto G. Rutar).

2 Geografski in arheološki oris najdišča

Evgen Lazar

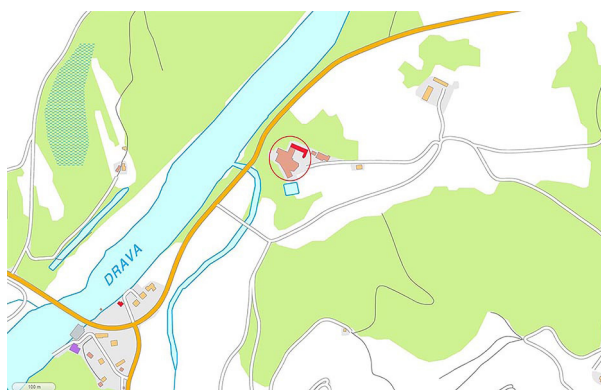
Arheološke raziskave so potekale na območju terase gradu Borl na parceli št. *4/3, k. o. Dolane, ki se nahaja neposredno nad skalno brežino, kjer so se izvajala sanacijska dela.

Grad se nahaja na 60 m visoki litotamnijski apnenčasti skali neposredno nad sotočjem reke Drave in potoka Bela. Grad stoji neposredno nad magistralno cesto, ki povezuje Ptuj z Zavrčem oziroma južnim delom Halož in naprej z Varaždinom na Hrvaškem. S svojo lokacijo na 60 m visoki skali dominira nad celotnim južnim Podravjem in delu Halož. V neposredni bližini,

le nekaj sto metrov gorvodno, se nahaja tudi most čez Dravo (*slike 3–10*).

Haloze so terciarno gričevje v severovzhodni Sloveniji, ob meji s Hrvaško. Območje je bilo od sredine oligocena do pliocena del Panonskega morja, v katerem so se odlagale plitvomske usedline. Danes okoli tri četrtine pokrajine prekriva lapor, preostalo so kremeni peščenjaki, le višji predeli zahodnih Halož so iz litotamnijskega apnenca (*slika 6*).¹

Z območja Borla so že v 19. stoletju poznali kamnite sekire.² Morda so na podlagi teh najdb pri Borlu dom-

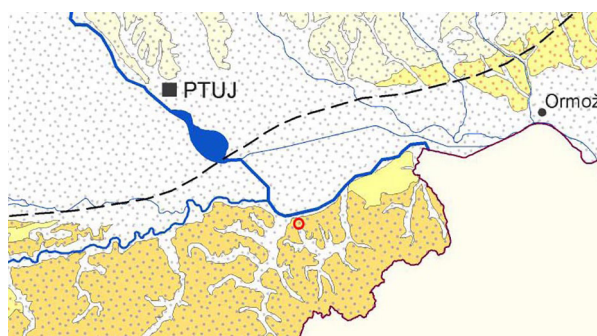
Slika 3 Območje gradu Borl (<http://www.geopedia.si>).

Slika 4 Lidarski posnetek območja gradu Borl in lokacija izkopavanja (http://gis.arso.gov.si/evode/profile.aspx?id=atlas_voda_Lidar@Arso&culture=en-US).

Slika 5 Pogled na grad Borl z levega brega reke Drave (foto E. Lazar).

Slika 6 Geološka karta območja (<http://www.geopedia.si>).

¹ Vovk 1999, 616.

² Pichler 1879. Ena od teh je v Joaneju v Gradcu, inv. št. 3224.

nevali sledove neolitske naselbine.³ V bližini so domnevali tudi rimsko postajo *Remista*, pod gradom rimski most, kjer bi naj prečkala Dravo cesta *Poetorio – Siscia*, na grajskem griču pa rimski kastel, ki bi naj nadzoroval domnevni prehod čez reko. Vendar iz rimskega obdobja neposredno z Borla arheoloških najdb še ne poznamo.

Strateški pomen obravnavanega prostora je v srednjem veku določala bližina Ptuja, ki je bil v 1. tisočletju naše-ga štetja najpomembnejši kraj na celotnem slovenskem ozemlju. Njegov pomen je določala predvsem že ome-njena cesta, ki je potekala ob reki in jo je nekje v bližini tudi prečkala ter se pri Zavrchu dotaknila skrajnega se-vera Haloz. Čeprav za to ne obstajajo dokazi, pa je po mnenju raziskovalcev obravnavano območje v drugi polovici 9. stoletja verjetno spadalo v okvir Koceljeve Spodnje Panonije, kjer so nato šele v prvi polovici 10. stoletja zavladali Madžari, z vladavino katerih so tudi neposredno povezani začetki gradu Borl.⁴

O času izgradnje gradu strokovnjaki niso enotne-ga mnenja. Morebiti je stal že v 11. ali v začetku 12. stoletja, ko naj bi kot ogrska obmejna postojanka va-roval prehod čez reko Dravo. Po mnenju avtorjev o tem priča tudi ogrsko poimenovanje gradu z nazivi kot so *Borlyn*, *Bornel* oziroma *Bornyl*, kot tudi nemško *Anchelstain*, *Ankensteine* ali *Ankchenstain*, ki naj bi ozna-čevali prehod čez reko. Po drugi strani pa bi lahko bila nemška imena prevod iz slovenskega imena Borl, ki v slovaščini še danes pomeni *moleča pečina*.⁵ V strokovni literaturi je tako uveljavljeno, da začetki segajo v čas 12. stoletja. Po prvih opisih gradu iz 19. stoletja naj bi ta stal že leta 1199, ko je Friderik Ptujski na velikonočno nedeljo na ravnici nasproti borlskega gradu premagal Madžare.⁶ Kljub temu je Ivan Stopar začetek njegove pozidave umestil v čas po letu 1255, ko se grad prvič omenja v pisnih virih.⁷ S tako časovno umestitvijo iz-gradnje gradu pa se ne strinja Jože Curk, ki meni, da so ga Madžari ustanovili in postavili že pred letom 1200, saj naj bi obstajal že vsaj sto let, ko so se tukaj leta 1258 Madžari umikali s Štajerske. Curk svojo trditev uteme-

ljuje tudi s tem, da je bil grad leta 1255, ko se prvič omenja, po petdesetih letih ponovno v madžarski lasti. Prav tako so ga Madžari šteli pod svojo posest in fevd ves srednji vek.⁸ Oba pa se strinjata, da grad, kljub dej-stvu, da je verjetno nastal v 12. oziroma mogoče že v 11. stoletju, v svojem gradbenem sestavu ne vsebuje stavbnih elementov iz časa pred 13. stoletjem. V tem času naj bi šlo le za utrdbo gradiškega tipa, ki je služila kot vojaška postojanka v času madžarske posesti ter v času dravinjske posesti v 1. polovici 13. stoletja. Svo-jo utrditev in grajsko preobrazbo naj bi grad doživel šele v 2. polovici 13. stoletja, ko je kot madžarski fevd postal del posesti gospodov Ptujskih.⁹ Iz tega obdobja je namreč ohranjeno fevdno pismo iz arhiva rodbine Stubenbergov, s katerim je ogrski kralj Bela IV. grad Borl v fevd podelil Frideriku IV. Ptujskemu. Gre za prvo omembo gradu z imenom *Anchelstain*. Grad Borl je omenjen tudi v rimani kroniki Otokarja iz Gaala. Omemba se nanaša na burno leto 1258, ko je Fri-derik V. Ptujski pri Borlu pregnal ogrske čete, ki so pred tem prodrle do Marenberga, nazaj na Hrvaško.¹⁰ Ogrski vpliv na Štajerskem je pojenjal po letu 1261, vendar pa so leta 1291 Madžari grad in pripadajoče gospostvo želeli pridobiti nazaj, zaradi česar so se vneli tudi spopadi, ki pa za Madžare očitno niso bili uspešni. Leta 1294 je nato rodbina gospodov Ptujskih od Dra-vinjskih gospodov prevzela t. i. borlski grb, srebrno narobe obrnjeno sidro v rdečem polju.¹¹ To obdobje predstavlja v gradbeni zgodovini gradu drugo gradbe-no fazo.¹² Takrat je nastal mogočen stolp z obzidanim dvoriščem in cisterno. Grad je imel izrazit utrdbeni značaj. Kljub temu pa je po mnenju avtorjev srednje-veški grad obsegal poleg stolpa tudi poslopje ob za-hodni stranici dvorišča. V 13. stoletju je tako celotno prednjo stran prvotnega gradu s svojo mogočno ste-no zastiral bergfrid, za njim je bilo manjše trapezasto oblikovano zaprto dvorišče z vodnjakom (cisterno) in hišo na zahodni strani. Hišo so pozneje podaljšali proti jugu, nova trakta pa so pozidali ob severni in vzhodni

3 Kovačič 1926, 3.

4 Vnuk 2010, 10.

5 Vnuk 2010, 9.

6 Vnuk 2010, 9.

7 Stopar 2008, 33.

8 Vnuk 2010, 9.

9 Vnuk 2010, 10.

10 Vnuk 2010, 14.

11 Vnuk 2010, 15.

12 Curk 1985, 367.

Slika 7 Borl III, sign. M. Greischer, 1681. PMPO, inv. št. G 575g.

stranici dvoriščnega obzidja.¹³ V času nastanka gradu, v 11. ali 12. stoletju, pa je šlo verjetno le za utrdbo gradiškega tipa, ki je služila kot manjši vojaški stacionarij.¹⁴ V 14. stoletju, leta 1308, se Borl prvič omenja kot Onchenstayn. V pisnih virih se navaja tudi, da je leta 1323 izumrla rodbina Borlskih. V eni od listin se pojavi ime kastelana gospodov Ptujskih Fricla z Borla (*Frizl von Ancherstain*), ki je v njihovem imenu upravljal z gradom. Kasneje, leta 1355, se Borl omenja kot utrdba.¹⁵ Prva omemba gradu Borl v 15. stoletju izhaja iz leta 1412. Grad se omenja kot *Ankelstain*. Leta 1438, ko umre zadnji izmed gospodov Ptujskih, Friderik IX. Ptujski, se začne pravda zaradi dediščine gospodov Ptujskih. Po koncu te je leta 1441 grad Borl prešel v

roke grofice Ane Schaunberške. Kmalu za tem, leta 1446, je verjetno utrpel določeno škodo ob vpadu ogrske vojske na Štajersko, morda so ga za kratek čas tudi zavzeli. Grad je potem v drugi polovici 15. stoletja nekajkrat zamenjal lastnika oziroma oskrbnika, dokler ga leta 1481 ni zavzela in porušila ogrska vojska pod poveljstvom Viljem Teutterja. Slednjemu je kralj Matija Korvin grad in gospostvo zastavil do leta 1488, ko ga je izplačal. Kralj je nato grad in pripadajoče gospostvo v zahvalo za vojaške podvige podelil v svobodno last vojskovodji Jakobu Székelyu.¹⁶

Do leta 1504 je na gradu živel Jakobov brat Nikolaj. Potem so ga po Jakobovi smrti zaradi mladoletnosti njegovih sinov do leta 1524 upravljali skrbniki, ko je postal polnoleten njegov sin Luka. Ta je do svoje smrti leta 1574 skrbno ravnal z gradom in gospostvom, ki mu ga je leta 1532 uspelo tudi povečati. Posestvo Székelyjev je bilo tako ob njegovi smrti eno največjih na Štajerskem. Sledila pa sta postopen propad in razprodaja družinske posesti.¹⁷ Ko so grad leta 1494 dobili Székelyi v svojo izključno last, so okoli notranjega dvorišča zgradili tri trakte. Zahodni se je naslonil na stolp, vzhodni je puščal ob stolpu prost dostop na dvorišče, severni pa je služil za njuno povezavo in grajsko opazovalnico.¹⁸

Slika 8 Območje gradu Borl na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 – karte – 6. zvezek, sekција 171, Ljubljana, 2000).

13 Vnuk 2010, 44.
14 Vnuk 2010, 46.
15 Vnuk 2010, 15.

16 Vnuk 2010, 20.
17 Vnuk 2010, 21.
18 Curk 1985, 367.

Novo obdobje v zgodovini gospostva in gradu Borl se začne leta 1639, ko je grof Henrik Ludvik Thurn – Valsassina gosposčino prodal baronu Ivanu Karlu Sauerju. Po tem letu so novi lastniki začeli postopno in dolgotrajno prenovo, ki se je zaradi velikopoteznosti zavlekla čez celo stoletje. Notranje dvorišče so opremili z arkadnimi hodniki, grajsko stavbo razširili proti vzhodu in zahodu ter utrdili predgradje, v katerem so postavili vrsto novih gospodarskih objektov. Obnova pa se ni omejila samo na grad, ampak so na terasi pod gradom uredili tudi park, v središču katerega je bil postavljen paviljon. V tem času se je z nakupi tudi zelo razširil oziroma povečal obseg gospostva.¹⁹ Vnuk in potomec Ivana Karla Sauerja Jurij Friderik se je leta 1656 poročil z Marijo Barbaro, rojeno grofico Traurmannsdorf, in je bil leta 1668 povzdignjen v grofovski stan. S tem je družina Sauer tudi prevzela ime *von und zu Ankenstein*. Jurij in Marija Barbara sta leta 1674 v ladijskem delu gradu dala pozidati novo grajsko cerkev. Temeljni kamen zanjo je bil položen leta 1678, kar je razvidno iz napisa na srebrni plošči odkriti leta 1982.²⁰ To obdobje v Curkovi gradbeni zgodovini gradu predstavlja četrto gradbeno fazo. V tem obdobju se je začela velika izgradnja Borla. Najprej so nastali dvonadstropni stebriščni arkadni hodniki ob severni, vzhodni in južni stranici notranjega dvorišča skupaj z vhodno steno s portalom in obema biforama, čemur sta sledila južni podaljšek zahodnega trakta in pravokotni prizidek vzhodnega, ki je prevzel dvoetažno viteško dvorano. Sredi stoletja je začelo nastajati osrednje dvorišče, pri čemer so v dveh fazah zgradili vzhodni in južni trakt, ki je obsegal tudi vhod na to dvorišče, okrašen z aliančnim grbom rodbin Sauer-Trautmannsdorf. Pred južno stranico predgradja sta postavila še predzidje klinaste oblike, ki je ustvarilo nekak cvinger kot dodatno obrambo gradu s strani, s katere ga je bilo najlažje napasti (slika 7).

Grad Borl je leta 1705 pogorel. V požaru je bil, glede na popis oziroma oceno škode stavbnega izvedenca, poškodovan velik del gradu. Sredstva za obnovo v baročnem slogu je verjetno prispevala grofica Marija Ana. Ta obnova prestavlja peto gradbeno fazo po

Curku.²¹ Grof Franc Anton Sauer je v gradu uredil knjižnico.

Zadnji lastnik gradu in gospostva rodbine Sauer je bil grof Vincenc Sauer, ki ga je leta 1801 prodal knezu Stanislavu Poniatowskemu.²² Ta pa je že leta 1803 grad prodal grofici Mariji Viljemini Leslie, ki je na gradu živel do leta 1851. Iz tega časa izhaja prvi opis gradu, ki ga je napisal ptujski kurat Simon Povoden: „da je bil grad nekoč utrdba, katere posadko je ščitilo obzidje z dviznim mostom in obrambnim jarkom. V gradu so tri dvorišča, cisterna in orožarna, v kateri pa ni več orožja. Ohranjeni so sledovi kazemat, ječ in deželnega sodišča. Na Borlu so bili tudi podzemni hodniki, o čemer pričajo globoke skalne kleti. Trhli zahodni del gradu je grozil, da se bo podrl, ker je razpokal spodnji del pečine, na kateri je stal, vendar so to preprečili s pravočasno pozidavo vmesnih zidov. Sedaj stoji na še varnem delu te razpokane pečine s kvadri tlakovana glorieta, ki ponuja izvrsten razgled na Ptuj. Prvo grajsko dvorišče (predgradje), na katerem so glavni vhod v grad in gospodarska poslopja, krasi ovalni bazen fontane, ki jo napaja studenčnica s sosednjega Plešivca, sama fontana pa zadovoljuje potrebe ljudi in živali. Nič manj dobrodejna za vsakega lastnika gradu nista sadovnjak in angleški park, ki ju je ob znožju gradu ob potoku Beli lastnoročno zasadil 24. decembra 1818 umrli grajski duhovnik Fleury, v zgornjem delu pa sedaj sega vse do oranžerije. Cesto, ki vodi na grad, z obeh strani obdaja aleja. Grajske sobane sicer niso moderno in bogato opremljene, vendar so tako lepe, da razveselijo oko vsakogar, ki se sprehodi skozi nj. Dosti bolj zoprni je pogled na izropano viteško dvorano, ki je bila nekoč okrašena z 81 portreti članov rodbine Sauer. Nesrečno vandalsko divjanje je izvirnike uničilo v tolikšni meri, da ni moč najti nobenega več: izginili so na vekomaj, in to v škodo rodbine Sauer, ki je s tem izgubila svoje rodovno deblo. Vrh stolpa je krasil cesarsko–kraljevski orel, ki je spominjal na to, da je bil grad nekoč v deželnoknežji lasti. V grajski kapeli je visel tudi portret duhovnika, ki naj bi po ljudskem izročilu predstavljal v Leskovcu rojenega kardinala; ker o tem ni nobenih zgodovinskih podatkov, izročilo ne ustreza realnosti.

19 Vnuk 2010, 22.

20 Vnuk 2010, 25.

21 Vnuk 2010, 47; Curk 1985, 367.

22 Vnuk 2010, 27.

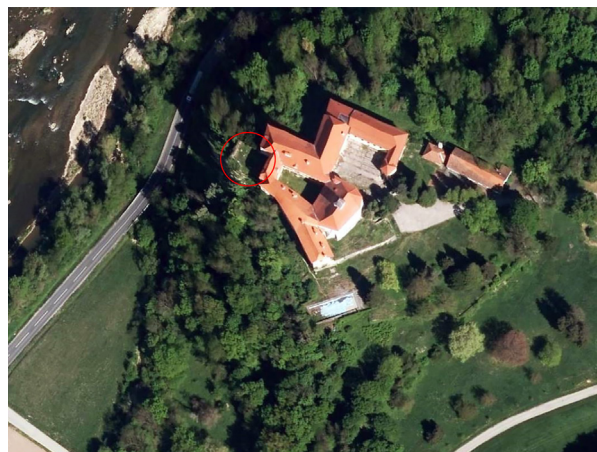

Slika 9 Izsek iz Franciscejskega katastra (RKD RS, AS 177/M/F/M58/g, list A01).

Povoden meni, da portret predstavlja barona Janeza Jakoba Lamberškega, krškega knezoškofa, ki je leta 1605 Ivanu Ludviku Sauerju v fevd podelil neka posestva pri Vitanju, kakor navaja borlski urbar.²³ Že leta 1843 je grofica Marija Viljemina Leslie dala grad prepisati na nečaka grofa Ferdinanda Wurmbrand – Stuppacha, ki pa ga je prevzel šele po grofici smrti. Leta 1854 je dal grad prenoviti v poletno rezidenco.

Od začetka 20. stoletja se je začelo konstantno dolgotrajno propadanje grajskega poslopja, ki je bilo povezano predvsem s turbulentnim političnim dogajanjem in spremembami v 20. stoletju. Tako je že pred 2. svetovno vojno zamenjal nekaj lastnikov, ki jim je veliko razpadajoče grajsko poslopje predstavljalo gospodarsko in finančno breme. Predvsem zgradarinski davek je bil zelo obremenjujoč za lastnike grajskih poslopij, ki so jih zaradi tega davka namenoma delno uničili. Med 2. svetovno vojno je bilo (1941–1943) na gradu prehodno zbirno taborišče za Slovence, kasneje pa straža, ki je varovala most čez reko Dravo.

Po koncu vojne je grad postal splošno ljudsko premoženje in leta 1951 so ga začeli prenavljati. Že naslednje leto so v njem odprli letovišče Borl, ki je delovalo vse do leta 1981. Leta 1982 je nato Zavod SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine po daljših pripravljalnih delih začel s kompleksno gradbeno sanacijo gradu. Dela so začeli na severovzhodnem traktu gradu, v katerem sta viteška dvorana in kapela. Med izkopom utora za železobetonsko ploščo, med zgornjo kletjo in kapelo, je bila v zidu za glavnim oltar-

Slika 10 Ortofoto posnetek gradu Borl (<http://gis.arso.gov.si/atlasokolja>).

jem odkrita vzidana plošča iz belega apnenca dimenzij $32 \times 35 \times 6$ cm. V sredini plošče je skoraj kvadratna vdolbina, pokrita s pokrovom iz črnega kamna. Ko so ta pokrov dvignili, so pod njim našli masivno tolčeno srebrno ploščico velikosti $12 \times 11,5$ centimetrov. Na njej pa je v enostavnem graviranem okvirju navedeno, da je kapelo Sv. Trojice in Device Marije dal zgraditi grof Georg Friderik Sauer Borlski, svobodni baron na Kozjaku, gospodar Velenja, Šoštanja itd., temeljni kamen je položila njegova soproga Marija Barbara, rojena Trautmannsdorf, posvetil pa jo je opat Bernard Maurisberg, arhidiakon Savinjske doline in Dravskega polja 30. oktobra 1678. Ta dragocena najdba s svojimi podatki dopolnjuje napis nad vhodom, ki vodi v severni trakt z zunanjega dvorišča, in ima v kronogramu letnico 1674. Iz tega lahko sklepamo, da so leta 1674 zgradili tisti del trakta, v katerem je viteška dvorana, za zidavo severovzhodnega dela skupaj s kapelo pa so porabili kar štiri leta.²⁴

Sanacija gradu je potekala vse do leta 1990. Že leta 1982 je bil sprejet tudi revitalizacijski program gradu. Vendar se po osamosvojitvi obnovitvena dela niso nadaljevala.

23 Vnuk 2010, 27.

24 Vnuk 2010, 40.

3 Zaščitne arheološke raziskave

Engen Lazar

Arheološke raziskave na območju terase Gradu Borl smo razdelili na dva dela. Prvi del je predstavljal arheološke raziskave ob gradnji, s katerimi smo poizkušali racionalno pristopiti k zaščitnim arheoloških izkopavanjem, ki so sledila. Arheološke raziskave ob gradnji potekajo znotraj območij registrirane kulturne dediščine. Omogočajo natančno in korektno določitev debeline kulturnih plasti, določitev obsega ter metode za izvedbo nadaljnjih arheoloških raziskav v smislu zaščitnih arheoloških izkopavanj, s tem pa predstavljajo racionalizacijo zaščitnih izkopavanj oziroma omogočajo pridobitev noveliranih podatkov za določitev nadaljnjih ukrepov za varstvo arheološke dediščine.

Arheološke raziskave so potekale v skladu s sprejetimi *Minimalnimi standardi izvedbe predhodnih arheoloških raziskav* (2018) in s *Pravilnikom o arheoloških raziskavah* (Uradni list RS, št. 3/2013).

Ob strojnem izkopu novodobnih in novoveških nasutij smo arheološko dokumentirali vse odkrite plasti in strukture. Strojni izkop je potekal na celotni površini grajske terase in je bil razdeljen na dva dela. Ne-

Slika 11 Strojni izkop novoveškega nasutja SE 003 iz južnega dela kleti; pogled proti jugozahodu (foto E. Lazar).

Slika 12 Strojni izkop novoveškega nasutja SE 004 iz severnega dela kleti; pogled proti zahodu (foto E. Lazar).

posredno po začetku strojnega izkopa smo namreč ugotovili, da je bil v osrednjem delu terase zid, potekajoč v smeri vzhod–zahod (SE 005), ki je delil teraso na dva dela. Tako smo se bili primorani prilagoditi okoliščinam in izkop izvajati v dveh delih (*slika 11*). Ob strojnem izkopu smo odkrite ostaline fotografirsko, opisno in metrično dokumentirali. Kljub strojnemu izkopu smo tudi novodobne in novoveške ostaline izkopali stratigrafsko in jih dokumentirali na enak način kot med zaščitnimi arheološkimi izkopavanji. Tako smo že med raziskavami ob gradnji odkrili 24 stratigrafskih enot, ki smo jih lahko razdelili v tri faze. Strojni izkop v južnem delu terase je segal 3,75 m globoko, v severnem pa približno 4,5 m. S strojnim izkopom smo odstranili približno 750 m³, predvsem novoveških (manj novodobnih), nasutij.

Ugotovili smo, da je celotno območje terase prekrivalo do 0,6 m debelo novodobno nasutje (SE 002), ki ga je obdajalo novodobno obzidje (SE 001). Nasutje je predstavljalo hodno površino terase pred začetkom raziskav in je nastalo v 20. stoletju (Faza VI). Po odstranitvi novodobnega nasutja (SE 002) in obzidja (SE 001) smo odkrili obodne zidove SE 006, SE 007 in SE 008, ter zid SE 005, ki je delil območje

Slika 13 Strojni izkop novoveškega nasutja SE 004 in čiščenje novoveških stopnic in stebra; pogled proti zahodu (foto E. Lažar).

Slika 14 Presek novoveškega nasutja SE 003 v južnem delu kleti; pogled proti zahodu (foto E. Lažar).

terase (klet) na južni in severni del. Znotraj zidov sta pod novodobnim nasutjem ležali novoveški nasutji (SE 003 v južnem delu kleti in SE 004 v severnem) (slike 11–13). Najverjetneje sta nastali po letu 1778, ko so podrli stolpasti objekt, ki je do takrat stal na tem mestu (faza V). Istočasno je nastal tudi manjši opečnati zid SE 023, s katerim so zaprli nekdanji dostop do grajskega trakta vzhodno od terase. Za-

polnjeval je novoveška vrata SE 022, ki smo jih dokumentirali v vzhodnem zidu terase SE 011.

Novoveški nasutji (SE 003 in SE 004) sta prekrivali in se naslanjali na nekoliko starejše novoveške ostaline, ki jih povezujemo z baročnimi gradbenimi posegi na gradu, ki so jih izvedli v 18. stoletju (faza IV). V južnem delu je bilo v tem času nasuto še nasutje (SE 037), s katerim so dvignili nivo tal in na njem

Slika 15 Novoveška hodna površina SE 037 v južnem delu kleti; pogled proti vzhodu (foto E. Lažar).

Slika 16 Stratigrafsko izkopavanje srednjeveške in novoveške hodne površine SE 013 v severnem delu kleti; pogled proti vzhodu (foto E. Lazar).

uredili hodno površino (sliki 14, 15). Nasutje je ležalo neposredno nad geološko osnovo in deloma nad srednjeveškimi ostalinami. V severnem delu kleti tega nasutja in dviga hodne površine ni bilo. Tukaj je ostala hodna površina enaka kot v srednjem veku, predstavljala jo je zbita glina oziroma ilovica (SE 013). V 18. stoletju so vanjo vkopali jamo za temelje stebra (SE 009/020/021), ki je očitno podpiral opečnati obokani strop kleti (SE 008), katerega ostanke smo dokumentirali tako v južnem kakor tudi v severnem delu kleti. Iz istega obdobja sta tudi vhoda v oba dela kleti iz trakta vzhodno od terase. V severnem delu kleti je bilo ohranjeno celotno stopnišče pred prehodom v vzhodni trakt (SE 012, SE 016 in SE 017), v južnem pa le temelj stopnišča (SE 039). V 18. stoletju je bil zgrajen tudi prehod v grajski trakt severno od nekdanje terase. Vanj so očitno vodile opečnate stopnice, katerih ostanek (SE 019) smo dokumentirali na nivoju hodne površine (SE 013; slika 16).

Pod nasutjema SE 003 in SE 004 smo pod novoveškimi ostalinami odkrili srednjeveške ostaline (fazi II in III). Te smo raziskali in odstranili z arheološkim stratigrafskim izkopavanjem.

Po zaključenih arheoloških raziskavah ob gradnji smo nadaljevali z arheološkimi raziskavami v obliki zaščitnih arheoloških izkopavanj. Med izkopavanjem smo odkrili in dokumentirali še 94 stratigrafskih enot, skupaj smo jih tako odkrili 118.

Na podlagi vertikalne stratigrafije in drobnih najdb ter s pomočjo že znane stavbne zgodovine smo stratigrafske enote razvrstili v šest faz. Geološka osnova leži neposredno pod ostanki faze I. Odkrite arheološke ostaline smo razdelili v naslednje faze (slika 17):

I. faza – pozni neolitik in eneolitik (sredina 5.–prva polovica 3. tisočletja pr. n. št.)

II. faza – 1. faza srednjeveških posegov (12.–13. stoletje);

III. faza – 2. faza srednjeveških posegov (14.–15. stoletje);

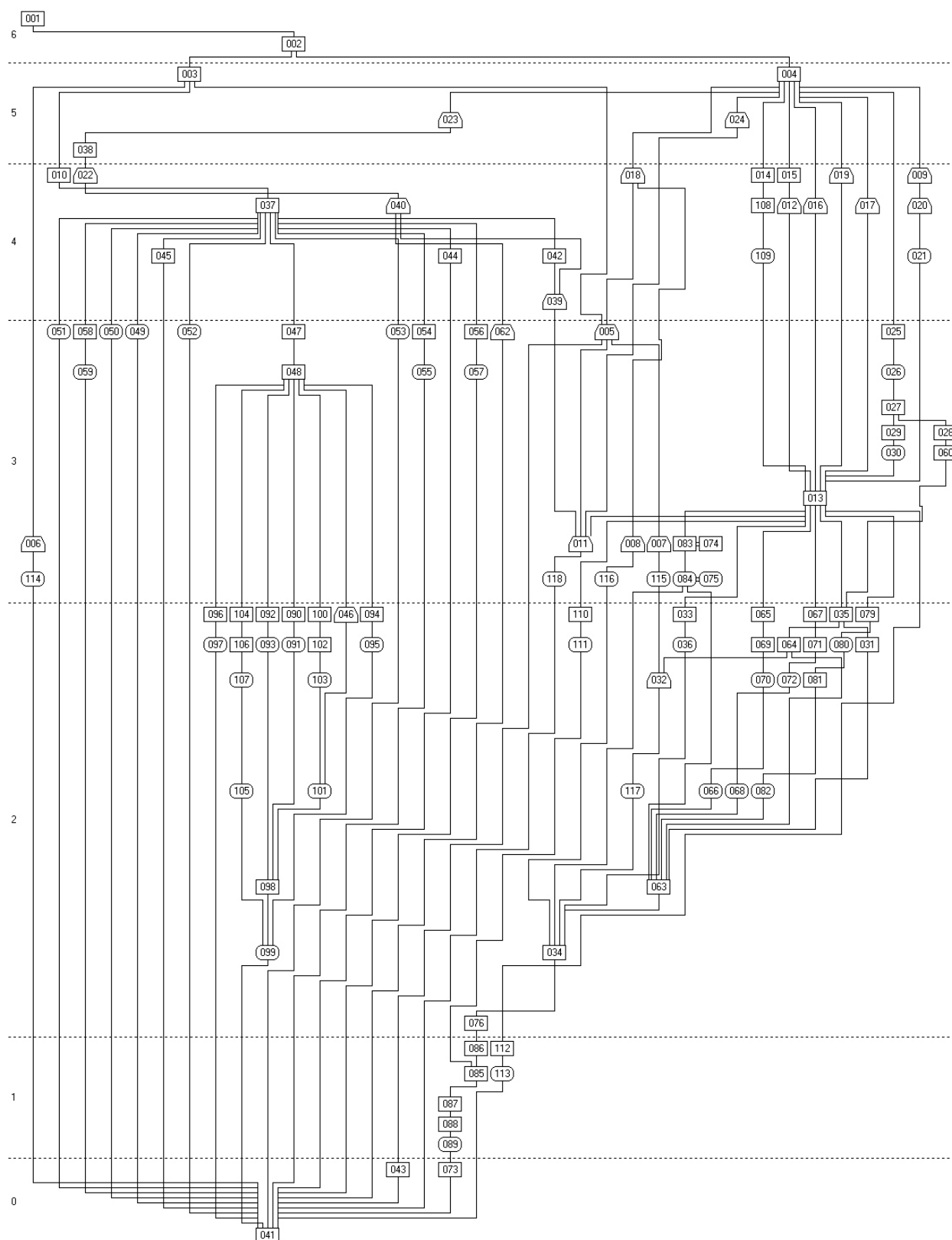
IV. faza – 1. faza novoveških posegov (do leta 1778);

V. faza – 2. faza novoveških posegov (po letu 1778);

VI. faza – moderni posegi v 20. in 21. stoletju.

Geološka podlaga

Geološko podlago na najdišču sestavljajo plasti SE 043, SE 073 in kamnita geološka osnova iz peščenjaka (SE 041). Kamnito geološko osnovo iz peščenjaka (SE 041) smo dokumentirali po celotnem izkopnem polju. Sprva smo jo odkrili neposredno pod srednjeveškim zidom SE 006, kjer se je nahajala najvišje. Zelo očitno je površina le-te izrazito padala proti severu. Zato so verjetno kamnito podlago v srednjem veku uporabili kot hodno površino v skrajnem južnem delu kleti. Tukaj so tudi lepo vidni utori oziroma luknje, ki so jih izklesali v geološko osnovo kot ležišča za nosilne tramove (SE 049, SE 050, SE 051, SE 052 in SE 053) ob zidu SE 005. Severneje sta nad kamnito geološko osnovo ležali peščeni plasti SE 043 in SE 073, ki sta verjetno nastali s preperevanjem površine kamnite geološke podlage (slika 18).

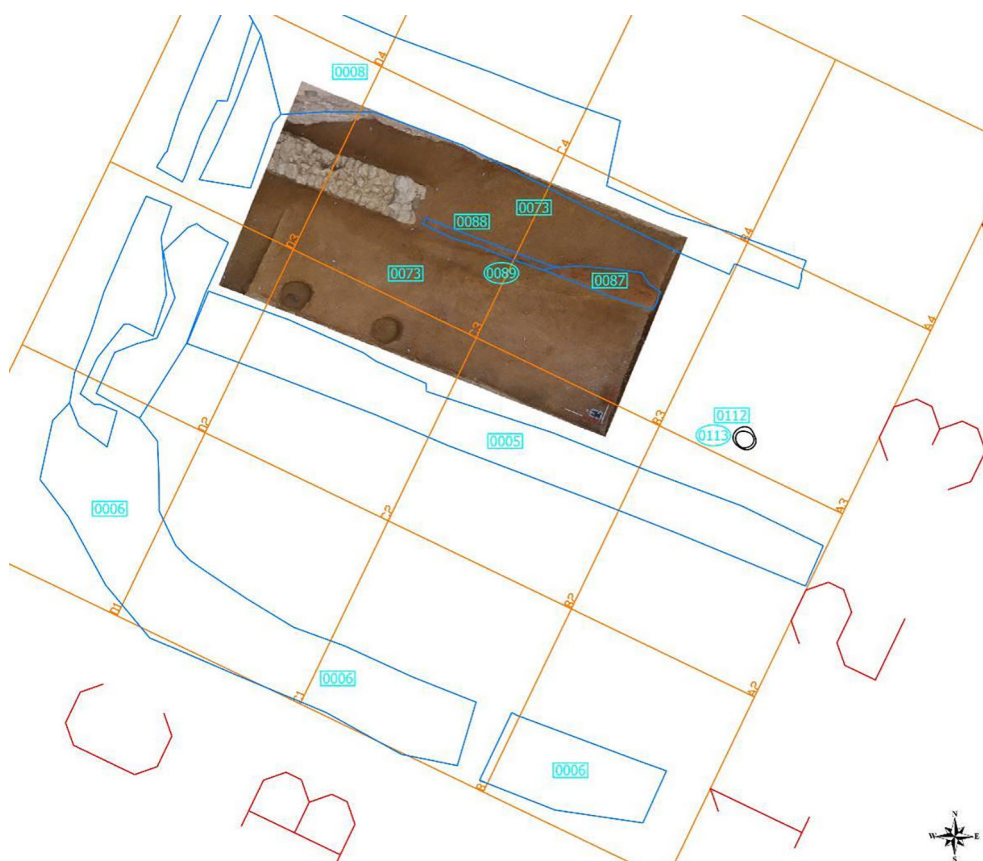
Slika 17 Harison diagram odkrite arheološke stratigrafije (izdelal E. Lažar).

Slika 18 Kamnita geološka osnova SE 041 v južnem delu kleti; pogled proti vzhodu (foto E. Lazar).

Faza I – pozni neolitik in eneolitik (prazgodovina)

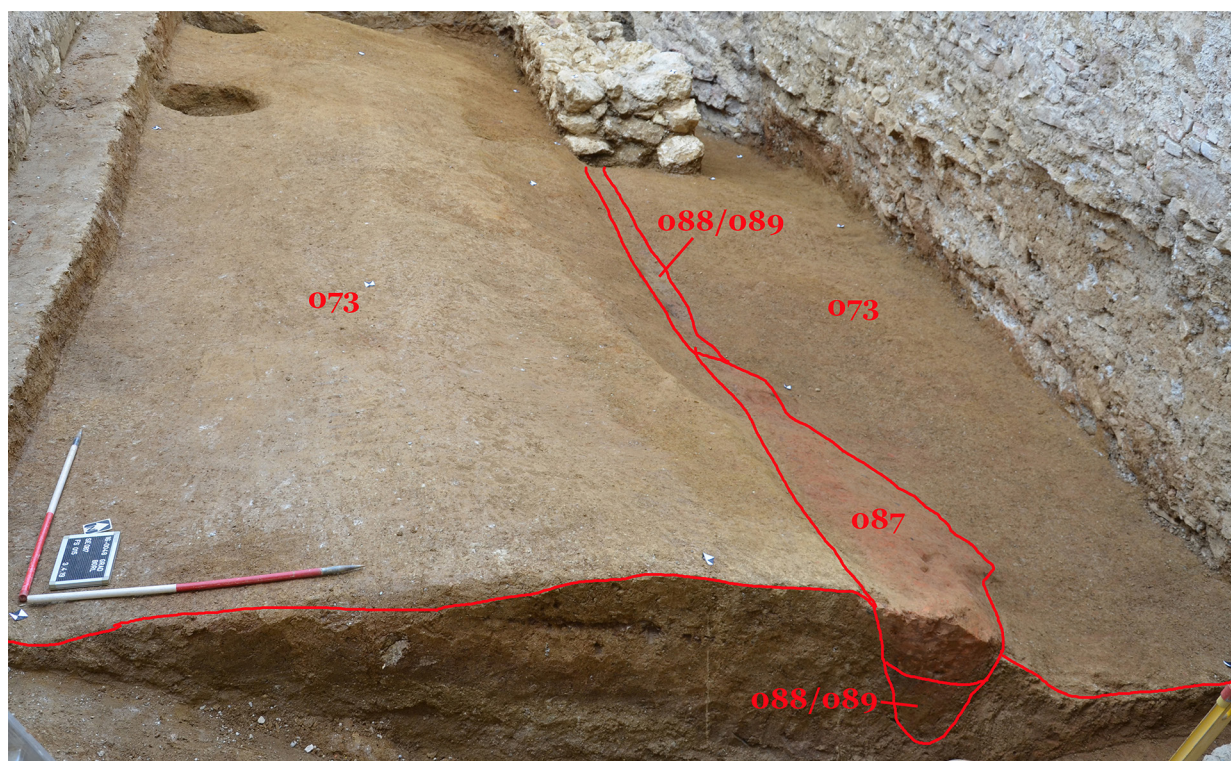
V severnem delu kleti smo neposredno nad geološko plastjo SE 073 odkrili ostaline prazgodovinske poselitve. Tukaj je bil odkrit ostanek jarka ali mogoče negativ lesene konstrukcije (SE 088/089), ki je potekala v smeri severozahod–jugovzhod in je bil skoraj popolnoma vzporedna s srednjeveškimi zidovi SE 005, SE 006 in SE 008. Jarek oziroma negativ je bil globok do 0,25 m, širok 0,3 m in ohranjen v dolžini približno 6 m. Verjetno je predstavljal temelj objekta ali pa rob terase, ki je bila utrjena z leseno konstrukcijo – lesenimi hlodi. Domnevo o leseni gradnji potrjuje tako polnilo jarka, ki je bilo polno rdeče ožgane zemlje z ogljem, kot tudi plast trdo ožgane gline (SE 087), ki je prekrivala vzhodni konec jarka. Plast ožgane gline je bila debela do 0,70 m, njen južni rob pa je potekal po liniji južnega roba jarka, kar verjetno kaže na povezavo plasti in jarka. Morda gre za ostanke hiše na izravnanim terenu ali za ostanke terasaste gradnje na površini, ki naravno pada oziroma se spušča proti severu (slika 19).

Slika 19 Tloris ostalin faze I: jarek SE 088/089 (interpretacija E. Lazar, risba R. Lebar). Merilo 1 : 200.

Slika 20 Tloris z nasutji SE 076, prazgodovinskim nasutjem SE 086 in delno vidno plastjo SE 085 v severnem delu kleti (foto E. Lažar). Merilo 1 : 100.

Slika 21 Pogled iz zahoda na eneolitski jarek SE 088/089 ter plast kompaktne ožgane gline SE 087 (foto E. Lažar).

Nad jarkom in ožgano plastjo SE 087 smo odkrili nasutja oziroma prazgodovinski plasti SE 085 in SE 086, v vzhodnem koncu severnega dela kleti pa še manjšo prazgodovinsko jamo SE 112/113 (*sliki 20, 21*).

V plasteh SE 085 in SE 086 smo odkrili veliko ožgane gline (hišni lep), ki pa je bila v zelo slabem stanju, zato je veliko kosov ob odkritju povsem razpadlo. Obe plasti sta vsebovali tudi prazgodovinske najdbe, te pa

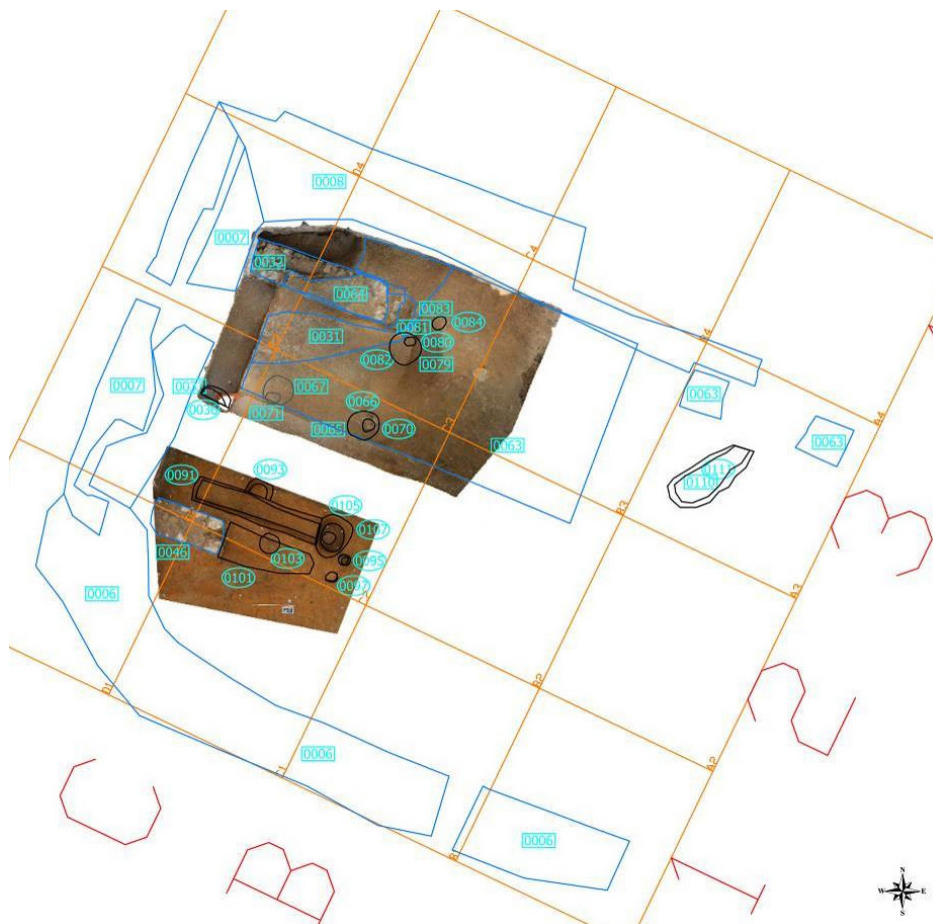
Slika 22 Pogled iz žaboda na plast SE 034 (foto E. Lazar).

so bile odkrite tudi v plasteh SE 076 in SE 034, ki sta se nahajali nad plastema SE 085 in SE 086. Odkrite najdbe sodijo v širok časovni razpon od 5. do prve polovice 3. tisočletja pr. n. š., kar nakazuje na daljše obdobje uporabe tega prostora v prazgodovini. Verjetno pa nakazuje tudi, da so odkrite drobne najdbe v sekundarni legi. Morda so se najdbe premešale in končale v posameznih plasteh kasneje v srednjem veku, ko so se na grajskem griču dogajali večji gradbeni posegi, lahko pa tudi že pred tem ob posegih v prostor v prazgodovini (*slika 22*).

Faza II – prva faza srednjeveških posegov (12.–13. stoletje)

Nad prazgodovinskimi ostalinami smo odkrili in dokumentirali ostanke prvotnega grajskega objekta, ki je očitno stal na tem mestu (*slika 23*).

Na obstoj pravokotnega ali kvadratnega stolpa na robu skalne stene kažeta odkrita zidova SE 032 in SE 046. Prvega smo odkrili v severnem delu kleti, drugega pa v

Slika 23 Tloris ostalin faze II (interpretacija E. Lazar, risba R. Lebar). Merilo 1 : 200.

Slika 24 Tloris jame SE 067/068 v severnem delu kleti (foto E. Lažar).

Slika 25 Tloris jame SE 066 in neizpraznjene stojke SE 069/070 v severnem delu kleti (foto E. Lažar).

Slika 26 Tloris jame SE 066 in stojke SE 070 v severnem delu kleti (foto E. Lažar).

južnem. Potekata vzporedno z mlajšimi zidovi SE 005, SE 006 in SE 008 ter se pravokotno stikata s spodnjim (najglobljim) delom zidu SE 007. Tako lahko domnevamo, da se je zahodni zid srednjeveškega stolpa nahajal neposredno pod zidom SE 007. Zid SE 032 se nahaja globlje kot zid SE 046 in je ohranjen v dolžini 4,3 m. Zid SE 046 pa je ohranjen le v dolžini 2,2 m. Vendar pa smo na vzhodnem koncu ohranjenega dela zidu SE 046 odkrili jarek SE 100/101, ki se stika z zidom in je verjetno nastal kot vkop za temelj, ki je bil iz jarka odstranjen med izgradnjo kasnejše faze gradu. Ohranjeni zid in jarek pa skupaj v dolžino merita 4,4 m, kar se ujema z dolžino zidu SE 032. Zid SE 032 je širok do 1,05 m, zid SE 046 pa do 0,95 m. V navidezni liniji, ki bi povezala vzhodni konec jarka SE 100/101 in zidu oziroma temelja SE 032 in kjer bi pričakovali vzhodni zid ali temelj stolpa, smo odkrili tri skoraj identične jame (slike 23, 25–26; SE 065/066, SE 081/082 in SE 104/105). Znotraj vkopov oziroma negativ smo odkrili še odtise tramov oziroma stojke (SE 069/070, SE 079/080 in SE 106/107). To verjetno kaže, da je bil stolp z vzhodne, torej notranje grajske strani ali zaprt z leseno steno ali pa je bil celo odprt. Podobno jamo s stojko smo namreč odkrili tudi na prostoru znotraj stolpa (SE 067/071/072/069; slika 24), kar verjetno nakazuje na obstoj lesene nosilne arhitekture znotraj stolpa.

Neposredno pod zidom SE 005 smo odkrili plast SE 098, ki kaže na obstoj utrjene hodne površine po celotnem območju stolpa. Ta je bil očitno uničen med izgradnjo kasnejše faze gradu. Prav tako pa je bil presekani z vkopoma jarkov SE 090/091 in SE 092/093 (slika 27), ki sta potekala vzporedno oziroma pravokotno na zidova SE 032 in SE 046. Morda predstavljata jarka ostanke še zgodnejše faze izgradnje grajskega stolpa, ali gre le za ostanke gradbenih posegov znotraj stolpa. Glede na odkrito stratigrafijo je slednje bolj verjetno.

V strukturah in plasteh faze II prevladuje srednjeveško gradivo, ki glede na primerjave sodi v čas 12. oziroma 13. stoletja. V nasutjih SE 076 in SE 034 pa so bile odkrite izključno prazgodovinske najdbe. Da sta nasutji nastali v srednjem veku, domnevamo na podlagi datacije vzorca oglja, ki je bil odkrit v tej

fazi (fazi IV), leži 1,20 m globlje kot hodna površina (izravnana geološka osnova) v južnem delu. Fazo III smo interpretirali kot obdobje, ko so pozidali celotno območje terase v obsegu, kot ga poznamo danes. V tem času so nastali oziroma so bili zgrajeni zidovi (SE 005, SE 006, SE 007, SE 008 in SE 011), ki še danes obdajajo območje terase. Sprva smo domnevali, da je bil zid SE 005, ki deli klet terase na dva dela, zgrajen kasneje. Po podrobnejšem pregledu gradnje in stikov z zidoma SE 007 in SE 011 pa smo ga umestili v srednji (faza III) in ne v novi vek (faza IV). V prid temu pričata tudi srednjeveški hodni površini, ki ju loči zid SE 005 in tukaj tudi pride do velike višinske razlike med njima. Razlog v večji višinski razliki pa leži verjetno v geološki osnovi, ki je izrazito padala z juga proti severu, tako da so v južnem delu kleti morali celo odklesati del geološke osnove, da so dobili ravno hodno površino.

Slika 29 Tloris jame peč SE 026 in stojke SE 029/030 v severnem delu kleti (foto E. Lažar).

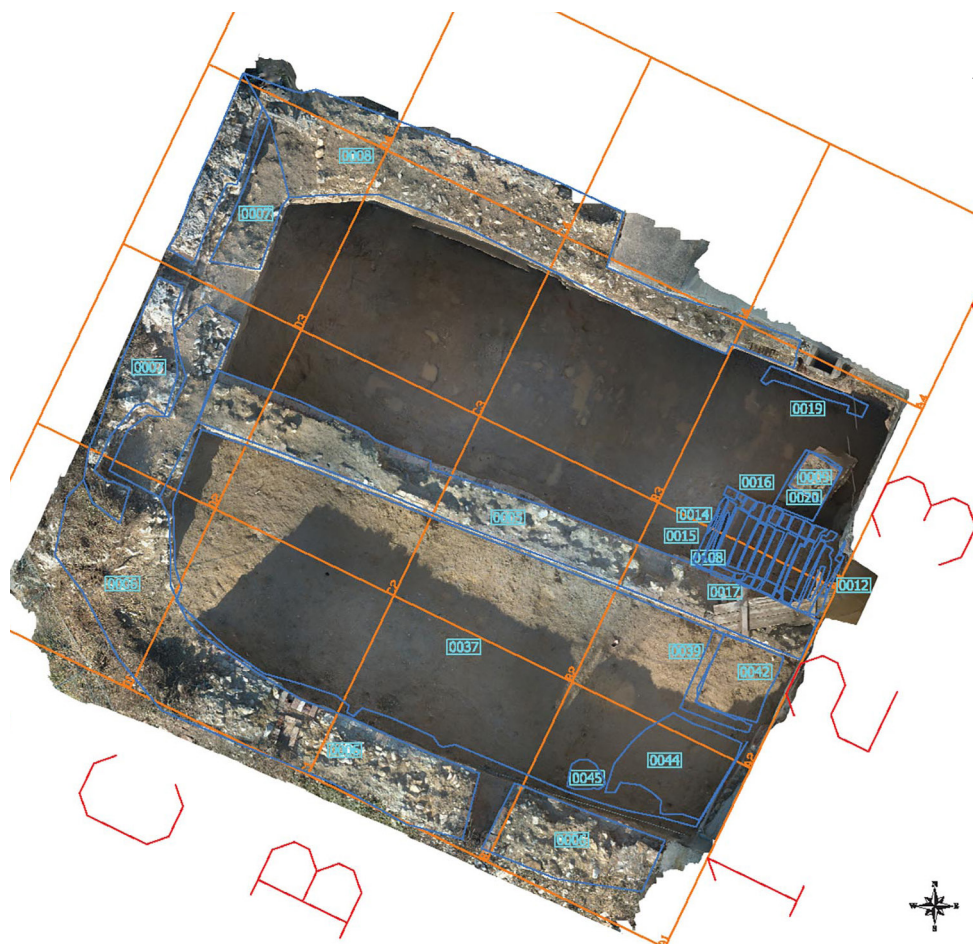
Slika 30 Ostanek oziroma odtis deske SE 060 in stojke v severnem delu kleti (foto E. Lažar).

Južni zid oziroma obzidje (SE 006) je bilo postavljeno na skalno geološko osnovo in je z notranje strani visoko le približno 2 m, medtem ko so ostali obodni zidovi visoki 5 ali več metrov. Ob zidu SE 005 smo odkrili ležišča (negative) za tramove, ki so bila vklesana v skalnato geološko podlago (SE 049, SE 050, SE 051, SE 052 in SE 053). Ob južnem licu zidu SE 005 pa smo v hodni površini faze III odkrili tri stojke (SE 054/055, SE 056/057 in SE 058/059). Vseh osem struktur je imelo očitno enako funkcijo in so nastale istočasno. Najverjetneje so nastale ob izgradnji lesenega nadstropja oziroma konstrukcije, ki je nosila leseno nadstropje nad kletjo. V severnem delu pa smo odkrili srednjeveško hodno površino faze III približno 1,2 m globlje. Tukaj je bilo za hodno površino uporabljeno zbito premešano nasutje SE 013. Nad oziroma na njem so se nahajale tanjše premešane plasti, predvsem žganinske. Prevladovale so v severozahodnem delu severnega kletnega prostora, kjer smo odkrili odprtino v zidu (SE 008), za katero smo sprva domnevali, da je jašek za odvodnjavanje. Izkazalo pa se je, da gre verjetno za dimnik peči, katere ostaline smo odkrili v jami, izkopani za peč (SE 025/026). V polnilu smo odkrili veliko srednjeveške lončenine. Okoli peči smo odkrili deloma ohranjen tanek maltni estrih (SE 028), ki je bil položen neposredno na ostanke lesa oziroma lesene konstrukcije (SE 060) in hodno površino (sliki 29, 30).

Odkrito drobno gradivo tretje faze izhaja predvsem iz plasti SE 025, SE 027 in SE 048 ter sodi v čas. 14. in 15. stoletja.

Faza IV – prva faza novoveških posegov (do leta 1778)

Fazo IV smo interpretirali kot starejšo oziroma 1. novoveško fazo in jo povezujemo z baročnimi gradbenimi posegi na gradu, ki so jih izvedli v 18. stoletju (slika 31). V južnem delu kleti so za nasutjem (SE 037) dvignili nivo tal in na njem uredili hodno površino. Nasutje je ležalo neposredno nad geološko osnovo in deloma na srednjeveških ostalinah. V

Slika 31 Tloris ostalin
faze IV (interpretacija E.
Lažar, risba R. Lebar).
Merilo 1 : 200.

severnem delu kleti tega nasutja in dviga hodne površine ni bilo. Tukaj je ostala hodna površina enaka kot v srednjem veku. V 18. stoletju so vanjo vkopali jamo za temelj stebra (SE 009/020/021), ki je očitno podpiral opečnati obokani strop kleti (SE 018), katerega ostanke smo dokumentirali tako v južnem kot tudi severnem delu kleti. Iz istega obdobja sta tudi vhoda v oba dela kleti iz trakta vzhodno od terase. V zidovih SE 005, SE 006 in SE 008 smo odkrili negative oziroma ležišča za tramove, ki so najverjetneje nosili lesen pod nadstropja v kletnih prostorih. Višina le-teh se ujema z višino odtisov tramov na steburu (SE 009) in višino, s katere se spustijo stopnice v severni del kleti. Ohranjeno je bilo namreč celotno stopnišče pred prehodom v vzhodni trakt (SE 012, SE 016 in SE 017), v južnem delu kleti pa le temelj stopnišča (SE 039). V 18. stoletju je bil zgrajen tudi prehod v grajski trakt severno od nekdanje terase. Vanj so očitno vodile opečnate stopnice, katerih ostanek (zadnji dve stopnici) smo dokumentirali na nivoju hodne površine (slika 32).

Slika 32 Pogled na stopnišče SE 012, SE 016 in SE 017
ter ostanke tramov SE 014 in SE 015; pogled proti vzhodu
(foto E. Lažar).

Ostaline faze IV povezujemo z zadnjo fazo pozidave območja terase pred letom 1778, ko so grajski trakt zaradi statičnih težav in nevarnosti, da se bo sesedel, podrli. Na njegovem mestu so potem postavili pokrito razgledišče.²⁶

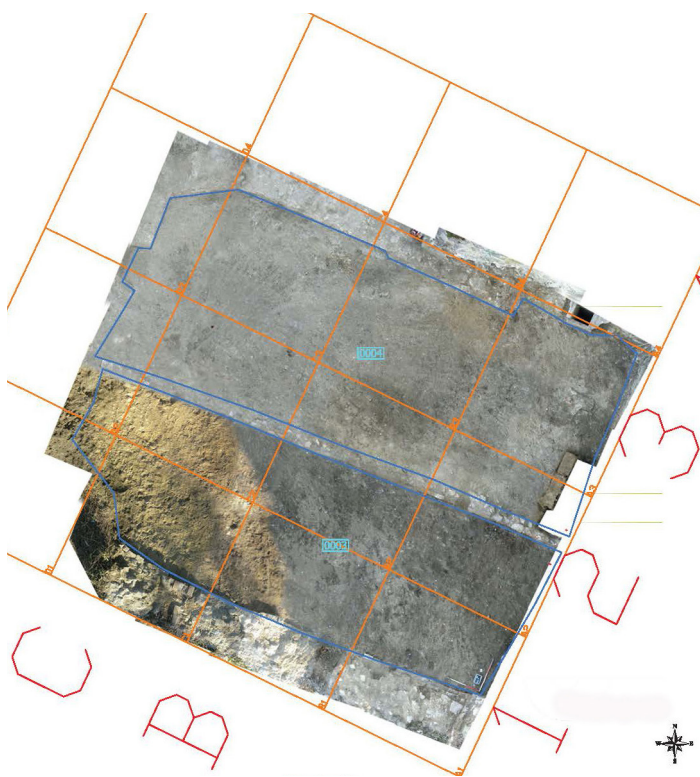
Faza V – druga faza novoveških posegov (po letu 1778)

Pod novodobnim nasutjem (SE 002) sta ležali novoveški nasutji SE 003 (južni del kleti) in SE 004 (severni del kleti), ki ju je ločeval zid SE 005. Nastali sta najverjetneje po letu 1778, ko so podrlí grajski trakt, ki je do takrat stal na tem mestu (faza IV). Nasutji sta bili sestavljeni predvsem iz gradbenega materiala, iz katerega je bil verjetno zgrajen porušén del gradu. Del ruševine so očitno uporabili za dvig in izravnavo hodne površine terase oziroma pokritega razgledišča, ki je bilo urejeno na tem mestu. Približno v istem času je nastal tudi manjši opečnati zid SE 023, s ka-

terim so zaprli nekdanji dostop do vzhodnega grajskega trakta. Zapolnjeval je novoveška vrata SE 022, ki smo jih dokumentirali v vzhodnem zidu terase SE 011 (*slika 33*).

Faza VI – moderni posegi (20. in 21. stoletje)

Območje terase gradu Borl je prekrivalo do 0,6 m debelo novodobno nasutje (SE 002), ki ga je obdajalo novodobno obzidje (SE 001). Nasutje je predstavljalo hodno površino terase pred začetkom raziskav in je nastalo v 20. stoletju. Neposredno pod novodobnim nasutjem in obzidjem oziroma ograjo smo odkrili srednjeveške obodne zidove SE 006, SE 007 in SE 008 (obzidje) ter zid SE 005, ki je delil območje terase (klet) na južni in severni del.

Slika 33 Tloris ostalin faze V (interpretacija E. Lazar, risba R. Lebar). Merilo 1 : 250.

²⁶ Vnuk 2010, 27.

4 Opredelitev prazgodovinskega gradiva

Bine Kramberger

Najdbe prazgodovinske poselitve so bile odkrite neposredno pod tlemi nekdanje grajske kleti, prazgodovinska lončenina pa se je nahajala tudi v drugotni legi v srednjeveških in novoveških plasteh (*kat. št. 52, 76, 137*). Ob gradnji gradu so namreč v vzhodnem delu grajskega griča odstranili vrhne plasti do skalnate geološke osnove ter pri tem poškodovali starejše naselbinske ostaline.

V plasteh od SE 085 do SE 088, SE 076, SE 032, v jami SE 112/113 in v jarku SE 088/089 je bila odkrita različna količina najdb. Večina keramičnih fragmentov je iz zasutja jarka (SE 088 – 25 odlomkov; *kat. št. 1–3*), plasti SE 085 (250 odlomkov; med njimi *kat. št. 4–16*), plasti SE 076 (291 fragmentov; med njimi *kat. št. 17–27*) in SE 034 (240 odlomkov; med njimi *kat. št. 38–41, 44*), en iz jame SE 112/113 (*kat. št. 37*).

V katalogu objavljamo skupaj 48 prazgodovinskih najdb, med katerimi je 36 keramičnih izdelkov (*kat. št. 1–27, 37–41, 44; kat. št. 52, 76, 137*) in 12 kamnitih predmetov, ki so bili odkriti v plasteh SE 076 (*kat. št. 28–36*) in SE 034 (*kat. št. 42–43, 45*).

Lončenina

Že pri prvem ogledu prazgodovinske lončenine smo ugotovili, da je zelo raznolika in da zato po vsej verjetnosti sodi v širši časovni razpon. Keramični odlomki se namreč razlikujejo tako po načinu izdelave in obliki kot tudi po načinu okraševanja in motivih okrasa. Gre za različno oblikovane posode, ki smo jih opredelili kot so skleda (*kat. št. 2, 17–18, 52, 137*), skodelo (*kat. št. 21*), posodo na nogi (*kat. št. 5*), lonce (*kat. št. 7, 16, 19–20, 23, 25, 40*) in vrče (*kat. št. 3, 6, 27*). Poleg tega so bili odkriti keramična zajemalka (*kat. št. 24*), vijčka (*kat. št. 26, 44*) in keramična utež (*kat. št.*

76). Ostalo so tipološko nedoločljivi odlomki posod: odlomki ostenj (*kat. št. 8–10, 14, 15, 22, 37–38, 41*), ustij (*kat. št. 1, 4, 11, 39*), odlomek spodnjega dela majhne masivne posode (npr. *kat. št. 12*) in ostenje z ročajem posode (*kat. št. 13*).

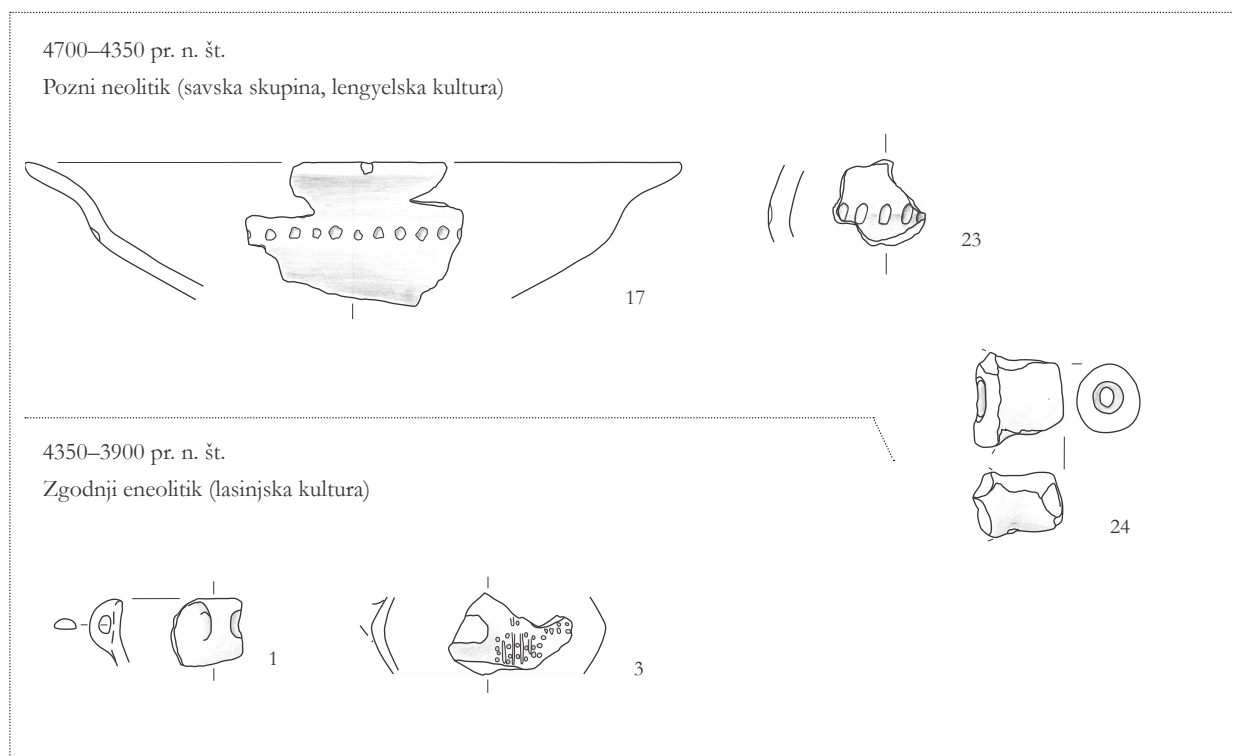
Keramične najdbe smo, podobno kot drugi pred nami, poskušali kronološko opredeliti tako, da smo ugotavljali oblikovanost tipov posod in okrasa med obravnavanim gradivom ter njihovo primerljivost na drugih najdiščih. Toda ker so se v plasteh mešale najdbe iz različnih časovnih stopenj in ker je del najdb očitno iz (vsaj na Slovenskem) slabše poznanih kronoloških horizontov, je nekatere težko datirati.

Pozni neolitik (*slika 34*)

Tipološko najzgodnejša kosa keramike, odkrita med izkopavanjem, sta verjetno plitva skleda z izrazito izvihanim robom ustja, okrašena z vtisnjenimi jamicami na klekastem prehodu (*kat. št. 17*), in skleda z navzven nagnjenim robom ustja brez okrasa (*kat. št. 18*), morda tudi keramična zajemalka s predrtim nastavkom za držaj (*kat. št. 24*) in lonci, okrašeni z odtisi na prehodu iz spodnjega v zgornji del (*kat. št. 19–20, kat. št. 23*). Omenjene najdbe so bile odkrite v plasti SE 076 in imajo analogije na Slovenskem, avstrijskem Štajerskem in na severozahodnem Hrvaškem na najdiščih iz poznega neolitika iz prve polovice in sredine 5. tisočletja pr. n. št.

Specifična je predvsem skleda z izrazito izvihanim robom ustja (*kat. št. 17; slika 34*). Čeprav se na bolj oddaljenih območjih podobno oblikovane in okrašene skleda pojavljajo tudi na najdiščih iz druge polovice 4. tisočletja pr. n. št.,²⁷ pa so pri nas poznane le

²⁷ Npr. najdišča badenske kulture Biňa (Cheben 1984, t. 3: 2, 15, t. 4: 4, 20), Blatné, Žikovec (Němejcova-Pavúková 1984, t. 2: 13, t. 9: 8, 10, t. 11: J5, t. 23: 6, 8, t. 26: 4) in Stúrovo (Němejcova-Pavúková 1979, sl. 4: 13) na Slovaškem ter najdišče Nagykanizsa

Slika 34 Keramični odlomki iz *poznega neolitika* (zgoraj) in *zgodnjega eneolitika* (spodaj) z gradu Borl. Merilo 1 : 3.

z nižinskih naselij savske skupine lengyelske kulture Čatež–Sredno polje in Dragomelj.²⁸ Ena je bila najdena v najzgodnejšem poznoneolitskem naselbinskem horizontu v Moverni vasi v Beli krajini,²⁹ ena na višinskem najdišču Podgorje pri Pišecah³⁰ in ena na bližnjem Ptujskem gradu.³¹ Na Ptujskem gradu so jo pri reviziji gradiva iz 5., 4. in 3. tisočletja pr. n. št. datirali v pozni neolitik,³² medtem ko gre v primeru Podgorja pri Pišecah za površinske najdbe, ki podrobneje še niso bile opredeljene.³³

Sklede z močno izvihanim robom ustja, okrašene z vtisnjenimi jamicami na klekastem prehodu v trebuh, so znane tudi iz poznoneolitskih višinskih naselij na

sosednjem avstrijskem Štajerskem, npr. Riegersburg Kranzlgarten,³⁴ Bad Gleichenberg³⁵ in Wildon–Schlossberg.³⁶ Skledo z Wildon–Schlossberga so opredelili v drugi naselbinski horizont, ki je glede na rezultate ¹⁴C datiranja živalskih kosti iz obdobja med 4650 in 4450 pr. n. št.³⁷ Na sosednjem Hrvaškem so bile odkrite v zahodnoslavonski poznoneolitski naselbini Gornji Brezovljani.³⁸

Naslednja pomembna keramična najdba iz plasti SE 076 na gradu Borl je odlomek keramične zajemalke s pdrtim nastavkom za držaj (*kat. št. 24; slika 34*). Pri nas so take zajemalke poimenovane tudi kot zajemalke s tulastim ročajem,³⁹ zajemalke s pdrtim držajem,⁴⁰ zajemalke s pdrtim nastavkom v obliki dulca za lesen držaj (Kramberger 2018, 2020, 2021) ali zajemalke s pdrtim tulastim nastavkom za ročaj.^{41, 42}

- Billa na Madžarskem (Barna 2003, t. 25: 1).

28 Guštin 2005, najdbe št. 21, 23–35; Tomaž 2010; Turk, Svetličič 2005, najdbe št. 1, 2, 21, 31, 35, 43.

29 Tomaž 1999, T.MV3: 1.

30 Ciglencečki 1979, 260, sl. 3: 1.

31 Tomanič-Jevremov *et al.* 2006, 177–178, najdba št. 2.

32 Glej tudi Guštin 2005, sl. 1.

33 Glede na te primerjave je skleda verjetno iz prve polovice 5. tisočletja pr. n. št. Keramično zajemalko s pdrtim nastavkom za držaj s Podgorja pri Pišecah (Ciglencečki 1979, 260, sl. 3: 6) lahko datiramo okvirno v 5. tisočletje pr. n. št. (prim. npr. Šavel 1994, 43, sl. 18: 25–27; Dular 2001, pl. 1: 12; Pavlin 2006, najdbe št. 50–54). Nekatere površinske najdbe z najdišča Podgorja pri Pišecah pa so verjetno (podobno kot na gradu Borl) poznejše, iz 4. ali prve polovice 3. tisočletja pr. n. št. (Ciglencečki 1979, 260, sl. 3: 3–5).

34 Tiefengraber 2006, najdba št. 6.

35 Wurmbrandt 1875, sl. 2: 10–11.

36 Tiefengraber 2018, pl. 24: 3.

37 Tiefengraber 2018, t. 24: 3, sl. 170–172.

38 Dimitrijević 1979a, 333–334, sl. 19: 1, 12.

39 Pavlin, Dular 2007, 76.

40 Tomaž 2012, 33, 35; Šavel, Sanković 2011, 36; Šavel, Karo 2012, 38–40.

41 Plestenjak 2010, 36.

42 Na zahtevo uredništva in željo recenzentke uporabljam v

Zajemalke s predrtim nastavkom za držaj (*kat. št. 24*) so značilne za prvo in drugo polovico 5. tisočletja pr. n. št.,⁴³ kasneje v 4. in 3. tisočletju pr. n. št. pa imajo zajemalke polne nastavke za držaje.⁴⁴ Nekatere različice s predrtim nastavkom za držaj so tudi podrobneje datirane, pri čemer se zdi relevantna predvsem prisotnost plastične bunčice na prehodu v recipient.⁴⁵ Ker je zajemalka z gradu Borl slabo ohranjena, podrobnejša opredelitev ni mogoča.

Med najzgodnejše najdbe na gradu Borl sodijo verjetno tudi lonci iz plasti SE 076, ki so okrašeni z vtisnjenimi jamicami na razmeroma ostrem prehodu iz spodnjega v zgornji del posode (*kat. št. 19–20, kat. št. 23; slika 34*), in podobno oblikovan lonec brez okrasa iz plasti SE 085 (*kat. št. 10*). Številni lonci z okrasom iz vtisnjenih jamic so bili odkriti na poznoneolitiskih najdiščih savske skupine v osrednji in jugovzhodni Sloveniji, na Čatež–Srednem polju,⁴⁶ v Moverni vasi⁴⁷ in na Resnikovem prekopu,⁴⁸ v severovzhodni Sloveniji npr. v jami SE 128 v Stopercah⁴⁹ in na Ptujskem gradu.⁵⁰ Na najširših obodih so bili pogosto dodatno okrašeni z okroglimi aplikami.⁵¹ Odtis aplikacije je ohranjen tudi na najširšem obodu enega od loncev iz plasti SE 076 na gradu Borlu (prim. s *kat. št. 20*).

objavi izraz zajemalke s predrtim nastavkom za držaj (prim. npr. s Kramberger 2018, 2020, 2021).

43 Prim. npr. s Korošec 1975, 174, t. 3: 4–7; Pahič 1983, t. 14: 5, 6, 10, t. 15: 1, 4, 6, 7, 9; Šavel 1994, 43, sl. 18: 25–27; Dular 2001, pl. 1: 12; Pavlin 2006, najdbe št. 50–54; glej tudi Velušček 2017, 42–54.

44 Npr. Korošec, Korošec 1969, t. 70: 4–9, 11–12; Velušček, Čufar 2014, t. 1. Zajemalke s polnimi nastavki za držaj se sicer izjemoma pojavljajo že na nekaterih najdiščih iz prve polovice 5. tisočletja pr. n. št. vendar so redke in drugače oblikovane, saj so nastavki bolj masivni (Tomaž 2010, 95–97, sl. 41: Z1). Nasprotno pa keramičnih zajemalk s predrtim nastavkom za držaj na najdiščih iz 4. in 3. tisočletja pr. n. št. ne poznamo.

45 Ruttkay 1993–1994, 223; Kramberger 2018, 85; Kramberger 2020, 91.

46 Tomaž 2005, najdbe št. 9, 13; Tomaž 2010.

47 Tomaž 1999, T.MV10: 4, T.MV11: 1, T.MV14: 1.

48 Velušček 2006, pl. 2: 1, 2, pl. 5: 14–17, pl. 6: 4–7, pl. 7: 3–7.

49 Kramberger 2014, t. 3: 62–64, 68–69.

50 Korošec 1965, t. 11: 4; Tomanič-Jevremov *et al.* 2006, 177, najdba št. 13.

51 Npr. Dular 2001, t. 1: 1; Tomaž 2005, najdbe št. 9, 13. Aplikacija pomeni »našit, nalepljen okrasek« (SSKJ, spletna izdaja) in se v arheologiji uporablja v enakem kontekstu kot izraz plastična nalepka – »kar se nalepi za okras« in »je izrazite, vidne oblike« (SSKJ, spletna izdaja). Oba izraza označujeta majhne bunčice različnih oblik, ki so bile oblikovane iz gline in v procesu izdelave na posode nalepljene. Na zahtevo uredništva uporabljam v nadaljevanju izraz aplika (prim. npr. s Kramberger 2018, 2020, 2021; Grahek 2013; Velušček 2004, 2006, 2011, 109).

Lasinjska kultura zgodnjega eneolitika oziroma zgodnje bakrene dobe (*slika 34*)

Poleg najdb iz poznega neolitika oziroma prve polovice ali sredine 5. tisočletja pr. n. št. in keramične zajemalke, ki je okvirno iz 5. tisočletja pr. n. št., je bilo na gradu Borl odkritih tudi nekaj odlomkov lončenine, ki verjetno sodijo v čas lasinjske kulture zgodnjega eneolitika oziroma v drugo polovico 5. tisočletja pr. n. št. Gre za odlomek posode, verjetno skodele ali skodele, z ročajem na navpičnem ali rahlo uvihanem robu ustja (*kat. št. 1*), in za odlomek vrča z rameni in ostrim prehodom v spodnji del posode (*kat. št. 3*). Oba odlomka lončenine sta bila odkrita v stratigrafsko najstarejši stratigrafski enoti, jarku SE 088/089, iz katerega je bil datiran vzorec oglja: LTL21448, 5294 ± 45 BP, 4230–4049 cal BC (68,3 % verjetnost), 4312–3988 cal BC (95,4 % verjetnost).

Skodele in skodele z navpičnim ali rahlo uvihanim robom ustja in s presegajočimi ročaji na ustju (*kat. št. 1*) se pojavljajo zlasti v različnih obdobjih eneolitika,⁵² posebej pogoste pa so na lasinjskih najdiščih. Primerjav je veliko. V Prekmurju so poznane npr. z najdišča Popava pri Lipovcih 1,⁵³ Turnišča,⁵⁴ v Podravju iz Malečnika⁵⁵ in Ptujkega gradu,⁵⁶ v jugovzhodni Sloveniji iz Ajdovske jame.⁵⁷ Podobne posode so značilne tudi za lasinjska najdišča na Madžarskem in na severozahodnem Hrvaškem, kar kažejo na primer primerki z najdišč Szakaly,⁵⁸ Gellénháza Városrét,⁵⁹ Dubranec⁶⁰ in Beketinec.⁶¹

Odlomek vrča iz zasutja jarka SE 088/089 ima razmeroma oster prehod iz spodnjega v zgornji del posode, v spodnjem delu ramen je bil pritrjen ročaj (ohranjen je le prehod v ročaj), ramena in deloma spodnji del posode, pa sta bila okrašena s snopom izmenjujočih se navpičnih žlebov in navpičnih nizov

52 Na poznoneolitiskih najdiščih, razen redkih izjem (Tomaž 1999, T.MV2: 4), niso prisotne.

53 Šavel, Karo 2012, G406, G551, G733.

54 Tomaž 2012, 189, G340, G341.

55 Kramberger 2021, G13.

56 Korošec 1965, t. 14: 1.

57 Korošec, Uršič 1965, t. 5: 1.

58 Kalicz 1991, sl. 6: 12.

59 Hováth, Simon 2003, sl. 24: 6, sl. 25: 2.

60 Balen 1997–1998, t. 5: 4.

61 Homen 1980, t. 18: 2.

vtisnjenih jamic (*kat. št. 3*). Vrči z ostrim preходом iz spodnjega v zgornji del posode, okrašeni s snopi vrezov, so poznani iz lasinjskih najdišč,⁶² z enakim ornamentom kot na Borlu ga poznamo z najdišča Čakovec – Gornji Pustakovec na Hrvaškem,⁶³ s podobnim iz Spahe pri Predgradu.⁶⁴

Horizont keramike z brazdastim vrezom (srednji eneolitik) (slika 35)

Vsaj pet keramičnih odlomkov z gradu Borl je, kot kaže, tudi iz obdobja srednjega eneolitika ali srednje bakrene dobe. Tipološko zgodnejši imajo analogije na najdiščih, ki so bila opredeljena v horizont keramike z brazdastim vrezom, mlajši pa na najdišču Stare gmajne in njemu sorodnih najdiščih (Velušček 2009). Horizont keramike z brazdastim vrezom je precej širok fenomen, saj obsega najdišča s prostora od Avstrije (skupini Mondsee ali Altheim–Mondsee in Retz) in Slovaške (tip Gajary–Bajč), preko Slovenije, Madžarske in Hrvaške, pa vse do Romunije.⁶⁵ Tem najdiščem so skupne podobne oblike posod, podoben način izdelave in motivika okrasa: vrezovanje (tudi t. i. brazdasti vrez), vtiskovanje ter inkrustiranje. Na Slovenskem so najdišča opredeljena kot enotni kronološki horizont keramike z brazdastim vrezom, kronološko med lasinjsko kulturo in boleraško stopnjo badenske kulture,⁶⁶ medtem ko arheologi na Madžarskem in avstrijskem Štajerskem ločijo dve fazi, t. i. horizont keramike z brazdastim vrezom in fazo, ki jo označujejo kot Protoboleráz, ki naj bi sledila horizontu keramike z brazdastim vrezom.⁶⁷ Prva posoda, ki ima analogije na najdiščih iz horizonta keramike z brazdastim vrezom, je skleda s poudarjenim ustjem iz zasutja jarka SE 088/089, ki je bila okrašena pod ustjem s po dvema nizoma vodoravnih vrezov, med katerimi so vtisnjene ovalne jamice, zapolnjene z belo inkrustacijo (*kat. št. 2*). Zelo podobno

skledo, tako po obliki kot po okrasu, poznamo iz Hočvarice na Ljubljanskem barju,⁶⁸ kjer je enak ornament tudi na drugače oblikovani posodi.⁶⁹ Kolišče je služilo za definicijo horizonta keramike z brazdastim vrezom v Sloveniji in je bilo glede na dendrokronološke analize in rezultate radiokarbonskega datiranja obljudeno v drugi tretjini oziroma sredini 4. tisočletja pr. n. št.⁷⁰

Iz srednjega eneolitika je verjetno tudi lonec iz plasti SE 085 s stožčastim vratom, rahlo izvihanim ustjem in trakastim ročajem, ki povezuje ustje z vratom. Izdelan je bil iz zelo fino zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan, redukcijsko v končni fazi in je lepo okrašen. Tik pod ustjem so tri vodoravni vrezi, med katerimi so vodoravne vrste vtisnjenih jamic, ostenje pod ročajem pa krasi motiv v obliki visečega šrafranega trikotnika (*kat. št. 7*), ki se nadaljuje v šrafran krivolinijski okras. Podobno oblikovan lonec je bil odkrit v Levakovi jami v Posavju, katere eneolitsko gradivo je bilo korelirano s srednjenolitskim gradivom iz jame Kevderc nad Lubnikom,⁷¹ ornament pa na posodi z najdišča Hrnjevac na severozahodnem Hrvaškem, ki so ga tudi korelirali z gradivom iz jame Kevderc⁷² in na vrču iz 8. poselitvene faze v Moverni vasi v Beli krajini.⁷³

Loncu s trakastim ročajem na ustju iz plasti SE 085 je lahko pripadal tudi fragment ostinja posode iz plasti SE 085, ki je bil okrašen na podoben način: s krivolinijskim okrasom v obliki dolgih vrezov, med katerimi so kratki vrezi (*kat. št. 8*). Podobni motivi se pojavljajo tudi na posodah z najdišč Pepelane, drugi stavbeni horizont kulture Retz–Gajary⁷⁴ in na kolišču na Hodiškem jezeru (nem. *Kentschacher See*) v Avstriji.⁷⁵ Ena od posod iz plasti SE 085 na gradu Borl z gladko površino sive barve je bila okrašena s snopom manjših vtisnjenih jamic v tehniki brazdastega vreza, morda v motivu trikotnika (*kat. št. 9*). Gre za osnovno ornamentalno značilnost horizonta keramike z braz-

62 Npr. Velušček 2011, 222–223; Kramberger 2018, 84–85; Kramberger 2020, 90–91.

63 Bekić 2006, t. 6: 6.

64 Velušček 2011, t. 4.29: 1.

65 Glej npr. Dimitrijević 1979c, 343–365; Kalicz 1991, 362–375; Velušček 2004; Guštin *et al.* 2017, 63.

66 Glej npr. Velušček 2004, 260, sl. 5.3.1.

67 Kalicz 1991; Kalicz, Horváth 2010; Tiefengraber 2018; glej tudi Kramberger 2021, 40–45.

68 Velušček 2004, t. 4.1.6: 1.

69 Velušček 2004, t. 4.1.5: 11.

70 Čufar, Velušček 2004; Čufar, Kromer 2004.

71 Guštin 1976, t. 1: 4.

72 Tasić 1995, t. 38: 6.

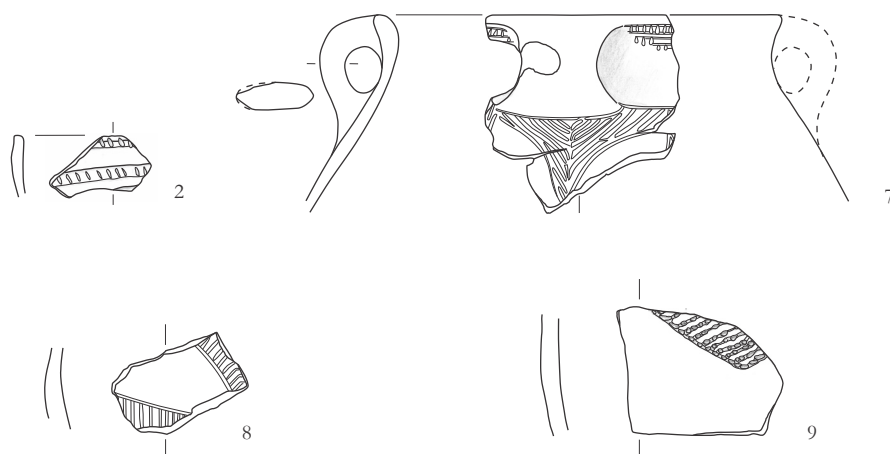
73 Tomaž 1999, T:MV41: 3.

74 Minichreiter 1990, sl. 19: 2.

75 Samonig 2003, 95, Typ. K4.

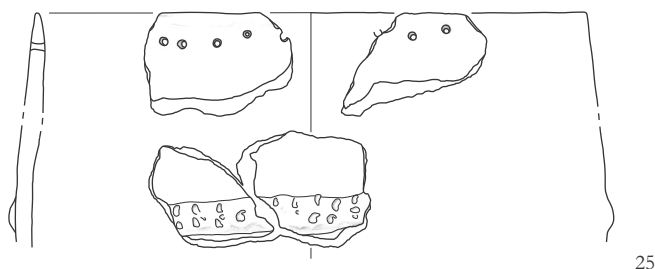
3800–3550 pr. n. št.

Srednji eneolitik (horizont keramike z brazdastim vrezom)

3500–3000 pr. n. št.

Srednji eneolitik (Stare gmajne, badenska kultura)

Slika 35 Keramični odlomki iz srednjeeneolitskega horizonta keramike z brazdastim vrezom (zgoraj) in lonec z analogijami v badenski kulturi (Boleráz) in skupini Stare gmajne (spodaj). Merilo 1 : 3.

dastim vrezom v Sloveniji po definiciji A. Veluščka.⁷⁶ Primerljiv ornament je poznan npr. na posodah iz Jermanove jame na Pijavškem,⁷⁷ z Drulovke pri Kranju,⁷⁸ v Prekmurju iz Turnišča⁷⁹ in iz grobišča Pod Kotom – jug pri Krogu.⁸⁰

Elementi skupine Stare gmajne in badenske kulture (Boleráz) (slika 35)

Naslednja posoda, ki kaže na poselitev območja gradu Borl v 4. tisočletju pr. n. št., je sodčasto oblikovan lonec iz plasti SE 076. Izdelan je bil iz lončarske gline, ki so ji primešali večje delce kremenca (vel. do $0,4 \times 0,35$ cm), tik pod ustjem je okrašen z majhnimi luknjami, ki so bile prevrtane skozi ostenje, na najširšem obodu, pa z vodoravnim, dvojno razčlenjenim plastičnim rebrom (*kat. št.* 25).

Sodčasto oblikovane lonce z vodoravnim razčlenjenim plastičnim rebrom na ramenih ali najširšem obo-

⁷⁶ Velušček 2004, 231–262.

⁷⁷ Korošec, Uršič 1965, t. 7: 1, t. 5: 2.

⁷⁸ Korošec 1960, t. 31: 4.

⁷⁹ Tomaž 2012, G250.

⁸⁰ Šavel 2009, G20.

du poznamo s koliščarskega naselja Stare gmajne na Ljubljanskem barju, ki sodi v čas okoli 3332 in 3100 cal BC, vendar nobeden od njih nima pod ustjem majhnih luknjic, prevrtanih skozi ostenje.⁸¹ Lonec s podobnim ustjem in majhnimi luknjicami prevrtanimi skozi ostenje je poznan z najdišča badenske kulture Nagykanizsa – Billa na zahodnem Madžarskem,⁸² nekoliko drugače oblikovana posoda pa z badenskega najdišča Biňa na Slovaškem.⁸³ Kolišče Stare gmajne je bilo skupaj s kolišči Maharski prekop, Črešnja pri Bistrici, Spodnje mostišče, Blatna Brezovica, Notranje Gorice in sorodnimi kolišči opredeljeno v skupino Stare gmajne, ki jo vzporejajo z badensko kulturo (boleraška stopnja in klasična badenska kultura).⁸⁴ Je torej mlajša od horizonta keramike z brazdastim vrezom in za stopnjo starejše od Vučedolske kulture.⁸⁵ Glede na dendrokronološke analize in radiokarbonsko datiranje gre za čas med koncem 36. in 31. stoletja pr. n. št.⁸⁶

Iz 4. tisočletja pr. n. št. (prve ali druge polovice) je verjetno tudi posoda, ki ima na zunanji strani polkrožno odebeljeno ustje (*kat. št. 39*). Posode s takim ustjem so bile namreč odkrite na najdišču badenske kulture Nagykanizsa – Billa,⁸⁷ na Maharskem prekopu⁸⁸ in na Hočevarici.⁸⁹

Vučedolska kultura (pozna bakrena doba)

(slika 36)

Primerjave med prazgodovinskimi najdišči so pokazale, da so bili v plasteh SE 085 (*kat. št. 5, 6, 14–16*) in SE 076 (*kat. št. 27*) na gradu Borl prisotni tudi odlomki takšnih posod, ki imajo najustreznejše analogije med starejšim delom najdb iz Dežmanovih kolišč na Ljubljanskem barju ter s sočasnih najdišč na avstrijskem Štajerskem in na severozahodnem Hrvaškem. Površina teh odlomkov je bila v večini primerov sla-

bo ohranjena in v več kot polovici primerov luknjičava (*kat. št. 5, 14–16*), le vrča nista imela luknjičave površine (*kat. št. 6, 27*).

V prvi vrsti je potrebno omeniti razdrobljen vrč iz plasti SE 076 (*kat. št. 27*). Ključen za datacijo tega vrča je okras: tik pod najširšim obodom je okrašen s štirimi vzdoravnimi vrezi, na ramenu z rombičnim poljem s križem na sredini, narejenim z vrezi in vtisnjenimi jamicami. Gre za enega najbolj značilnih okrasnih elementov vučedolske kulture. Tako oblikovani in okrašeni vrči in dvoročajne posode so bili doslej pri nas poznani le z Dežmanovih kolišč.⁹⁰ Na Hrvaškem jih poznamo iz naselbinskega horizonta pozne vučedolske kulture na neolitskem in eneolitskem najdišču Sarvaš,⁹¹ iz Damiće gradine⁹² in z nekoliko večje posode na višinskem naselju Kopirvnička Rijeka,⁹³ na Madžarskem z večje posode na vučedolskem najdišču Edeny.⁹⁴ Zoglenelo seme iz ene posode z Dežmanovega kolišča je bilo datirano po metodi radioaktivnega ogljika izotopa ¹⁴C: 2839–2473 cal BC (95,4 % verjetnost), 2626–2491 cal BC (68,2 % verjetnost).⁹⁵ Datacija se ujema z datacijo živalske kosti iz horizonta IX vučedolske kulture na Wildon–Schlossbergu, nekoliko starejša pa je datacija iz horizonta VIII na istem najdišču.⁹⁶ Na sosednjem Hrvaškem so v časovni razpon med drugo polovico 29. in začetkom 25. stoletja pr. n. št. datirane živalske kosti in zob iz horizonta vučedolske kulture v Ervenici ter na najdišču Damića gradina.⁹⁷

V isti čas kot omenjeni vrč verjetno sodi tudi posoda, ki je imela v ohranjenem delu površino v celoti okrašeno z vtisnjenimi jamicami, verjetno na način vtiskovanja prsta/prstov (*kat. št. 15*). Okras ima analogije na Dežmanovih koliščih⁹⁸ in v horizontu 8 (Vučedol B2/C) na Wildon–Schlossbergu.⁹⁹

81 Velušček 2009, t. 3.4: 5, 7, t. 3.9: 4, 6, t. 3.10: 6.

82 Barna 2003, t. 23: 18.

83 Cheben 1984, t. 7: 5.

84 Velušček 2009, 11–34.

85 Glej tudi Parzinger 1984.

86 glej npr. tudi Velušček, Čufar 2014, t. 2.

87 Barna 2003, t. 23: 20.

88 Bregant 1974a, t. 3: 3, t. 5: 7; Bregant 1974b, t. 8: 8; Bregant 1975, t. 14: 8, 9, t. 20: 8, t. 23: 12, t. 34: 1.

89 Velušček 2004, t. 4.1.6: 3.

90 Npr. Korošec, Korošec 1969, t. 4: 3a–b, t. 6: 1a–b, t. 13: 4a–b; Dimitrijević 1977–1978, 41–42, t. 18: 4, 1; Dimitrijević 1979b, 307, t. 38: 5; Parzinger 1984, 27, 43, t. 7: 3–A1a; Leghissa 2018, 43–44; Leghissa 2017, 121–122, 255–257, sl. 171: 1, 6–7; Leghissa 2021.

91 Balen 2005, pl. 17: 111.

92 Miloglav 2016, t. 1: 1.

93 Marković 1981, t. 10: 10.

94 Ecsedy 1983, sl. 21.

95 Leghissa 2018, 45–46, sl. 10.

96 Tiefengraber 2018, 190, 203, sl. 225–228, 244.

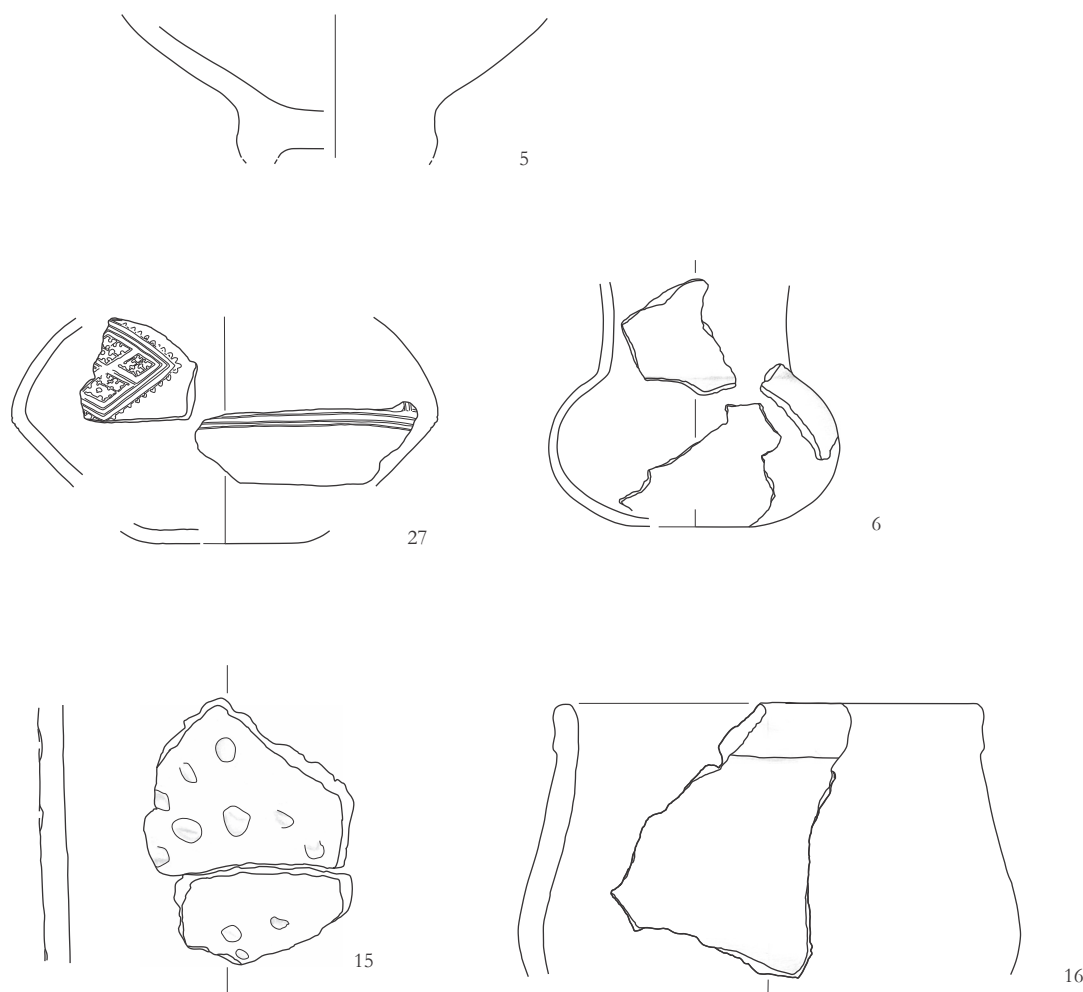
97 Miloglav 2016, 104, tabela 1.

98 Korošec, Korošec 1969, t. 21: 1a – b, t. 62: 1–4, 7, t. 63: 7–8, t. 64: 4, t. 65: 3.

99 Tiefengraber 2018, 182, sl. 215: 46, sl. 222.

2900–2550 pr. n. št.

Pozni eneolitik (vučedolska kultura)

Slika 36 Keramični odlomki poznoeneolitske vučedolske kulture. Merilo 1 : 3.

Na Dežmanovih koliščih najdemo po obliki povsem primerljive tudi vrče z dolgim rahlo usločenim vratom, zaobljenimi rameni in trebuhom, kakršen je bil odkrit v plasti SE 085 (*kat. št. 6*),¹⁰⁰ ter posode na masivni nizki votli nogi (*kat. št. 5*).¹⁰¹ Tam so primerjave tudi za nekatere druge najdbe iz plasti SE 076, kot sta lonec z dolgim stožčastim vratom in odebeljenim ustjem (*kat. št. 16*)¹⁰² in majhna posoda z debelimi stenami (*kat. št.*

12).¹⁰³ Primerljiv lonec iz Dežmanovih kolišč je bil sicer opredeljen v mlajšo fazo Dežmanovih kolišč (sredina oziroma začetek druge polovice 3. tisočletja pr. n. št.), ki jo vzporejajo s kulturo Somogyvár–Vinkovci na zahodnem Madžarskem.¹⁰⁴

Težje je datirati skodelo z rahlo usločenim vratom, ki je bila okrašena na najširšem obodu s trikotnimi vtisnjenimi jamicami in ovalno plastično apliko (*kat. št. 27*). Podobno oblikovana in okrašena skodela je poznana v Vinkovcih–Ervenici, v drugi fazi poselitve,¹⁰⁵

100 Korošec, Korošec 1969, t. 9: 10, t. 20: 8, t. 35: 5. Datacija tega vrča sicer ni povsem zanesljiva, saj podobne poznamo tudi z najdišč badenske kulture: npr. Nagykanizsa – Billa (Barna 2003, t. 11: 2).

101 Korošec, Korošec 1969, t. 42: 6a–b, 7a–b.

102 Korošec, Korošec 1969, t. 12: 6, t. 27: 1a–b, t. 62: 9.

103 Korošec, Korošec 1969, t. 68: 16, 19, 30, t. 69: 9, 10, 16.

104 Leghissa 2017, 265, sl. 174: 26; Leghissa 2021, 14, sl. 2: 26.

105 Marković 1994, t. 8: 1.

ki jo pripisujejo poznoneolitski sopotski kulturi. Ta skodela je torej približno 2000 let starejša od horizonta vučedolske kulture na istem najdišču. Vendar ima v primerjavi s skodelo iz Vinkovcev–Ervenice skodela iz Borla ustje nekoliko stanjšano, kar je značilnost nekaterih skled vučedolske kulture (npr. Koprivnička Rijeka¹⁰⁶). Torej, čeprav na podlagi oblike in okrasa ni izključiti datiranje skodele z gradu Borl v pozni neolitik, pa oblikovanost ustja in videz keramike nakazujeta eneolitsko (vučedolsko?) datacijo.

Kamnita orodja

Med kamnitimi najdbami so bili odkriti odlomek kamnitih žrmelj (*kat. št. 36*), polizdelki oziroma nedokončana glajena kamnita orodja (*kat. št. 31, 45*), jedra (*kat. št. 35*), odbitki (*kat. št. 28, 29*), tolkači (*kat. št. 32, 34, 42*), ploščata kamnita sekira (*kat. št. 30*), odlomek prodnika serpentinita z deloma izglajenimi robovi (*kat. št. 33*) in lepo izdelana konica iz roženca, ovalne oblike z rahlo zoženim spodnjim delom, retuširanimi robovi in ploskvama na obeh straneh (*kat. št. 43*). Zelo podobna konica je poznana iz Dežmanovih kolišč.¹⁰⁷

Zaključek

Analize prazgodovinskih najdb iz plasti, jam in jarka, odkritega pod tlemi nekdanje grajske kleti na gradu Borl, so pokazale, da je bil vrh dominantnega griča nad reko Dravo poseljen v različnih prazgodovinskih časovnih horizontih. Ker sta gradnja srednjeveškega gradu in z njo povezana izravnavna površja precej spremenila prvotno podobo vrha griča, intaktnih sledov praktično ni bilo odkritih.

Kot kaže, je bil vrh griča obiskan ali morda poseljen že v 5. tisočletju pr. n. št. Nekaj keramike, odkrite v plasti SE 076 je morda že iz poznega neolitika (sredina ali prva polovica 5. tisočletja pr. n. št.; *kat. št. 17–20, 23*; morda tudi *21 in 22*), najkasneje pa je bil vrh griča po-

seljen v lasinjski kulturi zgodnjega eneolitika oziroma na koncu 5. tisočletja pr. n. št., kar nakazujeta odlomek skleda ali skodele z rahlo presegajočim ročajem (*kat. št. 1*), odlomek okrašenega vrča iz zasutja jarka (SE 088/089; *kat. št. 3*), odlomek zajemalke s predrtim nastavkom za držaj iz plasti (SE 076; *kat. št. 24*) ter še posebej ¹⁴C datacija vzorca oglja iz zasutja jarka.

Kot kaže, se že v zasutju jarka SE 088/089 mešajo najdbe iz različnih časovnih stopenj. Ob skledi s presegajočim ročajem in ob vrču je bil namreč odkrit odlomek z vrezi, vtisnjenimi jamicami in inkrustacijo okrašene skleda (*kat. št. 2*), ki ga lahko na podlagi primerjave na Hočevarici datiramo v horizont keramike z brazdastim vrezom, okvirno v prvo polovico 4. tisočletja pr. n. št. Več keramike iz tega časa je bilo odkrite v plasti SE 085 nad jarkom (*kat. št. 7–9*). Vendar tudi najdbe v tej plasti niso bile enotne.

Po koncu horizonta keramike z brazdastim vrezom je moralo biti območje grajskega griča znova obljudeno v drugi polovici ali proti koncu 4. tisočletja pr. n. št. To kaže predvsem trebušast lonec iz plasti SE 076, ki je bil okrašen z dvojno razčlenjenim plastičnim rebrom, in malodane potrjuje ¹⁴C datacijo vzorca oglja iz, zanimivo, plasti SE 085, ki se je nahajala pod plastjo SE 076: LTL21447, 4568 ± 45 BP, 3486–3109 cal BC (68,2 %) oziroma 3495–3098 BC (95,4 %).¹⁰⁸ Gre za časovni horizont, iz katerega doslej v severovzhodni Sloveniji nismo poznali najdišč, prav tako pa tudi omenjeni lonec doslej v tem delu Slovenije nima primerjav. Najbližje analogije so iz koliščarske naselbine Stare gmajne na Ljubljanskem barju, na Slovaškem in Madžarskem v kontekstih badenske kulture. V širšem kontekstu gre za čas skupine Stare gmajne na Ljubljanskem barju, na zahodnem Madžarskem, v Avstriji, na Slovaškem in na Hrvaškem za čas badenske kulture, na Hrvaškem morda tudi kostolačke skupine.¹⁰⁹

Četrti del najdb iz bakrene dobe je še nekoliko mlajši. Gre za značilne najdbe pozne vučedolske kulture, kot so vrč, okrašen z rombičnim poljem (*kat. št. 27*), lonec okrašen z blaznicami prstov po celotni površini (*kat. št. 15*) ter morda lonec z dolgim stožčastim vratom in

106 Marković 1981, t. 2: 2.

107 Korošec, Korošec 1969, t. 73: 1.

108 Glej na straneh 60 in 61 *slika 50*.

109 Npr. Velušček 2009; Barna 2003; Ruttkay 1994; Balen 2005; Balen 2011.

odebeljenim ustjem (*kat. št. 16*). Odkritje teh najdb je presenetljivo, saj smo doslej na Slovenskem iz druge tretjine 3. tisočletja pr. n. št. poznali le posamezna kolišča na Ljubljanskem barju, izven Ljubljanskega barja pa so bila poznana najdišča in najdbe iz sredine 3. tisočletja pr. n. št., t.j. skupine Somogyár–Vinkovci, in nekaj najdb, ki jih ni bilo mogoče zanesljivo natančneje kronološko opredeliti.¹¹⁰

Poleg Dežmanovih kolišč, kjer so bile leta 1875 pridobljene sploh prve najdbe vučedolske kulture v Evropi¹¹¹, sodi v ta čas na Ljubljanskem barju še kolišče Parte–Iščica.¹¹² Kot kaže, sta bili kolišči sočasni z eneolitiko poselitvijo na gradu Borl, kar se odraža v podobnih keramičnih oblikah in enakem okrasu. Primerljive keramične oblike so sicer poznane tudi z bližnjih najdišč skupine Somogyár–Vinkovci, kot so Ptujski grad,¹¹³ Ptuj – Prešernova ulica 6,¹¹⁴ v Posavju s Čateškega griča,¹¹⁵ v Prekmurju z najdišč Za Raščico pri Krogu,¹¹⁶ Bratoncev,¹¹⁷ Pinc¹¹⁸ in na Ljubljanskem barju s kolišča Založnica pri Kamniku pod Krimom,¹¹⁹ vendar so sklede okrašene z drugačnimi motivi okrasa kot na vučedolskih najdiščih, vrči pa so brez okrasa. Najdišča skupine Somogyár–Vinkovci so namreč nekoliko mlajša od četrte skupine najdb z območja gradu Borl.

Večkratno poselitev gradu Borl v eneolitiku oziroma bakreni dobi je treba razumeti v kontekstu dominantne lege griča ob reki Dravi, na območju, kjer so ugodne razmere za prečkanje reke. V podobni legi se nahajata na drugi strani dravske ravni in reke Drave Ptujski grad, ki je bil med 5. in 3. tisočletjem pr. n. št. prav tako večkrat poseljen,¹²⁰ in na sosednjem avstrijskem Štajerskem neolitiko in eneolitiko najdišče

Wildon–Schlossberg¹²¹ s kar šestimi horizonti poselitve iz bakrene dobe (vključno s horizontom badenske kulture in dvema horizontoma vučedolske kulture).

Na sosednjem Hrvaškem so med bolj znanimi najdišča iz sredine 3. tisočletja pr. n. št. Ervenica v Vinkovcih,¹²² Damića gradina,¹²³ Sarvaš,¹²⁴ Koprivnička Rijeka, Mikleuška – Marić gradina, Apatovac – Hum¹²⁵ in Vučedol.¹²⁶ Ta najdišča so podobno kot na avstrijskem Štajerskem in na Slovenskem opredeljena v vučedolsko kulturo in v pozni eneolitik oziroma pozno bakreno dobo.¹²⁷ V nasprotju pa raziskovalci na Madžarskem povezujejo spremembe v materialni kulturi, ki nastopijo po badenski kulturi, z začetkom zgodnje bronaste dobe.¹²⁸ Ugotavljajo, da se v prvi polovici 3. tisočletja pr. n. št. v Karpatskem bazenu pojavijo najdišča z najdbami, ki kažejo povezave z vučedolsko kulturo. Starejša med njimi, iz druge tretjine 3. tisočletja pr. n. št., so večinoma opredeljena v kompleks Makó–Kosihy–Čaka, nekoliko mlajša pa v skupino Somogyár–Vinkovci. Predvsem na zahodnem Madžarskem je starejši horizont še slabo definiran.

110 Kot primer naj navedem keramični odlomek z vrezanim okrasom v obliki koncentričnih grogov in žarkov z najdišča Kračine pri Dragotincih, ki so ga datirali v klasično vučedolsko kulturo (Tušek, Kavur 2012), a ker se podoben okras pojavlja tudi na najdiščih iz prve pol. 4. tisočletja pr. n. št., drugi raziskovalci ugotavljajo, da je takšna opredelitev nezanesljiva (prim. npr. z Velušček 2017, 35–36, sl. 20).

111 Deschamn 1875.

112 Velušček *et al.* 2000; Velušček, Čufar 2014, 42–43.

113 Tomanič-Jevremov *et al.* 2006.

114 Lamut 1996.

115 Mileusnić, Jovanović 2018.

116 Šavel, Sanković 2010; Sanković 2010.

117 Guštin, Zorko 2013.

118 Kerman 2018.

119 Velušček, Čufar 2003.

120 Tomanič-Jevremov *et al.* 2006.

121 Tiefengraber 2018.

122 Gale 2002; Miloglav 2016.

123 Miloglav 2016.

124 Balen 2005.

125 Marković 1981.

126 Schmidt 1945; Forenbaher 1994; Forenbaher 1995.

127 Balen 2010; Miloglav 2016, 96; Miloglav 2018.

128 Pregled: Kulcsár 2009, Kulcsár 2013.

5 Oprelitev srednjeveškega gradiva

Monika Arh

Na gradu Borl je bilo med izkopavanji leta 2019 odkritih okoli 2200 najdb, ki sodijo v čas srednjega veka. Dve tretjini odlomkov pripadata lončenini, slaba tretjina živalskim kostem, redki pa so odlomki kovine, opeke, pečnic in stekla. V katalog smo uvrstili 240 predmetov iz tega obdobja, izdelanih iz keramike in kovine.¹²⁹

Na tem mestu srednjeveško gradivo obravnavamo kot celoto, kljub temu, da je jasno vidna razlika med starejšim in mlajšim srednjeveškim gradivom. Razlog je ta, da želimo predvsem na podlagi skupne tipologije ustij loncev pokazati razlike med njimi in njihov razvoj. V zaključku sledi opredelitev in delitev na obe srednjeveški fazi, ki smo ju dokumentirali tekom izkopavanja.

Lončenina

Lončeno posodje se glede na funkcijo deli na kuhinjsko in namizno posodje. Kuhinjsko posodje, med katero sodijo lonci, vrči in pekači, je namenjeno predvsem pripravi in shranjevanju hrane. Zaradi svoje uporabne funkcije običajno ni tako estetsko dovršeno kot namizno posodje. Namizno posodje, kot so krožniki, sklede, čaše in lončene steklenice, je namenjeno predvsem uživanju in serviranju hrane. V visokem srednjem veku je v uporabi predvsem kuhinjska lončenina, večjo pestrost oblik zasledimo od 13. stoletja dalje.

Med lončenino prevladujejo odlomki loncev, večje število odlomkov pripada pivskemu posodju, manjši delež redkim odlomkom krožnikov, pekačev, vrčev in svetil (oljenk oziroma t. i. lojenk).

Keramično gradivo je najpogostejše izdelano iz fino- in drobnopozrnate lončarske gline, redko iz zelo fino- in drobnopozrnate lončarske gline, s primesmi kremenca, sljude, pogosto tudi drobcev keramike, medtem ko je kalcijev karbonat glini redko pridan. Posodje je večinoma nepopolno oksidacijsko žgano, redkeje se je uporabljalo izključno oksidacijsko oziroma redukcijsko žganje. Površina odlomkov je pogosto lisasta, kar kaže na visoko toploto pri kuhanju, nekaj posod pa je bilo naknadno prežganih tudi po končani uporabi, kar se opazi na prelomih odlomkov. Z izjemo nekaj odlomkov je posodje na najdišču izdelano na hitrem lončarskem vretenu, na počasnem lončarskem vretenu je bilo izdelanih le nekaj odlomkov. Slednji imajo bolj grobo površino in so izdelani iz lončarske gline z več primesmi, pri čemer prevladuje kalcijev karbonat. Ti odlomki so starejši od ostale srednjeveške lončenine in domnevno sodijo v čas pred 12. stoletjem. Na tem mestu izpostavljamo ostenje večje posode, ki jo krasita dve vzporedni rebri (*kcat. št. 80*). Primerjave za take posode poznamo iz najdišč Dolge njive in Velike njive pri Veliki vasi (na Dolenjskem), iz zgodnjersrednjeveške faze poselitve, ki sta datirani v 10. oziroma 11. stoletje.¹³⁰

Lonci

Lonci so bili v srednjem in zgodnjem novem veku najpogostejša oblika posodja, kar dokazuje tudi izredno veliko število odlomkov loncev, odkritih na gradu Borl. Uporabljali so jih predvsem za pripravo in shranjevanje jedi. V zgodnjem in visokem srednjem veku so jih uporabljali tudi za uživanje hrane.¹³¹ Zaradi kuhinjske uporabe in z njo povezanimi funkcionalnimi lastnostmi je bilo to posodje preprosteje

¹²⁹ Velika kamnita kroglja ni vključena v katalog, je pa obravnavana tako v besedilu kot tudi slikovno. Skupaj z njo je v objavo najdišča vključenih 241 najdb iz srednjega veka.

¹³⁰ Neobjavljeno gradivo (v pripravi za objavo v zbirki AAS).

¹³¹ Štular 2007, 379–383; Pleterski 2008, 90–100.

izdelano kot namizno posodje, saj je imela estetska vrednost sekundarno vlogo.

Skozi čas so se oblike loncev spreminjale. Slogovne spremembe so opazne predvsem pri oblikah ustij, čemur smo priča tudi na gradu Borl. Zaradi velike fragmentiranosti in razpršenosti odlomkov lahko o obliki posod v večini primerov le sklepamo, posledično smo se pri tipologiji loncev oprli na obliko ustij loncev (*slika 37, slika 38*). S pomočjo številnih primerjav in njihovo kronološko opredelitvijo smo želeli vsak naš tip vsaj okvirno časovno opredeliti. Pri tem smo se, kjer je le bilo mogoče in zaradi reprezentativnosti, pri vsakem našem tipu oprli na podobne oblike iz več primerljivih najdišč. Pri vsakem tipu so najprej podane primerjave s slovenskimi najdišči, sledijo primerjave iz tujine. Potrebno je dodati, da so vsa ustja loncev bolj ali manj izvihana, zato to posledično ni več izpostavljeno pri vsakem tipu posebej, z izjemo loncev z močno izvihanimi ustji.

L1 Eni od najstarejših oblik pripada odlomek lonca z enostavnim zaobljenim ustjem (*slika 37: L1, kat. št. 81*) s primerjavami pri ustjih loncev iz Starega gradu nad Celjem, datiranih v 12. oziroma 13. stoletje¹³² iz najdišča Pri Muri pri Lendavi¹³³ in iz Ptujkega gradu.¹³⁴ Na avstrijskem najdišču Altdornhof je podobno ustje datirano v 11. do 12. stoletja,¹³⁵ medtem ko se na nemških najdiščih Bamberg in Burgkumstadt pojavljajo v kontekstih iz 11. do 13. stoletja.¹³⁶

L2 V skupino L2 smo umestili maloštevilne lonce z enostavnimi oglatimi ustji. Medtem ko so ustja tipa L2a poševno prirezana navznoter, je pri tipu L2b rob ustja navpičen in pri enem odlomku tudi užlebljen.

L2a Lonec z enostavnim oglatim in rahlo poševno navznoter prirežanim ustjem ali t. i. strehastim ustjem (*slika 37: L2a, kat. št. 263*) prav tako sodi med starejše oblike na najdišču. Te oblike ustij so pogoste v zgodnjem srednjem veku, pojavljajo pa se tudi kasneje. Glede na to, da se tehnološke značilnosti lonca s tako oblikovanim ustjem ne razlikujejo od ostale lončenine starejše srednjeveške faze, smo primerja-

ve iskali le med istodobnim gradivom. Številni lonci s tako oblikovanimi ustji so bili odkriti na najdišču Gornje njive pri Dolgi vasi 2, kjer so glede na določene kontekste datirani vse od konca 9. do prve četrtine 13. stoletja, pri čemer so našemu loncu bolj podobne oblike, ki se na najdišču pojavljajo od 11. stoletja dalje.¹³⁷ Pogosti so tudi na najdišču Pri Muri pri Lendavi, kjer je eden od kontekstov s tako oblikovanimi ustji datiran v 13. stoletje,¹³⁸ primerjave pa imajo tudi v starejših kontekstih najdišča Podbočje – Stari grad.¹³⁹ Lonec s podobno oblikovanim ustjem iz avstrijskega Hollenegga je ena od najstarejših oblik na najdišču in je datiran na začetek 12. stoletja, pri čemer avtorja dopuščata možnost datacije v 11. stoletje.¹⁴⁰ Lonci s podobnimi ustji iz nemških najdišč Bamberg, Hallstadt, Kasendorf in Mistelgau sodijo v čas od 10. do 12. stoletja.¹⁴¹ V čas od 11. do 13. stoletja sta datirana lonca iz najdišča Franjevac,¹⁴² v 12. oziroma na začetek 13. stoletja sodi lonec iz hrvaškega visokosrednjeveškega najdišča Čepinski Martinci – Dubrava.¹⁴³

L2b Lonci z enostavnimi oglatimi in navpičnimi ustji, ki lahko imajo tudi užlebitev na robu (*slika 37: L2b, kat. št. 46, 72, 138*), se pogosto pojavljajo med gradivom najdišča Gornje njive pri Dolgi vasi 2 kot tip 3. Ustja tega tipa sodijo v mlajšo fazo naselbine in izhajajo iz konteksta, na podlagi radiokarbonskih datacij datiranega od sredine 11. do prve četrtine 13. stoletja.¹⁴⁴ Na najdišču Pri Muri pri Lendavi je bil kontekst, v katerem je bilo odkrito eno izmed podobnih ustij loncev, datiran v 13. stoletje.¹⁴⁵ Poznamo jih iz starejših kontekstov najdišča Podbočje – Stari grad¹⁴⁶ ter iz Starega gradu nad Celjem, kjer jih srečamo med gradivom, datiranim v 12. in 13. stoletje.¹⁴⁷ Na nemškem najdišču Kasendorf so lonci s tako oblikovanimi ustji

132 Brišnik 1998, 268, T. 9: 116, 118.

133 Sankovič 2011, G624.

134 Arh 2019, kat. št. 365.

135 Juch 2013, 49, Taf. 2: 23.

136 Losert 1993, 122, 136, Taf. 43: 2; Taf. 86: 1.

137 Kerman 2008a, 80–82, kat. št. 1–4, 9, 12, 15; Kerman 2013, 38–39, sl. 37a: Tip 1, Tip 2, sl. 38: Tip 1, Tip 2.

138 Sankovič 2011, sl. 47: 1, sl. 48: 1.

139 Predovnik 2003, 58, 65, kat. št. 27.

140 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 83–84, Abb. 35.

141 Losert 1993, 125, 161, 173, 182, Taf. 49: 2, Taf. 160: 10, Taf. 184: 9, Taf. 229: 2.

142 Dugonjić 2017, 304, Pl. 3: 1–2.

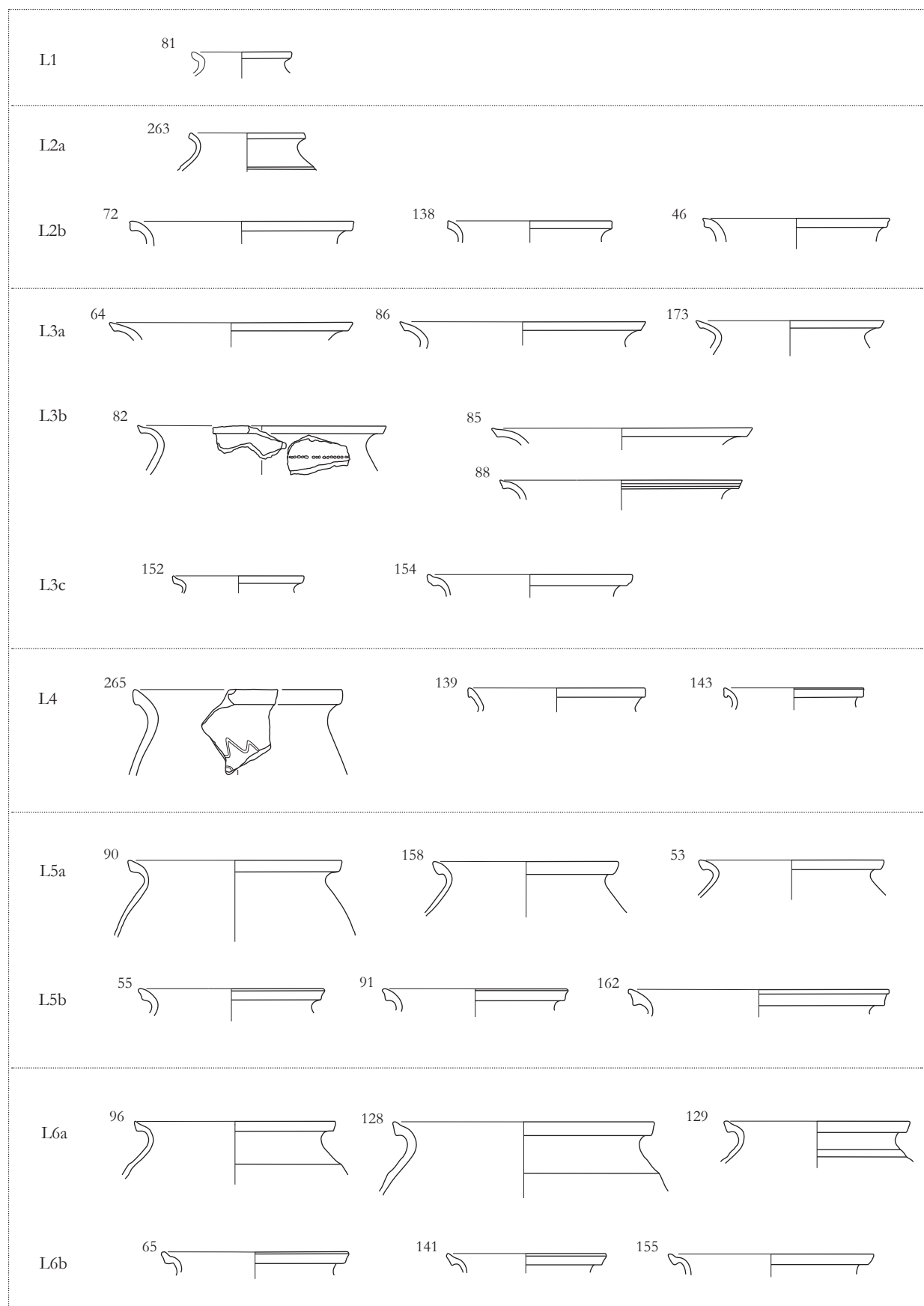
143 Tkalec, Sekelj Ivančan, Kalafatić 2017, 239, 248, kat. br. 2.

144 Kerman 2013, 39–40, 50, sl. 37b, sl. 38.

145 Sankovič 2011, sl. 47: 3, sl. 48: 3.

146 Predovnik 2003, 58–59, 65, kat. št. 2, 13, 96.

147 Brišnik 1998, 268, T. 8: 110, T. 10: 141, 147, 148.

Slika 37 Lonci z različno oblikovanimi ustji L1–L6. Merilo 1 : 6.

umeščeni v čas od 10. do 12. stoletja,¹⁴⁸ na avstrijskih najdiščih Flaschberg in Altdornhof so datirani v 12. in 13. stoletje,¹⁴⁹ podobna ustja so bila odkrita tudi na hrvaškem visokosrednjeveškem najdišču Čepinski Martinci – Dubrava.¹⁵⁰

L3 Lonci z močno izvihanimi ustji prav tako predstavljajo starejše oblike na najdišču ter smo jih razvrstili v tri tipe L3a, L3b in L3c. Tipa L3a in L3b, ki predstavljata močno izvihana ustja s poševno navznoter prirezanim robom, se med sabo oblikovno minimalno razlikujeta, medtem ko je tehnologija izdelave enaka. Pri tipu L3a je ustje zaobljeno. Tipa L3a in L3b se pojavljata zelo pogosto, medtem ko tip L3c šteje le dva odlomka.

L3a V ta tip sodijo lonci z močno izvihanimi, poševno navznoter prirezanimi oglatimi ustji (*slika 37: L3a, kat. št. 64, 73, 86, 122, 145, 173*). Lonci s podobno oblikovanimi ustji se pojavljajo na najdišču Gornje njive pri Dolgi vasi 2 kot tip 6. Eden izmed loncev izhaja iz konteksta, datiranega v čas med drugo četrtino 11. in prvo četrtino 13. stoletja, medtem ko je na splošno lončenina iz mlajše faze naselbine datirana v 11. do prve polovice 13. stoletja.¹⁵¹ Takšna ustja se pojavljajo pri loncih iz Starega gradu nad Celjem med gradivom, datiranim v 12. in 13. stoletje,¹⁵² med gradivom s konca 12. in 13. stoletja na najdišču Podbočje – Stari grad¹⁵³ ter tudi na najdišču Gornje njive pri Dolgi vasi.¹⁵⁴ Na nemškem najdišču Hallstadt so podobna ustja datirana v 10. do 12. stoletje,¹⁵⁵ na avstrijskem najdišču Altdornhof v 11. do 12. stoletja.¹⁵⁶ Poznana so tudi iz sosednje Hrvaške, in sicer iz najdišča Kobilić 1, kjer je bilo močno izvihano, navznoter prirezano ustje lonca odkrito v kontekstu, datiranjem v 13. stoletje.¹⁵⁷

L3b Lonci tega tipa imajo prav tako močno izvihana, poševno navznoter prirezana oglati ustja in

se od loncev L3a razlikujejo po tem, da je ustje na notranji strani rahlo vbočeno (*slika 37: L3b, kat. št. 82–85, 88–89, 146, 148, 149, 264*), pri nekaterih odlomkih je rob ustja tudi rahlo profiliran. Prav tako so izdelani iz enakih lončarskih mas kot lonci tipa L3a. Zelo podobno je ustje lonca iz Gornjih njiv pri Dolgi vasi 2, kjer je bila naselbina poseljena od 10. do prve polovice 13. stoletja.¹⁵⁸ Primerjamo ga lahko tudi z ustjem lonca iz najdišča Podbočje – Stari grad, datiranim v konec 12. in 13. stoletje.¹⁵⁹ V čas od 10. do 12. stoletja so umeščena ustja iz nemških najdišč Bamberg in Schlammersdorf,¹⁶⁰ na avstrijskem najdišču Altdornhof se podobna ustja pojavljajo v 12. oziroma 13. stoletju,¹⁶¹ primerjave pa imajo tudi na gradu Thurnschall, ki je deloval le v prvi polovici 13. stoletja.¹⁶²

L3c Lonci z močno izvihanimi, na zunanji strani zaobljenimi ustji, ki so na notranji strani rahlo vbočena (*slika 37: L3c, kat. št. 152, 154*), so podobni ustjem loncev tipa 29 iz najdišča Pri Muri pri Lendavi, datiranimi v 13. stoletje.¹⁶³ Odkriti so bili tudi v Gornjih njivah pri Dolgi vasi, kjer podobno oblikovano ustje lonca sodi v čas 12. oziroma 13. stoletja,¹⁶⁴ in Gornjih njivah pri Dolgi vasi 2, kjer naselje traja do prve polovice 13. stoletja.¹⁶⁵ Na avstrijskem najdišču Dunkelstein so bili odkriti v kontekstih faze 2, datirane v drugo polovico 11. in prvo polovico 12. stoletja, in v kontekstih faze 4, datirane v drugo polovico 12. in prvo polovico 13. stoletja.¹⁶⁶ Na najdišču Altdornhof se podobna ustja pojavljajo v 12. oziroma 13. stoletju,¹⁶⁷ zelo dobre primerjave imajo tudi na gradu Thurnschall iz prve polovice 13. stoletja,¹⁶⁸ medtem ko je lonec iz Brenndorfa z novčno najdbo datiran v sredino 13. stoletja.¹⁶⁹ Pojavljajo se v nemškem Gi-echburgu med gradivom iz 10. do 12. stoletja, v Ka-

148 Losert 1993, 173, Taf. 184: 12, Taf. 191: 6.

149 Stadler 1995, Abb. 55: A 80, Abb. 56: A 51; Juch 2013, 49, Taf. 4: 4, 39.

150 Tkalec, Sekelj Ivančan, Kalafatić 2017, 239, 248, kat. br. 3, 5, 15, 19.

151 Kerman 2013, 40, 50, sl. 37b, sl. 38: Tip 6.

152 Brišnik 1998, 268, T. 11: 156, 158, 159, T. 13: 180, 182.

153 Predovnik 2003, 58, 65, kat. št. 5.

154 Kerman 2008b, G1457.

155 Losert 1993, 161, Taf. 162: 1.

156 Juch 2013, 49, Taf. 2: 2, 11, 26.

157 Antić, Ákos Rác 2017, 263, Pl. 2: 2.

158 Kerman 2013, 50–51, G384.

159 Predovnik 2003, 58, 65, kat. št. 8.

160 Losert 1993, 125, 190–191, Taf. 51: 7, 9, Taf. 244: 15.

161 Juch 2013, 49, Taf. 5: 33.

162 Höglinger 2006, 177–178, Abb. 4: 5.

163 Sanković 2011, sl. 47: 29, sl. 48: 29.

164 Kerman 2008b, 35, G1447.

165 Kerman 2013, 50–51, G671, G694.

166 Kühtreiber 2006, 110, Abb. 8: 6/2, 17/5, Abb. 9: 32/6, 36/5.

167 Juch 2013, 49, Taf. 5: 9, 27.

168 Höglinger 2006, 177–178, Abb. 4: 1.

169 Steininger 1985, Kat. Nr. 18.

sendorfu med gradivom, datiranim med 10. do prve polovice 13. stoletja, med gradivom iz 13. stoletja v Eichelbergu, na splošno pa so v visoki srednji vek umeščena ustja iz Bamberga.¹⁷⁰

L4 Lonci z oglatimi, odebeljenimi, navpično prirezanimi in spodrezanimi ustji (*slika 37: L4, kat. št. 139, 143, 147, 175, 177, 265*) imajo številne primerjave na slovenskem prostoru in širše. Zelo zgodaj, od začetka 11. stoletja do sredine 12. stoletja je datiran lonec s podobnim ustjem iz Goric pri Turnišču.¹⁷¹ V Gornjih njivah pri Dolgi vasi 2 podobna ustja loncev sodijo v mlajšo fazo na najdišču, datirano od 11. do 1. polovice 13. stoletja.¹⁷² Na najdišču Pri Muri pri Lendavi so datirani vse od prve polovice 11. do konca 13. stoletja,¹⁷³ odlomek iz Starega gradu nad Celjem je umeščen v 12. do 13. stoletje,¹⁷⁴ prav tako iz najstarejših kontekstov izhaja ustje lonca iz Starega gradu nad Podbočjem.¹⁷⁵ Na avstrijskem najdišču Dunkelstein so bila odkrita v fazi 2, datirani v drugo polovico 11. in prvo polovico 12. stoletja,¹⁷⁶ na avstrijskih najdiščih Hollenegg in Turmbauerkogel so opredeljeni kot tip 2, ki je datiran v 12. stoletje,¹⁷⁷ v Altdornhofu se podobna ustja pojavljajo v 12. oziroma 13. stoletju,¹⁷⁸ ravno tako so na najdišču Hausstein von Grünbach datirana v 12. oziroma zgodnje 13. stoletje.¹⁷⁹ Ustja iz nemškega najdišča Kasendorf so datirana od 10. do 12. stoletja, medtem ko so iz najdišča Burgkunstadt in Waldstein datirana od 11. do 13. stoletja.¹⁸⁰

L5 V to skupino so uvrščeni lonci z močno odebeljenimi ustji, ki smo jih razdelili na dva tipa. Lonci z odebeljenimi ustji so na najdišču relativno dobro zastopani.

L5a Lonci z močno odebeljenimi ustji so zastopani s štirimi odlomki (*slika 37: L5a, kat. št. 53, 90, 158, 160*). V Gornjih njivah pri Dolgi vasi 2 so bila podobna ustja odkrita v kontekstih mlajše faze najdišča, datirane v 11. do 1. polovice 13. stoletja.¹⁸¹ Odlomek iz Starega gradu nad Celjem izhaja iz konteksta, ki je umeščen v 12. do 13. stoletje,¹⁸² med najstarejše srednjeveško gradivo sodijo lonci iz Starega gradu nad Podbočjem.¹⁸³ Ustje iz nemškega najdišča Kasendorf je datirano v čas od 10. do 12. stoletja, medtem ko so ustja iz najdišča Waldstein umeščena v čas med 11. in 13. stoletjem.¹⁸⁴ Na avstrijskem najdišču Dunkelstein se nahajajo v fazi 6, datirani v drugo polovico 12. in prvo polovico 13. stoletja,¹⁸⁵ na najdišču Lazenkirchen so datirana v prvo polovico 13. stoletja.¹⁸⁶

L5b Močno odebeljena ustja z vbočeno zunanjo stranjo roba ustja (*slika 37: L5b, kat. št. 55–57, 91–92, 162*) so prisotna med mlajšim gradivom najdišča Gornje njive pri Dolgi vasi 2,¹⁸⁷ med starejšim gradivom na najdišču Podbočje – Stari grad¹⁸⁸ in med visokosrednjeveškim gradivom gradu Žamerk.¹⁸⁹ V avstrijskem Altdornhofu so podobna ustja datirana v 11. do 12. stoletje,¹⁹⁰ ustja iz nemškega najdišča Kasendorf v prvo polovico 13. stoletja,¹⁹¹ v visoki srednji vek sodita ustji iz nemških najdišč Lochau in Sophienthal–Forst,¹⁹² medtem ko so bila ustja iz hrvaškega najdišča Franjevac odkrita med gradivom iz 13. in 14. stoletja.¹⁹³ Po Losertu gre za t. i. nizka kar-nisna ustja, katerih razvoj se začne že v 10. stoletju, najpogosteje pa se v Nemčiji pojavljajo v 12. in prvi polovici 13. stoletja.¹⁹⁴

L6 Skupino predstavljajo izvihana in odebeljena ustja, ki imajo bolj ali manj vbočeno notranjo stran

170 Losert 1993, 122, 151, 155, 173, Taf. 38: 8–9, Taf. 44: 1, 5, Taf. 123: 1, Taf. 133: 7, Taf. 199: 8, 15, Taf. 217: 7.

171 Plestenjak 2008, 72, kat. št. 3; Plestenjak 2010, 47, sl. 37: L3.

172 Kerman 2013, 50, G303, G313, G385, G467, G510, G567–G568, G689.

173 Sankovič 2011, sl. 48: 21, G436, G438, G574, G580, G633, G684G755.

174 Brišnik 1998, 268, T. 11: 154.

175 Predovnik 2003, 58, kat. št. 35.

176 Kühtreiber 2006, 110, Abb. 8: 13/9, 16/1.

177 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 84–86 Abb. 36; Gutjahr, Tiefengraber 2004, 451, Sl. 8.

178 Juch 2013, 49, Taf. 4: 32.

179 Kühtreiber 2006, 101, Abb. 6: 13–14.

180 Losert 1993, 134–137, 173, Taf. 85: 5, 8–10, Taf. 86: 8–10, Taf. 101: 4, Taf. 187: 7, 10–13, Taf. 300: 3.

181 Kerman 2013, 50, G342, G347, G471.

182 Brišnik 1998, 268, T. 10: 143.

183 Predovnik 2003, 58, 65, kat. št. 54, 99, 100, 103.

184 Losert 1993, 173, 204, Taf. 209: 3, Taf. 302: 2–4.

185 Kühtreiber 2006, 110, Abb. 10: 54/1.

186 Kühtreiber 2006, 111, Abb. 12: 116, 165.

187 Kerman 2013, G492, G493, G494.

188 Predovnik 2003, 58, 65, kat. št. 45, 112, 113.

189 Guštin *et al.* 1997, kat. št. 60, 67.

190 Juch 2013, 49, Taf. 3: 3, 20.

191 Losert 1993, 173, Taf. 212: 2–6.

192 Losert 1993, 181, 195, Taf. 226: 1, Taf. 292: 3.

193 Dugonjić 2017, 304–305, Tab. 2: IIc3.

194 Losert 1993, 48, Abb. 6: 9a.

ustja ter predstavljajo eno od bolj pogostih oblik na najdišču. Razdelili smo jih v dva tipa.

L6a Pogosta so izvihana in odebeljena ustja loncev, ki imajo nekoliko navznoter prirezan rob ter rahlo vbočeno notranjo stran ustja (*slika 37: L6a, kat. št. 96–99, 100, 102, 105, 128–131, 151*). Primerjave imajo pri tipih 38, 39 in 40 na najdišču Pri Muri pri Lendavi, ki izhajajo iz kontekstov, datiranih med tretjo četrtino 12. in koncem 13. stoletja.¹⁹⁵ Podobne oblike srečamo pri določenih loncih v Gornjih njivah pri Dolgi vasi 2, in sicer v kontekstih, datiranih od sredine 11. do prve četrtine 13. stoletja,¹⁹⁶ pojavljajo pa se tudi na najdišču Gornje njive, kjer so lonci s podobnimi ustji datirani v 12. in 13. stoletje,¹⁹⁷ med gradivom iz 13. stoletja na najdišču Podbočje – Stari grad,¹⁹⁸ in na Starem gradu nad Celjem, kjer jih srečamo med gradivom, datiranim v 12. in 13. stoletje.¹⁹⁹ V avstrijskem Altdornhofu je podobno ustje datirano v 12. do 13. stoletje,²⁰⁰ medtem ko so ustja iz Hollenegga opredeljena v čas od 12. do 14. stoletja²⁰¹ zelo dobre primerjave pa imajo tudi na gradu Thurnschall, ki je deloval le v prvi polovici 13. stoletja.²⁰² Številne lonce s podobnimi ustji poznamo iz nemških najdišč, in sicer se v Kasendorfu pojavljajo med gradivom, datiranim od 10. do 12. stoletja, v Burgkunstadt in Waldsteinu so datirani od 11. in 13. stoletja, v Giechburgu v prvo polovico 13. stoletja, v Schlammersdorfu pa na splošno v visoki srednji vek.²⁰³

L6b Ustja tega tipa so za razliko od tipa L6a izrazito spodrezana, poleg tega je v večini primerov bolj izrazita tudi užlebitev na notranji strani ustja (*slika 37: L6b, kat. št. 65, 141, 142, 153, 155*). Podobne oblike srečamo pri loncih v Gornjih njivah pri Dolgi vasi 2, in sicer v mlajši fazi naselbine, datirani od 11. do prve četrtine 13. stoletja,²⁰⁴ in na najdišču Pri Muri pri

Lendavi med gradivom 12. in 13. stoletja.²⁰⁵ Številne lonce s podobnimi ustji poznamo iz nemških najdišč, v Burgkunstadt so datirani od 11. in 13. stoletja, v Giechburgu in v Kasendorfu v prvo polovico 13. stoletja, v Bambergu pa so na splošno datirani v visoki srednji vek.²⁰⁶

L7 Lonci z zapognjenimi ustji sodijo med pogostejše oblike loncev na gradu Borl. Starejše variante loncev z zapognjenimi ustji oziroma t. i. krempljastimi ustji se pojavijo konec 12. oziroma v 13. stoletju in so manjših dimenzij, medtem ko gre pri mlajših različicah loncev z zapognjenimi ustji oziroma pri loncih s t. i. podprijemnimi ustji za lonce velikih dimenzij s širšimi robovi ustij. V skladu z napisanim se v starejših srednjeveških kontekstih gradu Borl pojavi izključno tip L7a, medtem ko je tip L7b številan v drugi fazi srednjeveških posegov.

L7a Lonci z zapognjenimi ali t. i. krempljastimi ustji manjših dimenzij (*slika 38: L7a, kat. št. 101, 213, 268, 269*) imajo številne primerjave na celotnem slovenskem prostoru.²⁰⁷ V Gornjih njivah pri Dolgi vasi 2 se pojavijo že zelo zgodaj, v kontekstu, radiokarbonsko datiranemu v 11. do 1. polovice 13. stoletja.²⁰⁸ Benjamin Štular lonce z zapognjenimi ustji na splošno umešča v čas od začetka 12. do konca 13. stoletja,²⁰⁹ lonce iz Starega gradu nad Podbočjem Katarina Predovnik kronološko umešča v konec 13. oziroma na začetek 14. stoletja,²¹⁰ Ines Klokočovnik na splošno lonce s krempljastimi ustji datira v 13. do začetka 14. stoletja.²¹¹ V avstrijskem Holleneggu so opredeljeni kot tip 11 in datirani konec 12. in v 13. stoletje,²¹² na najdišču Dunkelstein so bili odkriti v fazah 4 in 6, datiranih v drugo polovico 12. in prvo polovico 13.

195 Sankovič 2011, sl. 47: 38, 39, 40, sl. 48: 38, 40.

196 Kerman 2013, 50, sl. 38, G146, G189, G205, G206, G238, G287, G683, G685.

197 Kerman 2008b, 35–36, G1149, G1430.

198 Predovnik 2003, 59, kat. št. 39, 116.

199 Brišnik 1998, 268, T. 10: 131.

200 Juch 2013, 49, Taf. 5: 19.

201 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 107, Abb. 57: 16a.

202 Höglinger 2006, 177–178, Abb. 4: 2–4, Abb. 5: 5.

203 Losert 1993, 136–137, 155, 173, 190–191, 204, Taf. 87: 5, 7, 9, Taf. 143: 2, Taf. 201: 2–4, Taf. 203: 13, Taf. 244: 2, Taf. 298: 2–3.

204 Kerman 2013, 50, G202, G228, G654.

205 Sankovič 2011, sl. 48: 38, 40, G558.

206 Losert 1993, 122, 134–137, 155, 173, Taf. 39: 4, Taf. 87: 3–4, Taf. 89: 1, Taf. 91: 2, 11, Taf. 143: 3, Taf. 215: 1–6.

207 Ptuj – Mestni stolp (Tušek 1998, T. 6: 93), Gornje njive pri Dolgi vasi 2 (Kerman 2013, G703–G705), Pri Muri pri Lendavi (Sankovič 2011, G470, G642, G870, G876), Zatak pri Lendavi (Guštin, Tomaž 2016, G139, G1000, G1248), Stari grad nad Podbočjem (Predovnik 2003, kat. št. 51–53, 58, 209), Ptujski grad (Arh 2019, 71, sl. 73: 6a), kamnik – Mali grad (Štular 2009, 131, t. 17: 1, 2, 4, 5).

208 Kerman 2013, 43, sl. 37: Tip 13, sl. 38: Tip 13, G703–705.

209 Štular 2009, Sl. 6.3: 8c, Priloga 1: tip 8c.

210 Predovnik 2003, 58, 65, kat. št. 51–53.

211 Klokočovnik 2010, 113.

212 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 102, Abb. 51.

stoletja,²¹³ na najdišču Hausstein von Grünbach so datirana v 12. oziroma zgodnje 13. stoletje,²¹⁴ v Lazenkirchnu so datirana v drugo polovico 13. stoletja oziroma zgodnje 14. stoletje,²¹⁵ v Oedtu in Großensteinu pa sta lonca z zapognjenimi ustji z novcema datirana v čas pred letom 1308 oziroma drugi v čas okoli 1305.²¹⁶ Na nemškem najdišču Bamberg so odkriti med gradivom 10. do 12. stoletja, v Burgkurstadtu med gradivom 11. do 13. stoletja.²¹⁷

L7b Lonci z zapognjenimi ustji velikih dimenzij oziroma t. i. podprijemnimi ustji (*slika 38: L7b, kat. št. 161, 166, 167, 212, 215–220, 271*) predstavljajo nadaljnjo stopnjo v razvoju zapognjenih oziroma t. i. krempljastih ustij. V velikem številu se pojavljajo na Ptujskem gradu,²¹⁸ nekaj jih je bilo v preteklosti odkritih na najdiščih Ptuj – Mestni stolp²¹⁹ in Prešernova ulica 6.²²⁰ Lamut jih opredeljuje kot lonce s podprijemnim ustjem ter jih umešča v čas od 14. do 16. stoletja.²²¹ Na najdišču Stari grad nad Podbočjem izhajajo iz kontekstov, umeščenih v 15. stoletje,²²² pojavljajo se tudi na dvorcu Grinfels²²³ in na gradu Gornji Maribor na Piramidi.²²⁴ Na avstrijskem Štajerskem v Holleneggu so opredeljeni v čas od poznega 14. do 16. stoletja,²²⁵ podobno lonci iz nemškega najdišča Straubing.²²⁶ Lonci iz zgornjeavstrijskih najdišč so datirani od druge polovice 14. stoletja pa vse do sredine 17. stoletja, pri čemer ustja loncev s časom postajajo vedno močnejše zapognjena, hkrati pa se od 16. stoletja naprej pojavljajo tudi loščene oblike teh loncev.²²⁷

L8 Tej skupini pripadajo lonci z različno oblikovanimi trikotnimi ustji. Na splošno se pri loncih najprej pojavijo nizka trikotna ustja, kasneje pa se posode in na ta način tudi ustja višajo. Posledično v poznejšem času prevladujejo lonci z visokimi trikotnimi ustji, so pa izjemoma v uporabi tudi še nizka trikotna ustja. Lonci s trikotnimi ustji se, z izjemo enega odlomka, v starejši srednjeveški fazi ne pojavljajo, številni pa so odkriti v mlajši srednjeveški fazi.

L8a Lonci z nizkimi trikotnimi ustji, ki so na zunanji strani ravno navznoter prirezana (*slika 38: L8a, kat. št. 106, 182–185, 197*), se pojavljajo na najdišču Pri Muri pri Lendavi, kjer je kontekst, iz katerega izhaja eden izmed loncev s podobnim ustjem, datiran v konec 13. oziroma 14. stoletje.²²⁸ Pogosti so tudi v Gornjih njivah pri Dolgi vasi²²⁹ in v Zataku pri Lendavi.²³⁰ Na najdišču Stari grad nad Podbočjem se pojavljajo v kontekstih, datiranih vse od 13. do prehoda v 15. stoletje,²³¹ medtem ko so na konec 13. in v 14. stoletje umeščeni lonci iz Ptujskega gradu z določenimi oblikami, ki verjetno izhajajo še iz 15. stoletja.²³² Na avstrijskih najdiščih Hollenegg in Turmbauerkogel so opredeljeni kot tip 5c, ki je datiran na konec 13. in na začetek 14. stoletja, medtem ko se tip 8a, ki predstavlja bolj koničasto oblikovana ustja, pojavlja v 14. in zgodnjem 15. stoletju.²³³ V avstrijskem Ampassu je z novcem datiran lonec umeščen v čas po letu 1295.²³⁴

L8b Lonci z nizkimi trikotnimi ustji, pri katerih je zunanja stran ustja vbočena (*slika 38: L8b, kat. št. 189, 190*) Katarina Predovnik označuje kot ustja z odebeljenim robom, ki je v prerezu kljunaste oblike.

213 Kühtreiber 2006, 110, Abb. 9: 33/4, 33/10, Abb. 10: 50/2, 50/3, 57/15, 58/3.

214 Kühtreiber 2006, 101, Abb. 6: 7, 10.

215 Kühtreiber 2006, 111, Abb. 13: 463, 477, 554.

216 Steininger 1985, Kat. Nr. 43, 45.1.

217 Losert 1993, 125, 134–137, Taf. 58: 2, Taf. 61: 1, Taf. 86: 9, Taf. 101: 9, Taf. 102: 6, Taf. 103: 4, Taf. 114: 1–3.

218 Arh 2019, 71–72, sl. 73: L6b.

219 Tušek 1998, T. 6: 91–92.

220 Lamut 1993, t. 3: 4, 6, 7, t. 4: 1–3, Lamut 1997, Sl. 3: 5.

221 Lamut 1993, 609–610.

222 Predovnik 2003, 66, kat. št. 209, 251.

223 Djura Jelenko 2016, 82–83, Sl. 48: oblika 5.

224 Strmčnik – Gulič 1992, t. 7: 11, 12, 15, t. 8: 1, t. 9: 6–11.

225 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 104–105, Abb. 54.

226 Endres, Schäfer 1982, Taf. 1: 1, 4, 7, Taf. 2: 22–23, Taf. 3: 24–27, Taf. 4: 33–34.

227 Kaltenberger 2009, 122–125, 130–132, 138–158, 184–186, 236–240, 254–256, 268–298, 308–310, 344–354, 364–366, 402–404, Taf. 15: OL 26 – OL 31, Taf. 16: OL 32 – OL 34, Taf. 19: VD 4 – VD 6, Taf. 220: VD 7 – VD 9, Taf. 23 – Taf. 27, Taf. 28:

EN–B 18 – EN–B 20, Taf. 29: EN–B 23 – EN–B 24, Taf. 31: EN–B 31 – EN–B 32, Taf. 32, Taf. 33: EN–B 36 – EN–B 37, Taf. 46, Taf. 47, Taf. 72 – Taf. 74, Taf. 81: EN–H 24 – EN–H 25, Taf. 82, Taf. 88 – Taf. 91, Taf. EN–R 24 – EN–R 25, Taf. 95, Taf. 96: EN–R 30 – EN–R 32, Taf. 98: EN–R 41 – EN–R 42, Taf. 100 – Taf. 103, Taf. 108 – Taf. 109, Taf. 126: WE–S 5, WE–S 6, WE–S 9, Taf. 127, Taf. 128: WE–S 12 – WE–S 14, Taf. 131, Taf. 136: L–U 3 – L–U 4, Taf. 137: L–U 5, L–U 9 – L–U 11, Taf. 155 – Taf. 156.

228 Sankovič 2011, sl. 48, G452, G622, G633, G656, G730.

229 Kerman 2013, G167, G355, G385, G524, G552.

230 Guštin, Tomaž 2016, G122, G126, G293, G294, G296, G379, G468, G645, G730, G1006, G1104, G1106, G1155.

231 Predovnik 2003, 64–66, kat. št. 28, 59, 77, 117–119.

232 Arh 2019, 68–69, sl. 73: L4b.

233 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 91–95, Abb. 41, Abb. 45; Gutjahr, Tiefengraber 2004, 451, Sl. 10, 13.

234 Steininger 1985, Kat. Nr. 37.

Umešča jih v čas 13. in vse do sredine 14. stoletja.²³⁵ Temu ustrezajo lonci, umeščeni v horizont Zatak 2, ki je kronološko umeščen v drugo pol. 13. do začetka 14. stoletja.²³⁶ Na Ptujskem gradu so datirani od 13. do 15. stoletja.²³⁷ Pojavljajo se na številnih ostalih slovenskih najdiščih.²³⁸ V Holleneggu in Turmbau-erkoglu so opredeljeni kot tip 7 ter datirani v 13. in zgodnje 14. stoletje,²³⁹ podobna je situacija na gradu Alt-Wartburg.²⁴⁰

L8c Lonci z visokimi trikotnimi ustji (*slika 38: L8c, kat. št. 159, 165, 187, 192–196, 198, 201, 202, 267*) predstavljajo nadaljnjo stopnjo v razvoju trikotnih ustij. Lonci z visokimi trikotnimi ustji so pogosti na slovenskih poznosrednjeveških in zgodnjenovoveških najdiščih.²⁴¹ Katarina Predovnik ta tip prav tako kot nizke različice opredeli kot ustja z odebeljenim robom, ki je v prerezu kljunaste oblike, poleg tega pravi, da je pri izrazito visokih različicah rob ustja razmeroma tanjši. Časovno jih na podlagi primerjav iz Alt-Wartburga in Bad Windsheima umešča v konec 14. in 15. stoletje.²⁴² Danijela Brišnik piše, da se v Avstriji, severno od Donave, ti lonci prvič pojavijo v 13. oziroma 14. stoletju, najpogostejši so v 15. in v 1. polovici 16. stoletja. V Nemčiji so jih začeli izdelovati od 14. in 15. stoletja dalje.²⁴³ Brane Lamut jih opre-

deli kot t. i. lonce z ovrtnikastim ustjem ter datira na konec 15. in v 1. polovico 16. stoletja,²⁴⁴ medtem ko jih Janja Železnikar datira v čas med 15. in 17. stoletjem.²⁴⁵

L9 Lonci, ki jih umeščamo v skupino loncev s širokimi karnisnimi ustji, so precej pogosti. Rob ustja je pri tem tipu širok, notranja stran ustja je rahlo vbočena ali pa je prisotno jasno izraženo ležišče za pokrov. Tipa L9a in L9b sta robustnejša in se pojavljata v starejših srednjeveških kontekstih, medtem ko se tipa L9c in L9d pojavljata v mlajših srednjeveških kontekstih.

L9a Lonci s širokimi karnisnimi ustji, ki imajo navzven prirezan vrh in užlebitev na zunanem robu, lahko tudi rahlo vbočen notranji rob ustja (*slika 38: L9a, kat. št. 93, 94*), sodijo po Benjaminu Štularju v tip 10d, ki se pojavlja sredine 12. do prve četrtine 15. stoletja, najpogostejše od začetka 13. do sredine 14. stoletja.²⁴⁶ Podobna ustja se pojavljajo že v Gornjih njivah pri Dolgi vasi²⁴⁷ in na najdišču Pri Muri pri Lendavi.²⁴⁸ Ustji iz nemškega najdišča Kasendorf sodita v prvo polovico 13. stoletja, ustje iz Schönbrunn so na splošno umeščena v visoki srednji vek.²⁴⁹

L9b Široka karnisna ustja, ki so dvakrat zalomljena, imajo navzven prirezan vrh ter visoko ležišče za pokrov, so redka (*slika 38: L9b, kat. št. 95, 125*). Zelo podobna, vendar nekoliko bolj zaobljena ustja so bila odkrita na najdišču Pri Muri pri Lendavi.²⁵⁰ Poznamo jih iz nemškega najdišča Burgkunsstadt, kjer je tovrstno gradivo datirano v čas med 11. in 13. stoletjem, v Eichelbergu so lonci umeščeni v 13., moreriti celo v zgodnje 14. stoletje, ustja iz Hallstadta, Schlammerdorfa in Schönbrunn so na splošno umeščena v visoki srednji vek.²⁵¹

L9c Široka karnisna ustja z ravnim ali navznoter prirezanim vrhom, rahlo vbočeno zunanjo stranjo ustja ter izrazitim nizkim ležiščem za pokrov so redka (*sli-*

235 Predovnik 2003, 58–65, kat. št. 26, 45, 50, 68–75, 78.

236 Guštin, Tomaž 2016, 39, G34, G46, G47, G53, G127, G175, G207, G210, G212, G219, G254, G266, G268, G299, G300, G372, G507, G547, itd.

237 Arh 2019, 69–70.

238 Ptuj – Grajska ulica (Lubšina Tušek 2001, T.4: 2), Gornje njive pri Dolgi vasi 2 (Kerman 2013, G172, G492–G494), Pri Muri pri Lendavi (Sankovič 2011, G534, G753, G823), Stari grad nad Celjem (Brišnik 1998, T. 5: 60), Ptujski grad (Arh 2019, 69–70, sl. 73: L4d), itd.

239 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 93, Abb. 44; Gutjahr, Tiefengraber 2004, 451, Sl. 12.

240 Meyer 1974, 47, 49, kat. št. B61–B75.

241 Prešernova ulica 6, Ptuj (Lamut 1993, t. 4: 4–6, t. 5: 1, 3–4; Lamut 1997, Sl. 3: 3, 5), Ptuj – Grajska ulica (Lubšina Tušek 2001, t. 4: 1–2), Ptujski grad (Arh 2019, 70, sl. 73: L5a, L5b), Pohorski dvor (Mihelič 2016, 56, Tab. 16, kat. št. 1, 24, 52, 78, 79, 173, 178, 207, 269, itd.), Maribor – Piramida (Strmčnik–Gulič 1992, t. 1: 15, t. 2: 8, t. 8: 3–4; Strmčnik–Gulič 1997, Sl. 6: 1, 4), dvorec Grinfels (Djura Jelenko 2016, kat. št. 95, 274), Slovenj Gradec – glasbena šola (Mihelič 2017, kat. št. 340, 341, 344); Grad na Goričkem (Kerman 1997, sl. 6: 4, 6, 7, 18–20), grad Šalek (Brišnik, Ravnikar 1999, t. 20: 128, t. 21: 145), graščina v Polhovem Gradcu: 16. do 17. stoletje (Železnikar 2002, Tab. 10, t. 9: 1), Celje – Prešernova ulica (Guštin, Jezeršek, Prošek 2001, kat. št. 4–7, 14, 18); Stari grad nad Podbočjem (Predovnik 2003, kat. št. 166, 316), Župnijski dom v Šentvidu pri Stični (Porenta *et al.* 2015, t. 3: 38, 40–42, t. 4: 45).

242 Predovnik 2003, 59.

243 Brišnik, Ravnikar 1999, 52.

244 Lamut 1993, 610.

245 Železnikar 2002, 334, Tab. 10.

246 Štular 2009, sl. 6. 3, Priloga 1: 10d, t. 19: 1.

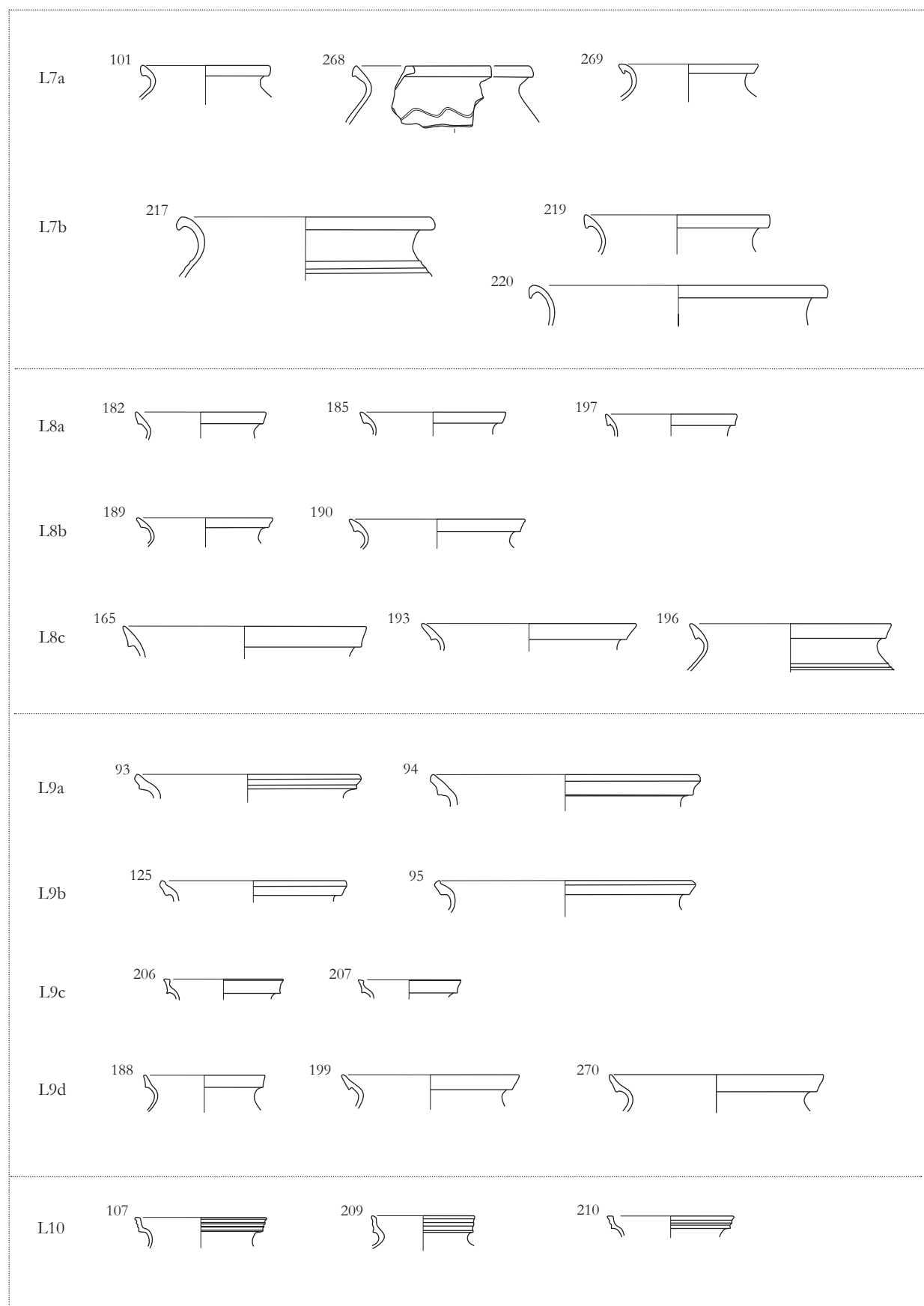
247 Kerman 2013, sl. 42: G237, G359.

248 Sankovič 2011, G719.

249 Losert 1993, 173, 193, Taf. 214: 2, 11, Taf. 290: 6.

250 Sankovič 2011, G555, G558, G559.

251 Losert 1993, 136–137, 151, 164, 191–193, Taf. 110: 10, Taf. 11: 1–4, Taf. 12: 1, Taf. 124: 7–8, Taf. 166: 1, taf. 282: 4, Taf. 291: 1–2.

Slika 38 Lonci z različno oblikovanimi ustji L7–L10. Merilo 1 : 6.

ka 38: L9c, kat. št. 206, 207). Po Benjaminu Štularju sodijo v tip 10a, ki se v različnih variantah pojavlja vse od začetka 12. do konca 16. stoletja, s težiščem datacij od tretje četrtine 13. do sredine 15. stoletja.²⁵² Pri iskanju analogij smo se osredotočili na najbolj podobne odlomke. Na najdišču Zatak pri Lendavi so podobni lonci umeščeni v 13. stoletje,²⁵³ odlomka iz Starega gradu nad Celjem izhajata iz premešanega konteksta in sodita med mlajše gradivo, umeščeno v 14. do 15. stoletje.²⁵⁴ Na slovenskem prostoru so bili odkriti tudi na Grajski ulici na Ptuj, ²⁵⁵ na Ptujskem gradu, ²⁵⁶ gradu Šalek²⁵⁷ in v Starem gradu nad Podbočjem.²⁵⁸ Z novcem je v čas okoli leta 1364 datiran lonec s podobnim ustjem iz avstrijskega najdišča Heiligengestrade pri Celovcu.²⁵⁹ Podobna je datacija loncev s tako oblikovanimi ustji iz Hollenegga in Turmbauerkogla, ki so opredeljeni kot tip 18 in datirani v 13. in 14. stoletje,²⁶⁰ poznamo pa jih tudi iz hrvaškega najdišča iz 14. stoletja Stari Perkovci – Sela.²⁶¹

L9d Široko karnisno ustje je pri tem tipu sorazmerno močno izvihano, na vrhu ozko in na spodnjem delu razširjeno, notranja stran ustja pa je rahlo vbočena (slika 38: L9d, kat. št. 157, 178, 188, 191, 199, 200, 203, 270), po čemer se tudi razlikujejo od ustij tipa L8c. Podobna ustja lahko opazimo med gradivom Zataka pri Lendavi²⁶² in Starem gradu nad Podbočjem.²⁶³ Lonec s podobno oblikovanim ustjem iz Prešernove ulice 6 na Ptuj je datiran na konec 15. in na začetek 16. stoletja.²⁶⁴ Na avstrijskem Štajerskem v Holleneggu in Turmbauerkoglu so opredeljeni kot tip 16b in datirani v 13. in 14. stoletje.²⁶⁵

L10 Nekaj je loncev z večkrat profiliranimi visokimi ustji, ki so na vrhu zaobljena ali prirezana navznoter ter imajo ležišča za pokrov, je bilo odkritih tudi na gradu Borl (slika 38: L10, kat. št. 107, 163, 208–211, 214). Lonci z večkrat profiliranim visokim robom ustja so ena najznačilnejših poznosrednjeveških oziroma zgodnjenovoveških oblik. Po Katarini Predovnik se visoka, večkrat profilirana ustja pojavljajo vse od začetka 14. stoletja pa do 17., morda celo 18. stoletja, medtem ko se nizka, večkrat profilirana ustja pojavljajo že od 13. stoletja dalje.²⁶⁶ V Zataku pri Lendavi se tako oblikovana ustja pojavljajo že v kontekstih, pripisanih horizontu Zatak 3, ki je datiran v drugo polovico 13. stoletja, pri čemer ne izključujejo možnosti obljudenosti še v prvi polovici 14. stoletja.²⁶⁷ Pojavljajo se na večini slovenskih poznosrednjeveških najdišč, kot so Prešernova ulica 6 na Ptuj,²⁶⁸ Ptuj – Grajska ulica,²⁶⁹ Ptujski grad,²⁷⁰ Stari grad nad Celjem,²⁷¹ Stari grad nad Podbočjem,²⁷² dvorec Grinfels,²⁷³ ipd. Lonec iz Prešernove ulice na Ptuj sodi v 14. do prve polovice 15. stoletja.²⁷⁴ Pri loncih na avstrijskih štajerskih najdiščih Hollenegg in Turmbauerkogel se visoka profilirana ustja pojavljajo prav tako že v 13. in 14. stoletju, medtem ko so profilirana ustja z ležišči za pokrov opredeljena v 14. in 15. stoletje.²⁷⁵ Na še enem avstrijskem najdišču Schöllenberg je lonec s trojno profilacijo in ustjem, prirezanim navznoter, na podlagi novčne najdbe umeščen v leto 1420.²⁷⁶

252 Štular 2009, sl. 6. 3, Priloga 1: 10a.

253 Guštin, Tomaž 2016, 39, G251, G308, G310, G721, G974, G1010, G1019–G1020.

254 Brišnik 1998, 269–270, T. 10: 134, 137.

255 Lubšina Tušek 1999, T. 4: 4.

256 Arh 2019, 75, sl. 74: L7c.

257 Brišnik, Ravnikar 1999, T. 17: 101–102.

258 Predovnik 2003, kat. št. 217, 336.

259 Steininger 1985, Kat. Nr. 54.

260 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 110–111, Abb. 63; Gutjahr, Tiefengraber 2004, 452, Sl. 20.

261 Janež, Hirschler Marić, Azinović Bebek 2017, 349, 360, sl. 7: 4d, kat. br. 54–55.

262 Guštin, Tomaž 2016, G107, G260, G285, G361, G367, G386, G543, G579, G791, G835–G836, itd.

263 Predovnik 2003, kat. št. 60–61.

264 Lamut 1993, 610, t. 5: 2.

265 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 108, Abb. 58; Gutjahr, Tiefengraber 2004, 452, Sl. 17.

266 Predovnik 2006, 187.

267 Guštin, Tomaž 2016, G85, G157, G168, G220, G246, G248, G290, G297, G359, G375, G463–G464, G466–G467, G601, G642, G708, G722, G739, G793, ipd., Guštin, Tomaž 2017, 230, sl. 4: L6.

268 Lamut 1993, t. 2: 3.

269 Lubšina Tušek 2001, t. 4: 5.

270 Arh 2019, 76–77, sl. 74: L8b.

271 Brišnik 1998, t. 2: 17, t. 4: 47–49.

272 Predovnik 2003, kat. št. 23, 62, 138–144, 158, 168, 188–189, itd.

273 Djura Jelenko 2016, 78–79, Sl. 48, oblika 2a in 2b.

274 Lamut 1993, 608 t. 2: 3.

275 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 108–109, Abb. 59–61; Gutjahr, Tiefengraber 2004, 452, Sl. 18–19.

276 Steininger 1985, Kat. Nr. 76.

Pekači

Poleg odlomkov številnih loncev so bili odkriti tudi odlomki pekača z navzven prirezanim ustjem (*kat. št. 134*). Pekači so nizke posode večjih dimenzij, za katere so značilne debele stene. Domnevno so se uporabljali za peko kruha in mlincev.²⁷⁷ Pogostejši naj bi bili v severovzhodni Sloveniji, kjer se pojavljajo že v visokosrednjeveških kontekstih, vendar zelo redko.²⁷⁸ Odlomki enakih posod so bili odkriti med inventarjem Ptujkega gradu,²⁷⁹ podoben je tudi pekač iz Malega gradu v Kamniku.²⁸⁰ Tako oblikovane posode iz Pohorskega dvora²⁸¹ so opredeljene kot pladnji. V našem primeru ne izključujemo možnosti, da bi lahko imel ta predmet hkrati tudi funkcijo pladnja, domnevno pa je bil uporabljen kot pekač, kar nakazuje lisasta površina, ki je posledica stika z ognjem.

Krožniki

Krožniki so se kot namizna lončenina začeli uporabljati šele konec 13. stoletja. Uporabljali so jih za serviranje močnate hrane, mesa in sadja.²⁸² Na avstrijskem Štajerskem naj bi se ta oblika posodja pojavila šele v drugi polovici 14. stoletja.²⁸³ Na gradu Borl je bil odkrit le en globok krožnik s širokim ovratnikom in polkrožnim ostenjem (*kat. št. 179*). Podobno oblikovan krožnik je bil odkrit med poznosrednjeveškim gradivom Starega gradu nad Celjem.²⁸⁴ Krožnik iz avstrijskega Gradca je datiran v 14. stoletje,²⁸⁵ medtem ko je krožnik iz najdišča Turmbauerkogel umeščen v pozno 14. oziroma v 15. stoletje.²⁸⁶

Vrči

Vrči so oblika posodja, ki je bila namenjena hranjenju, prenašanju in točenju tekočine.²⁸⁷ Pogosti so v poznem srednjem in novem veku, pojavljajo pa se tudi že prej. Na gradu Borl se pojavljajo redkeje kot steklenice ali čaše. Odkrita sta bila samo dva odlomka vrčev s pokončnimi in profiliranimi ustji (*kat. št. 221–222*). Najbližje primerjave imata na Prešernovi ulici 6 na Ptuj, kjer jih Lamut na podlagi primerjav z vrči iz avstrijskih najdišč umešča v konec 14. in 1. polovico 15. stoletja,²⁸⁸ na najdišču Ptuj – Mestni stolp,²⁸⁹ na Ptujskem gradu²⁹⁰ ter v Ormožu.²⁹¹ Poznamo jih tudi iz gradu Gornji Maribor na Piramidi²⁹² in iz Pohorskega dvora.²⁹³ V avstrijskem Ennsu so vrči s profiliranim ustjem datirani v pozno 14. in 15. stoletje,²⁹⁴ medtem ko so vrči iz Eferdinga umeščeni v čas okoli leta 1500,²⁹⁵ vrč iz avstrijskega najdišča Ossarn je na podlagi novčne najdbe datiran v leto 1450,²⁹⁶ vrč iz hrvaškega najdišča Franjevac pri Đakovem sodi v mlajšo fazo naselbine, datirano v čas 13. do 15. stoletja.²⁹⁷ K vrčem glede na obliko, fino

Slika 39 Odlomki srednjeveškega pivskega posodja (foto D. Ciglar Milosavljević).

277 Štular 2009, 131.

278 Klokočevnik 2010, 115, 134.

279 Arh 2019, 80, sl. 77: Pek 2.

280 Štular 2009, 131, t. 22: 5.

281 Mihelič 2016, kat. št. 149.

282 Brišnik, Ravnikar 1999, 57; Djura Jelenko 2017, 113.

283 Lehner 2003, 135.

284 Brišnik 1998, 268–269, T. 10: 135.

285 Lehner 2002, 293, Taf. 6: Keller 9.

286 Gutjahr, Tiefengraber 2004, 459, t. 5: 88.

287 Predovnik 2003, 60.

288 Lamut 1993, 607, t. 2: 1; Lamut 1997, sl. 2: 4.

289 Tušek 1998, t. 11: 119.

290 Arh 2019, 88, kat. št. 342, 357.

291 Tomanič–Jevremov 1997, sl. 8: 42, 44.

292 Strmčnik – Gulič 1992, t. 6: 2; Strmčnik – Gulič 1997, sl. 6: 7.

293 Mihelič 2016, kat. št. 273.

294 Kaltenberger 2009, 188–197, 218, 248–252, 258–260, Taf. 48–52, Taf. 63, Taf. 78–80, Taf. 83: EN–H 32, EN–H 33, Taf. 84.

295 Kaltenberger 2009, 312–329, Taf. 110–118.

296 Steining 1985, 72, Kat. Nr. 94.

297 Dugonjić 2017, 303–305, Pl. 5: 1, 3.

strukturo in širino vratu pripisujemo tudi odlomek ostenja, okrašen z dvema žleboma (*kat. št. 230*).

Čaše, pivski lončki in steklenice

Na gradu Borl je pivsko posodje precej številčno, vendar žal ohranjeno le v posameznih odlomkih (*slika 39*). Med odlomki pivskega posodja zasledimo večje število odlomkov steklenic, čaš in pivskih lončkov. Na splošno se pivsko posodje od ostalega posodja razlikuje predvsem po tem, da je izdelano iz zelo fino prečiščene gline, stene so tanke, poleg tega je pogosto okrašeno s poslikavo, žlebovi ali rebri.

Odlomki keramičnih steklenic (*kat. št. 223–229*), ki so bile namenjene za hranjenje in pitje tekočine, se pojavljajo pogostejše kot odlomki vrčev. Glede na obliko lahko ločimo lahko dva tipa steklenic. Prvemu tipu steklenice pripada odlomek razširjenega in visokega ustja steklenice, ki je navpično, prehod iz ustja v vrat pa je pravokoten (*kat. št. 224*). Steklenica je izdelana iz fino zrnate lončarske gline. Žal je ohranjen le odlomek ustja, vendar glede na primerjave sklepamo, da je imela dolgi vrat, ki je bil morda razčlenjen z rebri. Steklenici z zelo podobnim ustjem sta bili odkriti na Starem gradu nad Podbočjem in izhajajo iz kontekstov, datiranih nekje na prehod iz 14. v 15. stoletje. Obe steklenici imata precej dolg vrat, v enem primeru razčlenjen z rebrom.²⁹⁸ Podobno ustje ima tudi steklenica oziroma t. i. buča iz najdišča Zatak, odkrita v horizontu Zatak 3, datiranim v drugo polovico 13. in prvo polovico 14. stoletja.²⁹⁹ V 14. stoletje sodi tudi odlomek ustja steklenice iz hrvaškega najdišča Stari Perkovi – Sela.³⁰⁰ V drugi tip sodijo odlomki steklenic z razširjenim, rahlo izvihanim in izrazito visokim ustjem ter dolgim vratom, pri čemer je prehod iz ustja v vrat izrazito koničast (*kat. št. 223, 225–226*). Vsi odlomki so izdelani iz zelo fine gline in imajo gladko površino, na kateri so sledovi glinenega premaza rdeče ali rjave barve. Dva odlomka imata vrat, razčlenjen z modeliranim rebrom oziroma rebri.

Na slovenskem prostoru je bila skoraj identična steklenica odkrita v Ormožu,³⁰¹ eno steklenico pa poznamo tudi iz Ljubljanskega gradu.³⁰² V to različico bi lahko sodil tudi odlomek ustja steklenice iz hrvaškega Franjevac, ki je bil odkrit med gradivom iz 13. do 15. stoletja.³⁰³ Steklenice s podobnimi ustji, nekoliko krajšimi vratovi in v nekaterih primerih opremljene z ročajem so znane tudi na iz kraja Enns v Zgornji Avstriji, datirane v drugo polovico 14. stoletja,³⁰⁴ medtem ko sta z novčnimi najdbami v sredino 15. stoletja datirani steklenici iz najdišč Purbach am Neusiedler See in Flachau.³⁰⁵

V to obliko posodja je bil na oblike in ozkega vratu umeščen tudi odlomek ostenja, okrašen z valovnico (*kat. št. 119*). Z valovnico okrašene stekleničaste posode so bile odkrite v Gornjih njivah pri dolgi vasi 2.³⁰⁶ Glede na kontekst in primerjave smo mnenja, da gre za odlomek najstarejše steklenice na najdišču.

Čaše in pivski lončki so posodice za pitje, ki sodijo med namizno posodje in so bile v srednjem in zgodnjem novem veku sestavni del namiznega posodja ter pomembni del religioznih obredov in slovesnosti. V tem času se številne in raznovrstne oblike čaš in pivskih lončkov pojavljajo v celinskem delu Slovenije ter v mejnih pokrajinah Hrvaške, Madžarske in Avstrije.³⁰⁷ Te oblike posod so bile izdelane iz gline, stekla, lesa ali kovine. Guštin v svoji študiji o srednjeveških in zgodnjenovoveških čašah in pivskih lončkih na Slovenskem omenja, da lesene posode najdemo samo v izjemnih pogojih, ki jih pri nas v Sloveniji praktično ni, posodice iz navadnih in žlahtnih kovin pa se kot dragocenost pojavljajo v kulturnih slojih le v zakladnih najdbah ali pa se ohranijo pri življenju zaradi družinske tradicije in religiozne prakse ter kasneje kot trofejni oziroma zbirateljski relikti.³⁰⁸ Predmeti, odkriti v kontekstih mlajše srednjeveške faze na gradu Borl, so vsi brez izjeme izdelani iz gline, medtem ko se v novoveških in novodobnih kontekstih

298 Predovnik 2003, 61, 65–66, kat. št. 364–365.

299 Guštin, Tomaž 2016, 36, sl. 38, G505; Guštin, Tomaž 2017, 226, 230, Sl. 5.

300 Janeš, Hirschler Marić, Azinović Bebek 2017, 352, 360, kat. br. 151.

301 Tomanič–Jevremov 1997, sl. 8: 43.

302 Horvat 1994, sl. 18.

303 Dugonjić 2017, 304–305, Pl. 6: 7.

304 Kaltenberger 2009, 152, 164, 166, Taf. 30: EN–B 28, Taf. 36: EN–B 43–44, Taf. 37: EN–B 45–48.

305 Steininger 1985, 70, 82, Kat. Nr. 90, 119.

306 Kerman 2013, 47–48, sl. 42: G352, G480.

307 Guštin 2001, 139–140.

308 Guštin 2001, 139.

pojavnajo predvsem predmeti iz stekla. V pomoč pri opredelitvi naših čaš oziroma lončkov nam je tipologija Mitje Guština, ki je to obliko pivskega posodja razdelil na 4 skupine, in sicer enostavne čaše, lončki, čaše vrste Celje ter čaše in kupe skupine Ljubljana.³⁰⁹ Pivske lončke v literaturi avtorji običajno prištevajo k čašam, poimenovanje pa je različno. Medtem ko so čaše manjše pivsko posodje s široko odprtino oziroma vratom, sta za t. i. pivske lončke značilna ozek vrat in ustje z notranjim ležiščem za pokrov. Praviloma imajo narebren trup, poznano je tudi krašenje z vdolbinami. Na splošno ima to posodje tanke stene. Med inventarjem gradu Borl je bilo odkritih več odlomkov, ki jih pripisujemo čašam oziroma pivskim lončkom (*kat. št. 135–136, 169, 236–241*), vendar vseh odlomkov ni bilo mogoče podrobneje tipološko opredeliti, saj so se večinoma ohranili le manjši odlomki ostenj. Med pivske lončke lahko zagotovo umestimo tri odlomke izvihanih ustij posod z dolgim in ozkim vratom ter neznatno izraženim ležiščem za pokrov (*kat. št. 135, 236–237*). Podobni so bili v preteklosti odkriti na območju Prešernove ulice 6 na Ptujju. Lamut jih poimenuje kot čaše z ovratnikastim ustjem ter na podlagi analogij iz avstrijskega Podonavja umesti v 15. stoletje.³¹⁰ Takšni pivski lončki se pogosto pojavljajo na slovenskih najdiščih, in sicer so bili odkriti na najdiščih Ptujski grad,³¹¹ Ormož,³¹² dvorec Grinfels,³¹³ Slovenj Gradec – gimnazija,³¹⁴ Slovenj Gradec – glasbena šola,³¹⁵ Celje – Knežji dvor,³¹⁶ Brežice,³¹⁷ itd. Kronološko sodijo ti pivski lončki v 14. do 15. stoletje.³¹⁸ Mednje verjetno sodi tudi odlomek ustja z izlivom (*kat. št. 169*). Čašam sta glede na obliko verjetno pripadala dva odlomka izrazito usločenih in narebrenih ostenj (*kat. št. 238–239*), ki po obliki spominjata na čaše vrste Celje po Mitji Guštinu, ki so zelo pogoste na slovenskem prostoru

in priljubljene predvsem konec 14. in v 15. stoletju,³¹⁹ vendar je ta tip čaš za razliko od čaš iz gradu Borl zelo bogato okrašen. Podobno oblikovana, vendar okrašena čaša, je bila odkrita na avstrijskem najdišču Turmbauerkogel in je podobno datirana v pozno 14. in 15. stoletje.³²⁰ Med lončke oziroma čaše na podlagi majhnih dimenzij posode in analogij iz hrvaškega najdišča Franjevac, kjer je tovrstno gradivo umeščeno v čas med 13. in 15. stoletjem,³²¹ umeščamo tudi odlomek ostenja z delno ohranjenim izlivom in rdečo poslikavo (*kat. št. 232*).

Okras na posodju

Posodje je pogosto okrašeno, predvsem s koleščkanim okrasom, pojavljajo se tudi žlebljena valovnica, vodoravne žlebljene linije in vrezi. Okras se pojavlja predvsem na ramenih posod, posebnost je okras na notranji strani posode.

Krašenje z zobatim koleščkom oziroma t. i. koleščkanje (*kat. št. 47, 48, 50, 51, 58–60, 63, 66–69, 74, 75, 82, 108–111, 117, 118, 120, 121, 127, 133, 144, 170, 171, 245*) se v srednji Evropi pojavlja že v 11. in 12. stoletju, razširjeno pa postane predvsem v 13. stoletju.³²² Pri nas je od konca 12. stoletja in v 13. stoletju razširjeno predvsem v osrednji Sloveniji.³²³ Lončar je okras odtisnil v svežo glino pred žganjem. Odtisi koleščka so dokaj enostavni, najpogosteje se pojavljajo nizi vtisnjenih pravokotnikov in kvadratov. Praviloma nastopa na posodju kot samostojen okras, včasih pa se pojavlja tudi v kombinaciji z valovnico.³²⁴ Na odlomkih iz gradu Borl se največkrat pojavljajo vzporedne linije majhnih pravokotnikov, včasih tudi ovalnih vtisov ali pa kombinacija obeh omenjenih oblik. Na Starem gradu nad Celjem je lončenina, okrašena z zobatim koleščkom, datirana v 12. in 13. stoletje.³²⁵ Na najdišču Stari grad nad Podbočjem so konteksti, v katerih je odkrito okraševanje s koleščkom, datirani

309 Guštin 2001.

310 Lamut 1993, 607, t. 1: 5–8; Lamut 1997, sl. 2: 2.

311 Arh 2019, 91, sl. 82.

312 Tomanič-Jevremov 1997, sl. 6: 17, 18.

313 Djura Jelenko 2016, kat. št. 12–16.

314 Djura Jelenko 2005, t. 6: 42, 44.

315 Mileusnić 2017, 95, kat. št. 273, 279.

316 Guštin 2001, sl. 4: 2.

317 Guštin 2001, sl. 4: 3.

318 Guštin 2001, 156.

319 Guštin 2001, 147–148, 156–158, sl. 5: 3, sl. 8, sl. 14: 1, sl. 16: 1, sl. 17: 14, ipd.

320 Gutjahr, Tiefengraber 2004, 455–457, sl. 29, 30, t. 4: 71.

321 Dugonjić 2017, 303–305, Fig. 7, Pl. 6: 6.

322 Kerman 2008a, 87.

323 Predovnik 2003, 59; Klokočovnik 2010, 136.

324 Klokočovnik 2010, 123.

325 Brišnik 1998, 270, T. 12: 173, T. 14: 194.

od 12. do 1. polovice 14. stoletja.³²⁶ Odkriti so tudi na visokosrednjeveških najdiščih Gornje njive pri Dolgi vasi,³²⁷ Gornje njive pri Dolgi vasi 2³²⁸ in Pri Muri pri Lendavi³²⁹ ter na najdišču Zatak pri Lendavi.³³⁰ Ta način okraševanja v manjši meri zasledimo tudi na ostalih slovenskih najdiščih, kot so Pohorski dvor,³³¹ dvorec Grinfels,³³² Slovenj Gradec – glasbena šola³³³ ter na Graščini pri Polhovem Gradcu.³³⁴ Okras ima primerjave tudi na madžarskem najdišču Lentenyek-Korongi – tabla, kjer je datiran v 11. do 12. stoletje³³⁵ ter na hrvaškem najdišču Velika Gorica – Šepkovčica, datiranjem v isti čas.³³⁶ Pojavlja se tudi med gradivom iz 11. stoletja na avstrijskem Štajerskem v Gradcu.³³⁷ Na gradu Borl se krašenje z zobatim koleščkom pojavlja izključno na posodju, značilnem za starejšo srednjeveško fazo.

Valovnica (*kat. št. 71, 112, 113, 119, 147, 243, 244, 246–248, 250, 265, 268*) je poleg horizontalnih žlebljenih linij najpogostejše zastopan okras na visokosrednjeveški lončenini, redkejša je na poznosrednjeveški lončenini, srečamo pa jo tudi na zgodnesrednjeveški lončenini.³³⁸ Na posodju starejše srednjeveške faze se pojavlja kot samostojen okras (*kat. št. 71, 112, 113, 119, 147, 265, 268*), medtem ko se na posodju mlajše srednjeveške faze pojavlja v kombinaciji z modeliranimi rebri ali žlebovi (*kat. št. 243–244, 246–248, 250*). Pojavlja pa se tudi vrezan okras (*kat. št. 102, 114, 249*). Lonci s poševnimi vrezi pod ustjem (*kat. št. 102*) oziroma na ramenu so pogosti na najdiščih Gornje njive pri Dolgi vasi,³³⁹ Gornje njive pri Dolgi vasi 2³⁴⁰ in Pri

Muri pri Lendavi, kjer se redko pojavljajo samostojno, pogosto v kombinaciji z žlebovi.³⁴¹

Z rdečim slikanim geometrijskim okrasom so okrašeni predvsem odlomki steklenic in pivskih lončkov, ki so praviloma izdelani iz zelo fino prečiščene gline (*kat. št. 232–235, 259, 273*). Prvič se pojavijo v kontekstih mlajše srednjeveške faze, posamezni odlomki pa so bili odkriti tudi v novoveških kontekstih. Poslikava neglazirane namizne lončenine z najrazličnejšimi geometrijskimi okrasi v rdeči, rdeče-rjavi ali oker rjavi barvi se pojavi konec 13. stoletja.³⁴² Lonček iz Prešernove ulice 6 na Ptujju je poslikan z geometrijskim okrasom v rjavi barvi ter datiran v čas od 13. do 15. stoletja,³⁴³ ta način okraševanja pa je prisoten tudi na odlomku iz Ptujskega gradu.³⁴⁴ Geometrijski motiv v opečnato rdeči barvi je naslikan na odlomku manjše trebušaste posode iz Starega gradu v Celju, opečnato rdeče horizontalne linije pa so prisotne tudi na nogi čaše iz istega najdišča,³⁴⁵ prav tako je geometrijski okras v rdeči barvi prisoten tudi na bučah in loncu iz Zataka pri Lendavi med gradivom horizonta Zatak 3, ki sodi v drugo polovico 13. in prvo polovico 14. stoletja.³⁴⁶ Rdeč oziroma opečnato rdeč slikan okras zasledimo tudi na odlomkih vrčev oziroma pivskega posodja iz najdišča Franjevac pri Đakovem, datiranega v čas od 13. do 15. stoletja,³⁴⁷ na odlomkih pivskega posodja domnevno madžarskega porekla ter lonca iz najdišča Stari Perkovci – Sela, datiranega v 14. do začetka 15. stoletja,³⁴⁸ ter na odlomkih vrčev in steklenic iz gradu Ružica, datiranih v 15. in 16. stoletje.³⁴⁹ Na Madžarskem je fino pivsko posodje z rdečim slikanim okrasom prisotno predvsem v 13. in 14. stoletju pod imenom Buda white ware.³⁵⁰

326 Guštin, Cunja, Predovnik 1993, sl. 23: 9–13; Predovnik 2003, 64–65, kat. št. 8–10, 379–382, 390–392.

327 Kerman 2008b, G1436.

328 Kerman 2013, G376, G377, G392, G475, G532, G562, G604, itd.

329 Sankovič 2011, G423, G464, G507, G508, G523, G774, itd.

330 Guštin, Tomaž 2016, G42, G143, G153–G155, G676, G1243, itd.

331 Mihelič 2016, kat. št. 40.

332 Djura Jelenko 2016, 91, kat. št. 2, 62–70, 72–74, 277, 278, 338–342.

333 Djura Jelenko 2017, 113, kat. št. 325, 366, 412, 418, 419.

334 Železnikar 2002, t. 8: 10, 19–21.

335 Kvassay 2008, 105, kat. št. 15–16.

336 Bugar 2008, 185–187, kat. št. 24, 29, 43.

337 Lehner 2002, 292–293, Taf. 2: 16–18.

338 Klokočovnik 2010, 121.

339 Kerman 2008b, 35, G177, G1150, 1153, 1156, 1166, 1429, 1517, 1533, 1536–1539, 1542, 1543, 1545.

340 Kerman 2013, 45, sl. 39: tip 4.

341 Sankovič 2011, 64, G471, G641, G672, G676, G678, G690, G735, G736, G789, itd.

342 Klokočovnik 2010, 125.

343 Lamut 1993, 608, t. 2: 2.

344 Arh 2019, 99–100, sl. 88, kat. št. 138.

345 Brišnik 1998, t. 1: 10, t. 7: 102.

346 Guštin, Tomaž 2016, G399, G400, G505, G1034, G1556; Guštin, Tomaž 2017, 230, Sl. 5.

347 Dugonjič 2017, 303, Fig. 6, Fig. 7, Pl. 5: 3, Pl. 6: 6.

348 Janeš, Hirschler Marič, Azinović Bebek 2017, 351–352, 360–361, kat. br. 35, 89, 143–148.

349 Radić, Bojčić 2004, 187–189, kat. št. 360–365.

350 Szilágyi *et al.* 2014, 202.

Znaki na dnu posod

Najzgodnejši znaki na lončenini v osrednjeevropskem prostoru so bili odkriti že na poznoantičnih najdiščih, datiranih vse od sredine 4. stoletja.³⁵¹ Znaki na dnu posod se nato pojavljajo v najrazličnejših oblikah skozi zgodnji in visoki srednji vek ter ostanejo v uporabi do 15. stoletja, v Furlaniji vse do 17. stoletja. Znani so iz vseh srednjeevropskih držav, iz Hrvaške, Srbije in Bolgarije. Izdelani so bili ob izdelavi posode in so bili vrezani, reliefno vtisnjeni ali odtisnjeni. Motivi, ki se pojavljajo so križ kot samostojen element, križ v krogu, znak v obliki kolesa, znak v obliki zvezde, samostrela ipd.³⁵² Iz določenih območij Bele krajine v Sloveniji, Hrvaške in Srbije so znani znaki na dnu posod tudi iz 20. stoletja.³⁵³ Pomen znakov ni povsem jassen in v preteklosti so se mnenja različnih avtorjev zelo razlikovala. Težko bi jih opredelili kot okras, saj se nahajajo na dnu posod in so na ta način skriti.³⁵⁴ Pogosto so interpretirani kot znaki simbolnega pomena³⁵⁵ ali kot znaki tehničnega pomena.³⁵⁶ Medtem ko jih določeni avtorji interpretirajo kot znake lončarjev oziroma delavnic,³⁵⁷ Nabergoj poudarja, da jih ne smemo enačiti z znaki, ki so bili z žigom vtisnjeni na rob ustja lonca ali vrča in so predstavljali lončarske signature.³⁵⁸

Znaki so najverjetneje nastali z odtisom delovne plošče lončarskega kolesa, na kateri je posoda stala med izdelavo in v katero je bil znak vrezan.³⁵⁹ Na najdišču Stari grad nad Podbočjem je zastopan izključno znak v obliki križa v krogu, in sicer na določenih loncih in krožnikih, zato Katarina Predovnik domneva, da gre za izdelke enega lončarja oziroma ene lončarske delavnice, ki je oskrbovala grajsko kuhinjo s svojimi izdelki.³⁶⁰ Ana Ornik Turk nasprotno meni, da so imeli ti znaki simbolni pomen, saj so bili enaki znaki odkri-

ti na izdelkih več lončarjev, zato je po njenem mnenju nemogoče domnevati, da gre za lončarski znak.³⁶¹

Podobno je Ines Klokočovnik mnenja, da je sprva predstavljal tehnični znak, ki je lončarju preprečeval zdrs gline iz plošče in njeno lažje centriranje, kasneje pa je glede na pogostost in razširjenost motiva tako v Sloveniji kot v celotnem srednjeevropskem prostoru in njegovo dolgo trajanje dobil simbolični pomen.³⁶² Med srednjeveško lončenino je kar nekaj odlomkov posod, katerih dna imajo znake v pozitivnem reliefu (*kat. št. 115, 174, 179, 251–257*). Pojavljajo se motiv križa kot samostojnega elementa (*kat. št. 174, 251, 255*), motiv križa v krogu (*kat. št. 252, 254*), motiv kolesa s sedmimi naperi (*kat. št. 253*) in motiv mreže v krogu (*kat. št. 256–257*).

Motiv križa kot samostojnega elementa je najpogostejši znak na dnu posod, odkritih na gradu Borl (*kat. št. 174, 251, 255*). Na slovenskih prostoru se najpogosteje pojavlja na najdišču Zatak pri Lendavi, kjer tudi predstavlja veliko večino motivov, prisotnih na najdišču.³⁶³ Odkriti so bili tudi na najdiščih Gornje njive pri Dolgi vasi 1,³⁶⁴ Gornje njive pri Dolgi vasi 2,³⁶⁵ Pri Muri pri Lendavi,³⁶⁶ Grad na Goričkem,³⁶⁷ Prešernova ulica 6 na Ptuj, ³⁶⁸ Ormož,³⁶⁹ Pohorski dvor,³⁷⁰ grad Gornji Maribor na Piramidi,³⁷¹ in Dvorec Grinfels.³⁷² Poznamo ga tudi iz drugih evropskih držav, npr. Madžarske,³⁷³ Avstrije,³⁷⁴ Hrvaške,³⁷⁵ ipd. Motiv križa v krogu (*kat. št. 252, 254*) je na splošno zelo pogost motiv in se pojavlja na številnih slovenskih najdiščih že od 6. stoletja dalje.³⁷⁶ Reliefni znaki s to obliko motiva so bili odkriti na Grajski ulici na

351 Lusuardi Sienna, Negri 2007, Tav. 3: 1; Ornik Turk 2017, 116.

352 Klokočovnik 2010, 126, 134.

353 Ornik Turk 2017, 116.

354 Predovnik 2003, 62.

355 Ložar 1939, 209.

356 Negri 1999, 50–52.

357 Korošec 1952–53, 198–199.

358 Nabergoj 1999, 50.

359 Ornik Turk 2017, 115.

360 Predovnik 2003, 62.

361 Ornik Turk 2017, 117.

362 Klokočovnik 2010, 129–130.

363 Guštin, Tomaž 2016, G112, G207, G349, G435, G522, G650, G652, G653, G786, G846, G861, G896, G934, G1080, itd.

364 Kerman 2008b, G1158.

365 Kerman 2013, 46–47, sl. 40: 1, G250, G293, G302, G610, G632, G633.

366 Sankovič 2011, 64, G407, G442, G476, G551, G652, G786, G824–G826, G914.

367 Kerman 1997, kat. št. 23.

368 Lamut 1993, T. 1:2, T. 7: 2; Lamut 1997, sl. 2: 6, sl. 3: 6.

369 Tomanič-Jevremov 1997, sl. 7: 25, 40.

370 Mihelič 2016, 85, kat. št. 123, 190.

371 Strmčnik - Gulič 1992, T. 2: 3, T. 11: 4.

372 Djura Jelenko 2016, kat. št. 181–183.

373 Kvassay 2005, 10. kép: 8.

374 Gutjahr, Tiefengraber 2003, Taf. 11: 73, 75.

375 Dugonjić 2017, Pl. 7: 3.

376 Ornik Turk 2017, 117.

Ptjuju,³⁷⁷ na Prešernovi ulici 6 na Ptjuju, kjer je kontekst, iz katerega izhajajo, datiran od sredine 13. do prehoda iz 15. v 16. stoletje,³⁷⁸ ter na Ptujskem gradu.³⁷⁹ Pojavljajo se tudi na lončenini iz ostalih srednjeveških slovenskih najdišč, kot so Ormož,³⁸⁰ Pohorski dvor,³⁸¹ grad Gornji Maribor na Piramidi,³⁸² Gornje njive pri Dolgi vasi 1,³⁸³ Gornje njive pri Dolgi vasi 2,³⁸⁴ Pri Muri pri Lendavi,³⁸⁵ Zatak pri Lendavi,³⁸⁶ Slovenj Gradec – glasbena šola,³⁸⁷ grad Šalek,³⁸⁸ Lemberg pri Šmarju-Fižogar³⁸⁹ in Stari grad nad Podbočjem.³⁹⁰ Upodabljanje križa v krogu se pojavlja skozi ves visoki srednji vek, znak je pogost tudi v poznem srednjem veku. Pojavlja se vse od 4. stoletja naprej, zasledimo ga lahko celotnem srednjeevropskem prostoru, v Bolgariji, na Hrvaškem, na Poljskem, v Romuniji, v Srbiji, tudi v Ukrajini in predstavlja najpogostejši znak na lončenini, ki je v večini primerov reliefno oblikovan.³⁹¹

Med inventarjem gradu Borl je tudi odlomek na katerem je znak v obliki kolesa s sedmimi naperi (*kat. št. 253*). Znaki z motivom kolesa z več naperi, najpogostejše z osmimi, so prav tako pogost pojav na srednjeevropskih najdiščih.³⁹² Pri nas jih poznamo iz najdišč Ormož,³⁹³ Gornje njive pri Dolgi vasi 1,³⁹⁴ Gornje njive pri Dolgi vasi 2,³⁹⁵ Pri Muri pri Lendavi,³⁹⁶ in Zatak pri Lendavi.³⁹⁷

Znake z motivom mreže v krogu (*kat. št. 256–257*) poznamo iz najdišč Gornje njive pri Dolgi vasi 2,³⁹⁸

Pohorski dvor,³⁹⁹ Slovenj Gradec – glasbena šola,⁴⁰⁰ verjetno gre za ta motiv tudi na delno ohranjenem dnu iz Zataka pri Lendavi.⁴⁰¹ Odkriti so bili tudi predvsem v naselbinah na Češkem, Madžarskem, v Nemčiji, na Poljskem in Slovaškem, datiranih od 10. do 14. stoletja.⁴⁰²

Svetila

Oljenke ali lojenke so svetila, v katera so kot gorivo vlili olje ali loj ter jih uporabljali za razsvetljevanje grajskih prostorov. V gorivo so namočili stenj iz zviti niti bombaža, konoplje ali drugih materialov.⁴⁰³ Lojenke/oljenke so sicer zelo pogost inventar na srednjeveških in zgodnjenovoveških najdiščih, na gradu Borl pa je odkritih le nekaj odlomkov (*kat. št. 132, 172*).

Odlomek nizke skledice z delno ohranjenim izlivom sodi med t. i. skledaste oljenke oziroma lojenke z enostavnim izvihanim ustjem (*kat. št. 172*), ki so v srednjeevropskem prostoru pogoste in se pojavljajo vse od 13. stoletja dalje.⁴⁰⁴ Pogosto so zelo široko datirane, saj večkrat izvirajo iz kronološko nedoločljivih plasti, poleg tega oblika ni doživljala večjih sprememb.⁴⁰⁵ Na najdišču Stari grad nad Podbočjem je bilo odkritih več oljenk, zelo podobnih našim,⁴⁰⁶ podobne poznamo tudi iz Ormoža.⁴⁰⁷ V avstrijskem Holleneggu je podobna oljenka datirana od konca 12. do 14. stoletja,⁴⁰⁸ medtem ko oljenke iz Basla po Kellerjevi sodijo v tip 1 ter se pojavljajo od konca 13. do sredine 15. stoletja.⁴⁰⁹

Odlomek nizke skledice z enostavnim pokončnim ustjem in koničastim prehodom v ostenje ima ohranjen manjši del izliva, ki je ožgan, kar je običajno pri lojenkah (*kat. št. 132*). Primerjav za to obliko pri lojenkah zaenkrat nismo našli, sta pa podobno obli-

377 Lubšina Tušek 2001, T. 3: 4.

378 Lamut 1997, sl. 6: 7, Lamut 1993, 611, T. 7: 1, 4–6.

379 Arh 2019, 101–102, kat. št. 137, 409, 615.

380 Tomanič-Jevremov 1997, sl. 7: 27, 29, 33, sl. 8: 42, sl. 9: 50, 53.

381 Mihelič 2016, 85, kat. št. 18, 233.

382 Strmčnik - Gulič 1992, T. 2: 1, T. 4: 4, T. 11: 6.

383 Kerman 2008b, G955, G1375, G1425, G1534, G1547.

384 Kerman 2013, 46–47, sl. 40: 2, G301, G330, G446, G470.

385 Sankovič 2011, 64, G633, G639, G726.

386 Guštin, Tomaž 2016, G350, G785, G847, G1340, G1565.

387 Ornik Turk 2017, 116–117, kat. št. 532.

388 Brišnik, Ravnikar 1999, 55–56, T. 28: 212–214.

389 Klokočevnik 2010, T. 56: 18.

390 Predovnik 2003, 62, kat. št. 430, 469–470, 484, 531–532.

391 Ornik Turk 2017, 116–118.

392 Ornik Turk 2017, 120.

393 Tomanič-Jevremov 1997, sl. 7: 26, 28.

394 Kerman 2008b, G623, G868, G1546.

395 Kerman 2013, 46–47, sl. 40: 3, G261, G447, G707.

396 Sankovič 2011, 64, G827.

397 Guštin, Tomaž 2016, G802, G803, G806, G936.

398 Kerman 2013, 46, sl. 40: 5, G215, G612, G631.

399 Mihelič 2016, 85, kat. št. 5.

400 Ornik Turk 2017, 118–119, kat. št. 533.

401 Guštin, Tomaž 2016, G1136.

402 Ornik Turk 2017, 118.

403 Mileusnič 2017, 98.

404 Meyer 1974, 59–61; Predovnik 2003, 62.

405 Mileusnič 2017, 98.

406 Predovnik 2003, kat. št. 598, 606, 607, 613.

407 Tomanič-Jevremov 1997, sl. 9: 53, 54.

408 Gutjahr, Tiefengraber 2003, 115, Taf. 24: 37.

409 Keller 1999, 100, Taf. 21: 4a–4b, Taf. 36: 7, Taf. 41: 3, Taf. 69: 15.

kovana ustje in prehod pri skledi iz nemškega mesta Burgkunststadt, ki izhaja iz časa visokega srednjega veka.⁴¹⁰

Pečnice

V srednjem in novem veku so za toploto in z njo povezano udobje uporabljali lončene peči, ki so bile najprej namenjene le ogrevanju, kasneje tudi pripravi hrane. Prve lončene peči so imele še kamnito konstrukcijo, v katero so bile vložene posamezne glinene posode oziroma pečnice, ki so bile nameščene bodisi z ustjem bodisi s koničnim delom navzven. Uporaba takšnih peči se je v 12. in 13. stoletju razširila predvsem v alpskih in predalpskih deželah, sprva na gradovih, kasneje v mestih. Ker je keramika slab prevodnik toplote, lončena peč ogreva prostor dalj časa, kar je vodilo v vse bolj reducirano kamnito konstrukcijo ter končno z oblikovanjem pečnic pravokotnega formata v zidavo peči samo iz pečnic. Te prave lončene peči se razširijo v 14. stoletju.⁴¹¹ Enotni slogovni krog razvoja peči zajema vse srednjeevropske dežele od Švice do Madžarske ter vključuje tudi Slovenijo. Tipi pečnic in motivi na njih so si v teh deželah med seboj sorodni.⁴¹²

Z oblikovanjem in funkcionalnim razvojem lončene peči je povezan razvoj pečnic. Prve pečnice so se pojavile v alpskem prostoru med 8. in 11. stoletjem, v 13. stoletju pa so že nepogrešljiv sestavni del vsake peči.⁴¹³ Najstarejše so lončaste pečnice v obliki posod, izdelane na vretenu. Lahko so konveksne ali konkavne. Najstarejše med njimi so majhnega premera in nimajo ravnega dna. Kasneje dobijo konkavne ravno dno in so postale podobne skledam, od tod izraz skledaste pečnice. V nadaljnjem razvoju so začeli ustje pečnic oblikovati kvadratno, da med pečnicami ni bilo praznega prostora. Torej je razvoj konveksnih in konkavnih pečnic v 14. stoletju vodil v nastanek oploščene pečnice, ki je s svojo ravno ploščo omogočala enostavno in zelo funkcionalno konstrukcijo

peči, hkrati pa izreden razcvet okraševanja.⁴¹⁴ Plošče oploščenih pečnic so bile izdelane z odtiskovanjem v matrico ali model, kar je omogočalo serijsko proizvodnjo, hkrati pa izredno pestro okraševanje pečnic. Nekje v istem času z oploščenimi pečnicami pa so se začele pojavljati tudi napuščne ali venčne pečnice ter nišaste pečnice.⁴¹⁵

Zanimiv je podatek, da je prva peč pri nas omenjena prav na Ptuj. Leta 1311 je ogrevala t. i. kopalnico, zato domnevajo, da ni šlo za klasično sobno peč, ampak grelno telo, ki je ogrevalo vodo in s tem tudi prostor. Najmanj v zgodnjem 16. stoletju so peči že sestavni del stanovanjske opreme, kar je razvidno iz popisa inventarja gradu Vurberk.⁴¹⁶

Na gradu Borl so bili odkriti le štirje odlomki pečnic, ki po obliki sodijo med lončaste (*kat. št. 61, 116*) in oploščene pečnice (*kat. št. 274, 286*).⁴¹⁷ Na površini lončastih pečnic so vidni sledovi izdelave na lončarskem kolesu, medtem ko so bile oploščene pečnice izdelane v modelu.

Dva odlomka, ki sta pripadala lončastim pečnicam (*kat. št. 61, 116*), sta bila odkrita v starejših srednjeveških kontekstih gradu Borl. V obeh primerih je ohranjen le odlomek ravno odrezanega ustja in ostenja, obe sta neloščeni. Lončaste pečnice so najstarejša oblika pečnic, ki se začne pojavljati skupaj z razvojem peči v alpskem prostoru že na prehodu iz 11. v 12. stoletje, razširjene pa so predvsem v 14. stoletju, v uporabi pa še v 15. oziroma 16. stoletju.⁴¹⁸ Najprej so vse pečnice neloščene, v 15. stoletju pa jih začnejo loščiti.⁴¹⁹ Pečnica z ravno odrezanim ustjem, pri kateri se ostenje navpično spušča proti dnu (*kat. št. 61*), ima primerjave na švicarskem najdišču Schwaderloch, kjer so podobne lončaste pečnice datirane v zgodnje 12. stoletje.⁴²⁰ Konično oblikovana pečnica z ravno odrezanim ustjem (*kat. št. 116*) pa je podobna v drugo polovico 12. stoletja in prvo polovico 13. stoletja datiranim lončastim pečnicam iz švicarskih najdišč

410 Losert 1993, 134, Taf. 92: 1.

411 Gaspari *et al.* 1994, 53–54; Felgenhauer-Schmiedt 1995, 125; Štular 2009, 135.

412 Kos 1995b, 207.

413 Tauber 1980, 289.

414 Gaspari *et al.* 1994, 57, 66.

415 Tiran 2013, 33–34.

416 Mirković 1969, 147; Kos 1995b, 207.

417 Oploščeni pečnici iz gradu Borl sodijo v novoveško obdobje, posledično so obravnavane v naslednjem poglavju.

418 Strmčnik Gulič 2017, 124.

419 Tiran 2013, 31.

420 Tauber 1980, 43, Abb. 23: 3–8.

Horen pri Küttingenu, Oftringen Alt – Wartburg in Scheidegg pri Gelterkindnu.⁴²¹

Kovinsko gradivo

Kovinsko gradivo iz srednjeveškega obdobja na gradu Borl je glede na ostali inventar precej skromno. Skupaj je bilo med izkopavanji odkritih le 35 kovinskih predmetov oziroma njihovih odlomkov. Najštevilčnejše so zastopani železni žebli in njihovi odlomki (*kat. št. 77, 78*), odkriti so bili tudi odlomka železnih nožev (*kat. št. 62, 258*) in dve železni puščični osti (*slika 40, kat. št. 79, 181*).

Eden od najštevilčnejših vrst kovinskih predmetov, odkritih na gradovih, so nedvomno žebli različnih oblik in grad Borl v tem pogledu vsekakor ni izjema, saj velika večina odlomkov kovine pripada prav žebli. Ohranilo se je več žebeljev in njihovih odlomkov (*kat. št. 77, 78*). O namembnosti žebeljev pričata predvsem oblika glavicice ter dolžina žebeljev. Razlikujemo med večjimi, gradbenimi žebli in manjšimi, podkovskimi žebli, ki so se uporabljali za podkve in tudi za čevlje. Žeblija s pravokotnima glavicama (*kat. št. 77, 78*), vključena v naš katalog, sodita med gradbene žeblije. Glede na tipologijo Katarine Predovnik sodita v tip B1, ki ga zastopajo žebli s pravokotno glavicico, dolžine od 6 do 13 cm, ki so se uporabljali tako za vezavo stavbnih elementov ter večjih kosov pohištva in opreme.⁴²²

Med kovinskim inventarjem gradu Borl sta tudi odlomka dveh železnih nožev (*kat. št. 62, 258*). Noži so bili v uporabi kot orodje in orožje ter predstavljajo zelo pogoste najdbe v srednjeveških kontekstih. V prvi vrsti so bili namenjeni rezanju, lahko pa so služili tudi za prebadanje in nabadanje. Natančno funkcijo noža določajo oblika, prožnost in velikost rezila ter dolžina ročaja in material, iz katerega je bil izdelan. Ročaji nožev so bili običajno izdelani iz lesa, roževine ali kosti, redkeje iz kovine in drugih materialov, od 14. stoletja dalje se pojavi tudi označevanje rezil

z žigi izdelovalcev, ki so pričali o izvoru in jamčili za kakovost izdelka. Namembnost posameznih nožev sprva ni bila strogo diferencirana, praviloma so en nož uporabljali za lov, prirezovanje lesa ter druga opravila, pa tudi za razkosavanje in nabadanje rezil. Šele v poznem srednjem veku je prišlo do specializacije, ki se kaže v prilagajanju velikosti, oblike rezila in ročaja, da je lahko nož optimalno služil specifičnemu namenu. Konec 14. stoletja se uveljavijo gracilni namizni noži, ki so bili namenjeni zgolj uporabi pri mizi.⁴²³

Srednjeveški noži se glede na konstrukcijo ročaja delijo na nože s trnom za nasaditev, ki so tipološko starejša oblika, in nože s ploščatim oziroma jezičastim nastavkom za dvodelni ročaj, ki se pojavijo v začetku 14. stoletja.⁴²⁴ Noži s trnastim nastavkom so imeli na trn nasajen enodelni cilindrični ročaj razmeroma velikega premera. Noži s ploščatim nastavkom za ročaj so imeli dve simetrični oblogi, ki sta bili na nastavek pričvrščeni s pomočjo tulastih zakovic, ki so bile običajno izdelane iz medenine, ali s pomočjo objemk.⁴²⁵ Poleg tega je bil prehod rezila v ročaj običajno poudarjen in okrašen, peta ročaja pa pogosto obita s posebno kovinsko ploščo, ki je imela včasih še poseben dekorativni zaključek. Prednost ploščatega nastavka v primerjavi s trnastim je večja stabilnost rezila, vendar je izdelava ročaja bolj zapletena in dolgotrajna. Noži s ploščatimi nastavki dokončno prevladajo nad noži s trnastimi nastavki v 15. stoletju, kar sovпада s pojavom in uveljavitvijo specializiranih oblik, predvsem jedilnih oziroma namiznih nožev.⁴²⁶ V kategorijo nožev s ploščatim nastavkom za ročaj sodi predmet z ohranjenima tulastima zakovicama iz brona in medenine ter z bronasto objemko, ki ga opredeljujemo kot odlomek železnega ročaja noža (*kat. št. 258*). Zaradi skromne ohranjenosti držaja in odsotnosti rezila, je bila kakršna koli podrobnejša tipološka in kronološka opredelitev nemogoča, kar pa velja tudi za odlomek rezila noža, odkrit v plasti SE 033. Nožu v celoti manjka ročaj, zato je glede na dimenzije rezila mogoče reči le, da gre za nož večjih dimenzij.

423 Predovnik 2003, 84.

424 Cowgill 1987, 25–26; Predovnik 2003, 84.

425 Holl, Parádi 1982, 69; Cowgill 1987, 26–32; Predovnik 2003, 84.

426 Predovnik 2003, 84.

421 Tauber 1980, 29, 31, 77, Abb. 11: 2–4, 6–7, Abb. 14: 12–18, Abb. 49: 1–10.

422 Predovnik 2003, 89–90, kat. št. 754–757.

Slika 40 Srednjeveški puščični osti (foto D. Ciglar Milosavljević).

O uporabi strelnega orožja pričata dve železni puščični osti (*slika 40, kat. št. 79, 181*), ki so pogost inventar srednjeveških oziroma zgodnjenovoveških najdišč. Puščične osti predstavljajo del izstrelkov za lok in samostrel, v tem času splošno zelo razširjeni orožji, ki so ju uporabljali tako za vojaško-obrambne potrebe kot tudi pri lovu na divjad in perjad.⁴²⁷ Samostrel se je kot nadgradnja loka na našem ozemlju razširil v 14. stoletju in 15. stoletju.⁴²⁸ Vsaka puščica je bila sestavljena iz telesa, na katerem je bila na sprednjem delu pritrjena puščična ost, na zadnjem pa repna krilca. Puščične osti so bile narejene iz železa s kovanjem in včasih dokončno oblikovane z brušenjem oziroma struganjem, preostali deli puščic, t. i. telo puščice in repna krilca pa se običajno niso ohranili, saj so bili izdelani iz organskega materiala.⁴²⁹

Temeljno tipološko-kronološko klasifikacijo puščičnih osti je za zahodno in osrednjo Evropo izdelal Bernd Zimmermann.⁴³⁰ Na splošno tipološko razlikujemo med puščičnimi ostmi s tulastim nasadilom in puščične osti s trnastim nasadilom. Tulasto in trnasto nasadilo sta služila za lažjo pritrditev na telo puščice. Glede na tipologijo Zimmermanna obe puščični osti iz gradu Borl sodita v tip D 2–5, ki predstavlja puščične osti s trnastim nasadilom, pri katerih ima rezilo obliko vrbovega lista, presek rezila pa je rombične oblike. Po Zimmermannu je bila večina gradov, kjer se ta tip osti pojavlja, naseljena v času od

12. oziroma 13. stoletja, nekateri vse do 16. stoletja. Na gradovih iz 11. in v tistih, ki so bili opuščeni v 12. stoletju, se namreč te osti ne pojavljajo. Osti tipa D 2–5 Zimmermann datira od zgodnjega 13. in meni, da je vrhunec uporabe teh osti v 13. in 14. stoletju. Predpostavlja, da so se uporabljale še v 15. stoletju. Ruttkay ta tip osti iz Slovaške podobno datira v 13. in 14. stoletje.⁴³¹ Puščične osti s trnastim nasadilom so v zahodni in osrednji Evropi redkeje zastopane kot puščične osti s tulastim nasadilom, mnogo bolj pogoste pa so v vzhodni Evropi. V Sloveniji imamo več puščičnih osti s trnastim nasadilom kot v zahodni in osrednji Evropi in manj kot v vzhodni Evropi.⁴³²

Na slovenskih srednjeveških najdiščih se puščične osti pogosto pojavljajo. Puščične osti s trnastim nasadilom, podobne ostem iz gradu Borl, so bile odkrite med gradivom iz Starega gradu nad Podbočjem, kjer jih Katarina Predovnik uvršča v tip 3 ter poimenuje kot puščične osti z listastim telesom rombičnega prereza in trnastim nasadilom. Osti z gradu Borl sodita v varianto 3.1 po Katarini Predovnik, pri kateri je telo v prečnem prerezu rombično do kvadratno, v vzdolžnem prerezu pa ima podolgovato listasto obliko in doseže največjo širino centimeter do dva pod konico. Pri tej varianti se širina v smeri proti trnu bolj ali manj enakomerno zmanjšuje, včasih se telo ob prehodu v trn odebeli.⁴³³ V našem primeru se telo ob prehodu v trn odebeli pri eni puščični osti (*slika 40 levo, kat. št. 181*), medtem ko pri drugi osti ta odebelitev ni prisotna (*slika 40 desno, kat. št. 79*). Na najdišču Stari grad nad Podbočjem osti variante 3.1 izhajajo iz ruševinskih plasti, datiranih na konec 14. in v 15. stoletje.⁴³⁴ Jože Štukl te oblike puščičnih osti iz Zgornjega stolpa na Kranclju pri Škofji Loki poimenuje enako kot Predovnikova ter jih uvrsti v tip I/3. Vse puščične osti iz Zgornjega stolpa na Kranclju so zaradi pomanjkanja stratigrafskih podatkov le okvirno datirane v čas od 12. pa vse do začetka 16. stoletja, ko so stolp na Kranclju opustili.⁴³⁵ Na Malem gradu v Kamniku je bila ost tega tipa datirana v 13. in 14. sto-

427 Predovnik 2003, 92.

428 Žargi 1995, 179.

429 Brišnik, Ravnikar 1999, 40; Predovnik 2003, 93.

430 Zimmermann 2000.

431 Ruttkay 1976, 327, 331–332.

432 Rozman 2008, 97.

433 Predovnik 2003, 94–95, sl. 36, kat. št. 797–820.

434 Predovnik 2003, 42, 47, 97.

435 Štukl 2007, 367, 370–371, Sl. 2, T. 1:4–24.

letje,⁴³⁶ medtem ko so bile osti iz gradu Kacenštajn odkrite v plasti, ki je datirana v prvo polovico 15. stoletja.⁴³⁷ Poleg že omenjenih najdišč so bile odkrite na številnih drugih slovenskih najdiščih, in sicer na najdiščih Ptujski grad – turnirski prostor,⁴³⁸ Celje – Knežji dvor,⁴³⁹ Celje,⁴⁴⁰ Celje – Stari grad,⁴⁴¹ Puščava nad Starim trgom pri Slovenj Gradcu,⁴⁴² Blejski grad,⁴⁴³ Rogatec nad Želimljami – Stari grad,⁴⁴⁴ v reki Ljubljanici⁴⁴⁵ itd. Iz tabele, ki jo je za slovenska najdišča izdelal Luka Rozman, je razvidno, da se ta tip začne uporabljati v 13. stoletju, najpogosteje pa je v uporabi v 14. in 15. stoletju.⁴⁴⁶

Kamnito gradivo

Kamnito gradivo je z izjemo prazgodovinskih artefaktov izredno skromno. V zid SE.006 je bila vkomponirana velika krogla iz peščenjaka nepravilne oblike, ki v premeru meri 33 centimetrov, visoka pa je 27 centimetrov (*slika 41*). Domnevno sodi v obdobje srednjega veka in je v tistem času služila kot krogla za velik srednjeveški katapult, t. i. *Trebuchet*, ki se poja-

Slika 41 Velika kamnita krogla iz gradu Borl (foto D. Ciglar Milosavljević).

vi tako v krščanskih kot v muslimanskih državah po Sredozemlju v 12. stoletju in naj bi bil najmočnejše orožje srednjega veka.⁴⁴⁷ Možno je tudi, da je služila za obrambo gradu. Velike kamnite krogle so pogosto potisnili iz gradov, da so zdrvele po pobočjih in pod seboj pokopale napadalce.

Živalske kosti

Med inventarjem gradu Borl približno šestina vsega gradiva pripada živalskim kostem, ki v veliki večini sodijo v srednjeveško obdobje. Ta podatek ni presenetljiv, saj se živalske kosti zelo pogosto pojavljajo na srednjeveških in zgodnjenovoveških najdiščih. Med kostnim gradivom velja omeniti perforirano živalsko kost, ki je bila del nekega predmeta, morda koščenega glavnika (*kat. št. 285*), in živalske kosti, na katerih so vidni ostanki uporabe oziroma rezanja in sledi termične obdelave, torej kuhanja oziroma pečenja (*slika 42*).

Slika 42 Živalske kosti s sledovi uporabe (foto D. Ciglar Milosavljević).

Zaključek

Poselitev gradu Borl v času srednjega veka je izpričana z veliko količino drobnih najdb.

Velika večina gradiva izvira iz kontekstov, ki smo jih pripisali dvema fazama srednjeveških gradbenih posegov. Najštevilčnejše je keramično gradivo. Kovinsko gradivo je maloštevilno in omejeno predvsem na železne želje različnih oblik, odkriti pa sta bili

436 Sagadin 1997, 109, t. 2: 5; Štular 2007, 138; Štular 2009, t. 5: 12.

437 Brišnik 2006, 46; Rozman 2008, kat. št. 111–113.

438 Korošec 1999, T. 40: 17, T. 47: 12, 13.

439 Guštin, Bressan, Komplet 2001, kat. št. 29.

440 Guštin, Bressan, Komplet 2001, kat. št. 61, 63.

441 Guštin, Bressan, Komplet 2001, kat. št. 64.

442 Rozman 2008, kat. št. 312–316.

443 Rozman 2008, kat. št. 1.

444 Nabergoj 1997, T. 21: 1–6.

445 Nabergoj 2015, 248–249, kat. PO 1–19, kat. PO 22–25.

446 Rozman 2008, 114, Tab. 2.

447 Purton 2009, 382.

tudi železni pušični osti ter odlomek rezila železnega noža. Odkritih je bilo zelo veliko živalskih kosti, mnoge s sledovi uporabe, ki pričajo o prehranskih navadah srednjeveških prebivalcev gradu Borl. V srednjeveško obdobje domnevno sodi tudi velika kamnita krogla, ki je bila najverjetneje uporabljena pri obleganju gradu.

Med lončenino je prevladujoča oblika vseskozi lonec, večjo raznolikost oblik pri posodju pa zasledimo predvsem od 14. stoletja dalje. Poleg številnih loncev so bili odkriti odlomki pekačev, krožnikov, vrčev, steklenic, čaš oziroma pivskih lončkov in svetil. Pri loncih, ki smo jih tipološko razvrstili glede na oblikovanost ustij, opazimo pester nabor oblik, ki kažejo na neprekinjeno uporabo prostora v daljšem obdobju.

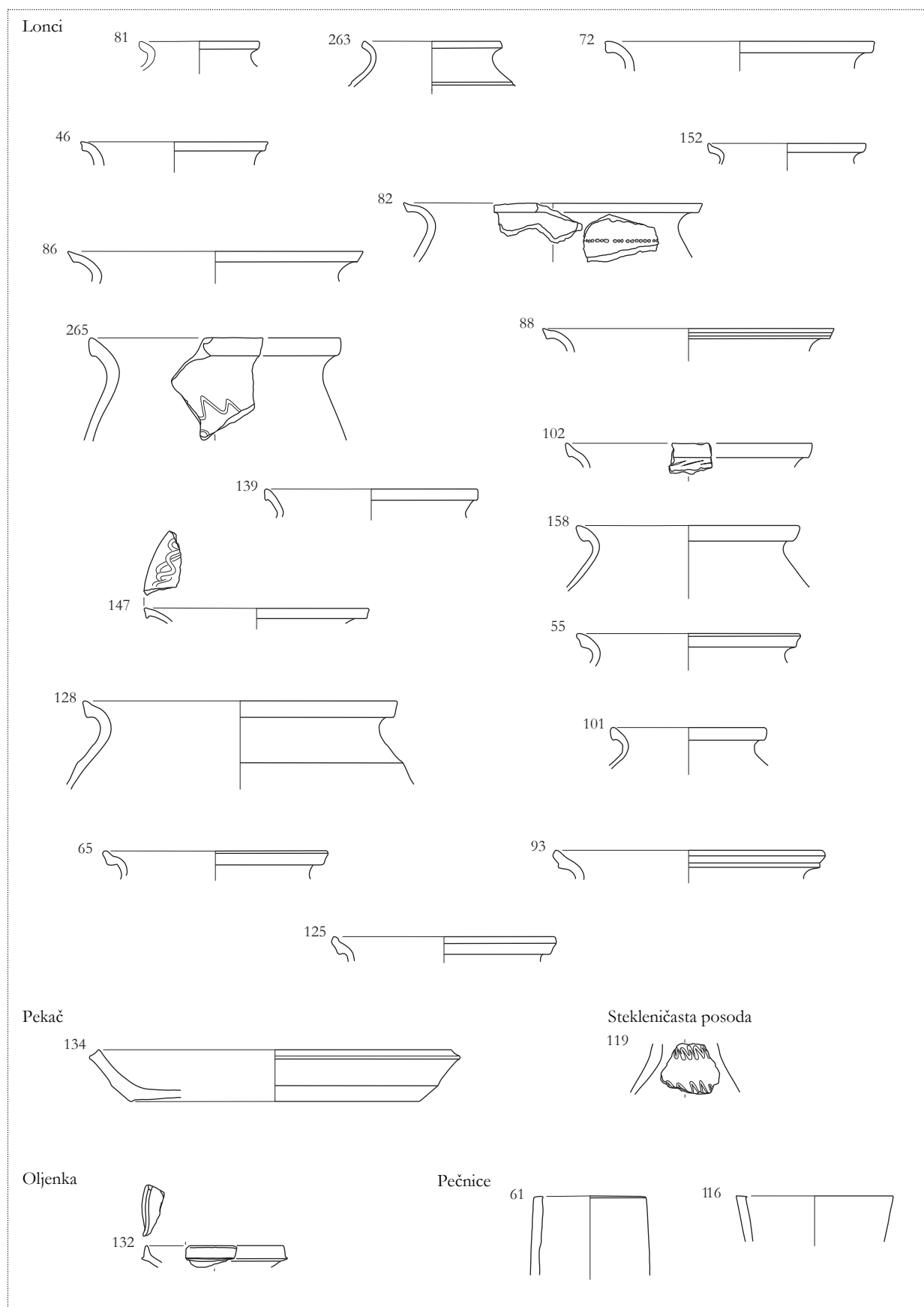
V kontekstih faze 2, ki hkrati predstavlja prvo fazo srednjeveških gradbenih posegov na tem območju, z izjemo redkih odlomkov prazgodovinskega gradiva močno prevladuje srednjeveško gradivo. Srednjeveško gradivo je precej homogeno, izstopajo le odlomki ostenja večje posode iz SE 035, izdelane na počasnem kolesu iz grobozrnate lončarske glin in okrašene z vodoravnimi rebri, ki hkrati predstavljajo najstarejše srednjeveško gradivo na gradu Borl. Odlomki posode najverjetneje sodijo v 10. oziroma verjetneje v 11. stoletje ter so domnevno ostanki določenih aktivnosti na območju grajskega kompleksa v omenjenem času, ki jih nekateri avtorji omenjajo že v pisnih virih. Ostalemu srednjeveškemu gradivu, ki je dokaj homogeno in izdelano na hitrem lončarskem kolesu iz drobnozrnatih in fino zrnatih lončarskih glin, pa je bilo moč najti številne analogije, datirane od 11. stoletja, predvsem pa v čas od 12. do 13. stoletja, med slovenskimi najdišči, kot so Gornje njive pri Dolgi vasi, Gornje njive pri Dolgi vasi 2, Pri Muri pri Lendavi, v starejših kontekstih Starega gradu nad Podbočjem in Starega gradu nad Celjem, primerjave pa ima gradivo tudi med tujimi najdišči, kot so avstrijski Altdornhof, Flaschberg, Hollenegg, Dunkelstein, Lazenkirchen in Hausstein von Grünbach, nemškimi najdišči Burgkunstadt, Bamberg, Hallstadt, Kasendorf in Eichelberg ter hrvaškima najdiščema Franjevac in Čepinski Martinci – Dubrava.

Največ gradiva te faze izhaja iz plasti SE 035, preostalo gradivo izhaja iz kontekstov SE 031, SE 033, SE 063, SE 065, SE 067, SE 069, SE 081, SE 090, SE 092, SE 094, SE 100 in SE 104. Kot je za ta čas značilno, je prevladujoča oblika posodja lonec, odkrit pa je bil tudi odlomek pekača oziroma pladnja in odlomek stekleničaste posode (slika 43). Med najstarejše oblike te faze sodijo redki lonci z enostavnimi zaobljenimi in oglatimi ustji (L1, L2a, L2b). Zelo pogosto se pojavljajo lonci z močno izvihanimi ustji (L3a, L3b, L3c) in lonci z različno oblikovanimi odebeljenimi ustji (L4, L5a, L5b, L6a, L6b), medtem ko so lonci s krempljastimi ustji (L7a) in robustnejšimi karnisnimi ustji (L9a, L9b) zelo redki.⁴⁴⁸ Posodje je pogosto okrašeno, najpogostejše se pojavlja kolesčkan okras, redkeje žlebljena valovnica, izjemoma tudi vezan okras. Eden od odlomkov je imel na dnu reliefni znak, le-ti pa so bolj pogosti v naslednji fazi.

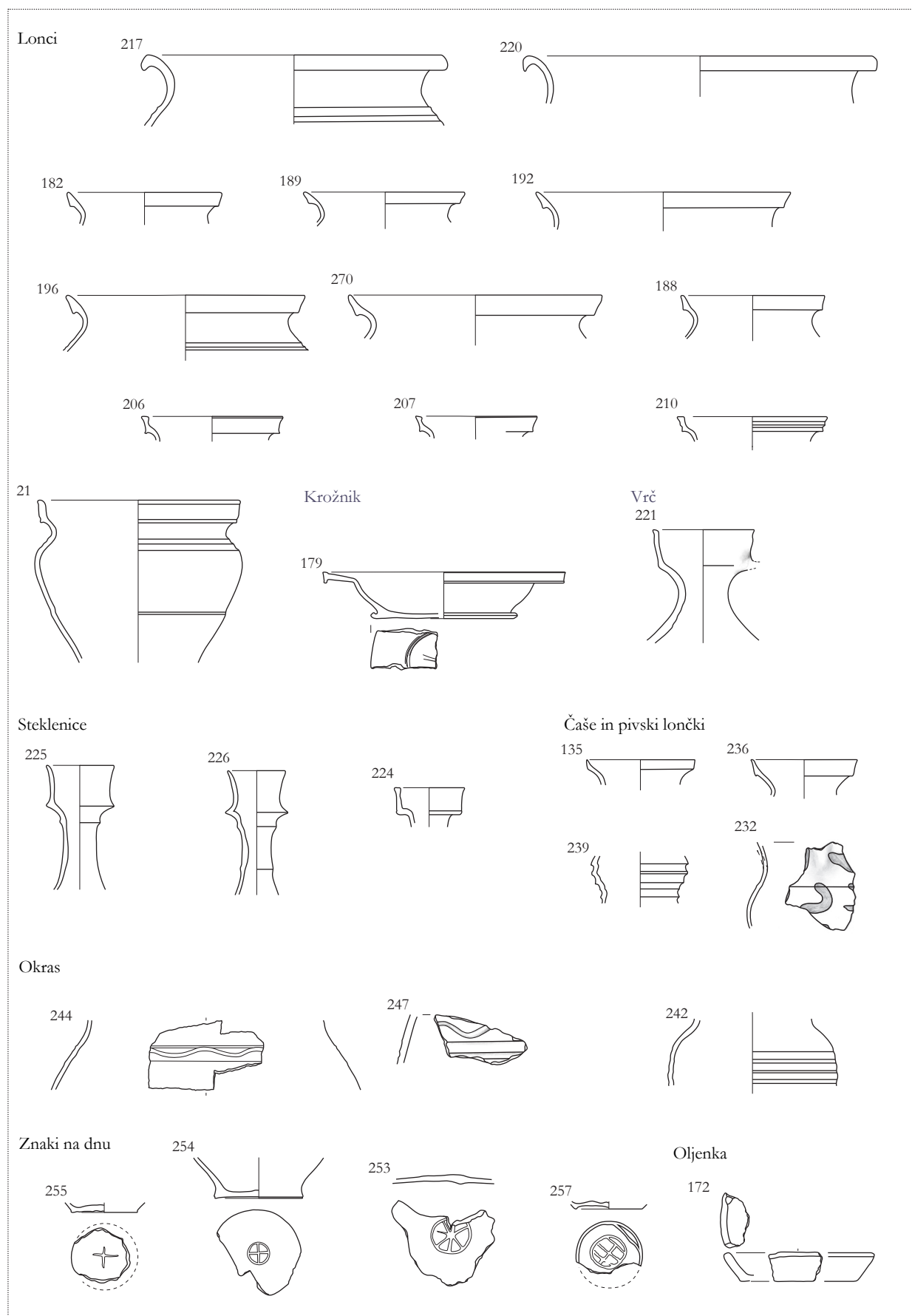
Odkriti so bili tudi odlomek oljenke, ki je služila za osvetljevanje prostorov, ter odlomka lončastih pečnic, ki kažeta na to, da so se prebivalci gradu Borl v tem času že ogrevali s preprostimi lončenimi pečmi. Kovinsko gradivo je skromno, poleg redkih gradbenih žebeljev in odlomka rezila železnega noža je bila odkrita pušična ost s trnastim nasadilom, ki ima rezilo v obliki vrbovega lista in rombičen presek rezila. Te pušične osti naj bi se uporabljale vse od zgodnjega 13. stoletja naprej.

Iz te faze so bili radiokarbonsko datirani tudi trije vzorci živalskih kosti, in sicer iz SE 063 (LTL21449: 1227–1277 AD (68,3% verjetnost), 1176–1298 AD (95,4% verjetnost)), SE 081 (LTL21450: 1042–1162 AD (68,3% verjetnost), 1030–1213 AD (95,4% verjetnost)) in SE 090 (LTL21451: 1229–1289 AD (68,3% verjetnost), 1213–1385 AD (95,4% verjetnost)), ki podpirajo tipološko in kronološko opredelitev gradiva v drugo polovico 12. oziroma verjetneje v 13. stoletje. Podobno datacijo je pokazal tudi vzorec iz konteksta SE 027, ki sodi v poznejšo fazo 3 oziroma drugo fazo srednjeveških gradbenih po-

⁴⁴⁸ Izjema je odlomek večkrat profiliranega ustja lonca s kat. št. 107, odkritega v SE 035, ki sodi k fazi 2, za katerega domnevamo, da je bil v plast SE 035 infiltriran oziroma je napačno dokumentiran, saj tako po obliki kot po tehnologiji lončenine sodi v fazo 3.

Slika 43 Tabela keramičnih oblik, značilnih za fazo 2 oziroma starejšo fazo srednjeveških gradbenih posegov. Merilo 1 : 5.

Slika 44 Tabela keramičnih oblik, značilnih za fazo 3 oziroma mlajšo fazo srednjeveških gradbenih posegov. Merilo 1 : 5.

segov (LTL21453: 1054–1223 (68,3% verjetnost), 1045–1263 (95,4% verjetnost)), kar pa pravzaprav ni sporno, saj se v tem kontekstu poleg gradiva, značilnega za fazo 3, pojavlja tudi še gradivo, značilno za fazo 2 oziroma prvo fazo srednjeveških gradbenih posegov.⁴⁴⁹

V fazi 3 oziroma v drugi fazi srednjeveških gradbenih posegov se povečata količina lončenine in raznovrstnost oblik (*slika 44*). Gradivo tretje faze izhaja v največji meri iz plasti SE 025, SE 027, SE 048 in SE 013 ter sodi v veliki meri v poznosrednjeveško obdobje. V kontekstih te faze, predvsem v SE 027, SE 048 in SE 013, so namreč še vedno prisotni redki odlomki prazgodovinskih posod in odlomki oblik lončenine, značilni za prvo fazo srednjeveških posegov, kar je posledica gradbenih posegov v starejše kontekste, medtem ko se hkrati že pojavljajo odlomki, značilni za fazo 3. Največja količina gradiva je bila odkrita v polnilu SE 025, v katerem pa nismo več zasledili oblik lončenine, značilnih za prvo fazo srednjeveških posegov, temveč le še oblike značilne za fazo 3 oziroma drugo fazo srednjeveških posegov.

Največji delež odlomkov še vedno pripada loncem. V tej fazi se pojavijo, hkrati pa so zanjo tudi značilni, veliki lonci s podprijemnimi oziroma zapognjenimi ustji (L7b), lonci s trikotnimi ustji (L8a, L8b, L8c), lonci s širokimi karnisnimi ustji (L9c, L9d) ter lonci z večkrat profiliranimi ustji (L10). Nekateri lonci so imeli tudi izlive. Okras na loncih obsega vodoravne žlebljene linije in žlebljene valovnice v kombinaciji z ravnimi žlebljenimi linijami ali modeliranimi rebri. Poleg omenjenih oblik loncev zasledimo v tej fazi številne druge nove oblike, kot so redki krožniki in vrči, steklenice in čaše ter pivski lončki. Posebnost te faze je zagotovo uporaba pivskega posodja, saj so bili odkriti številni odlomki fine lončenine, ki so pripadali le-temu in ki so bili zelo pogosto okrašeni z rebri, žlebovi in zanje zelo značilnim slikanim geometrijskim okrasom v rdeči barvi. Reliefni znaki na dnu posod so v tej fazi pogostejši ter obsegajo motive, kot so križ, križ v krogu, kolo z več naperi in mreža v krogu. Med inventarjem gradu Borl niso manjkale niti

oljenke oziroma lojenke, ki so razsvetljevale grajske prostore.

Tudi v tej fazi je bilo kovinsko gradivo izjemno skromno, izpostaviti velja samo pušično ost s trnastim nasadilom, vrbolistno obliko rezila in rombičnim presekom rezila, ki sicer sodi v isti tip kot pušična ost iz faze 2, je pa nekoliko drugače oblikovana, kar domnevno kaže tudi na različno časovno obdobje, v katerem je bila v uporabi.

Gradivo druge faze srednjeveških posegov je primerljivo z gradivom najdišča Zatak pri Lendavi, mlajšim gradivom iz Starega gradu nad Podbočjem ter gradivom iz drugih slovenskih poznosrednjeveških najdišč, kot so Prešernova ulica 6 na Ptuju, Ptujski grad, Pohorski dvor, dvorec Grinfels, prav tako med tujimi, kot so Hollenegg in Turmbauerkogel ter Stari Perkovci – Sela. Primerjave datirajo v čas od druge polovice 13. stoletja, predvsem pa v 14. do 15. stoletja, kamor datiramo tudi gradivo faze 3 oziroma druge faze srednjeveških posegov na gradu Borl.

⁴⁴⁹ Rezultati radiokarbonskega datiranja so predstavljeni v poglavju Analize.

6 Opredelitev novoveškega in sodobnega gradiva

Monika Arh

Novoveško in sodobno gradivo, ki je bilo odkrito v zgornjih nasutih kontekstih, je maloštevilno, vendar raznoliko. Skupaj je bilo odkritih le okoli 200 odlomkov, največ je odlomkov lončenine, sledijo ji odlomki stekla, opeke in kovine, odkrita pa sta bila tudi odlomka dveh pečnic in dva novca.

V novoveško obdobje sodi manjši trebušast enoročajni lonec z izvihanim ustjem in delno ohranjenim izlivom (*kat. št. 277*), h kateremu je sodil tudi manjši pokrov (*kat. št. 276*). Celotna površina lonca in pokrova je prekrita s temno rjavim loščem. Katarina Predovnik dokaj podobna enoročajna lonca manjših dimenzij iz zijalke v Lepi glavi in Tihe doline na Veliki planini na podlagi lošča in širokega ter močno izvihanega ustja s širokim ležiščem za pokrov umešča v 16. oziroma 17. stoletje.⁴⁵⁰ Za razliko od lonca iz gradu Borl, ki je najširši nekje na sredini višine posode, je najširši premer obeh loncev precej višje na ramenu. Podobno obliko posode zasledimo pri enoročajnem trebušastem loncu iz avstrijskega najdišča Ried in der Riedmark, ki izhaja iz druge polovice 18. stoletja.⁴⁵¹ Krožnik z močno odebeljenim ustjem, ki ima zeleno loščeno zunanjo in celotno notranjo površino (*kat. št. 291*), ima primerjave pri krožniku v Medlogu, datiranjem v prvo polovico 17. stoletja.⁴⁵² V avstrijskem Melku odkriti, po obliki podobni, vendar poslikani krožniki, so datirani v 17. in 18. stoletje.⁴⁵³ V Eferdingu so krožniki s podobnim ustjem datirani v prvo polovico 17. stoletja,⁴⁵⁴ krožniki iz Perga v pozno 17. in prvo četrtino 18. stoletja.⁴⁵⁵ V čas 17. in 18. stoletja sodijo tudi krožniki iz hrvaške utrdbe Čanjevo.⁴⁵⁶

Polkroglasta skleda z izvihanim profiliranim ustjem, ležiščem za pokrov ter ročajem (*kat. št. 272*) je na prehodu iz ramen v trup okrašena z dvema vodoravnima žleboma, pod ročajem pa z odtisom prsta. Na celotni površini skleda je temno zelen lošč. Skleda podobnih oblik, ena od njih ima tudi ročaj, druga horizontalne žlebove, so bile odkrite na najdišču Kalce in so datirane v 16. oziroma 17. stoletje.⁴⁵⁷

Med najmlajše posodje zagotovo sodijo izdelki iz beloprstene keramike in porcelana. Beloprstena keramika je skupina keramike specifične sestave, katere osnovne značilnosti so večji delež kaolinske gline in premaz z brezbarvnim loščem. Uveljavi se konec 18. stoletja, v 19. stoletju pa nasploh postane prevladujoča oblika v proizvodnji keramike.⁴⁵⁸ Redki odlomki posod iz beloprstene keramike (*kat. št. 275, 288*) sodijo v čas 19. oziroma začetka 20. stoletja.

Porcelan je najkakovostnejša zvrst keramike, izdelana iz kaolina ali t. i. porcelanske gline, glinenca in kremenca, oblita z glazuro ter žgana pri zelo visoki temperaturi. Porcelan izvira iz Kitajske, prvi evropski porcelan pa je bil izdelan leta 1709. Leta 1710 je bila v Meissnu ustanovljena prva evropska tovarna porcelana.⁴⁵⁹ Porcelana ni izdelovala nobena od slovenskih lončarskih delavnic, so pa bogatejši prebivalci iz slovenskega ozemlja s porcelanskim posodjem in okrasnimi predmeti že v 17. stoletju opremljali svoje domove.⁴⁶⁰ Uporaba porcelana se razširi predvsem v 19. stoletju.⁴⁶¹ Odlomek krožnika iz gradu Borl (*kat. št. 287*) je popolnoma enak krožniku iz servisa, izdelanega v nemškem Meissnu v drugi polovici 19. stoletja, ki se nahaja v zbirki Narodnega muzeja Slovenije.⁴⁶²

450 Predovnik 2006, 188–189, kat. št. 30, 31.

451 Kaltenberger 2009, 676, Taf. 291: RR7.

452 Tomažič, Brečić, Novšak 2020, 29, G171.

453 Kraschitzer 2007, 26–28, Kat. Nr. 184, 189–190, 194, 197, 211, 212.

454 Kaltenberger 2009, 476–478, Taf. 186: EF–L 200, Taf. 187: EF–L 201–EF–L 202, Taf. 189: EF–L 204–EF–L 205.

455 Kaltenberger 2009, 570–589, Taf. 252: PE–v 3.

456 Čimin 2008, T. 11: 5, T. 12: 2–3, T. 13: 1–2, 5–6.

457 Železnikar, Cevc 2000, 41, kat. št. 17–19.

458 Kos 2005, 8, 12.

459 Kos 2015, 29.

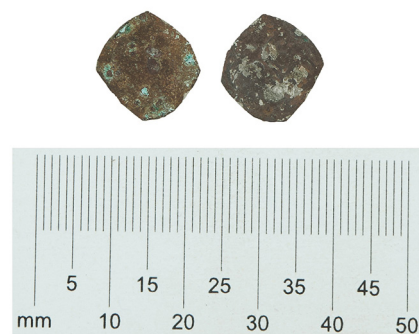
460 Kos 2015, 16–17.

461 Kos 2015, 40.

462 Kos 2015, 64–65.

O uporabi lončene peči v novem veku pričata odlomka dveh oploščenih pečnic (*kat. št. 274, 286*). Oploščene pečnice so se razvile iz skledastih pečnic z ravno ploščo in nižjim telesom. Glavna značilnost je plošča kvadratne ali pravokotne oblike na sprednji strani pečnice, ki je običajno okrašena. Pojavljati so se začele v sredini 14. stoletja, od druge polovice 14. stoletja naprej pa so močno razširjena oblika pečnic, ki je v uporabi še danes. Prve pečnice so bile neloščene, le-te pa začnejo izginjati po drugi polovici 16. stoletja.⁴⁶³ Vse od obdobja okoli leta 1500 so uporabljali svinčev lošč zelenih in rjavih barvnih odtenkov, od 16. stoletja pa so se pojavljale tudi druge barvne nianse pečnic.⁴⁶⁴ Od druge polovice 16. stoletja in začetka 17. stoletja so se pojavljale tudi večbarvne pečnice.⁴⁶⁵ Oba odlomka iz gradu Borl sta izdelana v modelu in loščena. Odlomek temno zeleno loščene reliefne pečnice je okrašen z rastlinsko motiviko, in sicer je v centralnem prostoru upodobljena rozeta, obkrožena z borduro (*kat. št. 274*). Rastlinska motivika je značilna predvsem za čas od 16. stoletja naprej, pojavlja pa se že prej.⁴⁶⁶ Pečnice z zelo podobno motiviko so bile odkrite med poznosrednjeveškim oziroma zgodnjenovoveškim gradivom v Ormožu,⁴⁶⁷ na Prešernovi ulici na Ptuj⁴⁶⁸ in Starem gradu nad Celjem, kjer sta pečnici datirani v prvo polovico 16. stoletja.⁴⁶⁹ Drug odlomek je pripadal večji oploščeni pečnici (*kat. št. 286*), katere osrednji del nakazuje reliefen okras, robovi pa so neokrašeni. Prekriva jo rumenkasto rjav lošč in sodi v poznejši čas, torej v 17. stoletje ali zelo verjetno še kasneje.

Kovinski predmeti so redki. Od delov noše in nakita se v arheoloških kontekstih praviloma ohranijo le deli iz anorganskih materialov. Med predmete osebne noše iz gradu Borl sodi le majhen ulit ploščat bronast gumb z zanko (*kat. št. 260*). Gumbi so bili na severnoevropskem prostoru prisotni že v 9. stoletju,⁴⁷⁰ v splošno uporabo pa so prišli v 13. stoletju in naj bi

Slika 45 Zgodnjenovoveški pfenig (foto D. Ciglar Milosavljević).

imeli sprva bolj okrasno kot praktično vlogo.⁴⁷¹ Številni podobni bronasti gumbi so bili odkriti med zgodnjenovoveškim gradivom Knežjega dvora v Celju.⁴⁷² V zgodnjenovoveško obdobje domnevno sodi tudi gumb iz gradu Borl, odkrit v plasti SE 037.

Novčne najdbe predstavljajo pomemben vir za proučevanje gospodarske in politične zgodovine ter tudi odlično datacijsko sredstvo pri kronološki opredelitvi kontekstov in drobnih najdb v le-teh.⁴⁷³ Odkrita sta bila dva novca, srebrni pfenig (*slika 45*), kovan po letu 1511, vendar še za časa vladavine Maximiliana I. Habsburškega, ki je vladal med leti 1490/93 in 1519 (Volilna vojvodina Avstrija pod Ennsom), in denar iz leta 1571 (*slika 46*), ki je bil kovan v madžarskem kraju Kremnica (Kraljevina Ogrska) med vladavino Maximiliana II. Habsburškega (1564–1576).⁴⁷⁴

Slika 46 Zgodnjenovoveški denar (foto D. Ciglar Milosavljević).

463 Guštin, Horvat 1994, 73.

464 Stopar 1975, 278; Stephan 1991, 35; Tiran 2013, 32–33.

465 Tiran 2013, 33.

466 Stopar 1977, 64.

467 Tomanič Jevremov 1997, sl. 4: 67, sl. 10: 67.

468 Lamut 1993, 610, t. 8; Lamut 1997, sl. 8: 1.

469 Bregant 1997, 34, sl. 24.

470 Fehring 1991, 188; Predovnik et al 2008, 77.

471 Crowfoot, Pritchard, Staniland 1992, 168; Predovnik et al. 2008, 77.

472 Guštin, Bressan, Komplet 2001, kat. št. 444–453.

473 Predovnik 2003, 109.

474 Za opredelitev novčnih najdb se zahvaljujemo dr. Andreju Šemrovu.

Stekleno posodje se na slovenskih srednjeveških najdiščih pred 14. stoletjem redko pojavlja, z izjemo slovenske Istre in severne Primorske. Po zatonu antičnega sveta je uporaba steklenega posodja v gospodinjstvih močno upadla, v precejšnjem delu Evrope celo zamrla, in šele v 13. in predvsem v 14. stoletju je postalo steklo ponovno bolj razširjeno ter sčasoma tudi dostopnejše širšemu krogu uporabnikov. V tem času so severno od Alp nastajale gozdne steklarne, ki so pokrivale potrebe lokalnih trgov in od takrat stekleno posodje ni bilo več zgolj luksuzna dobrina, uvožena iz Sredozemlja. Vendar še nekaj časa ostane privilegij bogatejših in pokazatelj prestiža.⁴⁷⁵ Ključno vlogo so v preskrbi Evrope s steklom v visokem in poznem srednjem veku odigrale Benetke kot proizvodni in distribucijski center, zelo verjetno tudi Altare pri Genovi.⁴⁷⁶ Mnogi izdelki iz 14. in 15. stoletja so prišli k nam od tam. Stekleni predmeti so bili dragoceni, vendar v tem času že običajni del opreme ter namiznega servisa plemstva in premožnejšega meščanstva.⁴⁷⁷ Ni pa jasno, ali je v srednjem veku v Sloveniji potekala lastna proizvodnja stekla. Najstarejše steklarne se omenjajo šele v 16. stoletju v Ljubljani.⁴⁷⁸ Stekleno gradivo, odkrito pri raziskavah na gradu Borl, je redko (*slika 47*). Skupaj je bilo odkritih le 71 odlomkov stekla, kar je še posebej zanimivo glede na veliko količino odkritih najdb na najdišču. Za majhno količino ohranjenega steklenega gradiva na tovrstnih najdiščih je po mnenju Mateje Kos več vzrokov. Eden od teh je ta, da je bila v začetku 9. stoletja z dvema konciloma prepovedana uporaba steklenega posodja v cerkvah. Drugi vzrok je bil v kemični strukturi srednjeveškega stekla. Prepelika, ki je bila uporabljana kot topilo in omogoča topljenje steklene mase, je namreč manj obstojna od sode in bolj podvržena propadu v zemlji. Kljub krhkosti materiala pa Mateja Kos domneva, da je bilo stekleno posodje v 15. in 16. stoletju že običajna oprema bogatejših domov ter je bilo skupaj z drugimi dragocenimi predmeti razstavljeno na kredencah in hranjeno v lesenih skrinjah.⁴⁷⁹

Slika 47 Odlomki novoveških steklenic iz plasti SE 004 (foto D. Ciglar Milosavljević).

Večina steklenih predmetov iz gradu Borl je prekritih z irisom, kar pomeni, da zaradi preperelosti odbijajo svetlobo v bisernih oziroma mavričnih barvah. To je posledica slabše kakovosti stekla ali pa agresivnega okolja, v katerem so bili deponirani, in odraža slabše stanje ohranjenosti. Med steklenim gradivom iz gradu Borl so se večinoma ohranila ostenja različnih posod. V katalog so vključeni ustja in dna novoveških steklenic (*kat. št. 261, 278–284, 289*) ter odlomek steklenega pihanca (*kat. št. 262*).

Steklenice na splošno sodijo med najpogostejše najdbe, znane so že vse od 11. stoletja. Najzgodnejše so prosto pihane steklenice, od druge polovice 14. stoletja naprej pa se pojavljajo steklenice, pihane v kalup.⁴⁸⁰ Eden od najstarejših steklenih izdelkov iz gradu Borl je zagotovo steklenica iz brezbarvnega prozornega stekla z enostavnim ustjem in nataljeno stekleno nitjo pod ustjem (*kat. št. 279*). Niti na vratovih so se pojavile že v 16. stoletju, poleg tega naj bi prvotno služile za pritrditev pokrova.⁴⁸¹ V 17. stoletju se je ta obroč iz niti pomaknil skoraj do roba, ker je bil zdaj čep iz plute v celoti vstavljen v vrat in ni več štrlel, za kar pa je bil tudi predpogoj izum varovala, ki postane splošno uveljavljeno v tretji četrtini 17. stoletja, posledično pa je obroč iz niti potreben za ojačitev.⁴⁸² Ponekod naj bi ta nit opravljala funkcijo pritrdilnega sredstva do okoli leta 1730.⁴⁸³ Torej naj bi bila oddaljenost niti od

475 Predovnik 2003, 73.

476 Kos, Žvanut 1994, 8–9; Predovnik 2003, 73.

477 Lazar 2001, 69.

478 Kos, Žvanut 1994.

479 Kos 1995, 191.

480 Stiaffini 1991, 216, 349; Lazar 2001, 77.

481 Dexel 1983, 222, Abb. 256; Glatz 1991, 48; Tarcsay 1999, 51.

482 Dexel 1983, 82; Tarcsay 1999, 52.

483 Scholz 1996, 214; Tarcsay 1999, 52.

roba ustja pokazatelj starosti predmeta.⁴⁸⁴ Primerjave ima med steklenicami iz Knežjega dvora v Celju, datiranimi v prvo polovico 17. stoletja,⁴⁸⁵ in steklenicah iz Dunaja, ki jih Kinga Tarcsay na podlagi oddaljenosti niti od roba ustja datira v 17. oziroma na začetek 18. stoletja.⁴⁸⁶ Nekoliko mlajši so odlomki steklenic z apliciranimi nitmi oziroma prstani pod ustjem, odkriti v frančiškanskem samostanu v Osijeku, ki izhajajo iz prve polovice 18. stoletja.⁴⁸⁷

Odebeljen rob ustja steklenice z dolgim vratom in ozkim trupom iz prozornega brezbarvnega stekla (*kat. št. 280*) ima primerjave na Dunaju pri ustjih steklenic, za katere predpostavljajo datacijo v 18. stoletje in hkrati Kinga Tarcsay meni, da te oblike odebeljenih oziroma ojačanih robov predstavljajo naslednjo stopnjo v razvoju navojev.⁴⁸⁸

Steklenice s pravokotnim dnom (*kat. št. 278*) so znane iz frančiškanskega samostana v Osijeku, datirane v 17. in 18. stoletje.⁴⁸⁹

V 18. ali verjetneje 19. stoletje sodijo ostali odlomki steklenic, in sicer ustja (*kat. št. 261, 280–281*) in visoko vbočena dna steklenic (*kat. št. 282–284, 289*). Visoko vbočena dna steklenic, pri katerih je vboklina polkrožno zaobljena (*kat. št. 283–284, 289*), so znana predvsem iz 19. stoletja, uporabljali so jih še v 20. stoletju. Steklarna v Zagorju ob Savi je takšne steklenice izdelovala v drugi polovici 19. stoletja.⁴⁹⁰

Za zasteklitev vitrin na pohištvo in oken na arhitekturi so v srednjem in novem veku uporabljali t. i. pihance (*kat. št. 262*). Pihanci so manjše okrogle steklene ploščice, ki so jih vložili v svinčene okvirje.⁴⁹¹ Izdelani so bili s pihanjem, zato imajo na sredini majhno obrušeno izbočeno mesto, kjer je steklar odmaknil železno pihalo. So ročno izdelani, posamezno okno jih je lahko imelo tudi do štiristo.⁴⁹² Z uporabo pihancev se je kakovost bivanja v grajskih prostorih

in meščanskih stavbah bistveno spremenila in izboljšala. Pisni viri v Ljubljani prvič omenjajo zastekljevanje oken v neki cerkvi leta 1507.⁴⁹³ Glede na pisne vire je mogoče sklepati, da so bila zastekljena okna, vsaj v gosposkih prostorih in na gradovih, sredi 16. stoletja že civilizacijska norma.⁴⁹⁴ Odlomke ravnih stekel zasledimo na večini slovenskih poznosrednjeveških in novoveških najdišč, kot so Pohorski dvor,⁴⁹⁵ grad Gornji Maribor na Piramidi,⁴⁹⁶ Celje,⁴⁹⁷ Knežji dvor v Celju,⁴⁹⁸ grad Šalek,⁴⁹⁹ dvorec Grinfels,⁵⁰⁰ Slovenj Gradec – gimnazija 1999/2000,⁵⁰¹ Ljubljana – Šumi,⁵⁰² Graščina v Polhovem Gradcu,⁵⁰³ Šilentabor nad Zagorjem⁵⁰⁴ itd.

Maloštevilno drobno gradivo iz novoveških in novodobnih faz 4, 5 in 6 je bilo odkrito v različnih nasutjih, kjer se meša gradivo različnih obdobj. Predmeti, ki se pojavljajo v kontekstih omenjenih faz, dokazujejo kontinuiteto poselitve na območju grajskega kompleksa vse od začetka 16. stoletja pa vse do 20. stoletja.

484 Tarcsay 1999, 52.

485 Lazar 2001, sl. 1: 47, kat. št. 128–129, 132–133.

486 Tarcsay 1999, 51–52, Kat. Nr. 262/F49, 263/F18, 264/F40, 265/F40, 266/F18.

487 Horvat, Biondić 2007, kat. br. 94–95.

488 Tarcsay 1999, 52, Kat. Nr. 269/F39, 271/F40, 272/F49, 273/F20.

489 Horvat, Biondić 2007, 131–133, kat. br. 101.

490 Rataj 2017, 197.

491 Lazar 2001, 80.

492 Brišnik, Ravnikar 1999, 44; Kos 2007, 29.

493 Otorepec 1963, 12.

494 Kos, Žvanut 1994, 24.

495 Mihelič 2016, kat. št. 378, 382.

496 Strmčnik – Gulič 1992, T. 1: 1–4, 6–8, T. 2: 13.

497 Lazar 2001, kat. št. 59–60, 66.

498 Lazar 2001, kat. št. 61–65, 67.

499 Brišnik, Ravnikar 1999, T. 34: 306, 312–315.

500 Djura Jelenko 2016, kat. št. 284–287.

501 Lazar 2005, T. 3: 30, 33, 36, 40; Lazar 2017, T. 2: G30, G33, G36, G40.

502 Kos 2007, T. 25: 1–10, T. 26: 1–8.

503 Železnikar 2002, t. 2: 11.

504 Bratina 2005, T. 31: 1–5.

7 Analize

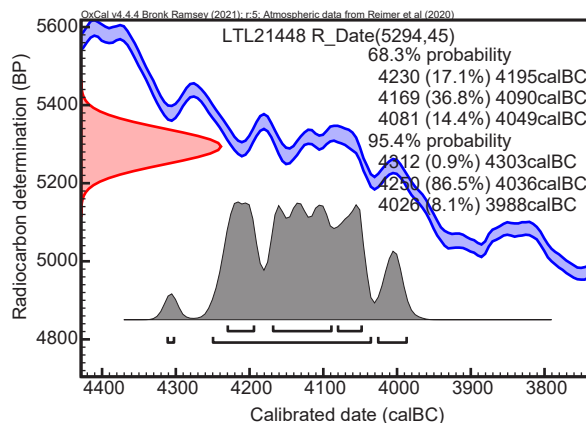
Rezultati radiokarbonskega datiranja

Bine Kramberger

Leta 2021 je bilo z arheološkega najdišča grad Borl na datiranje z metodo radioaktivnega ogljika ^{14}C po postopku AMS v Centro di Fisica applicata Datazione e Diagnostica (CEDAD) v Lecceju poslanih osem vzorcev. Pri izboru vzorcev za datiranje smo dali prednost živalskim kostem, deloma pa je bilo datirano tudi oglje, pri katerem je možen efekt starega lesa, saj je bilo število vzorcev iz kratkoživih snovi v plasteh s prazgodovinskimi najdbami omejeno. Doslej je bilo uspešno datiranih sedem vzorcev, en vzorec pa je bil slabo ohranjen, zato v nadaljevanju ni bil datiran (LTL21446 – vzorec živalske kosti iz plasti SE 085). Vzorci se nanašajo na različne kontekste in na različna obdobja (slika 48).⁵⁰⁵

Bakrena doba

Na poselitev v bakreni dobi se nanašata dve dataciji. V obeh primerih je bilo datirano oglje. En vzorec je iz zasutja jarka SE 088 /089, drugi iz plasti SE 085, ki

Slika 49 ^{14}C datacija vzorca oglja iz jarka SE 088/089.

se je nahajala nad jarkom. Izkazalo se je, da je oglje iz jarka iz zadnje tretjine 5. tisočletja pr. n. št. (slika 49), kar bi lahko ustrezalo nekaterim najdbam iz zasutja jarka. Dva odlomka iz jarka smo namreč opredelili v lasinjsko kulturo zgodnjega eneolitika (*kat. št. 1, 3*), eden pa je verjetno iz horizonta keramike z brazdas-tim vrezom (*kat. št. 2*).

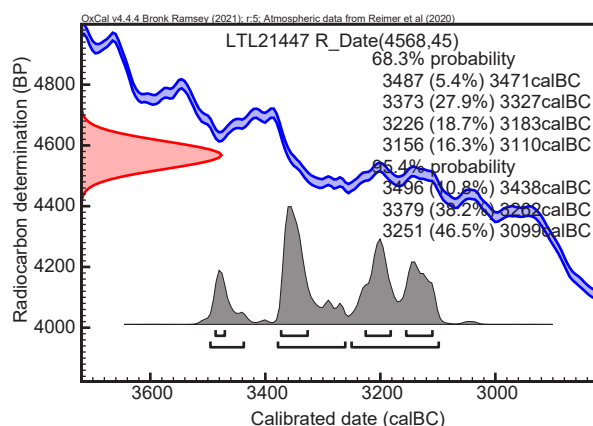
Oglje iz plasti SE 085 se je izkazalo za mlajše, okvirno je iz druge polovice 4. tisočletja pr. n. št. oziroma iz časa badenske kulture – boleraške stopnje ali klasične badenske kulture (slika 50).⁵⁰⁶ Edina posoda, ki

Vzorec		Kontekst	BP	$\delta^{13}\text{C}$ (‰)*	Cal BC/AD (68,3%)	Cal BC/AD (95,4%)
No.	Material					
LTL21446	živalski zob	SE 085	Ni bilo mogoče datirati zaradi slabe ohranjenosti.			
LTL21447	oglje	SE 085	4568 ± 45	-18.6 ± 0.2	3487–3110 BC	3496–3099 BC
LTL21448	oglje	SE 088	5294 ± 45	-19.7 ± 0.2	4230–4049 BC	4312–3988 BC
LTL21449	kost	SE 063	774 ± 45	-16.1 ± 4.2	1227–1277 AD	1176–1298 AD
LTL21450	kost	SE 081	928 ± 45	-14.2 ± 0.3	1042–1162 AD	1030–1213 AD
LTL21451	kost	SE 090	747 ± 45	-15.7 ± 1.2	1229–1289 AD	1213–1385 AD
LTL21452	oglje	SE 076	956 ± 45	-20.5 ± 0.1	1031–1156 AD	995–1208 AD
LTL21453	kost	SE 027	872 ± 40	-21.3 ± 0.2	1054–1223 AD	1045–1263 AD

Slika 48 ^{14}C AMS datacije z gradu Borl (poročilo: Rif.CEDAD: 2021_0133; 14. 09. 2021).

⁵⁰⁵ Konvencionalne datacije smo kalibrirali z verzijo programa OxCal, v4.4.4 (Bronk Ramsey 2021) in uporabo kalibracijske krivulje, IntCal 20 atmospheric curve (Reimer *et al.* 2020).

⁵⁰⁶ Horváth *et al.* 2008.

Slika 50 ^{14}C datacija vzorca oglja iz jarka plasti SE 085.

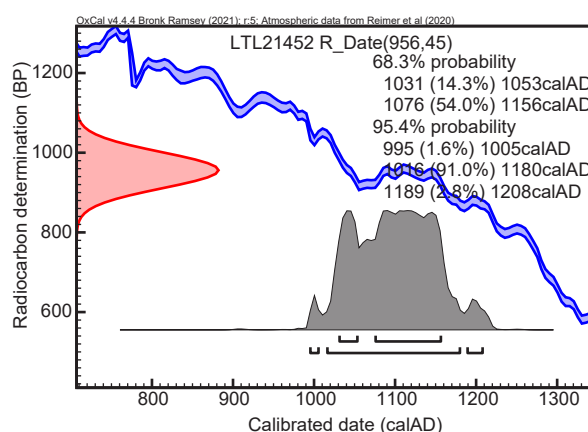
jo lahko z veliko verjetnostjo datiramo v drugo polovico 4. tisočletja pr. n. št., je bila sicer odkrita v plasti SE 076, ki se je nahajala nad plastjo SE 085 (*kat. št.* 25), čeprav, kot že rečeno, ni mogoče izključiti, da datira v drugo polovico 4. tisočletja pr. n. št. tudi rekonstruiran vrč iz plasti SE 085 (*kat. št.* 6), v kolikor ni iz prve polovice 3. tisočletja pr. n. št.

Datacije iz druge polovice 4. tisočletja pr. n. št. so bile doslej v Sloveniji pridobljene na koliščarskih naselbinah Stare gmajne, Maharski prekop, Spodnje mostišče, Črešnja pri Bistri, Veliki Otavnik 1b in Blatna Brezovica.⁵⁰⁷

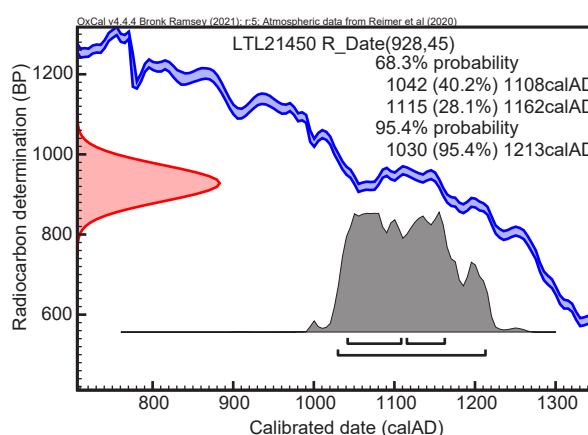
Srednji vek

Na radiokarbonsko datiranje so bili poslani tudi štirje vzorci živalskih kosti iz srednjeveških plasti. Od teh so bili doslej datirani trije vzorci (iz plasti SE 063, SE 081, SE 090), za srednjeveškega pa se je izkazal tudi vzorec oglja iz plasti SE 076, v kateri so se mešale najdbe iz različnih obdobjev eneolitika in kot kaže tudi poznega neolitika.

Kot najzgodnejša se je izkazala prav datacija vzorca oglja iz plasti SE 076: LTL21452, 1031–1156 cal AD (z 68,3% verjetnostjo), oziroma 995–1208 cal AD (s 95,4% verjetnostjo) (*slika 51*). Ta datacija – v kolikor ne gre za efekt starega lesa ali za infiltriran vzorec – nakazuje, da je bila plast SE 076 nasuta na vrh kotanje nad umetno narejeno teraso, kjer je bil prazgodovinski jarek (SE 088 /089) v času gradnje gradu oziroma naj-

Slika 51 ^{14}C datacija vzorca oglja iz plasti SE 076.

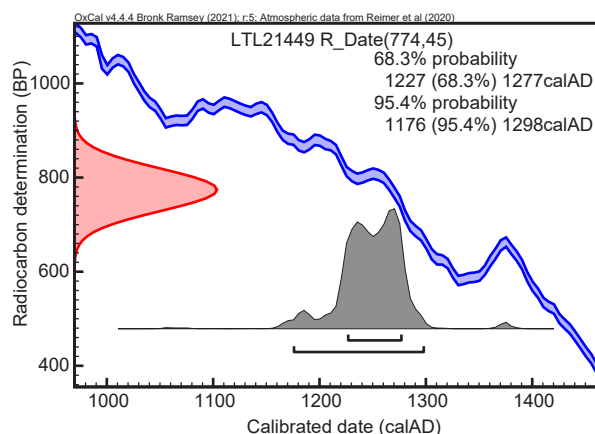

Slika 52 ^{14}C datacija vzorca kosti iz plasti SE 081.

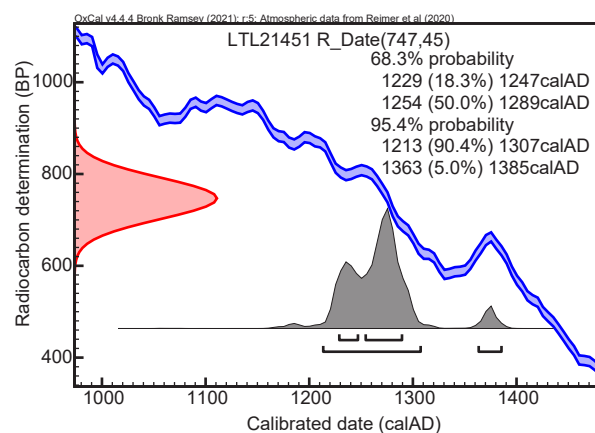
zgodnejših srednjeveških posegov na prostoru grajskega griča. Vendar je presenetljivo, da se z njo prekriva datacija, ki se nanaša na vzorec kosti iz višje ležeče plasti SE 081, v kateri je bilo odkrito keramično gradivo, ki je bilo opredeljeno v 13. stoletju n. št.: LTL21450, 1042–1162 cal AD (z 68,3% verjetnostjo), oziroma 1030–1213 cal AD (s 95,4% verjetnostjo) (*slika 52*).

Dataciji vzorcev kosti iz plasti SE 063 in SE 090 (LTL21449, LTL21451) sta nekoliko mlajši, kažeta na 13. stoletje (z 68,3% verjetnostjo) (*slika 53, 54*). Gre za čas, v katerega so bile večinoma datirane tudi srednjeveške najdbe, ki so bile odkrite v plasteh SE 063 in SE 090, zato je to tudi najverjetnejši razpon prve faze srednjeveške poselitve na gradu Borl. Datacija vzorca kosti iz plasti SE 027 pa pade nekje vmes oziroma se prekriva tako z datacijama vzorcev oglja iz plasti SE 076 in kosti iz plasti SE 081 kot tudi z datacijama vzorcev kosti iz plasti SE 063 in SE 090 (*slika 55*).

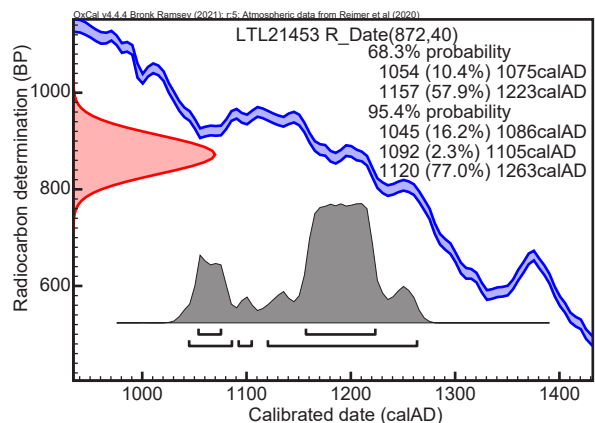
507 Velušček, Čufar 2014.

Slika 53 ^{14}C datacija vzorca kosti iz plasti SE 063.

Slika 54 ^{14}C datacija vzorca kosti iz plasti SE 090.

Slika 55 ^{14}C datacija vzorca kosti iz plasti SE 027.

Petrografska analiza kamnitih artefaktov

Tomaž Verbič

Petrografski pregled je obsegal makroskopski pregled, pregled pod terensko in binokularno lupo. Kamnine so poimenovane v skladu s standardno stratigrafsko in litološko oziroma petrografsko terminologijo. Rezultati pregleda so podani na *sliki 56*.

Rezultati analize

Kamnita kroglja (*slika 41*) je edini artefakt, izdelan iz karbonatne kamnine. Gre za lokalno, zelo pogosto prisotno kamnino, peščenjak, sestavljen pretežno iz karbonatnih zrn. Vsi ostali artefakti so izdelani iz nekarbonatnih kamnin. Za nekatere je očitno, da so izdelani iz rečnih prodnikov, zanje sklepamo, da izvirajo iz dravskih naplavin.

Raznolikost rožencev je zelo velika, opredelitev izvornega območja za roženčeva orodja na podlagi petrografskega opisa ni možna. Obstoječe študije iz različnih območij po svetu kažejo, da so roženčeva orodja lahko „prepotovala“ velike razdalje od izvorne surovinske lokacije, tudi več tisoč kilometrov.

Kremenov peščenjak je med bolj pogostimi klastičnimi kamninami v Sloveniji. Večinoma se je v litičnih kulturah uporabljal za žrmlje, kasneje pa predvsem za bruse.

Serpentinit je, podobno kot na drugih arheoloških najdiščih, surovina za izdelavo kamnitih sekir. Serpentinit, masivna metamorfna kamnina, se pojavlja na številnih mestih v srednji Evropi, najbližja najdišča so na Pohorju in na Medvednici, vendar nimamo dokazov, da se je proizvodnja na teh dveh lokacijah dejansko odvijala. Na drugi strani pa drugod po Evropi geokemične analize potrjujejo povezave med izdelki in surovino na nekaterih lokacijah v Apeninih, Alpah, Karpatih in Dinaridih.

Kvarcitni prodniki so pogosti v dravskih naplavinah. Razen tega se kvarcit v Sloveniji pojavlja na Pohorju in na Koroškem, na Hrvaškem pa najbližje na Medvednici.

	Kat. št. najdbe / slika	Najdišče	Litologija, petrografija, geol. stratigrafija	Opombe
1	<i>kat. št. 43</i>	16-0048 Grad Borl	Roženec.	Raznolikost rožencev je velika, pojavljanje v primarni legi povsod po Sloveniji, razen v SV Sloveniji. Tam le kot prodniki v dravskem in murskemrodu.
2	<i>kat. št. 35</i>	16-0048 Grad Borl	Peščenjak. Drobnozrnat, kremenov.	Zelo homogen in dobro sortiran, brez razpok, posledično kvaliteten material. Glede na obliko gre verjetno za prodnik.
3	<i>kat. št. 29</i>	16-0048 Grad Borl	Roženec.	Raznolikost rožencev je velika, pojavljanje v primarni legi povsod po Sloveniji, razen v SV Sloveniji. Tam le kot prodniki v dravskem in murskemrodu.
4	<i>slika 41</i>	16-0048 Grad Borl	Peščenjak. Litični, pretežno karbo- natni. Miocen, verjetno »govški peščenjak«.	Pogost material v Halozah in gričevnati okolici. Material, ki se ga zlahka oblikuje, vendar je relativno slabo obstojen.
5	<i>kat. št. 34</i>	16-0048 Grad Borl	Serpentinit. Metamorfna kamnina.	Kvaliteten material. Najbližja najdišča so na Pohorju in na Medvednici, redke prodnike serpentinita najdemo v dravskemrodu.
6	<i>kat. št. 30</i>	16-0048 Grad Borl	Peščenjak. Drobnozrnat, kremenov.	Zelo homogen in dobro sortiran, brez razpok, posledično kvaliteten material.
7	<i>kat. št. 42</i>	16-0048 Grad Borl	Vulkanska kamnina. Zelo verjetno keratofir ali kremenov keratofir.	Obstojen, trd material. Redke prodnike keratofirja dobimo najbližje v dravskemrodu, sicer v Sloveniji keratofir pogost na Gorenjskem in tudi v pasu osrednje Slovenije (Cerkno – Krško).
8	<i>kat. št. 45</i>	16-0048 Grad Borl	Serpentinit. Metamorfna kamnina.	Najbližja najdišča so na Pohorju in na Medvednici, redke prodnike serpentinita najdemo v dravskemrodu. Nikakor ni izključen »uvoz« iz bolj oddaljene okolice.
9	<i>kat. št. 36</i>	16-0048 Grad Borl	Kvarcit. Metamorfna kamnina.	Pogosti prodniki kvarcita so v dravskemrodu. Poleg zrn kremena so prisotna ploskovno usmerjena zrna sljude, ki izražajo šibko foliacijo.
10	<i>kat. št. 31</i>	16-0048 Grad Borl	Serpentinit. Metamorfna kamnina.	Najbližja najdišča so na Pohorju in na Medvednici, redke prodnike serpentinita najdemo v dravskemrodu. Nikakor ni izključen »uvoz« iz bolj oddaljene okolice.
11	<i>kat. št. 33</i>	16-0048 Grad Borl	Serpentinit. Metamorfna kamnina.	Verjetno odlomek sekire. Kvaliteten material. Najbližja najdišča so na Pohorju in na Medvednici, redke prodnike serpentinita najdemo v dravskemrodu. Nikakor ni izključen »uvoz« iz bolj oddaljene okolice.
12	<i>kat. št. 32</i>	16-0048 Grad Borl	Vulkanska kamnina. Zelo verjetno keratofir ali kremenov keratofir.	Obstojen, trd material. Redke prodnike keratofirja dobimo najbližje v dravskemrodu, sicer v Sloveniji keratofir pogost na Gorenjskem in tudi v pasu osrednje Slovenije (Cerkno – Krško).
13	<i>kat. št. 28</i>	16-0048 Grad Borl	Roženec.	Raznolikost rožencev je velika, pojavljanje v primarni legi povsod po Sloveniji, razen v SV Sloveniji. Tam le kot prodniki v dravskem in murskemrodu.

Slika 56 Rezultati petrografskih analiz kamnitih artefaktov z gradu Borl.

Dva artefakta sta izdelana iz vulkanske kamnine. Makroskopsko jo lahko opredelimo kot keratofir ali kremenov keratofir. Sorazmerno redki prodniki te kamnine so prisotni v dravskem in savskemrodu, vendar je to morda najbolj verjeten izvor za omenjena artefakta. Keratofir namreč ni tako kakovosten material, da bi ga ljudje prenašali na zelo dolge razdalje. Sicer je ta kamnina prisotna na številnih mestih v osrednji Sloveniji, proti vzhodu pa v Dinaridih na Hrvaškem in v Bosni.

Arheozoološke analize

Borut Toškan

V zadnjem poldrugem desetletju so se arheozoološke raziskave, tj. študije živalskih ostankov z arheoloških najdišč, prvič nekoliko celoviteje dotaknile gradiva srednjeveškega in (zgodnje)novoveškega obdobja (glej npr. Bartosiewicz 2006; Kovač 2013; Porenta *et al.* 2015, 356–360; Toškan 2011; Toškan 2013; Toškan 2015; Toškan 2016; Toškan 2017). Kar nekaj objavljenih izsledkov tovrstnih raziskav osrednjo pozornost namenja živalskim ostankom z gradov in dvorov, predvsem iz obdobja poznega srednjega in zgodnjega novega veka. V geografskem smislu sta najbolje raziskani Koroška in osrednjeslovenska regija, podatkov za Podravje in Prekmurje pa praktično ni. V tem smislu je predstavitev arheozoološkega gradiva z gradu Borl relevantna in dobrodošla.

Metode

Živalske kosti in zobje so bili med izkopavanji pobirani ročno. Rutinsko smo taksonomsko opredelili ostanke vseh skeletnih elementov z izjemo reber. Razlikovanje med ostanki vrst z morfološko zelo podobnimi skeletnimi elementi je bilo opravljeno bodisi na podlagi ohranjenih vrstno-specifičnih morfoloških detajlov (npr. pri razlikovanju med ovco in kozo) bodisi z upoštevanjem velikosti najdb (npr. pri razlikovanju med divjim in domačim prašičem). Kvantitativne primerjave med taksoni so bile izpelja-

ne na način, da se je abundanca najdb izražala kot število določenih primerkov (*Number of Identifiable Specimens*, NISP; Grayson 1984). Pri tem so bili odlomki, ki nedvoumno pripadajo isti kosti (npr. drobci med arheološkimi izkopavanji razbitih kosti), zavedeni kot en primerek (tj. NISP = 1).

Biometrična študija je bila zastavljena na podlagi podatkov, zbranih v skladu s smernicami von den Driescheve (1976). Zaradi pogosto skromnega števila merljivih ostankov posameznega skeletnega elementa so bili v okviru nekaterih analiz metrični podatki standardizirani, kar je virtualno povečalo razpoložljiv vzorec (cf. Albarella 2002). Standardiziranje je bilo izvedeno v skladu s formulo:

$$\text{standardizirana vrednost} = (x - m) / s,$$

kjer je x dimenzija primerka z gradu Borl, m in s pa povprečje in standardna deviacija iste dimenzije pri referenčnem vzorcu. V okviru pričujočega prispevka je bil kot referenčni vzorec uporabljeno gradivo iz rimskega mesta *Gorsium* (Madžarska; Bökönyi 1984), pri čemer so bili upoštevani le skeletni elementi, zastopani z vsaj 30 primerki. S takšnim pristopom naj bi zadostili pogoju, da je za izračun povprečne vrednosti in standardne deviacije treba operirati z bolj ali manj normalno porazdeljenimi (metričnimi) podatki. Obenem je izključitev pičlo zastopanih skeletnih elementov iz referenčnega vzorca zmanjšala (odpravila?) neželen vpliv različnega deleža zastopanosti samcev, samic in kastratov med ostanki posameznih skeletnih elementov. Pričakovati namreč kaže, da so med majhnimi vzorci razlike v deležu zastopanosti obeh spolov v splošnem večje kot med velikimi.

V okviru proučevanja zastopanost posameznih anatomskih delov živalskega kadavra so bili skeletni elementi razvrščeni v tri kategorije na podlagi kakovosti in količine pripadajočega mesa: kategorija A (vključuje ostanke nosačev, okretačev ter drugih vratnih, prsnih in križnih vretenc, lopatic, nadlahtnic, medenic in stegnenic), kategorija B (obsega ostanke lobanj, spodnjih čeljustnic, koželjnic, golenic in piščali) ter kategorija C (vključuje ostanke zgornjih čeljustnic,

Takson	Geološka osnova	Faza 1	Faza 2	Faza 3	Faza 4	Faza 5	Faza 6	SE 13	Skupaj
<i>Bos taurus</i>		1	41	62	7	21	23	8	163
<i>Caprinae</i>			14	23		4		4	45
<i>Sus</i> sp.			7	41	2	4	1	1	56
<i>Equus caballus</i>						1			1
<i>Lepus europaeus</i>				1		1	1		3
<i>Gallus domesticus</i>				11		1		1	13
<i>Aves</i> (drugo)				5	1	4			10
Neopredeljeno	1		114	253	11	23	16	17	435

Slika 57 Živalski ostanki z gradu Borl po posameznih fazah. Seznam SE-jev z živalskimi ostanki: faza 1 (sredina 5. do 1. pol. 3. tisočletja pr. Kr.) – SE 85; faza 2 (12. in 13. stol. n. št.) – SE 33, 34, 35, 63, 67, 81, 90, 92, 94, 100, 104 in 110; faza 3 (14. in 15. stol. n. št.) – SE 25, 27, 29 in 48; faza 4 (18. stol. n. št. Do leta 1778) – SE 37 in 42; faza 5 (po letu 1778) – SE 3 in 4; faza 6 (20. in 21. stol. n. št.) – SE 2. V primeru SE 13 gre za hodno površino, ki je bila v uporabi v fazah 3 in 4, zato je podana ločeno.

Takson	Σ ostankov	Pogojno opredeljenih	Zanesljivo opredeljenih	Faza 3	Faza 4	Faza 5	Faza 6	SE 13	Skupaj
<i>Sus domesticus</i>	56	2	22	62	7	21	23	8	163
<i>Sus scrofa</i>		2	--	23		4		4	45

Slika 58 Ocena deleža domačega in divjega prašiča v gradivu z gradu Borl. Razlikovanje temelji na upoštevanju velikosti bolje ohranjenih najdb.

zob, dlančnic, stopalnic, zapestnih kosti, skočnic, petnic in ostalih nartnih kosti ter prstnic).

Splošen oris gradiva

Analizirano arheozoološko gradivo vključuje 726 (odlomkov) kosti in zob, izmed katerih jih je bilo mogoče ožje taksonomsko opredeliti 281 oziroma 37,7%. V pretežnem deležu gre za ostanke sesalcev (Mammalia), 23 najdb pa pripada pticem (Aves). Prepoznani so bili zobje in/ali kosti sedmih različnih vrst, z veliko verjetnostjo pa bi utegnili biti z najmanj dvema odlomkoma zastopana tudi osma vrsta, tj. divji prašič (*Sus* cf. *scrofa*). Največ najdb pripada govedu (*Bos taurus*), ki mu je bilo skupaj s prav tako razmeroma dobro zastopanima drobnico (*Caprinae*) in domačim prašičem (*Sus* cf. *domesticus*) pripisanih dobrih devet desetih vseh taksonomsko opredeljenih kosti in zob (slika 57). Z enim samim odlomkom je v gradivu zastopan konj (*Equus caballus*), tri najdbe pripadajo poljskemu zajcu (*Lepus europaeus*), 13 primerkov pa je bilo mogoče z gotovostjo pripisati petelinu

oziroma kokoši (*Gallus domesticus*). Ob slednjih so bili ptiči (Aves) zastopani s še desetimi drugimi kostnimi odlomki, izmed katerih najmanj štirje zagotovo ne pripadajo petelinu ali kokoši. Na petih kostnih odlomkih so bile prepoznane sledi urezov in/ali zasekanine; en primer je obgrizen.

V kronološkem smislu pretežni del analiziranega gradiva sodi v srednji in novi vek (faze 2 do 5), dobrih 40 primerkov je novodobnih, po en kostni odlomek pa je bil odkrit v geološki osnovi (SE 44) in v prazgodovinski plasti SE 85 (faza 1).

Med ostanki drobnice (N = 45) je bilo mogoče do ravni vrste opredeliti le slabo tretjino primerkov; osem jih pripada ovci (*Ovis aries*) in pet kozi (*Capra hircus*). Med najdbami prašiča (*Sus* sp.; N = 56) je razlika v deležu ostankov domačega in divjega prašiča veliko očitnejša. Na podlagi velikosti bolje ohranjenih najdb (N = 26) je bilo namreč mogoče ugotoviti, da so ostanki divjega prašiča izjemno maloštevilni ali celó povsem manjkajo (slika 58).

Podatki o zastopanosti posameznih skeletnih elementov dokazujejo visok delež kosti iz mesatejših delov

Takson	Kategorija A	Kategorija B	Kategorija C	Faza 3	Faza 4	Faza 5	Faza 6	SE 13	Skupaj
<i>Bos taurus</i>	72	49	41	62	7	21	23	8	163
<i>Caprinae</i>	12	28	5	23		4		4	45
<i>Sus</i> sp.	19	26	11	41	2	4	1	1	56

Slika 59 Zastopanost skeletnih elementov iz najbolj (kategorija A), srednje (kategorija B) in najmanj (kategorija C) mesnatih delov telesa goveda, drobnice in prašiča v gradivu z gradu Borl.

kadavrov, kar je opaziti pri vseh štirih najbolj zastopanih vrstah (tj. govedo, ovca, koza, domači prašič). Ostanke izoliranih zob in kosti spodnjih delov nog (dlančnice, stopalnice, zapestnice, nartnice, prstnice) so razmeroma maloštevilne, saj njihov delež pri govedu, drobnici in prašiču nikjer ne presega četrtnine vseh primerkov (*slika 59*). Takšna slika ni presenetljiva in je v svojem bistvu primerljiva z ugotovitvami, pridobljenimi z več drugimi arheozoološkimi študijami prehranskih ostankov s poznosrednjeveških in/ali zgodnjenovoveških gradov v tem delu Evrope (glej npr. Toškan 2013, 85, sl. 7.6; 2016, 191; Bartosiewicz 2016, 163–166).

Podatke s *slike 59* bi bilo načeloma mogoče razumeti na način, da je bil gradu Borl večinoma oskrbovan z že vsaj deloma razkosanimi kadavri goveda, drobnice in prašiča. V kolikor bi se namreč zakol in/ali primarno razkosavanje praviloma izvajala v okviru grajskega kompleksa, bi kazalo pričakovati boljšo zastopanost kulinarično sicer razmeroma nezanimivih ostankov glave in (predvsem) spodnjih delov nog. Odkritje posameznih primerkov tudi teh skeletnih elementov nakazuje, da so se tovrstne aktivnosti na gradu sicer občasno vendarle utegnile odvijati, večinoma pa je do tega torej domnevno vendarle prihajalo ob njem – v kolikor bi živino h gradu prignali živo – oziroma po podložnih vaseh.

Med ostanki prašičev in drobnice se zdi v tem smislu pomenljiva prevlada dolgih kosti obeh parov okončin, medtem ko so tako najdbe lopatic in vretenc (oboje kategorija A), kakor tudi izolirani zobje in odlomki skeletnih elementov spodnjega dela nog (oboje kategorija C) bistveno manj številni (*slika 60*). Predstavljeni vzorec zastopanosti bi namreč lahko pričal o preferenčnem oskrbovanju grajskih shramb z domnevno že predpripravljenimi (tj. dimljenimi, soljenimi) plečeti, stegni, podlaktmi in golenmi (cf.

Skeletni element	<i>Bos taurus</i>	<i>Caprinae</i>	<i>Sus cf. domesticus</i>
<i>Vertebrae</i>	19	2	1
<i>Scapula</i>	13	--	2
<i>Humerus</i>	16	2	7
<i>Radius</i>	11	8	5
<i>Ulna</i>	2	4	9
<i>Metacarpalia</i>	10	--	1
<i>Ossa coxae</i>	13	4	3
<i>Femur</i>	13	4	5
<i>Tibia</i>	17	10	9
<i>Metatarsalia</i>	8	3	3

Slika 60 Zastopanost izbranih skeletnih elementov goveda, drobnice in prašiča v gradivu z gradu Borl.

Bartosiewicz 2016, 163). Pri govedu so razlike v zastopanosti ostankov posameznih skeletnih elementov zanemarljive, z že omenjeno izjemo redkih izoliranih zob in zapestnic, nartnic ter prstnic (*slika 60*). Za oskrbo gradu z govedino je utegnila biti torej značilna razmeroma enakomerna zastopanost praktično vseh delov kadavra z izjemo tistih najmanj mesnatih. Do zakola in primarnega razkosavanja goved je torej utegnulo nemara res pogosto prihajati kar v bližini gradu, kamor bi lahko bile živali prignane žive.

Po drugi strani se je treba zaradi izključno ročnega pobiranja živalskih ostankov zavedati, da so ugotovljeni deleži zastopanosti ostankov manjših živali in manjših skeletnih elementov večjih živali do neke mere podcenjeni (Toškan 2015). Ta napaka se zagotovo odraža tudi v podatkih iz *slike 60*. Slabšo zastopanost izoliranih zob, zapestnic, nartnic in prstnic kaže namreč najverjetneje pripisati prav manj učinkovitem pobiranju teh razmeroma majhnih skeletnih elementov v primerjavi z ostanki dolgih kosti okončin, lopatic in medenice. V tem smislu so pomenljivi podatki s *slike 61*, kjer je podana količina odkritih ostankov sekalcev, ličnikov, kočnikov ter

Bos taurus				
Sekalci	Ličniki	Kočniki	1. prstnica	2. prstnica
(>2 cm)	(>2 cm)	(>5 cm)	(>4 cm)	(<4 cm)
0	0	3	4	1
Caprinae				
Sekalci	Ličniki	Kočniki	1. prstnica	2. prstnica
(<2 cm)	(<2 cm)	(<3 cm)	(<4 cm)	(<3 cm)
0	0	0	0	0
Sus sp.				
Sekalci	Ličniki	Kočniki	1. prstnica	2. prstnica
(>4 cm)	(<2 cm)	(<4 cm)	(>4 cm)	(<3 cm)
2	0	0	0	0

Slika 61 Količina najdb nekaterih manjših skeletnih elementov goveda, drobnice in prašiča v gradivu z gradu Borl.

prvih in drugih prstnic goveda, drobnice in prašiča. Med naštetimi skeletnimi elementi, ki sicer vsi sodijo med najmanjše v okostju in brez izjeme pripadajo delom telesa z minimalno količino mehkih tkiv, so namreč večji zobje (tj. goveji kočniki, prašičji sekalci) bolje zastopani od manjših (tj. goveji sekalci, ličniki, ovčji oziroma kozji zobje, ličniki in kočniki prašiča), razmeroma velike prstnice goveda pa bolje od znatno manjših prstnic drobnice in prašiča. Še več! Med ostanki goveda je prvih prstnic več od drugih, ki so približno polovico manjše. Pri tem prisotnost štirih primerkov govejih tretjih prstnice priča o tem, da manjša zastopanost drugih prstnic ne more biti posledica morebitnega svojevrstnega kosa parkljev teh živali ravno na meji med prvo in drugo prstnico, pri čemer bi bil skrajno končni del nog nato na mestu zavržen. Bolj verjetno je, da ugotovljena slika odraža manj učinkovito vzorčenje manjših drugih prstnic v primerjavi z večjimi prvimi.

Zadnji komentar v tem razdelku je namenjen ptičjim ostankom. Med temi prevladujejo kostni odlomki petelina oziroma kokoši, pri čemer so najbolj zastopane dolge kosti zadnjih okončin skupaj z nadlahtnicama. Seznam tej vrsti z zanesljivostjo pripisanih najdb namreč vključuje po en fragment nadlahtnice, medenice, in nartnostopalnice, dva odlomka stegenice in

pet primerkov golenonartnic. Vse našete najdbe so bile odkrite v polnilu jame za peč (SE 25), skupaj s še štirimi od vsega skupaj petih taksonomsko ožje neopredeljenih ostankov drugih vrst ptičev. Eden izmed njih je ožgan, enako pa velja tudi za osem najdb goveda, šest ostankov drobnice in 15 primerkov prašiča iz istega konteksta. Večinoma je kostnina tega gradiva črna (zoglenela), kar pomeni, da so bile obravnavane najdbe za krajši čas izpostavljene razmeroma šibkemu ognju. Drugod na izkopnem polju kosti s sledmi izpostavljenosti ognju niso bile odkrite.

Starostna struktura

Vpogled v starostno strukturo živali, ki so s svojimi ostanki zastopane v gradivu z gradu Borl, v precejšnji meri omejuje skromno število zbranih zob. Najbolj reprezentativne ocene starosti osebkov ob poginu oziroma zakolu je namreč mogoče pridobiti z analizo obrabe žvekalne površine (predvsem) spodnjih ličnikov in kočnikov. Alternativni pristop sloni na podatkih o pogostnosti pojavljanja kosti s še nezraščeno epifizo oziroma nezraščena epifizama,⁵⁰⁸ vendar so rezultati tu manj izpovedni. Omogočajo namreč le vpogled v to, ali je neka žival poginila pred starostjo, pri kateri se dana epifiza dokončno zraste z diafizo, ali po njej.⁵⁰⁹ Podatkov o deležu še ne v celoti osificiranih kosti je bilo pri gradivu z Borla mogoče pridobiti vsega skupaj skoraj petdeset (izoliranih zob in odlomkov čeljustnic z ohranjenimi zobmi le 17). Sintetični vpogled vanje za govedo, drobnico in prašiča je podan na *sliki 62*.

Najzanimivejša ugotovitev se bržčas nanaša na razmeroma visok delež ostankov telet med govejimi najdbami iz visokosrednjeveške faze 2, kjer je bilo primerkov s še nezraščeno epifizo dvakrat toliko kot tistih, kjer se je osifikacija že v celoti zaključila. Med gradivom iz poznosrednjeveške faze 3 je najdb telet manj, čeprav so sicer še prisotne. Med novoveškimi govejimi kostmi takšnih, kjer epifiza še ne bi bila zraščena, ni.

⁵⁰⁸ Cf. Silver 1972.

⁵⁰⁹ Toškan 2016b, 113.

Starost živali ob zakolu/poginu (v letih)	Faza 2		Faza 3		Faza 4		Faza 5	
	Epifiza ni zraščena	Epifiza zraščena	Epifiza ni zraščena	Epifiza zraščena	Epifiza ni zraščena	Epifiza zraščena	Epifiza ni zraščena	Epifiza zraščena
<i>Bos taurus</i>								
0 – 1								
1 – 2	1	2		3		2		1
2 – 3	1	1	2	2				1
nad 3	4			3				1
<i>Caprinae</i>								
0 – 1		1		1				
1 – 2		1		1				
2 – 3								1
nad 3		4						1
<i>Sus sp.</i>								
0 – 1								
1 – 2				3				
2 – 3	2		1				1	
nad 3			2					1

Slika 62 Število kosti goveda, drobnice in prašiča z gradu Borl z nezraščanima epi- in diafizo po starostnih skupinah. Posamežno skupino sestavljajo skeletni elementi, ki popolnoma osificirajo pri isti ontogenetski starosti (tj. v prvem, drugem, tretjem ali po tretjem letu življenja). Podatke o časovnem poteku zraščanja epi- in diafiz podaja Silver (1972).

Tovrstnih podatkov za drobnico in prašiča je manj, zato je skromnejša tudi njihova izpovednost. Kljub temu se zdi smiselno poudariti, da med najdbami ovc in koz ne popolnoma osificirani primerki v celoti manjkajo, med prašičjimi kostmi pa je takšnih kar polovica. Pri prašičih, katerih meso je bilo dostavljeno na grad Borl, je bila povprečna starost ob zakolu bržčas znatno nižja kot pri drobnici.

Diahrone spremembe

Razmeroma ozko zamejen kronološki okvir posameznih srednjeveških in novoveških faz, opredeljenih na podlagi izsledkov izkopavanj iz leta 2019, omogočajo osvetlitev nekaterih diahronih sprememb v vlogi najpomembnejših živalskih vrst na gradu Borl v obdobju med 12. in 15. stoletjem (fazi 2 in 3) ter v novem veku po letu 1778 (faza 5). Iz drugih faz je zbranega arheozoološkega gradiva za podobno analizo žal premalo (slika 57).

Najočitnejša razlika med gradivom srednjeveških faz 2 in 3 ter novoveške faze 5 je v deležu ostankov prašiča v primerjavi z govedom. Slednje je sicer naj-

bolje zastopana vrsta skozi celotno proučevano obdobje (tj. faze 2 do 6), vendar dosega med gradivom iz poznosrednjeveške faze 3 daleč najnižji delež. Po drugi strani je številnost prašičjih ostankov v tej isti fazi največja, medtem ko je delež drobnice najvišji v visokosrednjeveški fazi 2. Pomembno je poudariti, da resnično relevantnih diahronih razlik v zastopanosti skeletnih elementov iz bolj (kategoriji A in B) ter manj mesnatih delov telesa (kategorija C) ni zaznati, vsaj ne pri govedu, ki mu je bilo edinemu v vsaki od faz pripisanih vsaj nekaj najdb (slika 63).

Pri prašiču in drobnici ni zaznati znatnejših medfaznih razlik v starostni strukturi (slika 62). Ovce in koze, ki so bile dobavljene na grad Borl, so bržčas najprej nekaj let izkoriščali za pridelavo mleka in runa ter jih šele nato poslali v zakol kot vir hrane. S prašiči je bilo bržčas drugače. Njihova bistveno nižja povprečna starost ob zakolu priča o tem, da je bila reja usmerjena izključno v maksimiranje iztržka okusnega, sočnega in mehkega mesa razmeroma mladih primerkov. Pri govedu je na podlagi sicer pičlega števila podatkov mogoče sklepati, da se je starost dobavljenih živali na prehodu iz faze 2 v fazo 3 v povpre-

Faza	Parameter	<i>Bos taurus</i>	Caprinae	<i>Sus sp.</i>
2	Kategorija A	15	4	1
	Kategorija B	16	8	4
	Kategorija C	10	2	2
	NISP _{<i>B. taurus</i>}	41	14	7
	%NISP _Σ	66%	23%	11%
3	Kategorija A	29	3	15
	Kategorija B	14	19	19
	Kategorija C	19	1	7
	NISP _{Caprinae}	62	23	41
	%NISP _Σ	49%	18%	33%
4	Kategorija A	3	--	1
	Kategorija B	2	--	--
	Kategorija C	2	--	1
	NISP _{<i>B. taurus</i>}	7	--	2
	%NISP _Σ	≈80%	0%	≈20%
5	Kategorija A	13	2	2
	Kategorija B	2	1	1
	Kategorija C	6	1	1
	NISP _{<i>Sus sp.</i>}	21	4	4
	%NISP _Σ	≈70%	≈15%	≈15%

Slika 63 Podatki o številu ostankov goveda, drobnice in prašiča v gradivu iz faz 2–5 z Borla. Podani so tudi deleži zastopanosti vsakega od treh taksonov in pogostnost pojavljanja skeletnih elementov iz najbolj (kategorija A), srednje (kategorija B) ter najmanj mesnatih delov kadavra (kategorija C).

čju nekoliko dvignila. Gradivo iz 12. in 13. stoletja namreč vključuje bistveno višji delež dolgih kosti s še nezraščeno epifizo kot je bilo to ugotovljeno za poznejše obdobje (slika 62). S ščepcem špekulativnosti bi razlog za ugotovljen trend lahko poiskali v tem, da je postala v poznem srednjem veku pomembnejši kazalec kulinarničnega presežka svinjina, medtem ko je bila v visokem srednjem veku v tem smislu bolj v ospredju teletina.

Drug zanimiv segment v arheozooloških podatkih zaznanih diahronih sprememb se nanaša na velikost živali, predvsem na velikost številčno najbolj zastopanega goveda. Najnazornejši način prikaza telesne velikosti v arheozologiji je ocena višine ob vihru, ki pa jo je mogoče izračunati le v primeru dolgih kosti z ohranjeno največjo dolžino.⁵¹⁰ V gradivu z Borla je bila taka kost odkrita le ena in sicer goveja stopalnica

iz faze 3. Na podlagi izmerka njene največje dolžine (tj. 188,0 mm) je bilo mogoče višino ob vihru pripadajoče živali oceniti na 99,2 cm. Pri tem kaže spričo vrednosti indeksa vitkosti⁵¹¹ (tj. 10,9) in Nobisovega indeksa⁵¹² (tj. 19,1) domnevati, da je obravnavana stopalnica pripadala samici, torej kravi. Več podatkov o diahronih spremembah v velikosti goveda, ki je s kostnimi ostanki zastopano v srednjeveškem in novoveškem gradivu z gradu Borl, je bilo mogoče pridobiti z analizo tistih metričnih podatkov, ki so bili zajeti na delno poškodovanih kosteh. Na sliki 64 so standardizirane vrednosti izmerkov širinskih dimenzij govejih dolgih kosti okončin in skočnic prikazane grafično, pri čemer je mogoče ugotoviti, da so bile te živali v času srednjega veka (fazi 2 in 3) v povprečju manjše od tistih iz novega veka po letu 1778 (tj. faza 5). Podatki za fazo 4 žal manjkajo, so pa trije na voljo za hodno površino SE 13, ki je bila v uporabi v fazah 3 in 4. Njihove standardizirane vrednosti se umeščajo med povprečji za fazi 2 in 3 na eni strani ter fazo 5 na drugi. Ugotovitev nakazuje, da je do znatnejšega povečevanja telesne velikosti pri govedu z obravnavanega območja najverjetneje prišlo ob samem koncu poznega srednjega veka oziroma – še verjetneje – v zgodnjem novem veku (slika 64). Pri tem je očitno, da je bilo govedo skozi vso obravnavano obdobje očitno manjše od tistega iz rimskega časa (slika 64: glej označbo za povprečno vrednost pri rimskodobnih živalih).

Razprava

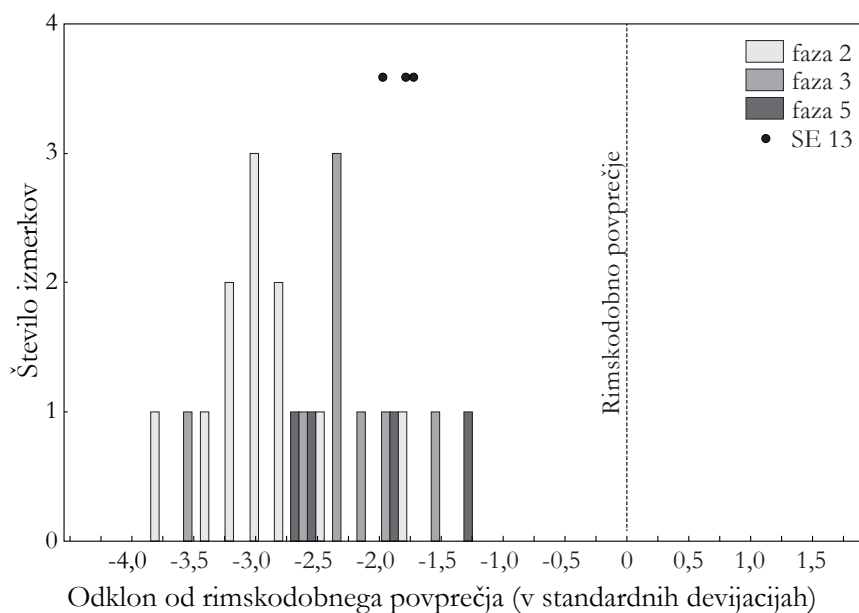
Arheozoološka študija srednjeveškega in novoveškega gradiva z gradu Borl je pokazala, da je v tedanji prehrani prebivalcev gradu močno prevladovalo meso domačih živali, predvsem goveda. V tem smislu je treba kot edino izrazitejšo posebnost izpostaviti razmeroma visok delež prašičjih najdb v gradivu iz poznosrednjeveške faze 3. Razložiti ga je mogoče z

⁵¹¹ Indeks vitkosti je opredeljen kot količnik med najmanjšo širino diafize dlančnice ali stopalnice in njeno največjo dolžino, pomnožen s sto.

⁵¹² Nobisov indeks je opredeljen kot količnik med največjo širino proksimalnega dela dlančnice ali stopalnice in njeno največjo dolžino, pomnožen s sto.

⁵¹⁰ Cf. Matolcsi 1970.

Slika 64 Grafični prikaz standardiziranih vrednosti izmerkov širinskih dimenzij pri dolgih kosteh (tj. koželjnice, dlančnice, golenice, stopalnice) in skočnicah goveda iz gradiva z Borla za faze 2, 3 in 5 ter SE 13.

vlogo svinjine v tedanjem času, ki je veljala za zelo cenjeno vrsto mesa (Baker, Clark 2003, 64–65; Bartosiewicz 1999, 144; Adamson 2004, 83). Čeprav gre za vzrejno sorazmerno nezahtevno vrsto, primerno celo za rejo znotraj posameznega mestnega gospodinjstva (Bartosiewicz 2003, 187–188), je namreč prašičereja v večjem obsegu zahtevala dostop do gozdov, kjer so se te živali prosto pasle (Ervynck 2004, 217). Na Slovenskem je zato prašič v poznosrednjeveških plasteh relativno številčno zastopan skoraj samo v kontekstih, povezljivih s posvetnimi objekti višjega statusa, predvsem gradovi in dvor(c)i (Snoj 1995: sonda B; Toškan 2013, 80–86 in tam navedena literatura; 2016a; Porenta s sod. 2015, 362). Uživanje in seveda posredno tudi ponujanje svinjine je v tedanjem času torej služilo kot svojevrsten statusni simbol. Pomembno je opozoriti, da je sicer tudi med gradivom iz faze 3 najbolje zastopan takson govedo ter da je spričo očitne razlike v telesni masi slednjega v primerjavi s prašičem govedina na gradu Borl zelo verjetno ostajala najpogostejše zaužito meso skozi celotno proučevano obdobje od 12. stoletja do novega veka (tj. faze 2 do 5). Porast v deležu ostankov prašiča med najdbami iz faze 3 je tudi sicer nekoliko skromnejši od tistega, ki je bil za okvirno isto arheološko obdobje ugotovljen na nekaterih drugih sorodnih najdiščih jugovzhodnoalpskega prostora, kot so dvor v Šentvidu pri Stični (Porenta s sod. 2015),

grad Smlednik (Toškan 2013, sl. 7.1) južno obrobje obrambnega Schulthauzingerjevega stolpa v Slovenj Gradcu (Snoj 1995, sonda B; cf. Toškan 2017, 90) in dvorec Grinfels na Ravnah (SE 908; Toškan 2016a, sl. 3). Temu bi utegnilo biti tako zaradi dejstva, da so z gradom Borl v 14. in 15. stoletju med drugim upravljali madžarski plemiči. Visoka kulinarična in simbolna vrednost svinjine je bila namreč v (pozmem) srednjem veku prisotna predvsem na območjih, ki jih je znotraj Svetega rimskega cesarstva poseljevalo prebivalstvo nemške narodnosti. V nasprotju s tem je bilo pri Madžarih tradicionalno bolj v ospredju uživanje ovčjega mesa (Audoin-Rouzeau 1995, 299–300; Bartosiewicz 2016, 172).

Alternativni, v svojem bistvu vsekakor bolj trivialen razlog za razmeroma nizek delež prašičjih ostankov v gradivu z gradu Borl iz poznosrednjeveške faze 3 bi se utegnil navezovati na suboptimalno reprezentativnost razpoložljivega arheozoološkega gradiva. Skupno število zbranih živalskih ostankov na posamezno fazo je namreč razmeroma pičlo, v primerjavi s celotno površino grajskega kompleksa pa je skromno tudi območje arheološkega posega. Treba se je torej zavedati, da bi utegnili biti ob analizi bogatejšega arheozoološkega gradiva in/ali gradiva, ki bi bilo pobrano na več različnih mestih znotraj grajskega kompleksa, ugotovljena kvantitativna razmerja med posameznimi živalskimi vrstami vendarle nekoliko drugačna.

Da dokumentirane diahrone spremembe v deležu zastopanosti goveda, drobnice in prašiča bržčas niso predvsem plod naključja zaradi (pre)skromnega vzorca je mogoče sklepati na podlagi podatkov za gradivo iz obeh novoveških faz (tj. fazi 4 in 5). Delež prašiča je tu namreč zopet nekoliko nižji, goveji ostanki pa vnovič nekoliko številnejši. Manj pogosto poseganje po svinjini s strani poznosrednjeveškega in zgodnjenovoveškega plemstva v jugovzhodnoalpskem prostoru je bilo že ugotovljeno tudi na Koroškem⁵¹³ in v osrednji Sloveniji.⁵¹⁴ Zdi se, da je zaradi povečane ponudbe svinjine na zgodnjenovoveških tržnicah ta postopoma izgubila pridih prestižnosti. Po prefinjenosti so jo nadomestili fazani, jerebice in druge ptice, sadje ter predvsem velika poraba tedaj še zelo dragih začimb. Tudi glavni poudarek gosposke mize ni bil več namenjen veliki količini ponujenih živil, pač pa pripravi jedi, njihovi obliki, videzu in barvi, obrednosti postrežbe, načinu predstavitve jedi, »lepemu vedenju« gostov pri mizi ipd.⁵¹⁵ Arheozoološki podatki za grad Borl takšno razlago med drugim posredno podkrepljujejo tudi z več najdbami kokoši in posameznih taksonomsko ožje neopredeljenih divjih ptic med gradivom iz poznosrednjeveške faze 3 ter novoveških faz 4 in 5.

Med manj pričakovane izsledke predstavljene arheozoološke študije sodi skorajšnja odsotnost lovnih vrst sesalcev. Z izjemo treh kostnih odlomkov zajca (faze 3, 5 in 6) ter morda dveh najdb divjega prašiča (faza 4) namreč ostanki divjadi niso bili prepoznani. Divjačina je bila, podobno kot svinjina, v srednjem veku razumljena kot okusna in prestižna vrsta mesne hrane. Zaradi slabega vpogleda v paleookolje širše okolice gradu Borl v času srednjega in novega veka, je težko oceniti, v kolikšni meri pičlost kosti lovnih vrst odraža siceršnje maloštevilnost teh živali v tedanji krajini. Divjad je sicer zastopana na praktično vseh srednjeveških in/ali novoveških gradovih in dvor(c)ih pri nas, kjer je bila izpeljana arheozoološka

študija živalskih kosti. Med njimi sta tudi gradova iz Lendave in z vasice Grad na Goričkem.⁵¹⁶

Zadnji komentar namenjen oceni telesni velikosti živali, predvsem goveda. Kot je bilo v preteklosti že pokazano, je plečna višina srednjeveških goved komaj presegala meter. Edina razpoložljiva tovrstna ocena z gradu Borl takšni tezi ne nasprotuje. To pomeni, da se je na Slovenskem povprečna višina ob vihru pri tem domestikatu z rimskodobnih 123 cm (razpon vrednosti: 108,8–140,7 cm; N = 101; Toškan 2013b, 45–47) v nekaj stoletjih znižala za petino.⁵¹⁷ Do ponovnega, čeprav blagega porasta velikosti goveda naj bi prišlo šele konec 16. in v 17. stoletju, ko pisni viri navajajo živali s plečno višino na ravni 120 cm.⁵¹⁸ Arheozoološko je bilo to domnevo doslej mogoče potrditi le na podlagi raziskav s koroških najdišč.⁵¹⁹ Čeprav zbir razpoložljivih podatkov ni bogat se zdi, da je bila časovnica navedenega procesa zelo podobna tudi na Ptujskem.

Zaključek

Študija živalskih ostankov z gradu Borl je ponudila vpogled v prehranske navade prebivalcev gradu v času srednjega in novega veka. V skladu s pričakovanji so rezultati pokazali na večinsko zastopanost kosti in zob domačih živali, predvsem goveda. Visok status plemstva se domnevno odraža v znatnem deležu telet med gradivom iz visokosrednjeveške faze 2, nakazanem porastu poseganja po svinjini med poznosrednjeveško fazo 3 in prisotnostjo pičlih kosti – tako kokošjih, kot od taksonomsko sicer ožje neopredeljenih divjih ptic – v času poznega srednjega in novega veka (faze 3 do 5). Ostanki divjadi so maloštevilni. Na podlagi podatkov o zastopanosti različnih skeletnih elementov je bila postavljena teza, da so prašičje in ovčje oziroma kozje meso na grad pogosto dostavljali v obliki že predhodno pripravljenih porcij (npr. soljena(?) ali dimljena(?) pleča, stegna, podlakti in goleni), medtem ko naj bi govedo večkrat klali in primarno razkosali šele v neposredni

513 Toškan 2016a, 186–188; Toškan 2017, 90.

514 Toškan 2013a, 85–86; Porenta s sod. 2015, 362.

515 Jerenec 2006.

516 Toškan 2013, 82–83.

517 Bartosiewicz 2006, 462.

518 Zwitter 2014, 216, 217.

519 Toškan 2017.

bližini gradu. Telesna velikost domačih živali je bila v srednjem veku skromna; plečna višina goveda se je, denimo, gibala okrog enega metra (Bartosiewicz 2006; glej tudi Toškan 2017 in tam navedena literatura). Prve sledi vnovičnega porasta velikosti teh živali so v gradivu z gradu Borl zaznavane med najdbami iz novoveškega obdobja.

8 Sklep

Evgen Lazar, Monika Arh, Bine Kramberger

Arheološke raziskave na območju sanacije brežine, zidu in terase na gradu Borl so bile izvedene med januarjem in majem 2019. Med raziskavami smo odkrili in dokumentirali 118 stratigrafskih enot. Skupaj so predstavljale približno 1000 m³ arheoloških struktur in plasti, ki smo jih med izkopavanji s stratigrafsko metodo raziskali in odstranili.

Na podlagi odkrite stratigrafije in drobnih najdb ter s pomočjo že znane stavbne zgodovine gradu Borl smo arheološke ostaline razvrstili v šest faz ter plasti geološkega nastanka. Geološko podlago na najdišču predstavlja peščenjak, ki smo ga dokumentirali po celotnem izkopnem polju. Površina peščenjaka je padala proti severu. V severnem delu kleti sta nad kamnito geološko osnovo ležali peščeni plasti, ki sta verjetno nastali s preperevanjem površine kamnite geološke podlage.

V severnem delu kleti smo neposredno nad geološko osnovo odkrili ostaline prazgodovinske poselitve. Tukaj je bil odkrit ostanek jarka (SE 088/089), ki je potekal v smeri severozahod–jugovzhod. Domnevamo, da je predstavljal jarek negativ lesenega temelja objekta, ki je imel izravnano hodno površino, ali pa je služil za leseno konstrukcijo, s katero je bil utrjen rob terase. Domnevo o leseni gradnji potrjuje tako polnilo jarka, ki je bilo polno rdeče ožgane prsti in oglja, kot tudi plast trdo ožgane gline SE 087, ki je prekrivala vzhodni konec jarka. Plast ožgane gline je bila debela do 0,70 m in njen južni rob je potekal po liniji južnega roba jarka, kar verjetno nakazuje na povezavo plasti in jarka. Morda je kompaktna ožgana glina predstavljala ostanke butane stene, ilovnatega stenskega premaza ali zbitih tal hiše. Kaže pa na obstoj objekta ali utrditev terase na površini, ki naravno pada oziroma se spušča proti severu. Nad jarkom in ožgano plastjo smo odkrili še nasutja oziroma plasti s prazgodovinskimi najdbami. V vzhodnem

koncu severnega dela kleti smo odkrili tudi manjšo prazgodovinsko jamo.

V vseh plasteh s prazgodovinskimi najdbami smo odkrili veliko ožgane gline (hišni lep) in raznovrstne keramične najdbe, ki pa so precej fragmentirane in premešane. Odkrite ni bilo nobene zgostitve najdb. Primerjalne analize, podprte z radiokarbonskim datiranjem, kažejo, da je bil vrh griča obiskan ali poseljen že v 5. tisočletju pr. n. št., verjetno že v času poznega neolitika, najkasneje pa na koncu 5. tisočletja pr. n. št., v času lasinjske kulture iz zgodnje bakrene dobe. Ni povsem jasno, ali so iz zgodnje bakrene dobe ostanki lesene konstrukcije (domnevne hiše ali utrjene terase), kar bi bilo možno glede na del najdb in ¹⁴C datacijo, ali je hiša iz prve polovice 4. tisočletja pr. n. št. Slednje nakazuje odlomek sklede iz horizonta keramike z brazdastim vrezom (torej iz srednje bakrene dobe ali srednjega eneolitika), ki je bil odkrit skupaj z odlomki lončenine lasinjske kulture v zasutju jarka. Da je bil v 5. tisočletju pr. n. št. in nato v prvi polovici 4. tisočletja pr. n. št. vrh grajskega griča obljuden, kažejo tudi nekateri keramični odlomki iz plasti SE 085 in SE 076, ki sta se nahajali nad jarkom.

Poleg najdb iz 5. in prve polovice 4. tisočletja pr. n. št. pa so bile v plasteh nad ostanki lesene konstrukcije na gradu Borl odkrite še najdbe iz druge polovice 4. tisočletja pr. n. št. (badenska kultura oziroma bo-leráz) in značilne najdbe vučedolske kulture iz pozne bakrene dobe oziroma druge četrtine 3. tisočletja pr. n. št. Gre za pomembno odkritje, saj tovrstnih najdb v severovzhodni Sloveniji in na splošno izven Ljubljanskega barja do danes nismo poznali. Da je bilo območje griča poseljeno v času badenske kulture, nakazuje tudi radiokarbonska datacija.

Nad prazgodovinskimi ostalinami smo odkrili in dokumentirali ostanke prvotnega grajskega objekta. Na obstoj pravokotnega ali kvadratnega stolpa na robu

skalne stene kažeta dva zidova. Prvega smo odkrili v severnem delu kleti, drugega pa v južnem. Potekata vzporedno ter se pravokotno stikata s spodnjim (najglobljim) delom obstoječega zahodnega dela obzidja. Tako lahko domnevamo, da se je zahodni zid srednjeveškega stolpa nahajal neposredno pod tem zidom. V navidezni liniji, ki bi povezala vzhodna konca zidov oziroma temeljev, kjer bi lahko pričakovali vzhodni zid ali temelj stolpa, smo odkrili tri skoraj identične jame. Znotraj jam smo pa odkrili še odtise tramov oziroma stojke. To verjetno kaže, da je bil stolp z vzhodne, verjetno notranje grajske strani v tej fazi ali zaprt z leseno steno ali pa je bil celo odprt. Podobno jamo s stojko smo namreč odkrili tudi na prostoru znotraj stolpa, kar verjetno nakazuje na obstoj lesene nosilne konstrukcije znotraj stolpa. V strukturah in plasteh faze 2 prevladuje srednjeveško gradivo, ki glede na primerjave sodi v čas konca 12. oziroma v 13. stoletje.

Ostaline srednjeveške faze III smo odkrili v obeh delih kleti na območju grajske terase. V severnem delu so se nahajale nekoliko globlje in so zato bolje ohranjene, saj so bile manj izpostavljene kasnejšim gradbenim posegom. Srednjeveška hodna površina faze III v severnem delu kleti leži 1,20 m globlje kot hodna površina (izravnana geološka osnova) v južnem delu. Fazo III smo interpretirali kot fazo oziroma obdobje, ko so pozidali celotno območje terase v obsegu, kot ga poznamo danes. V tem času so bili zgrajeni zidovi, ki še danes obdajajo območje terase. Sprva smo domnevali, da je bil zid, ki deli klet terase na dva dela, zgrajen kasneje. Po podrobnejšem pregledu gradnje in stikov z zidoma (SE 007 in SE 011) pa smo ga umestili v srednji (faza III) in ne v novi vek (faza IV). V prid temu pričata tudi srednjeveški hodni površini, ki ju loči ta zid. Hodni površini sta na drugih višinah, kar je povezano z različno višino geološke osnove, ki izrazito pada z juga proti severu. V južnem delu kleti so tako klet vkopali v geološko osnovo, da so dobili ravno hodno površino. Tako je južni zid oziroma obzidje postavljen na skalno geološko osnovo in z notranje strani visok le približno 2 m, medtem ko so ostali obodni zidovi visoki 5 ali več metrov. Ob južnem obzidju smo odkrili ležišča

za tramove, ki so bila izklesana v skalnato geološko podlago. Ob južnem licu zidu SE 005 pa smo v hodni površini faze III odkrili tri stojke. Vseh osem struktura je imelo očitno enako funkcijo in so nastale istočasno. Najverjetneje so nastale ob izgradnji lesenega nadstropja oziroma konstrukcije, ki je nosila leseno nadstropje nad kletjo. V severnem delu kleti je bilo za hodno površino uporabljeno zbito premešano nasutje. Nad oziroma na njem so se nahajale tanjše premešane plasti, predvsem žganinske. Prevladovala so v severozahodnem delu severnega kletnega prostora, kjer smo odkrili odprtino v zidu, za katero smo sprva domnevali, da je jašek za odvodnjavanje. Izkazalo pa se je, da gre verjetno za dimnik peči, katere ostaline smo odkrili v jami, izkopani za peč. V polnilu le-te smo odkrili veliko srednjeveške lončenine. Okoli peči smo odkrili deloma ohranjen tanek maltni estrih, ki je bil položen neposredno na ostanke lesa. Odkrito drobno gradivo tretje faze sodi večinoma v poznosrednjeveško obdobje oziroma 14. in 15. stoletje. Fazo IV smo interpretirali kot starejšo oziroma prvo novoveško fazo in jo povezujemo z baročnimi gradbenimi posegi na gradu v 18. stoletju. V južnem delu kleti je bilo v tem času nasuto nasutje, s katerim so dvignili nivo tal in na njem uredili hodno površino. Nasutje leži neposredno nad geološko osnovo in deloma na srednjeveških ostalinah. V severnem delu kleti tega nasutja in dviga hodne površine ni bilo. Tukaj je ostala hodna površina enaka kot v srednjem veku, in sicer jo je predstavljala zbita glina oziroma ilovica. V 18. stoletju so vanjo vkopali jamo za temelje steber, ki je očitno podpiral opečnati obokani strop kleti, katerega ostanke smo dokumentirali tako v južnem kot tudi severnem delu kleti. Iz istega obdobja sta tudi vhoda v oba dela kleti iz trakta vzhodno od terase. V zidovih smo odkrili ležišča za tramove, ki so najverjetneje nosili lesen pod nadstropja. Višina ležišč se ujema z višino odtisov tramov na stebru in višino, s katere se spustijo stopnice v severni del kleti. Ohranjeno je bilo namreč celotno stopnišče pred prehodom v vzhodni trakt, v južnem delu kleti pa le temelj stopnišča SE 039. V 18. stoletju je bil zgrajen tudi prehod v grajski trakt severno od nekdanje terase. Vanj so očitno vodile opečnate stopnice, katerih

ostanek (zadnji dve stopnici) smo dokumentirali na nivoju hodne površine. Te ostaline lahko povežemo z zadnjo fazo pozidave območja terase pred letom 1778, ko so grajski stolpasti trakt zaradi statičnih težav in nevarnosti, da se bo sesedel, podrli. Na njegovem mestu so potem postavili pokrito razgledišče. Znotraj zidov oziroma obzidja sta pod novodobnim nasutjem ležali novoveški nasutji, ki ju je ločeval zid SE 005. Nastali sta najverjetneje po letu 1778, ko so podrli trakt, ki je do takrat stal na tem mestu (faza IV). Nasutji je sestavljal predvsem gradbeni material porušenega dela gradu. Del ruševine so očitno uporabili za dvig in izravnavo hodne površine terase oziroma pri ureditvi pokritega razgledišča, ki je nastalo tukaj.

Najmlajše posege na območju terase je predstavljalo do 0,6 m debelo novodobno nasutje, ki ga je obdajalo novodobno obzidje oziroma ograja. Nasutje je predstavljalo hodno površino terase pred začetkom raziskav in je nastalo v 20. stoletju.

9 Borl Castle

Archaeological research in the area of remediation of bank, wall and terrace in 2019

(Evgen Lazar, Dr. Bine Kramberger, Monika Arh)

Archaeological research in the area of restoration of the bank, wall and terrace at Borl Castle was carried out between January and May 2019. During the research, 118 stratigraphic units were discovered and documented. Together, they represented approximately 1000 m³ of archaeological structures and layers that were removed by stratigraphic excavations.

Based on the discovered stratigraphy and small finds, and with the help of the already known building history of Borl Castle, we classified the archaeological remains into six phases and layers of geological origin. The geological basis of the site is sandstone, which we documented throughout the excavation field. The surface of the sandstone fell to the north. In the northern part of the cellar, sand layers lay above the rock geological base, which were probably formed by weathering the surface of the rock geological base.

In the northern part of the cellar, we discovered the remains of a prehistoric settlement directly above the geological base. The remains of a ditch running northwest-southeast were discovered here. It is assumed that the trench was a negative of the wooden foundation of the building, which had a flat walking surface or served as a wooden structure with which the edge of the terrace was strengthened. The assumption of wooden construction is confirmed by the filling of the ditch, which was full of red burnt soil and charcoal, as well as the layer of hard-burnt clay, which covered the eastern end of the ditch. The layer of burnt clay was up to 0.70 m thick and its southern edge ran along the line of the southern edge of the ditch, which probably indicates the connection between the layer and the ditch. Perhaps the compact burnt clay represented the remnants of a

wall, a clay wall coating, or compacted house floors. However, it indicates the existence of the building or the consolidation of the terrace on the surface, which naturally falls or descends to the north. Above the ditch and the burnt layer, we also discovered embankments or prehistoric layers. At the eastern end of the northern part of the cellar, we also discovered a small prehistoric pit.

In all layers with prehistoric finds, we discovered a lot of burnt clay (a clay wall coating) and a variety of ceramic finds, which are quite fragmented and mixed. No concentration of finds was found. Comparative analysis, supported by radiocarbon dating, show that the top of the hill was inhabited as early as the 5th millennium BC, probably as early as the Late Neolithic, but at the latest at the end of the 5th millennium BC, during the Lasinja culture from the Early Copper Age. It is not entirely clear whether the Early Copper Age includes the remains of a wooden structure (supposed houses or fortified terraces), which would be possible given the part of the finds and ¹⁴C dating, or whether the house dates from the first half of the 4th millennium BC. The latter would be confirmed by a fragment of a bowl that can be dated to the horizon of pottery with a grooved incision (*ie* in the Middle Copper Age or Middle Eneolithic) and was discovered together with fragments of Lasinja culture in the backfill of the ditch. At that time the top of the castle hill was populated is also shown by some characteristic finds from the SU 085 layer, which was located above the ditch. In addition to finds from the 5th and the first half of the 4th millennium BC. However, finds from the second half of the 4th millennium BC were discovered in the lay-

ers above the remains of a wooden structure at Borl Castle (Baden culture or Boleráz) and typical finds of the Vučedol culture from the late Copper Age or the second quarter of the 3rd millennium BC. This is an important discovery, as such finds in northeastern Slovenia and in general outside the Ljubljana Marshes have not been known until now. The fact that the hill area was inhabited during the Baden culture is also indicated by radiocarbon dating.

Above the prehistoric remains, we discovered and documented the remains of the original castle object. Documented walls indicate the existence of a rectangular or square tower at the edge of the rock wall. The first was discovered in the northern part of the cellar, and the second in the south. They are constructed in parallel and are perpendicular to the lower (deepest) part of the existing western part of the wall. Thus, we can assume that the western wall of the medieval tower was located directly below this wall. In the virtual line that would connect the eastern ends of the walls or foundations, where one could expect the east wall or the foundation of the tower, were we discovered three almost identical pits. Inside the pits, we also discovered footprints of beams. This probably indicates that the tower from the east, probably the inner side of the castle was either closed with a wooden wall at this stage or was even open. A similar pit with a beam was discovered in the area inside the tower, which probably indicates the existence of a wooden supporting structure inside the tower. In particular, medieval material, which by comparison dates back to the end of the 12th or 13th century, was discovered in the structures and layers of phase II.

Remains of a medieval phase III were discovered in both parts of the cellar in the area of the castle terrace. In the northern part, they were located slightly deeper and are therefore better preserved, as they were less exposed to later construction interventions. The medieval walking surface of phase III in the northern part of the basement lies 1.20 m deeper than the walking surface (leveled geological base) in the southern part. Phase III was interpreted as phase or the period when they built the entire terrace area

to the extent we know it today. During this time, walls were built that still surround the terrace area today. We initially assumed that the wall dividing the basement of the terrace into two parts was built later. After a detailed examination of the construction and contacts with the walls (SU 007 and SU 011), we placed it in the Middle Ages (Phase III) and not in the New Age (Phase IV). The medieval walking surfaces separated by this wall also testify to this. The walking surfaces are at other heights, which is due to the different heights of the geological base, which markedly falls from south to north. In the southern part of the basement, the basement was dug into the geological base so that a flat walking surface was obtained. Thus, the south wall or the fortification was placed on a rock geological base and only about 2 m high on the inside, while the other perimeter walls were 5 or more meters high. Along the southern wall we discovered beam beds for which were carved into the rocky geological base. Along the southern face of the wall SU 005, we found three stands in the walking surface of phase III. All eight structures had apparently the same function and were created at the same time. Most likely they were created during the construction of a wooden floor or a structure that carried a wooden floor above the basement. In the northern part of the basement, compacted mixed backfill was used for the walking surface. Above them there were thinner mixed layers on it, mostly spirits. They predominated in the northwestern part of the northern basement area, where we discovered an opening in the wall that we initially assumed was a drainage shaft. It turned out, however, that it was probably the chimney of the furnace, the remains of which we discovered in a pit excavated for the furnace. We discovered a lot of medieval pottery in its filling. Around the kiln, we discovered a partially preserved thin mortar screed that was laid directly on the wood scraps. The discovered small material of the third phase belongs mostly to the late medieval period or 14th and 15th centuries.

Phase IV was interpreted as older or the first modern phase and we associate it with the baroque construction interventions on the castle, which were carried

out in the 18th century. In the southern part of the basement, a backfill was filled in at that time, which raised the ground level and arranged a walking surface on it. The embankment lies directly above the geological base and partly on medieval remains. In the northern part of the basement there was no such filling and raising of the walking surface. Here, the walking surface remained the same level as in the Middle Ages, namely it was represented by compacted clay or just clay. In the 18th century, a pillar pit was dug into it, a pillar that apparently supported the brick vaulted ceiling of the cellar, the remains of which have been documented in both the southern and northern parts of the cellar. The entrances to both parts of the basement from the tract east of the terrace are from the same period. We found beds for the beams in the walls, which most likely carried wooden floor of the upper floor. The height of the beds corresponds to the height of the beam footprints on the pillar and the height from which the stairs descend to the northern part of the basement. Namely, the entire staircase was preserved before the transition to the eastern wing, and in the southern part of the basement only the foundation of the staircase SE 039. In the 18th century, the passage to the castle tract north of the former terrace was built. Brick stairs obviously led into it, the rest of which (the last two steps) were documented at the level of the walking surfaces. These remains can be connected with the last phase of the construction of the terrace area before 1778, when the castle tower was demolished due to static problems and the danger of collapsing. A covered lookout point was then erected in its place.

Inside the walls or the fortification were covered with modern embankments, separated by the SU 005 wall. The embankment consisted mainly of the building material of the demolished part of the castle. Part of the ruin was obviously used to raise and level the walking surface of the terrace or in arranging the covered lookout that was created here.

The youngest interventions in the area of the terrace were represented by a modern mound up to 0.6 m thick, which was surrounded by a modern wall. The

embankment represented the walking surface of the terrace before the start of the research and was built in the 20th century.

10 Literatura

- ADAMSON, M. W. 2004, *Food in medieval times*. – Westport.
- ALBARELLA, U. 2002, 'Size matters': how and why bio-metry is still important in zooarchaeology. – V: K. Dobney, T. O'Connor (ur.), *Bones and the man*, Oxford, 51–62.
- ANTONIĆ, N. in T. ÁKOS RÁCZ 2017, Selected medieval finds from the site Kobilić 1 in Turopolje. – V: T. Sekelj Ivančan, T. Tkalec, S. Krznar, J. Belaj (ur.), *Srednjovekovna naselja u svjetlu arheoloških izvora*, Zbornik Instituta za arheologiju 6, Zagreb, 255–277.
- ARH, M. 2019, Opredelitev visokosrednjeveških, poznosrednjeveških in novoveških najdb. – V: E. Lazar in M. Arh 2019, *Končno poročilo o arheoloških raziskavah na gradu Ptuj ob prenovi južnega obzidja v letu 2015*, Ptuj, 62–122.
- ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA SLOVENIJE 1975, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Institut za arheologijo.
- AUDOIN-ROUZEAU, F. 1995, Pour une histoire de l'élevage et de l'alimentation en Europe de l'Antiquité aux Temps Modernes. – *Histoire & Mesure* 10(3–4), 277–312.
- BAKER, P., G. CLARK 2003, Archaeozoological evidence for medieval Italy: a critical review of the present state of research. – *Archeologia Medievale* 20, 45–77.
- BALEN, J. 1997–1998, Nalazište Lasinjske kulture u Dubrancu. – *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3 ser., 30/31, 13–31.
- BALEN, J. 2005, *Sarvaš – neolitičko i eneolitičko naselje/Sarvaš – Neolithic and Eneolithic settlement*. – Katalozi i monografije Arheološkoga muzeja u Zagrebu 2 / Musei Archaeologici Zagrabiensis Catalogi et Monographiae 2, Zagreb.
- BALEN, J. 2010, *Eneolitičke kulture na prostoru istočne Hrvatske*. – Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb.
- BALEN, J. 2011, *Đakovo – Franjevac: kasno bakrenodobno naselje/Late Eneolithic Settlement*. – Katalozi i monografije Arheološkoga muzeja u Zagrebu 7 / Musei Archaeologici Zagrabiensis Catalogi et Monographiae 7, Zagreb.
- BARNA, P. J. 2003, Késő rézkori település Nagykanizsa–Billa lelőhelyen. – *Zalai múzeum* 12, 97–142.
- BARTOSIEWICZ, B. 2016, Animal remains from the late medieval castellum of Ócsény-Oltovány, southern Hungary. – V: G. Kovács, C. Zatykó (ur.), "Per sylvam et per lacus nimios". *The Medieval and Ottoman Period in Southern Transdanubia, Southwest Hungary. The Contribution of the Natural Sciences*, Budapest, 155–176.
- BARTOSIEWICZ, L. 1999, Animal husbandry and medieval settlement in Hungary. – *Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich* 15, 139–155.
- BARTOSIEWICZ, L. 2003, „There's something rotten in the state...“: bad smells in Antiquity. – *European Journal of Archaeology* 6/2, 175–195.
- BARTOSIEWICZ, L. 2006, Animal bones from the medieval settlement Otok (Gutenwerth) near Dobrava pri Škocjanu, Slovenia. – *Arheološki vestnik* 57, 457–478.
- BEKIĆ, L. 2006, *Zaštitna arheologija u okolici Varaždina, Arheološka istraživanja na autocesti Zagreb – Goričan i njezinim prilaznim cestama (S priložima Darka Komše i Zorka Markovića) / Rescue Archaeology in the Varaždin Environs, Archaeological Research on the Zagreb – Goričan Highway and its Access Roads (With Contributions by Darko Komšo and Zorko Marković)*, Zagreb.
- BÖKÖNYI, S. 1984, *Animal husbandry and hunting in Tác-Gorsium. The vertebrate fauna of a Roman town in Pannonia*. – Budapest.
- BRATINA, P. 2005, Tabor nad Zagorjem – Šilentabor, Zaštitna arheološka sondiranja na območju grajskega kompleksa. – *Arsa Carsologica* 34/3, 691–767.
- BREGANT, T. 1974a, Kolišče ob Maharskem prekopu pri Igu – raziskovanja leta 1970. – *Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji* 3, 7–35.
- BREGANT, T. 1974b, Kolišče ob Maharskem prekopu pri Igu – raziskovanja leta 1972. – *Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji* 3, 39–68.
- BREGANT, T. 1975, Kolišče ob Maharskem prekopu pri Igu – raziskovanja 1973. in 1974. leta. – *Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji* 4, 7–114.
- BREGANT, T. 1997, Pečnice s Starega gradu Celje. – V: M. Guštin in K. Predovnik (ur.), *Drobci nekega vsakdana*, Archaeologia historica Slovenica 3, Ljubljana, 29–38.
- BRIŠNIK, D. 1998, Stari grad nad Celjem. Keramično gradivo iz sektorjev A in B. – V: R. Fugger Germadnik

- (ur.), *Celjski grofje, Stara tema – nova spoznanja, Zbornik mednarodnega simpozija*, Celje, 261–307.
- BRIŠNIK, D. 2006, Florjan pri Šoštanju – razvaline gradu Kacenštajn. – *Varstvo spomenikov* (poročila) 39–41, 45–46.
- BRIŠNIK, D. in T. RAVNIKAR 1999, *Grad Šalek*. – Velenje.
- BRONK RAMSEY, C. 2021, *OxCal Program Version 4.4.4*. Oxford Radiocarbon Accelerator Unit, University of Oxford, Oxford.
- BUGAR, A. 2008, Naselje ranog srednjeg vijeka Velika Gorica–Šepkovčica. – V: M. Guštin (ur.), *Srednji vek. Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino/Mittelalter, Archäologische Forschungen zwischen der Adria und der Pannonischen Tiefebene*, Annales Mediterranea, Ljubljana, 179–193.
- CHEBEN, I. 1984, Sidlisko Badenskej kultúry v Biči (Siedlung der Badener Kultur in Biča). – *Slovenská archeológia* 32, 147–177.
- CIGLENEČKI, S. 1979, Podgorje pri Pišecah. – *Varstvo spomenikov* 22, 260.
- COWGILL, J. 1987, Manufacturing techniques. – In: Cowgill, J., M. de Neergaard in N. Griffiths (ur.), *Knives and Scabbards*, Medieval finds from Excavations in London 1, London, 8–39.
- CROWFOOT, E., PRITCHARD, F. in K. STANILAND 1992, *Textiles and clothing, c. 1150–c. 1450*. – *Medieval Finds from Excavations in London* 4. – London.
- CURK, J. 1985, Trije gradovi – tri usode. – *Ptujski zbornik* 5 (1), 359–369.
- ČIMIN, R. 2008, Keramički nalazi s utvrde Čanjevo. – V: L. Bekić (ur.), *Utvrda Čanjevo, Istraživanja 2003–2007*, Visoko, 121–189.
- ČREŠNAR, M. in B. TERŽAN 2014, Absolutno datiranje bronaste dobe na Slovenskem/Absolute dating of the Bronze Age in Slovenia. – V: B. Teržan, M. Črešnar (ur.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem/Absolute dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*, Katalogi in monografije 40, Ljubljana, 661–702.
- ČUFAR, K. in A. VELUŠČEK 2004, Dendrokronološke raziskave na koliščarski naselbini Hočevarica. – V: A. Velušček (ur.), *Hočevarica – eneolitsko kolišče na Ljubljanskem barju*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 8, Ljubljana, 274–280.
- ČUFAR, K. in B. KROMER 2004, Radiokarbonsko datiranje kronologij širin branik s Hočevarice. – V: A. Velušček (ur.), *Hočevarica – eneolitsko kolišče na Ljubljanskem barju*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 8, Ljubljana, 281–285.
- DESCHMAN, K. 1875, *Die Pfahlbautenfunde auf dem Laibacher Moore*. – Wien.
- DEXEL, T. 1983, *Gebrauchsglas – Gläser des Alltags vom Spätmittelalter bis zum beginnenden 20. Jahrhundert*. – München.
- DIMITRIJEVIĆ, S. 1977–1978, Zur Frage der Genese und der Gliederung der Vučedoler Kultur in dem Zwischenstromlade Donau–Drau–Sava/O pitanju geneze i podjele Vučedolske kulture u međuriječju Dunava, Drave i Save. – *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* 10–11, 1–96.
- DIMITRIJEVIĆ, S. 1979a, Sjeverna zona. – V: A. Benac (ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja II – Neolitsko doba*, Sarajevo, 227–360.
- DIMITRIJEVIĆ, S. 1979b, Vučedolska kultura i vučedolski kulturni kompleks. – V: A. Benac (ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja III – Eneolit*, Sarajevo, 267–341.
- DIMITRIJEVIĆ, S. 1979c, Retz–Gajary kultura. – V: A. Benac (ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja III – Eneolit*, Sarajevo, 343–365.
- DJURA JELENKO, S. 2005, Poznosrednjeveške in zgodnjenovoveške lončene čaše iz Slovenj Gradca. – *Koroški zbornik* 4, 21–40.
- DJURA JELENKO, S. 2016, Zgodba guštanjskega dvora. – V: S. Djura Jelenko (ur.), *Dvorec Grinfels. Katalog občasne razstave*, Slovenj Gradec, 56–100.
- DJURA JELENKO, S. 2017, Lončeno posodje v meščanski kuhinji. – V: S. Djura Jelenko (ur.), *Točka v Času, Arheološko najdišče Slovenj Gradec – glasbena šola 2009/2010*, Mednarodni arheološki simpozij, Slovenj Gradec, 15. 9. 2017, Slovenj Gradec, 101–114.
- DRIESCH, A. von den 1976, A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites. – *Peabody Museum Bulletin* 1, 1–136.
- DUGONJIĆ, A. 2017, Medieval settlement at the site Franjevac near Đakovo. – V: T. Sekelj Ivančan, T. Tkalcic, S. Krznar, J. Belaj (ur.), *Srednjovjekovna naselja u svjetlu arheoloških izvora*, Zbornik Instituta za arheologiju 6, Zagreb, 293–336.
- DULAR, J., B. KRIŽ, D. SVOLJŠAK in S. TECCO HVALA 1991, Utrjena prazgodovinska naselja v Mirenski in

- Temeniški dolini/Befestigte prähistorische Siedlungen in der Mirenska dolina und der Temeniška dolina. – *Arheološki vestnik* 42, 65–198.
- DULAR, J. 2001, Neolitska in eneolitska višinska naselja v osrednji Sloveniji (Neolithische und äneolithische Höhensiedlungen in Zentralslowenien). – *Arheološki vestnik* 52, 89–106.
- ECSEDY, I. 1983, Ásatások Zók-Várhegy (1977–1982). Előzetes jelentés. – *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 27 (1982), 59–105.
- ENDRES, W. in W. SCHÄFER 1982, *Straubinger Renaissance-Keramik. Einer Hafner-Werkstätte »Vorm niedern Tor«*. – Beiheft zum Jahresbericht des Historischen Vereins für Straubing und Umgebung 83, Straubing.
- ERVYNCK, A. 2004, Orant, pignant, laborant. The diet of the three orders in the feudal society of medieval north-western Europe – V: S. Jones O'Day, W. Van Neer, A. Ervynck (ur.), *Behaviour behind bones. The zooarchaeology of ritual, religion, status and identity*, Proceedings of the 9th conference of the International council of archaeozoology, Durham, August 2002, Oxford, 215–223.
- FEHRING, G. P. 1991, *The Archaeology of Medieval Germany: An Introduction*. – London, New York.
- FELGENHAUER-SCHMIEDT, S. 1995, *Die Sachkultur des Mittelalters im Lichte der archäologischen Funde*. – Europäische Hochschulschriften Archäologie, Reihe 38, Band 42, Frankfurt am Main.
- FORENBAHER, S. 1994, The Late Copper Age Architecture at Vučedol, Croatia. – *Journal of Field Archaeology* 21, 307–323.
- FORENBAHER, S. 1995, Vucedol: graditeljstvo i velicina vucedolske faze naselja. – *Opuscula Archaeologica* 19, 17–25.
- GALE, I. 2002, Vučedolsko naselje na Ervenici u Vinokovcima. – *Vijesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu* 35, ser. 3 (2002), 53–58.
- GASPARI, A., R. MIOVIĆ, A. MIŠKEC, J. TRATNIK, B. ŽUPANEK, K. PREDOVNIK in M. GLATZ 1991, *Hob-
lglasfunde der Region Biel. Zur Glasproduktion im Jura*. – Bern.
- GRAHEK, L. 2013, *Železnodobno gradišče Cvinger nad Virom pri Stični. Stratigrafija in tipološko-kronološka analiza naselbinske keramike*. – E-Monographiae Instituti Archaeologici Sloveniae 3/1, Ljubljana.
- GUŠTIN, M. 1976, Poročilo o izkopu kulturnih slojev v Levakovi jami. – *Arheološki vestnik* 27, 260–282.
- GUŠTIN, M. 1994, Lončena peč (The tile stove). – V: M. Guštin in M. Horvat (ur.), *Ljubljanski grad. Pečnice (Stove tiles)*, *Archeologia historica Slovenica* 1, Ljubljana, 47–68.
- GUŠTIN, M. 2001, Celjske čaše. Srednjeveške in zgodnjenovoveške lončene čaše na Slovenskem. – V: M. Guštin (ur.), *Srednjeveško Celje*, *Archeologia historica Slovenica* 3, Ljubljana, 139–193.
- GUŠTIN, M. (ed.) 2005, *Prvi poljedelci. Savska skupina lengyelske kulture/First farmers. The Sava group of the Lengyel culture*. – Koper.
- GUŠTIN, M. in M. ZORKO 2013, Bronastodobne in druge površinske najdbe z Bratoncev v Prekmurju (Bronze Age and other surface finds from Bratonci in the Prekmurje region, Slovenia). – *Arheološki vestnik* 64, 27–63.
- GUŠTIN, M., R. CUNJA in K. PREDOVNIK 1993, *Podbožje, Stari grad*. – Posavski muzej Brežice 9, Brežice.
- GUŠTIN, M., M. JEZERŠEK in N. PROŠEK 2001, Katalog keramičnih najdb iz Celja. – V: M. Guštin (ur.), *Srednjeveško Celje*, *Archeologia Historica Slovenica* 3, Ljubljana, 195–238.
- GUŠTIN, M. in A. TOMAŽ 2016, *Zatak pri Lendavi*. – *Arheologija na avtocestah Slovenije* 51, Ljubljana. https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/zatak_pri_lendavi_i.pdf.
- GUŠTIN, M. in A. TOMAŽ 2017, *Zatak kraj Lendave in srednjovekovna ruralna naselja Prekmurja*. – V: *Srednjovekovna naselja u svetlu arheoloških izpisa*, Zbornik Instituta za arheologiju 6, Zagreb, 221–234.
- GUŠTIN, M., G. TIEFENGRABER, D. PAVLOVIČ in M. ZORKO 2017, *Nova tabla pri Murski Soboti. Prazgodovina*. – *Arheologija na avtocestah Slovenije* 52/1, Ljubljana. http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/nova_tabla_-_prazgodovina_web.pdf.
- GUŠTIN, M., V. TOMADIN, V. VIDRIH PERKO in M. SAKARA 1997, Izkopavanje na gradu Žamerk (Loka pri Žusmu). – V: M. Guštin in K. Predovnik (ur.), *Drobci nekega vsakdana*, *Archeologia historica Slovenica* 3, Ljubljana, 59–76.
- GUTJAHR, C. in G. TIEFENGRABER 2003, *Die mittelalterliche Motte Alt-Holleneegg. Eine abgekommene Burganlage bei Deutschlandsberg, Steiermark. Mit einem Beitrag von Fritz Freiherr Lochner von Hüttenbach*. – Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich, Beiheft 4, Wien.

- GUTJAHR, C. in G. TIEFENGRABER 2004, Die mittelalterliche Wehranlage »Turmbauerkogel« bei Eibiswald (Ivnik), Bez. Deutschlandsberg, Weststeiermark/Srednjeveška utrdba »Turmbauerkogel« pri Eibiswaldu (Ivnik), okraj Deutschlandsberg, zahodna Štajerska. – *Arheološki vestnik* 55, 439–480.
- HÖGLINGER, P. 2006, Die Burg Thurnschall bei Lessach im Lungau (Salzburg). – V: M. Krenn und A. Krenn–Leeb (ur.), *Castrum Bene 8 – Burg und Funktion*, Archäologie Österreichs Spezial, Band 2, Wien, 165–178.
- HOLL, I. in N. PARADI 1982, *Das mittelalterliche Dorf Sarvoly*. – Budapest.
- HOMEN, Z. 1980, Bektinec, Križevac – eneolitsko naselje lasinjske kulture. – *Arheološki pregled* 21, 30–34.
- HORVAT, I. in R. BIONDIĆ 2007, *Keramika i staklo 17. i 18. stoljeća iz starog franjevačkog samostana: Katalog izložbe*. – Osijek.
- HORVAT, M. 1994, Arheološke raziskave. – V: M. Guštin in M. Horvat (ur.), *Ljubljanski grad. Pečnice (Stove tiles)*, Archaeologia historica Slovenica 1, Ljubljana, 29–40.
- HORVÁTH, L. A. in H. K. SIMON 2003, *Das Neolithikum und die Kupferzeit in Südwesttransdanubien. Siedlungsgeschichte und Forschungsstand*. – Inventaria praehistorica Hungariae 8, Budapest.
- HORVÁTH, T., SVINGOR, S. É. in M. MOLNÁR 2008, New radiocarbon dates for the Baden culture. – *Radiocarbon* 50 (3), 447–458.
- JANEŠ, A., I. HIRSCHLER MARIĆ in A. AZINOVIC BEBEK 2017, Stari Perkovci–Sela, ruralno naselje 14. stoljeća. – V: T. Sekelj Ivančan, T. Tkalčec, S. Krznar, J. Belaj (ur.), *Srednjovjekovna naselja u svjetlu arheoloških izvora*, Zbornik Instituta za arheologiju 6, Zagreb, 337–388.
- JERENEC, M. 2006, Kuharske bukve – umetnost zapisana v knjigah. – V: M. Jerenec, M. Hernja Masten, M. Neudauer, B. Farič, *Kuharske bukve in kuhinja od 16. do konca 19. stoletja*, Ptuj, 9–23.
- JUCH, S. 2013, Die mittelalterlichen Funde der Burgstelle Altdornhof bei St. Veit an der Glan. – *Carinthia* I, Bd. 203, 41–60.
- KALICZ, N. 1991, Beiträge zur Kenntnis der Kupferzeit im ungarischen Transdanubien. – V: J. Lichardus (ur.), *Die Kupferzeit als historische Epoche*. Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 55/1, Bonn, 347–387.
- KALICZ, N. in L. HORVÁTH 2010, Die kupferzeitliche Protoboleráz– Phase (Gruppe) im Lichte der neuen Ausgrabungen in Südwest–Transdanubien. – V: J. Šuteková, P. Pávuk, P. Kalábková in B. Kovár (ur.), *Panta Rei. Studies on the Chronology and Cultural Development of South–Eastern and central Europe in Earlier Prehistory Presented to J. Pávuk on the Occasion of his 75th Birthday*, Studia Archaeologica et Mediaevalia 11, Bratislava, 407–434.
- KALTENBERGER, A. 2009, *Keramik des Mittelalters und der Neuzeit in Oberösterreich*. – Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich 23, Band 2: Katalog, Linz.
- KELLER, C. 1999, *Gefäßkeramik aus Basel. Untersuchungen zur Spätmittelalterlichen und frühneuzeitlichen Gefäßkeramik aus Basel. Typologie – Technologie – Funktion – Handwerk*. – Materialhefte zur Archäologie in Basel, Heft 15A und 15B, Basel.
- KERMAN, B. 1997, Srednjeveška kovačnica in talilnica pri Gradu na Goričkem. – V: M. Guštin in K. Predovnik (ur.), *Drobci nekega vsakdana*, Archaeologia historica Slovenica 3, Ljubljana, 141–159.
- KERMAN, B. 2008a, Srednjeveška lončenina z najdišča Gornje njive 2 pri Lendavi. – V: M. Guštin (ur.), *Srednji vek. Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino/Mittelalter, Archäologische Forschungen zwischen der Adria und der Pannonischen Tiefebene*, Ljubljana, 79–88.
- KERMAN, B. 2008b, Srednjeveško obdobje. – V: I. Šavel in B. Kerman, *Gornje njive pri Dolgi vasi*. – Zbirka Arheologija na avtocestah Slovenije 6, Ljubljana, 31–36. https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/006_gornje_njive_pri_dolgi_vasi_1.pdf.
- KERMAN, B. 2013, *Gornje njive pri Dolgi vasi 2*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 49, Ljubljana. https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/36_gornje_njive_pri_dolgi_vasi_2.pdf.
- KERMAN, B. 2018, *Pod Grunti – Pince pri Pincab*. – Zbirka Arheologija na avtocestah Slovenije 55, Ljubljana. https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/pod_grunti_-_pince.pdf.
- KLOKOČOVNIK, I. 2010, *Visokosrednjeveška lončenina v Sloveniji (11.–13. stoletje)*. – Diplomsko delo. Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.

- KOROŠEC, J. 1952–1953, Antropomorfna predstava na dnu slovanskega lončka iz 9. stoletja. – *Zgodovinski časopis* VI–VII, 191–201.
- KOROŠEC, J. 1960, *Drulovka (Drulovka)*. – Zbornik Filozofske fakultete III/4, Ljubljana.
- KOROŠEC, P. in M. URŠIČ 1965, Neolitske in eneolitske ostaline iz okolice Krškega. – *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji* 2, 55–71.
- KOROŠEC, J. 1965, Neo– in eneolitski elementi na Ptujemskem gradu (Neolithische und eneolithische Elemente auf dem Ptujski grad (die Burg von Ptuj)). – *Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji* 2, 5–53.
- KOROŠEC, P. in J. KOROŠEC 1969, *Najdbe s koliščarskih naselbin pri Igu na Ljubljanskem barju/Fundgut der Pfahlbausiedlungen bei Ig am Laibacher Moor*. – Ljubljana, Arheološki katalogi Slovenije.
- KOROŠEC, P. 1975, Poročilo o raziskavah v Ajdovski jami 1967. leta/Bericht über die Forschungen in der Ajdovska Höhle im J. 1967. – *Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji* 4, 170–187.
- KOS, M. 1995, Keramika v obdobju gotike. – V: M. Lozar Štamcar (ur.), *Gotika v Sloveniji – svet predmetov*, Katalog razstave, Ljubljana, 202–215.
- KOS, M. 2005, *Beloprstena keramika na Slovenskem*. – Zbirka Narodnega muzeja Slovenije, Ljubljana.
- KOS, M. 2015, *Belo zlato. Porcelan iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije*. – Zbirka Narodnega muzeja Slovenije, Ljubljana.
- KOS, M. in M. ŽVANUT 1994, *Ljubljanske steklarne v 16. stoletju in njihovi izdelki*. – Viri, Gradivo za materialno kulturo Slovencev 1, Ljubljana.
- KOVAČ, M. 2013, *Vloga in pomen arheozoološke analize na primeru arheoloških najdišč koprškega srednjeveškega mestnega jedra*. – Magistrsko delo. Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem, Koper.
- KOVAČIČ, F. 1926, *Slovenska Štajerska in Prekmurje. Slovenska Zemlja. Opis slovenskih pokrajin v prirodnoznanstvenem, statističnem, kulturnem in zgodovinskem ozirju*. 7. del. – Ljubljana.
- KRAMBERGER, B. 2014, The Neolithic/Eneolithic sequence and pottery assemblages in the fifth millennium BC in north-eastern Slovenia. – *Documenta Praehistorica* 41, 237–282.
- KRAMBERGER, B. 2018, Najdbe in sledovi poselitve iz bakrene dobe pod gomilo v Brezju pod Brinjevo goro/Funde und Besiedlungsspuren aus der Kupferzeit unter dem Grabhügel in Brezje unterhalb der Brinjeva gora. – *Arheološki vestnik* 69, 69–133.
- KRAMBERGER, B. 2020, Sledovi poselitve iz zgodnje bakrene dobe v Hočah/Settlement remains from the Early Chalcolithic period in Hoče (Slovenia). – *Arheološki vestnik* 71, 77–132.
- KRAMBERGER, B. 2021, *Malečnik*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 89, Ljubljana. https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/aas_89_malecnik.pdf.
- KRASCHITZER, J. 2007, Das keramische Fundmaterial aus dem Keller des Hauses Rathausplatz 11 in Melk. – V: M. Krenn et al. 2007, *Koch- und Tafelgeschirr des 18. Jahrhunderts: Ein Keramikfundkomplex aus Melk, Niederösterreich*, Horn, 17–51.
- KULCSÁR, G. 2009, *The beginnings of the Bronze Age in the Carpathian basin. The Makó-Kosihy-Čaka and the Somogyvár-Vinkovci cultures in Hungary*. – *Varia Archaeologica Hungarica* 23, Budapest.
- KULCSÁR, G. 2013, Glimpses of the Third Millennium BC in the Carpathian Basin. – V: A. Anders, G. Kulcsár, G. Kalla, V. Kiss and G. V. Szabo (ur.), *Moments in Time. Papers Presented to Pal Raczky on His 60th Birthday. Ósregészeti Tanulmányok/Prehistoric Studies*, Budapest, 643–659.
- KÜHTREIBER, K. 2006, Die hochmittelalterliche Keramik im südöstlichen Niederösterreich: ihre Entwicklung, ihre Formen und die Beziehungen zu den benachbarten Keramikregionen. – *Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich* 22, Wien, 93–148.
- KVASSAY, J. 2005, Árpád-kori településnyomok Letenye vidékén. – *Zalai Múzeum* 14, 245–261.
- KVASSAY, J. 2008, Ceramic finds from 12–13th century feature at Letenye-Korongi-tábla (Zala county, Hungary). – V: M. Guštin (ur.), *Srednji vek. Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino/Mittelalter, Archäologische Forschungen zwischen der Adria und der Pannonischen Tiefebene*, Annales Mediterranea, Ljubljana 103–106.
- LAMUT, B. 1993, Poznosrednjeveške in zgodnjenovoveške najdbe s Ptuja. – *Ptujski arheološki zbornik ob 100-letnici muzeja in Muzejskega društva*, Ptuj, 601–627.

- LAMUT, B. 1997, K začetkom visokosrednjeveškega Ptuja. – V: M. Guštin in K. Predovnik (ur.), *Drobci nekega vsakdana*, Archaeologia historica Slovenica 3, Ljubljana, 89–106.
- LAZAR, I. 2005, Srednjeveško steklo iz Slovenj Gradca v luči sorodnih najdb s slovenskih najdišč. – *Koroški zbornik* IV, 13–20, Slovenj Gradec.
- LAZAR, I. 2017, Odlomki srednjeveškega stekla iz Slovenj Gradca. – V: S. Djura Jelenko (ur.), *Točka v času, Arheološko najdišče Slovenj Gradec – glasbena šola 2009/2010*, Mednarodni arheološki simpozij, Slovenj Gradec, 15. 9. 2017, Slovenj Gradec, 57–64.
- LAZAR, I. 2001, Srednjeveško steklo iz Celja. – V: M. Guštin (ur./ed.), *Srednjeveško Celje*, Archaeologia Historica Slovenica 3, Ljubljana, 69–96.
- LAZAR, I. 2005, Odlomki srednjeveškega stekla iz Slovenj Gradca. – V: S. Djura Jelenko (ur.), *Točka v času, Arheološko najdišče Slovenj Gradec – glasbena šola 2009/2010*, Mednarodni arheološki simpozij, Slovenj Gradec, 57–64.
- LAZAR, I. 2017, Srednjeveško steklo iz Slovenj Gradca v luči sorodnih najdb s slovenskih najdišč. – *Koroški zbornik* IV, 13–20.
- LEGHISSA, E. 2017, Dežmanova kolišča pri Igu in njihovo mesto v pozni bakreni in zgodnji bronasti dobi. – Doktorska disertacija. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- LEGHISSA, E. 2018, Od prve fotografije do prve radiokarbonske datacije: Vučedolska koliščarska naselbina na Ljubljanskem barju/From the first photo to the first radiocarbon date: A Vučedol pile dwelling site in the Ljubljansko barje. – V: M. Črešnar, M. Vinazza (ur.), *Srečanja in vplivi v raziskovanju bronaste in železne dobe na Slovenskem: zbornik prispevkov v čast Bibi Teržan*, Ljubljana, 39–52.
- LEGHISSA, E. 2021, Deschmann's pile-dwelling sites near Ig and the cultural–chronological attribution of the Late Copper Age Ljubljana culture/Kulturna in časovna umestitev poznobakrenodobne ljubljanske kulture na Dežmanovih koliščih pri Igu. – *Arheološki vestnik* 72, 7–52.
- LEHNER, M. 2002, Die mittelalterliche Keramik vom Grazer Hauptplatz. – *Fundberichte aus Österreich* 41, 292–302.
- LEHNER, M. 2003, Die hochmittelalterliche und frühneuzeitliche Keramik der Steiermark – ein Überblick anhand von Neufunden, Akten des 34. internationalen Hafneresymposiums in Bozen 2001. – *Nearchos* 12, 131–141.
- LOSERT, H. 1993, *Die früh- bis hochmittelalterliche Keramik in Oberfranken*. – Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters, Beiheft 8, Köln, Bonn.
- LOŽAR, R. 1939, Staroslovansko in srednjeveško lončarstvo v Sloveniji. – *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo* XX, Ljubljana, 180–225.
- LUBŠINA TUŠEK, M. 2001, Občina Ptuj. – *Letno poročilo 1999*, Konservatorska poročila, Maribor, 254–299.
- LUSUARDI SIENA, S. in A. NEGRI 2007, A proposito del vasellame Friulano con marchio a rilievo sul fondo tra tarda antichità e medioevo. – *Documenti di archeologia* 43: La circolazione delle ceramiche nell'Adriatico tra tarda antichità e alto-medioevo, 183–214.
- MARKOVIĆ, Z., 1981, Vučedolska kultura u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. – *Arheološki vestnik* 32, 219–290.
- MARKOVIĆ, Z. 1994, *Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba*. – Koprivnica.
- MATOLCSI, J. 1970, Historische Erforschung der Körpergrösse des Rindes auf Grund von ungarischem Knochenmaterial. – *Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie* 87(2), 89–137.
- MEYER, W. 1974, *Die Burgruine Alt-Wartburg im Kanton Aargau. Bericht über die Forschungen 1966/67*. – Schweizer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters 1, Olten.
- MIHELIČ, A. 2016, *Arheološka izkopavanja na Poborskem dvoru v letu 2007*. – Diplomsko delo. Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- MIHELIČ, A. 2017, Katalog predmetov. – V: S. Djura Jelenko (ur.), *Točka v času, Arheološko najdišče Slovenj Gradec – glasbena šola 2009/2010*, Mednarodni arheološki simpozij, Slovenj Gradec, 15. 9. 2017, Slovenj Gradec, 139–193.
- MILEUSNIČ, Z. 2017, Čaše in svetila. – V: S. Djura Jelenko (ur.), *Točka v času, Arheološko najdišče Slovenj Gradec – glasbena šola 2009/2010*, Mednarodni arheološki simpozij, Slovenj Gradec, 15. 9. 2017, Slovenj Gradec, 93–99.
- MILEUSNIČ, Z. in A. JOVANOVIĆ 2018, *Čateški grič*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 78, Ljubljana. https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/cateski_gric_splet.pdf.

- MILOGLAV, I. 2012, Topografija nalazišta vučedolske kulture na vinkovačkom području. – *Acta Musei Cibalensis* 5, 69–94.
- MILOGLAV, I. 2016, *Keramika u arheologiji – Lončarstvo vučedolske kulture na vinkovačkom području (Ceramic s in Archaeology – Pottery of the Vučedol Culture in the Vinkovci Region)*. Acta Musei Cibalensis 7 – Nova serija, 5, Vinkovci, Zagreb.
- MILOGLAV, I. 2018, Vučedolska kultura/The Vučedol culture. – V: J. Balen, I. Miloglav, D. Rajković (ur.), *Back to the past: copper age in northern Croatia (Povratak u prošlost: bakreno doba u sjevernoj Hrvatskoj)*, Zagreb, 113–145.
- MINICHREITER, K. 1990, Prvi rezultati Arheoloških Istraživanja u Pepelanama godine 1985 (Erste Resultate Archäologischer forschungen in Pepelane 1985). – *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 14 (1989), Zagreb, 19–38.
- MIRKOVIĆ, M. 1969, *Doneski k poznavanju predbaročnog pečarstva v Ptuj / The pre-Baroque stove-maker's trade in Ptuj*. – Zbornik razprav ob tisočdevetstoletnici, Maribor, 145–158.
- NABERGOJ, T. 1997, Stari grad, št. 76. Poročila o konservatorskih delih na posameznih objektih kulturne dediščine. – *Varstvo spomenikov* 36, 266.
- NABERGOJ, T. 1999, Srednjeveška keramika iz Ljubljane in Ljubljance. – *Argo* 42/1, 39–67.
- NABERGOJ, T. 2015, *Srednjeveško orožje in bojna oprema iz reke Ljubljane*. – Doktorska disertacija. Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- NEGRI, A. 1999, La ceramica grezza con marchio a rilievo sul fondo nel Friuli bassomedievale. – V: *Ceramica dal Bassomedievale al rinascimento in Italia nordorientale e nelle aree transalpine. Atti della gioranata di studio*. Archeologia di frontiera 2, 43–53, Udine.
- NĚMEJCOVA-PAVÚKOVÁ, V. 1979, Die Anfänge der Boleráz-Gruppe in der Slowakei. – *Slovenská archeológia* 27, 17–55.
- NĚMEJCOVA-PAVÚKOVÁ, V. 1984, Zur Problematik von Dauer und Ende der Boleráz-Gruppe in der Slowakei. – *Slovenská archeológia* 32, 75–146.
- ORNIK TURK, A. 2017, Slovenjgraški znaki na dnu posod. – V: S. Djura Jelenko (ur.), *Točka v času, Arheološko najdišče Slovenj Gradec – glasbena šola 2009/2010*, Mednarodni arheološki simpozij, Slovenj Gradec, 15. 9. 2017, Slovenj Gradec, 115–121.
- OTOREPEC, B. 1963, *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku*, 8. zvezek. – Ljubljana.
- PAHIČ, V. 1983, Zbelovo. – *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji* 11, 85–137.
- PARZINGER, H. 1984, Die stellung der Uferrandsiedlungen bei Ljubljana im Äneolithischen und Frühbronzezeitlichen Kultursystem der Mittleren Donauländer. *Arheološki vestnik* 35, 13–63.
- PAVLIN, P. 2006, Grac pri Selih pri Zajčjem vrhu. – V: A. Tomaž (ur.) 2006, *Od Sopota do Lengyela. Prispevki o kameno-dobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo / Between Sopot and Lengyel. Contributions to Stone Age and Copper Age Cultures between the Sava and the Danube*. – *Annales Mediteranea*, Koper, 211–227.
- PAVLIN, P. in J. DULAR 2007, Prazgodovinska višinska naselja v Posavskem hribovju (Prehistoric hilltop settlements in the Posavje hills). *Arheološki vestnik* 58, 65–120.
- PICHLER, F. 1879, *Text zur archäologischen Karte von Steiermark*. – Graz.
- PLESTENJAK, A. 2008, Visokosrednjeveške najdbe z Gorici pri Turnišču. – V: M. Guštin (ur.), *Srednji vek. Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino/ Mittelalter, Archäologische Forschungen zwischen der Adria und der Pannonischen Tiefebene*, Annales Mediterranea, Ljubljana, 71–74.
- PLESTENJAK, A. 2010, *Gorice pri Turnišču*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 23, Ljubljana. http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/012_gorice_pri_turniscu_.pdf.
- PLETERSKEI, A. 2008, *Zgodnje srednjeveška naselbina na Blejski Pristavi. Najdbe/Frühmittelalterische Siedlung Pristava bei Bled. Funde*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 14, Ljubljana.
- PORENTA, S., ŠTULAR, B., TOŠKAN, B., MILEUSNIĆ, Z. in J. DIRJEC 2015, Poznosrednjeveško in zgodnjenovoveško najdišče Župnijski dom v Šentvidu pri Stični. Analiza lončenine in živalskih ostankov. – *Arheološki vestnik* 66, 333–397.
- PREDOVNIK, K. 2003, *Trdnjava Kostanjevica na Starem gradu nad Podbočjem*. – Archaeologia historica Slovenica 4, Ljubljana.
- PREDOVNIK, K. 2006, Srednjeveška in novoveška lončenina s planin v Kamniško–Savinjskih Alpah. – V: Cevc, T. (ur.), *Človek v Alpah*, Ljubljana, 182–208.

- PREDOVNIK, K., M. DACAR in M. LAVRINC 2008, *Cerkev sv. Jerneja v Šentjerneju. Arheološka izkopavanja v letih 1985 in 1986.* – *Archaeologia historica Slovenica* 6, Ljubljana.
- PURTON, P. 2009, *A History of the Early Medieval Siege, c. 450–1200.* – Rochester.
- RADIĆ, M. in Z. BOJČIĆ 2004, *Srednjovekovni grad Ružica.* – Osijek.
- RAJKOVIĆ, D. in J. BALEN 2016, *Sarvaš – Neolitiško i eneolitiško naselje II/Sarvaš – Neolithic and eneolithic settlement II.* – Osijek.
- RATAJ, J. 2017, *Steklo na Celjskem od 18. stoletja do danes/Glass in the Celje region from the 18th century to the present.* – Celje.
- REIMER, P., AUSTIN, W., BARD, E., BAYLISS, A., BLACKWELL, P., BRONK RAMSEY, C., BUTZIN, M., CHENG, H., EDWARDS, R., FRIEDRICH, M., GROOTES, P., GUILDERSON, T., HAJDAS, I., HEATON, T., HOGG, A., HUGHEN, K., KROMER, B., MANNING, S., MUSCHELER, R., PALMER, J., PEARSON, C., VAN DER PLICHT, J., REIMER, R., RICHARDS, D., SCOTT, E., SOUTHON, J., TURNEY, C., WACKER, L., ADOLPHI, F., BÜNTGEN, U., CAPANO, M., FAHRNI, S., FOGTMANN-SCHULZ, A., FRIEDRICH, R., KÖHLER, P., KUDSK, S., MIYAKE, F., OLSEN, J., REINIG, F., SAKAMOTO, M., SOOKDEO, A. in S. TALAMO 2020, The IntCal20 Northern Hemisphere radiocarbon age calibration curve (0–55 cal kBP). – *Radiocarbon* 62 (4), 725–757.
- ROZMAN, L. 2008, *Srednjeveško hladno strelno orožje – arheološke najdbe pušic, lokov in samostrelav.* – Diplomsko delo. Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- RUTTKAY, A. 1976, Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). – *Slovenská archeológia* 24/2, 246–395.
- RUTTKAY, E. 1993–1994, Neues Tonstempel der Kanzianiberg–Lasinja–Gruppe. – *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 123/124, 221–238.
- RUTTKAY, E. 1995, Spätneolithikum. – V: E. Lenneis, Ch. Neugebauer–Maresch in E. Ruttkay (ur.), *Jungsteinzeit im osten Österreichs*, Wissenschaftliche Schriftenreihe Niederösterreich 102–105, 110–209.
- SAGADIN, M. 1997, Mali grad v Kamniku. – *Varstvo spomenikov* 37, 105–121.
- SAMONIG, B. 2003, *Studien zur Pfahlbauforschung in Österreich. Materialien II. Die Pfahlbaustation des Keutschacher Sees.* – Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 51, Wien.
- SANKOVIČ, S. 2010, Začetki bronaste dobe v Prekmurju (Beginning of the Bronze Age in Prekmurje). – *Zbornik soboškega muzeja* 15, 91–105.
- SANKOVIČ, S. 2011, Srednjeveška vas Ivankovci. – V: I. Šavel in S. Sankovič, *Pri Muri pri Lendavi*, Arheologija na avtocestah Slovenije 23, Ljubljana, 54–66. https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/23-pri_muri_pri_lendavi.pdf.
- SCHMIDT, R. R. 1945, *Die Burg Vučedol.* – Zagreb.
- SCHOLZ, K. 1996, Der Gläserschrank des Setzbräu von Moosburg, Was eine Abfallgrube alles verrät. – *Archäologie im Landkreis Freising* 5, Freising, 211–230.
- SILVER, A. 1972, The aging of domestic animals. – V: D. Brothwell, E. Higgs (ur.), *Science in archaeology. A survey of progress and research*, London, 293–302.
- SNOJ, D. 1995, Srednjeveško mestno obzidje v Slovenj Gradcu. – *Koroški zbornik* 1, 115–133.
- STADLER, H. 1995, Ausgrabungen auf der Burgruine Flaschberg bei Oberdrauburg in Kärnten. – V: K. Karpf, T. Meyer, K. Oeggel, K. Spindler in H. Stadler 1995, Flaschberg. Archäologie und Geschichte einer mittelalterlichen Burganlage bei Oberdrauburg in Kärnten, *Nearchos* 3, Innsbruck, 137–333.
- STEININGER, H. 1985, *Die münzdatierte Keramik in Österreich, 12. bis 18. Jahrhundert: Fundkatalog.* – Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreich, Wien.
- STEPHAN, H. G. 1991, *Kacheln aus dem Werraland, die Entwicklung der Ofenkacheln vom 13. bis 17. Jahrhundert im unteren Werra-Raum.* – Schriften des Werratalvereins Witzenhausen 33, Witzenhausen.
- STIAFFINI, D. 1991, Contributo ad una prima sistemazione tipologica dei materiali vitrei medievali. – V: *Archeologia e storia della produzione del vetro preindustriale, Quaderni del Dipartimento di archeologia e storia delle arti-Sez. Archeologica*, Siena 27–28, 177–266.
- STOPAR, I. 1975, Poznogotske pečnice s celjskega območja. – *Varstvo spomenikov* 20, 275–306.

- STOPAR, I. 1977, Renesančne pečnice s celjskega območja. – *Varstvo spomenikov* 21, 63–100.
- STOPAR, I. 1990, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Območje Maribora in Ptuja, 1. knjiga. – V: *Srednjeveški gradovi na Štajerskem*, Ljubljana, 64–65.
- STRMČNIK GULIČ, M. 1992, Gornji Maribor v luči arheoloških raziskovanj. – *Časopis za zgodovino in narodopisje* 63, 1. zvezek, 200–231.
- STRMČNIK GULIČ, M. 1997, Maribor. Doprinos materialnih virov k historični interpretaciji. – V. M. Guštin in K. Predovnik (ur.), *Drobtci nekega vsakdana*, Archaeologia historica Slovenica 2, 77–88, Ljubljana.
- SZILÁGYI, V., T. A. RÁCZ, V. GÁL-MLAKÁR, E. SIMONYI in I. E. SAJÓ 2014, Archaeometric investigation of Buda white ware (12th–14th century AD, North Hungary): Initial questions and first results. – In: M. Martínón-Torres (Ed.), *Craft and science: International perspectives on archaeological ceramics*, Doha, 201–211.
- ŠAVEL, I. 1992, Bukovnica – rezultati terenskih raziskav v letih 1987–1988 (Bukovnica – Resultate der Ausgrabungen in den Jahren 1987–1988). – *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji* 20, 57–85.
- ŠAVEL, I. 1994, *Prazgodovinske naselbine v Pomurju (Prehistoric Settlements in Pomurje)*. – Murska Sobota.
- ŠAVEL, I. 2006, Prekmurje v mlajši kameni dobi (Prekmurje in the Late Stone Age). – V: A. Tomaž (ur.), *Od Sopota do Lengyela. Prispevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo / Between Sopot and Lengyel. Contributionsto Stone Age and Copper Age Cultures between the Sava and the Danube*, Koper, 89–94.
- ŠAVEL, I. 2009, *Pod Kotom-jug pri Krogu*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 7, Ljubljana. https://www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/007_pod_kotom-jug_pri_krogu.pdf.
- ŠAVEL, I. in S. SANKOVIČ 2010, *Za Raščico pri Krogu I/II*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 13, Ljubljana. <http://www.zvkds.si/sl/kulturna-dediscina-slovenije/publikacije/publikacije/105-za-rascico-pri-krogu/>.
- ŠAVEL, I. in S. SANKOVIČ 2011, *Pri Muri pri Lendavi*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 23, Ljubljana. http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/23-pri_muri_pri_lendavi.pdf.
- ŠAVEL, I. in Š. KARO 2012, *Popava pri Lipovcih 1*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 30, Ljubljana. http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/30_popava_pri_lipovcih_1.pdf.
- ŠTULAR, B. 2007, *Mali grad, visokosrednjeveški grad v Kamniku*. – Doktorska disertacija. Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- ŠTULAR, B. 2009, *Mali grad. Visokosrednjeveški grad v Kamniku*. – Opera Instituti archaeologici Sloveniae 15, Ljubljana.
- TARCSAY, K. 1999, *Mittelalterliche und neuzeitliche Glasfunde aus Wien*. – Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich, Beiheft 3, Wien.
- TASIČ, N. 1995, *Eneolithic Cultures of Central and West Balkans*. Belgrade. – Institute for Balkan Studies, Serbian Academy of Science and Arts – Special edition No. 61 in association with Publishing house Draganić – The Heritage Series, Belgrade.
- TAUBER, J. 1980, Herd und Ofen im Mittelalter: Untersuchungen zur Kulturgeschichte am archäologischen Material vornehmlich der Nordwestschweiz (9. – 14. Jahrhundert). – *Schweizer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters* 7, Basel, 352–355.
- TIEFENGRABER, G. 2006, Zum Forschungsstand des Neolithikums in der Steiermark (Stanje raziskav neolitika na avstrijskem Štajerskem). – V: A. Tomaž (ur.), *Od Sopota do Lengyela. Prispevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo / Between Sopot and Lengyel. Contributionsto Stone Age and Copper Age Cultures between the Sava and the Danube*, Koper, 81–87.
- TIEFENGRABER, G. 2018, *Der Wildoner Schlossberg. Die Ausgrabungen des Landesmuseums Joanneum 1985–1988*. Forschungen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 80, Schild von Steier, Beiheft 7/2018, Graz.
- TIRAN, A. 2013, *Pečnice iz najdišča Slovenj Gradec – Gimnazija*. – Diplomsko delo. Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- TKALČEC, T., T. SEKELJ IVANČAN in H. KALAFATIČ 2017, Nasebine iz razvijenoga srednjega vijeka na položaju Čepinski Martinci–Dubrava. – V: T. Sekelj Ivančan, T. Tkalec, S. Krznar, J. Belaj (ur.), *Srednjovekovna naselja u svjetlu arheoloških izvora*, Zbornik Instituta za arheologiju 6, Zagreb, 235–253.
- TOMANIČ-JEVREMOV, M. 1997, Ormož. – V: M. Guštin in K. Predovnik (ur.), *Drobtci nekega vsakdana*, Archaeologia historica Slovenica 3, Ljubljana, 107–139.

- TOMANIČ-JEVREMOV, M., A. TOMAŽ in B. KAVUR 2006, Neolitske in bakrenodobne najdbe s Ptujkega gradu (Neolithic and Copper Age finds from Ptuj Castle). – V: A. Tomaž (ur.), *Od Sopot do Lengyela. Prispevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo / Between Sopot and Lengyel. Contribution to Stone Age and Copper Age Cultures between the Sava and the Danube*, Koper, 175–194.
- TOMAŽ, A. 1999, *Časovna in prostorska strukturiranost neolitskega lončarstva: Bela krajina, Ljubljansko barje, Dinarski kras*. – Magistrska naloga. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- TOMAŽ, A. 2005, Čatež–Sredno polje, analiza neolitske keramike iz objektov 055 in 093 (Čatež–Sredno polje, analiza neolitske keramike iz objektov 055 in 093). – V: M. Guštin (ur.), *Prvi poljedelci. Savska skupina lengyelske kulture / First farmers. The Sava group of the Lengyel culture*, Koper, 113–129.
- TOMAŽ, A. 2010, *Neolitska keramika iz najdišča Čatež–Sredno polje: prispevek k poznavanju neolitskega obdobja v osrednji Sloveniji (Neolithic pottery from the Čatež–Sredno polje: a contribution to our knowledge about the neolithic period in central Slovenia)*. – Doktorska disertacija, Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem, Koper.
- TOMAŽ, A. 2012, *Turnišče*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 28, Ljubljana. http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/28_turnisce.pdf.
- TOMAŽ, A. in B. KAVUR 2006, *Zemlja in ogenj*. – Koper.
- TOMAŽIČ, S., J. BREČIČ in M. NOVŠAK 2020, *Medlog*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 83, Ljubljana. <https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/medlog.pdf>.
- TOŠKAN, B. 2011, Sesalska favna. – V: I. Šavel, S. Sankovič, *Pri Muri pri Lendavi*, Arheologija na avtocestah Slovenije 23, Ljubljana, 370–372. <https://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/23-pri-muri-pri-lendavi.pdf>.
- TOŠKAN, B. 2013a, Živalski ostanki. – V: B. Štular (ur.), *Grad Smednik, raziskave 2011–2012*, Monografije CPA 2, Ljubljana, 79–90.
- TOŠKAN, B. 2013b, Domače govedo v romaniziranem jugovzhodnoalpskem prostoru: arheozoološki pogled. – *Keria* 15(1), 35–72.
- TOŠKAN, B. 2015, Sejati ali ne sejati, to je tu vprašanje. O pomenu drobnih živalskih najdb v arheo(zoo)logiji. – *Arheo* 32, 65–81.
- TOŠKAN, B. 2016a, Povej mi, kaj ješ, in povedal ti bom, kdo si: živalski ostanki s poznosrednjeveškega in zgodnjersrednjeveškega dvorca Grinfels. – V: S. Djura Jelenko s sod. (ur.), *Dvorec Grinfels: katalog občasne razstave*, Slovenj Gradec, 180–194.
- TOŠKAN, B. 2016b, Arheozoologija. – V: M. Andrič, T. Tolar, B. Toškan (ur.), *Okoljska arheologija in paleoekologija*, Ljubljana, 81–123.
- TOŠKAN, B. 2017, Živalski ostanki iz poznosrednjeveškega in zgodnjersrednjeveškega Slovenj Gradca. – V: T. Ravnikar, S. Djura Jelenko (ur.), *Točka v času: arheološko najdišče Slovenj Gradec - glasbena šola 2009/2010*, Slovenj Gradec, 83–91.
- TURK P. in V. SVETLIČIČ 2005, Neolitska naselbina v Dragomlju (The Neolithic settlement in Dragomelj). – V: M. Guštin (ur.), *Prvi poljedelci. Savska skupina lengyelske kulture / First farmers. The Sava group of the Lengyel culture*, Koper, 65–79.
- TUŠEK, I. in B. KAVUR 2012, *Kračine pri Dragotincih*. – Arheologija na avtocestah Slovenije 29, Ljubljana. http://www.zvkds.si/sites/www.zvkds.si/files/uploads/files/publication/29-kracine_pri_dragotincih.pdf.
- TUŠEK, I. 1998, Ptuj – Mestni stolp. Od prazgodovine do razvitega srednjega veka. – V: S. Krajnc, M. Perne, *Ptujška župnijska cerkev sv. Jurija. Zbornik znanstvenega simpozija ob praznovanju 1150. obletnice posvetitve mestne cerkve in 850. obletnice »Konradove cerkve«*, Ptuj, 38–67.
- VELUŠČEK, A., ČUFAR, K. in T. LEVANIČ 2000, Parte-Iščica, arheološke in dendrokronološke raziskave. – *Arheološki vestnik* 51, 83–107.
- VELUŠČEK, A. in K. ČUFAR 2003, Založnica pri Kamniku pod Krimom na Ljubljanskem barju – naselbina kulture Somogyvár – Vinkovci/Založnica near Kamnik pod Krimom on the Ljubljansko barje (Ljubljana Moor) – a settlement of Somogyvár – Vinkovci Culture. – *Arheološki vestnik* 54, 123–158.
- VELUŠČEK, A. 2004, Hočevarica in horizont keramike z brazdastim vrezom (HKBV) v osrednji Sloveniji in sosednjih pokrajinah/Hočevarica and the pottery with furrowed incisions horizon (HKBV) in central Slovenia and neighboring regions. – V: A. Velušček (ur.), *Hočevarica*

- *eneolitsko kolišče na Ljubljanskem barju*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 8, Ljubljana, 231–262.
- VELUŠČEK, A. 2006, Resnikov prekop – sondiranje, arheološke najdbe, kulturna opredelitev in časovna uvrstitev/ Resnikov prekop – Sample Trenching, Archaeological Finds, Cultural and Chronological Classification. – V: A. Velušček (ur.), *Resnikov prekop, najstarejša koliščarska naselbina na Ljubljanskem barju/ Resnikov prekop, the oldest Pile-Dwelling Settlement in the Ljubljansko Barje*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 10, Ljubljana, 19–85.
- VELUŠČEK, A. (ur.) 2009, *Koliščarska naselbina Stare gmajne in njen čas. Ljubljansko barje v 2. polovici 4. tisočletja pr. Kr./ Stare gmajne Pile-Dwelling Settlement and its era. The Ljubljansko barje in the 2nd half of the 4th millennium BC*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 16, Ljubljana.
- VELUŠČEK, A. 2011, Spaha in kronologija osrednje– in južnoslovenskega neolitika ter zgodnejšega eneolitika/ Spaha and chronology of central and south Slovenian Neolithic and Early Eneolithic. – V: A. Velušček (ur.), *Spaha*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 22, Ljubljana, 201–243.
- VELUŠČEK, A in K. ČUFAR 2014, Kolišča na Ljubljanskem barju/Pile-dwellings at Ljubljansko barje. – V: S. Tecco Hvala (ur.), *Studia Praehistorica in Honorem Janež Dular*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 30, Ljubljana, 39–64.
- VELUŠČEK, A. 2017, Kronološki odnos med lasinjsko kulturo in kulturo keramike z brazdastim vrezom v severovzhodni Sloveniji/The chronological relationship between Lasinja Culture and the Furchenstich pottery culture in north–eastern Slovenia. – *Arheološki vestnik* 68, 9–84.
- VNUK, B. 2010, Grad Borl. Podatki, pomembni za nadaljnje preučevanje gradbenozgodovinskega razvoja grajskega kompleksa. – V: *Grad Borl*, Cirkulane, 8–75.
- VOVK, A. 1998, Haloze. – D. Perko, M. Orožen Adamič (ur.), *Slovenija: Pokrajina in ljudje*, Ljubljana, 616–623.
- WURMBRANDT, G. G. 1875, Ueber vorgeschichtliche Funde in Gleichenberg. – *Mitteilungen des Naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark* 48, 107–124.
- ZIMMERMANN, B. 2000, *Mittelalterliche Geschoss–spitzen: kulturhistorische, archäologische und archäometallurgische Untersuchungen*. – Schweizer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters 26, Basel.
- ZWITTER, Ž. 2014, Agrarna zgodovina podložnikov dveh gospostev med Podjuno in Menino v 16. in 17. stoletju. – D. Mihelič (ur.), *Vižnja raziskav slovenske gospodarske in družbene zgodovine*, Ljubljana, 207–229.
- ŽARGI, M. 1995, Srednji vek – »druga železna doba«. – V: M. Lozar Štamcar (ur.), *Gotika v Sloveniji – svet predmetov*, Katalog razstave, Ljubljana, 175–186.
- ŽELEZNIKAR, J. 2002, Graščina v Polhovem Gradcu. – *Arheološki vestnik* 53, 301–371.
- Spletni viri
- Spletni interaktivni atlas Slovenije. www.geopedia.si
- Arkas. Arheološki kataster Slovenije. <http://arkas.zrc-sazu.si/>
- Ministrstvo za kulturo, INDOK center, Register kulturne dediščine. <http://giskds.situla.org/giskd/>
- Arhiv Republike Slovenije. Reambulančni kataster za Kranjsko. www.arhiv.gov.si
- Geološki zavod Slovenije. Osnovna geološka karta Slovenije. www.geo-zs.si
- Agencija RS za okolje, LIDAR. http://gis.arso.gov.si/evode/profile.aspx?id=atlas_voda_Lidar@Arso&culture=en-US

11 Katalog stratigrafskih enot

Evgen Lazar

Geologija

SE 041

Plast svetlo sivo-rjavega laporja (ali peščenjaka), ki se nahaja pod celotnim izkopnim okoljem. Najvišje leži na južnem robu terase, kjer je nanj postavljen zid SE 005. V južnem delu je deloma odklesan za izravnavo terena, sicer pa površina le-tega strmo pada proti severu. Nad njim ležita geološki plasti SE je 044 in 073. *Interpretacija: geološka osnova.*

SE 044

Plast mehkega močno rjavega meljastega peska, ki je premešan z nekaj proda. Ležala je pod ostalinami faz II, III in IV ter prekrivala geološko osnovo SE 041. *Interpretacija: geološka osnova.*

SE 073

Plast mehkega svetlo rjavega meljastega peska, ki je premešan z nekaj proda. Ležala je pod ostalinami faz II, III in IV ter prekrivala geološko osnovo SE 041. Zelo je podobna plasti SE 044. *Interpretacija: geološka osnova.*

Faza I – pozni neolitik in eneolitik (sredina 5. – prva polovica 3. tisočletja pr. n. št.)

SE 085

Rdeče-rjava plast peščeno meljaste ilovice (50 %), premešane s peščeno glinasto ilovico (39 %), ki vsebuje veliko ožgane gline (10 %) in nekaj oglja. Leži pod plastema SE 076 in SE 086 ter prekriva geološko plast SE 073. Površina pada proti severu in je najgloblja ob obzidju SE 008. Očitno sledi površini SE 073. V nekaterih delih je ožgana. *Interpretacija: prazgodovinska plast.*

SE 086

Rumenkasto rjava plast peščeno meljaste ilovice (100 %). Leži pod plastema SE 076 in 034 ter prekriva geološko plast SE 073. *Interpretacija: prazgodovinska plast.*

SE 087

Plast rdeče ožgane gline (45 %), ki je premešana s peščeno meljasto ilovico (30 %) in glinasto ilovico (20 %) ter vsebuje veliko oglja. Leži nad geološko osnovo SE 073 in prekriva polnilo prazgodovinskega jarka SE 088/089. Južni rob poteka v smeri južnega lica zidu SE 032 ter južnega roba jarka SE 088/089. *Interpretacija: verjetno predstavlja ostanke prazgodovinskega objekta ali lesene konstrukcije, ki je pogorela istočasno kot SE 088.*

SE 088

Polnilo jarka, ki ga sestavljajo ožgana prst, oglje in ožgana glina (lep). Poteka v smeri zidu SE 032 in verjetno kaže na obstoj prazgodovinske lesene konstrukcije. Polnilo prekrivata plasti SE 085 in 087, zapolnjuje pa vkop oziroma negativ SE 089. *Interpretacija: ostanek konstrukcije prazgodovinskega objekta ali lesene konstrukcije, s katero je bil utrjen rob terase.*

SE 089

Vkop jarka ali odtis/negativ lesene konstrukcije objekta. Zapolnjuje ga polnilo SE 089, vkopan ali položen pa je v geološko osnovo SE 073. *Interpretacija: vkop jarka ali negativ prazgodovinske lesene konstrukcije.*

SE 112

Polnilo ovalne jame, ki ga sestavljajo rjav ilovnat pesek (20 %), peščeno meljasta ilovica (60 %) in prod (19 %). V polnilu je bilo nekaj oglja in odlomkov prazgodovinske lončenine. Zapolnjuje vkop SE 113

in leži pod plastjo SE 013. *Interpretacija: polnilo prazgodovinske jame.*

SE 113

Vkop/negativ prazgodovinske jame, ki seka geološko osnovo SE 041 in je zapolnjena s polnilom SE 112. *Interpretacija: vkop prazgodovinske jame.*

Faza II – prva faza srednjeveških posegov (12. – 13. stoletje)

SE 031

Plast sivo-rjave peščene ilovice (85 %), ki vsebuje nekaj malte (5 %) in do 3 cm velike kose oglja (10 %). Ležala je pod plastmi SE 013 in 035 ter je prekrivala plasti SE 063 in 034. Debela je bila do 0,05 m. *Interpretacija: srednjeveška plast – nasutje.*

SE 032

Zid ali temelj iz lomljenцев in malte, ki leži pod nasutjem SE 035 in zapolnjuje vkop za temelj SE 117. Dolg je 4,3 m, širok do 1,05 m in visok (odkriti del) 1 m. Nanj se naslanjata plasti SE 031 in SE 034. Verjetno predstavlja del srednjeveškega stolpa – romanskega ali predromanskega. *Interpretacija: kamniti zid oziroma temelj.*

SE 033

Polnilo ovalne jame pod SE 013. Jama ima premer 0,90 m in je globoka 0,35 m. Polnilo predstavlja žganina, ki vsebuje ogromno oglja. Zapolnjuje negativ ali vkop SE 034. Verjetno predstavlja ostanke kurišča znotraj srednjeveškega stolpa. *Interpretacija: polnilo srednjeveškega kurišča.*

SE 034

Sivo-rjava plast meljaste ilovice (95 %), ki vsebuje veliko oglja (5 %). Leži pod plastjo SE 063 ter prekriva srednjeveško plast SE 076. *Interpretacija: srednjeveško nasutje.*

SE 035

Plast rumeno-rjave meljaste ilovice (90 %), ki vsebuje nekaj ožgane gline (7 %) in drobce oglja (3 %). Le-

žala je pod plastmi SE 013 in 060 ter prekrivala plasti SE 034, 031 in 064. *Interpretacija: srednjeveška plast.*

SE 036

Vkop jame za ognjišče oziroma kurišče znotraj srednjeveškega stolpa. Vkop je imel premer 0,95 m in je bil globok 0,35 m. Zapolnjevalo ga je polnilo SE 033. Vkopan je bil v plast SE 034. *Interpretacija: vkop oziroma negativ srednjeveškega kurišča.*

SE 046

Zid ali temelj iz lomljenцев in malte, ki leži pod nasutjem SE 048 in zapolnjuje vkop za temelj SE 101. Dolg je 2,1 m, širok do 0,95 m in visok (odkriti del) 0,5 m. Nanj se je naslanjala plast SE 048. Verjetno predstavlja del srednjeveškega stolpa – romanskega ali predromanskega. *Interpretacija: kamniti zid oziroma temelj.*

SE 063

Plast rjave meljaste ilovice (84 %), premešane s prodrom (10 %), ki vsebuje nekaj malte (5 %) in drobce oglja (1 %). Ležala je pod plastmi SE 013 in 031 ter prekrivala plasti SE 034 in 073. *Interpretacija: srednjeveška plast.*

SE 064

Plast svetlo sivega sipkega peska (60 %), premešane-ga s prodrom (10 %), lomljenci (10 %) in malto (20 %). Nasutje ruševine nad zidom SE 032 in plastjo SE 063. Prekrita je bila s plastjo SE 035. *Interpretacija: ruševina zidu SE 032.*

SE 065

Sivo-rjavo polnilo ovalne jame, ki ga sestavlja peščena ilovica z nekaj drobci oglja (2 %). Odkrili smo ga pod plastjo SE 013. Po odstranitvi polnila smo v jami SE 066, ki jo zapolnjuje, odkrili stojko SE 069/070. Vzhodno od leži podobna jama SE 067/068. *Interpretacija: polnilo jame.*

SE 066

Vkop/jama, ki jo zapolnjuje polnilo SE 065. V njej je vidna stojka SE 069/070. Vkopana je v plast SE 063.

Jama ima premer 0,72 m in je globoka 0,20 m. *Interpretacija: vkop jame.*

SE 067

Sivo-rjavo polnilo ovalne jame, ki ga sestavlja peščen ilovica z nekaj drobcami oglja (2 %) in manjšo količino proda (3 %). Odkrili smo ga pod plastjo SE 013. Po odstranitvi polnila smo v jami SE 068, ki jo zapolnjuje, odkrili stojko SE 071/072. *Interpretacija: polnilo jame.*

SE 068

Vkop/jama, ki jo zapolnjuje polnilo SE 067. V njej je vidna stojka SE 071/072. Vkopana je v plast SE 063. Jama ima premer 0,75 m in je globoka 0,20 m. *Interpretacija: vkop jame.*

SE 069

Temno sivo polnilo stojke, ki ga sestavlja peščena ilovica z nekaj drobcami oglja (2 %). Odkrili smo ga pod polnilom jame SE 065, zapolnjuje pa vkop SE 070. Polnilo predstavlja ostanek kola/trama, ki je stal na tem mestu. Tudi jama je bila verjetno izkopana za postavitve trama, ki je bil del srednjeveškega stolpa. *Interpretacija: polnilo stojke.*

SE 070

Vkop/negativ stojke v jami SE 066. Zapolnjuje ga polnilo SE 069. Stojka ima premer 0,30 in je globoka 0,20 m. *Interpretacija: vkop stojke.*

SE 071

Temno sivo polnilo stojke, ki ga sestavlja peščena ilovica z nekaj drobcami oglja (1 %) in malte (1 %). Odkrili smo ga pod polnilom jame SE 067, zapolnjuje pa vkop SE 072. Polnilo predstavlja ostanek kola/trama, ki je stal na tem mestu. Tudi jama je bila verjetno izkopana za postavitve trama, ki je bil del srednjeveškega stolpa. *Interpretacija: polnilo stojke.*

SE 072

Vkop/negativ stojke v jami SE 068. Zapolnjuje ga polnilo SE 071. Stojka ima premer 0,30 in je globoka 0,25 m. *Interpretacija: vkop stojke.*

SE 076

Rjavo-siva plast peščeno meljaste ilovice (100 %), ki leži pod plastjo SE 034 ter ob plasti SE 085. Prekriva prazgodovinsko plast SE 086. *Interpretacija: srednjeveška plast/nasutje.*

SE 079

Sivo-rjavo polnilo stojke, ki ga sestavlja peščeno meljasta ilovica z nekaj drobcami oglja (2 %) in malte (3 %). Odkrili smo ga pod plastjo SE 013, zapolnjuje pa vkop SE 080. Stojko smo odkrili znotraj polnila jame SE 081/082. Polnilo stojke smo odkrili že na površini jame in šele pod njim, kot je bilo v dveh podobnih jamah za tram. Tudi ta predstavlja ostanek kola/trama, ki je stal na tem mestu. Tudi jama je bila verjetno izkopana za postavitve trama, ki je bil del srednjeveškega stolpa. *Interpretacija: polnilo stojke.*

SE 080

Vkop/negativ stojke, ki je vkopan v polnilo jame SE 081/082. Zapolnjuje ga polnilo SE 079. Stojka ima premer 0,28 m in je globoka 0,24 m. *Interpretacija: vkop stojke.*

SE 081

Sivo polnilo ovalne jame, ki ga sestavlja peščena ilovica z drobcami oglja (5 %) in železovimi oksidi (5 %). Odkrili smo ga pod plastjo SE 013. Polnilo je obdajalo stojko SE 079/080, kar verjetno kaže na istočasen nastanek obeh oziroma je bilo polnilo nasuto okoli trama, katerega odtis predstavlja stojka. Polnilo zapolnjuje vkop oziroma jama SE 082. Podobna jama kot jami SE 065/066 in SE 067/068. *Interpretacija: polnilo jame.*

SE 082

Vkop/jama, ki jo zapolnjuje polnilo SE 081. Vkopana je v plast SE 063. Jama ima premer 0,85 m in je globoka 0,25 m. *Interpretacija: vkop jame.*

SE 090

Polnilo srednjeveškega jarka, ki potega vzporedno z zidom SE 046 in se pravokotno stika s podobnim jarkom SE 092/093. Polnilo sestavljajo peščeno-meljasta ilovica (73 %), ilovnat pesek (20 %), lomljenci (5

%) in drobci oglja (2 %). Odkrili smo ga pod plastjo SE 048. Zapolnjuje vkop oziroma jarek SE 091. *Interpretacija: polnilo srednjeveškega jarka*

SE 091

Vkop srednjeveškega jarka oziroma mogoče negativ zidu. Jarek je dolg 4,3 m, širok 0,65 m in globok 0,45 m. Ima oglat presek. Zapolnjuje ga polnilo SE 090, vkopan pa je v geološko podlago SE 041. *Interpretacija: srednjeveški jarek ali negativ zidu.*

SE 092

Polnilo srednjeveškega jarka, ki potega pravokotno na jarek SE 090/091. Verjetno predstavlja del enakega/istega objekta. Polnilo sestavljajo peščeno meljasta ilovica (98 %) in drobci oglja (2 %). Odkrili smo ga pod plastjo SE 048. Zapolnjuje pa vkop oziroma jarek SE 091. *Interpretacija: srednjeveški jarek ali negativ zidu.*

SE 093

Vkop srednjeveškega jarka oziroma mogoče negativ zidu. Vidni del jarka je dolg 0,4 m, širok 0,60 m in globok 0,30 m. Ima trakast presek. Zapolnjuje ga polnilo SE 092, vkopan pa je v geološko podlago SE 041. *Interpretacija: srednjeveški jarek ali negativ zidu.*

SE 094

Polnilo stojke pod plastjo SE 048, ki leži na vzhodnem koncu jarka SE 090/091. Sivo polnilo stojke sestavlja peščeno-meljasta ilovica. Polnilo predstavlja ostanek kola/trama, ki je stal na tem mestu. *Interpretacija: polnilo stojke.*

SE 095

Vkop/negativ stojke oziroma kola na vzhodnem koncu jarka SE 090/091. Južno leži še ena podobna, nekoliko plitvejša stojka SE 096/097. Zapolnjuje ga polnilo SE 094. Stojka ima premer 0,35 in je globoka 0,65 m. *Interpretacija: vkop stojke.*

SE 096

Sivo polnilo stojke, ki ga sestavlja peščeno-meljasta ilovica. Odkrili smo ga pod plastjo SE 048, zapolnjuje

je pa vkop SE 097. Polnilo predstavlja ostanek kola/trama, ki je stal na tem mestu. V neposredni bližini, 0,25 m severno se nahaja stojka SE 094/095. Obe se nahajata vzhodno od jarka SE 090/091 in jarka SE 101 za zid/temelj SE 046. Tudi ta stojka je bila verjetno del konstrukcije srednjeveškega stolpa. *Interpretacija: polnilo stojke.*

SE 097

Vkop stojke/negativ kola. Zapolnjuje ga polnilo SE 096. Stojka ima premer 0,30 in je globoka le 0,15 m. *Interpretacija: vkop stojke.*

SE 098

Prodnata hodna površina znotraj v SZ kotu južnega dela kleti. Leži na severni strani zidu SE 046 in videti je, kot da sta vanjo vkopana jarka SE 090/091 in SE 092/093 ter tudi vkop SE 101 za zid/temelj SE 046. Vendar je verjetnejše, da je nastala že po postavitvi stolpa in predstavlja hodno površino znotraj srednjeveškega stolpa. Sestavljata jo sivo-rjava peščeno meljasta ilovica (70 %) in srednje velike oblice (30 %). Ohranjeni del hodne površine meri 2,10 m × 1,40 m in je debel 0,05 m. *Interpretacija: hodna površina.*

SE 099

Večji vkop v SZ vogalu južnega dela kleti, ki ga je zapolnjevalo polnilo/plast SE 048. V vkopu/jami SE 099 smo odkrili več struktur, ki so bile del srednjeveškega stolpa. Vkop najverjetneje predstavlja izravnavo terena pred gradnjo prve faze gradu. V drugi fazi so očitno izravnali celoten južni del terase in deloma nasuli ter dvignili severni del. Vkop je dolg 5,20 m, širok 3,85 in globok do 0,50 m. *Interpretacija: srednjeveški vkop za objekt.*

SE 100

Polnilo jarka/vkopa za zid/temelj SE 046. Leži pod zidom SE 046 in zapolnjuje vkop SE 101. Polnilo sestavlja peščeno-meljasta ilovica. Odkrili smo ga pod plastjo SE 048. Zapolnjuje vkop oziroma jarek SE 101. *Interpretacija: polnilo jarka za zid SE 046.*

SE 101

Vkop za temelj SE 046, ki ga zapolnujeta polnilo SE 100 in temelj SE 046. Vkopan je v geološko osnovo SE 041. Dolg je 4,45 m, širok 0,95 m in globok 0,15 m. *Interpretacija: vkop za zid SE 046.*

SE 102

Polnilo stojke, ki smo jo odkrili pod polnilom SE 100. Temno sivo polnilo stojke, ki ga sestavlja peščenoglinasta ilovica. Odkrili smo ga pod polnilom jarka SE 100, zapolnjuje pa vkop SE 103. *Interpretacija: polnilo stojke.*

SE 103

Negativ/vkop stojke pod SE 100, ki smo jo odkrili v jarku SE 101. Zapolnjuje ga polnilo SE 102. V premeru meri 0,40 m, v globino pa 0,15 m. *Interpretacija: vkop stojke.*

SE 104

Sivo-rjavo polnilo ovalne jame, ki ga sestavlja peščena meljasta ilovica (89 %), premešana s prodrom (10 %), in z nekaj drobcami oglja (1 %). Odkrili smo ga pod plastjo SE 048. Po odstranitvi polnila smo v jami SE 105, ki jo zapolnjuje, odkrili stojko SE 106/107. Stika z jarkom SE 090/091. Enaki smo odkrili v S delu kleti (SE 065/066, SE 067/068). Verjetno del srednjeveškega stolpa. *Interpretacija: polnilo jame.*

SE 105

Vkop jame na vzhodnem koncu jarka SE 090/091. Zapolnjuje jo polnilo SE 104. V njej je vidna stojka SE 106/107. Vkopana je v geološko osnovo SE 041. Jama ima premer 0,60 m in je globoka 0,65 m. *Interpretacija: vkop jame.*

SE 106

Sivo polnilo stojke, ki ga sestavlja peščeno meljasta ilovica (68 %) z nekaj drobcami oglja (2 %), ki je premešana z malto (30 %). Odkrili smo ga pod polnilom jame SE 104, zapolnjuje pa vkop SE 107. Polnilo predstavlja ostanek kola/trama, ki je stal na tem mestu. Tudi jama je bila verjetno izkopana za postavitev trama, ki je bil del srednjeveškega stolpa. *Interpretacija: polnilo stojke.*

SE 107

Vkop/negativ stojke v jami SE 105. Zapolnjuje ga polnilo SE 106. Stojka ima premer 0,33 in je globoka 0,25 m. *Interpretacija: vkop stojke.*

SE 110

Polnilo jame nepravilnega tlorisa, ki smo ga odkrili pod SE 013. Temno sivo polnilo sestavlja peščena ilovica (70 %), premešana z ilovnatim peskom (10 %), prodrom (10 %) in drobcami malte (10 %). Polnilo zapolnjuje vkop SE 111. *Interpretacija: polnilo srednjeveške jame.*

SE 111

Vkop jame nepravilnega tlorisa pod SE 013, ki je vkopan v geološko osnovo SE 041 in deloma v prazgodovinsko plast SE 085. Dolg je 2,55 m, širok 0,90 m in globok 0,50 m. *Interpretacija: vkop srednjeveške jame.*

Faza III – druga faza srednjeveških posegov (14.–15. stoletje)

SE 005

Zid kleti porušenega dela gradu. Teraso deli na dva dela in poteka v smeri vzhod–zahod. Stika se z zidoma SE 007 in SE 011. Nanj se naslanjata nasutji SE 003 in SE 004. Očitno je bil nanj naslonjen opečnati obok, katerega del je še viden na severnem licu zidu. Dolg je 16,35 m, širok 1,20 m in visok 3,65 m. *Interpretacija: srednjeveški zid.*

SE 006

Južno obzidje gradu, na območju terase. Sestavljen iz 50 % lomljencev, 30 % opek in 20 % malte. V njem vidni dve lini, od katerih je bila zahodnejša zazidana. Poteka vzporedno z zidoma SE 005 in SE 008 ter se stika z zidoma SE 007 in SE 011. Stičišče z zidom SE 007 je bilo v preteklosti uničeno zaradi krušenja in odpadanja geološke skalne podlage. Ohranjeni del je dolg 16,80 m, širok 1,80 m in visok 1,84 m. *Interpretacija: južno obzidje grajske terase.*

SE 007

Zahodno obzidje terase. Sestavljen iz 50 % lomljen-
cev, 30 % opek in 20 % malte. Poteka vzporedno z
zidom SE 011. Stika se z zidovi SE 005, SE 006 in
SE 008. V njem je viden ostanek zazidane line, ki gle-
da v severni prostor. Dolg je 11 m, širok 2,30 m in
visok 6 m. *Interpretacija: zahodno obzidje grajske terase.*

SE 008

Severno obzidje terase. Sestavljeno iz lomljencev in
malte. Na njega se naslanja opečnati obok SE 018.
Stika se z zahodnim zidom SE 007 in vzhodnim zi-
dom SE 011. Dolgo je 18,60 m, širok 1,00 m in visok
6 m. *Interpretacija: severno obzidje grajske terase.*

SE 011

Vzhodni zid terase oziroma nekdanjega palacija. V
njem vidna vrata, ki vodijo v južni (SE 022) in sever-
ni del (SE 024) kleti. Stika se z zidovi SE 005, 006 in
008. *Interpretacija: vzhodni zid kleti oziroma terase.*

SE 013

Plast zbite rjave peščeno-meljaste ilovice s prodom,
malto in ometom. Predstavlja hodno površino v se-
vernem delu kleti. Odkrili smo jo pod SE 004, prek-
riva pa plasti SE 031 in 033. Debela je bila do 0,56 m.
Prekrivala je celotni severni prostor kleti. Kot hodno
površino so jo uporabljali tudi v novoveški fazi IV.
Interpretacija: nasutje za hodno površino.

SE 027

Plast trdno sprijete peščeno glinaste ilovice na zahod-
nem koncu severnega prostora kleti. Verjetno je del
hodne površine. Ležala je pod nasutjem SE 004 in
ob nasutju za hodno površino SE 013 m, ki ga de-
loma prekriva. Vsebuje lončenino. Vanjo vkopana
jama oziroma peč SE 025/026. *Interpretacija: nasutje za
hodno površino.*

SE 028

Malni estrih iz malte (40 %), prod (40 %), lomljen-
cev (10 %) in peska (10 %). Leži okrog in pod kuriš-
čem SE 025/026 ter je deloma prekrit s SE 027 (ho-
dna površina). Prekriva leseno konstrukcijo SE 060

in leži nad hodno površino SE 013. *Interpretacija: utrje-
na hodna površina okrog kurišča oziroma peči.*

SE 029

Sivo-rjavo polnilo stojke iz meljaste glin (89 %),
prod (5 %), malte (5 %) in oglja (1 %). Leži v se-
verozahodnem kotu severnega dela kleti, pod pla-
stjo SE 027, neposredno ob kurišču oziroma peči
SE 025/026 in ob estrihu SE 028. *Interpretacija: polnilo
stojke.*

SE 030

Vkop oziroma negativ stojke oziroma odtis kola v se-
verozahodnem kotu severnega dela kleti. Zapolnjuje
ga polnilo SE 029. Stojka je dolga 0,32, široka 0,21 in
globoka 0,40 m. *Interpretacija: vkop stojke.*

SE 047

Malni estrih iz malte (40 %), prod (50 %) in peska
(10 %). Leži nad nasutjem SE 048 in je bil prekrit z
nasutjem SE 037. Ohranjeni del je bil dolg 3,26 m,
širok 0,33 m in debel do 0,10 m. *Interpretacija: utrjena
hodna površina – estrih.*

SE 048

Temno sivo premešano nasutje za izravnavo hodne
površine na zahodnem koncu južnega dela kleti. Ses-
tavljajo jo rahlo sprijeta peščena meljasta ilovica (40
%), meljasta glina (40 %) in prod (40 %). Zapolnjuje
vkop SE 099 in prekriva srednjeveške strukture faze
II. Na njo je položen malni estrih SE 047. Dolga je
5,20 m, široka 3,85 m in debela 0,52 m. *Interpretacija:
srednjeveško nasutje za izravnavo hodne površine.*

SE 060

Ostanek oziroma odtis lesa pod estrihom SE 028.
Ostanki lesenih desk, na katere je bil verjetno polo-
žen estrih SE 028. Del stoji lesa stoji vertikalno. Dolg
je bil 1,85 m, širok pa 0,73 m. *Interpretacija: ostanek lesa
pod SE 028.*

SE 083 = 074

Sivo-rjavo polnilo stojke, ki ga sestavlja peščeno-meljasta ilovica z nekaj drobcu oglja (3 %). Odkrili smo ga pod plastjo SE 013, zapolnjuje pa vkop SE 084. Polnilo predstavlja ostanek kola oziroma trama. *Interpretacija: polnilo stojke.*

SE 084 = 075

Vkop/negativ srednjeveške stojke. Zapolnjuje ga polnilo SE 083, vkopan je v plast SE 063. Ima premer 0,35 m in je globok 0,17 m. *Interpretacija: vkop srednjeveške stojke.*

Faza IV – prva faza novoveških posegov (do leta 1778)

SE 009

Pravokotni steber v vzhodnem kotu severnega prostora kleti. Odkrit pod nasutjem SE 004 in postavljen na temelj SE 020. Zgrajen je iz lomljencev in malte ter ometan z apneno malto. Na njem so vidni negativni tramovi, ki so naslanjali nanj. Verjetno enaki tramovi, katerih utore smo odkrili v zidovih SE 005, SE 006 in SE 008. Steber je imel površino 1 × 1 m, visok pa je bil 4 m. *Interpretacija: novoveški nosilni steber.*

SE 010

Plast zbite peščeno-meljaste ilovice in malte z drobcu opek. Pod SE 003, v južnem delu terase oziroma južnem prostoru kleti. Skupaj s plastjo SE 037 predstavlja hodno površino faze. Na tem nivoju se vidi prehod/vrata v vzhodni obstoječi trakt. Je naslonjena na SE 005, SE 006, SE 007 in SE 011 ter prekriva plast SE 037. Verjetno nastala istočasno kot SE 037. *Interpretacija: nasutje za hodno površino.*

SE 012

Opečnate stopnice iz opek (75 %) in malte (25 %), odkrite v severnem prostoru kleti. Vodijo do hodne površine SE 013. Posamezna stopnica je visoka 20 cm in široka 150 cm. Ohranjenih je dvanajst stopnic. Stopnice se naslanjajo na zidova SE 016 in SE 017. Na prvi spodnji stopnici je ostanek lesenega trama SE 015. *Interpretacija: opečnate stopnice.*

SE 014

Ostanek lesenega trama na hodni površini SE 013, neposredno pred stopnicami SE 012. Podoben les je tudi na prvi stopnici (SE 015). Dolg je bil 0,71 m, širok pa 0,10 m. *Interpretacija: ostanek lesenega trama.*

SE 015

Ostanek lesenega trama na prvi stopnici SE 012. Dolg je bil 1,10 m in širok 0,15 m. *Interpretacija: ostanek lesenega trama.*

SE 016

Opečnat zid iz opek (75 %) in malte (25 %). Nanj se naslanjajo stopnice SE 012. Poteka vzporedno z zidom SE 017, ki ima enake lastnosti in poteka južno od stopnic. Zgrajen istočasno kot stopnice in je verjetno predstavljal del konstrukcije stopnišča. Dolg je bil 1,9 m, širok do 0,35 m in visok do 2,1 m. *Interpretacija: zid stopnišča.*

SE 017

Opečnat zid iz opek (75 %) in malte (25 %). Nanj se naslanjajo stopnice SE 012. Poteka vzporedno z zidom SE 016, ki ima enake lastnosti in poteka severno od stopnic. Zgrajen istočasno kot stopnice in je verjetno predstavljal del konstrukcije stopnišča. Dolg je bil 1,9 m, širok do 0,35 m in visok do 2,1 m. *Interpretacija: zid stopnišča.*

SE 018

Opečnat obok iz opek (85 %) in malte (15 %), ki se je ohranil na zidovih SE 005 in SE 008. Predstavlja ostanek oboka, ki je prekrival kletni prostor v severnem delu. Zgrajen je 4 m nad hodno površino SE 013. V nasutju SE 004 je bila večja koncentracija delov oboka, ki so ga podrli leta 1778. *Interpretacija: ostanki opečnatega oboka.*

SE 019

Opečnate stopnice iz opek (85 %) in malte (15 %) pred zazidanimi vrati, ki so povezovali klet s kletjo v traktu severno od terase. Stopnice so bile dolge 2,70 m in široke 0,26 m. Visoke so bile približno 0,20 m. Odkrili

smo jih na nivoju hodne površine SE 013. *Interpretacija: opečnati stopnici.*

SE 020

Temelj stebra SE 009, ki ga sestavljajo lomljenci peščenjaka (65 %), opeka (25 %) in malta (10 %). Postavljen je v vkop SE 021. Dolg je 1,60 m in širok 1 m. *Interpretacija: temelj stebra.*

SE 021

Vkop za temelj stebra SE 019, ki je bil vkopan v hodno površino SE 013. Ima enake dimenzije kot temelj SE 020. *Interpretacija: vkop za temelj stebra.*

SE 025

Polnilo jame ali peči iz rahlo sprijete 50 % peščeno-meljaste ilovice, 30 % lomljencev, 10 % malte, 5 % oglja in 5 % ožgane gline. Zapolnjuje vkop SE 026. V polnilu se nahaja velika količina lončenine. Ima nepravilen presek in je ob zidu SE 008 poglobljena za 0,5 m. Pod polnilom ležijo večji lomljenci. *Interpretacija: polnilo novoveške jame ali peči.*

SE 026

Vkop, ki ga zapolnjuje polnilo SE 025. Žganinsko polnilo kaže na možnost, da gre za kurišče oziroma peč. Nahaja se od odprtini v zidu SE 008, ki je bila verjetno del dimnika. Dolga je bila 2,5 m, široka 1,35 m in globoka 0,88 m. Vkopana je bila v nasutje (hodno površino) SE 027. *Interpretacija: novoveška jama verjetno za kurišče ali peč.*

SE 037

Plast sipkega ilovnatga peska (60 %), malte (20 %), ometa (10 %) in opek (10 %). Nahaja se pod plastjo SE 010, ki zapolnjuje južni del kleti in na nivoju vrat SE 039. Leži neposredno nad srednjeveškimi ostalinami faz II in II ter tudi na geološki osnovi. *Interpretacija: novoveško nasutje za hodno površino.*

SE 039

Opečnat zid, viden v severovzhodnem kotu južnega dela kleti. Viden je tudi v vzhodnem zidu SE 011. Verjetno je bil del prehoda v vzhodni trakt gradu in

je vodil iz južnega dela kleti. Podobno kot stopnice SE 012 v severnem delu kleti. Zgrajen je bil iz opek in apnene malte. *Interpretacija: ostanek opečnatga zida.*

SE 040

Kamniti zid, ki zapolnjuje prehod (SE 039) v trakt vzhodno od terase iz južnega dela kleti. *Interpretacija: ostanek opečnatga zida.*

SE 042

Plast rahlo sprijete peščeno meljaste ilovice (80 %), lomljencev (10 %), malte (5 %) in ometa (5 %). Nahaja se znotraj zidu SE 039 na nivoju plasti SE 037, pod SE 010 ob zidu SE 011. Naslanja se na opečnat zid SE 039, ki se očitno naslanja na zid SE 011 in verjetno zapolnjuje zid, ki je obdajal stopnice. *Interpretacija: nasutje znotraj zidu SE 039.*

SE 044

Plast sipkega peska (100 %) pod plastjo SE 037 in nad geološko osnovo SE 041. *Interpretacija: novoveško nasutje.*

SE 045

Plast sipkega meljastega peska (90 %) z ogljem (10 %) pod plastjo SE 037 in nad geološko osnovo SE 041. Od nasutju SE 044. *Interpretacija: novoveško nasutje ali žganina.*

Faza V – druga faza novoveških posegov (po letu 1778)

SE 003

Plast rahlega sipkega novoveškega nasutja, ki je verjetno nastalo ob rušitvi gradu. Zapolnjuje prostor med zidovi SE 005, SE 006 in SE 007. Vsebuje 30 % ilovnatga peska, 15 % peska, 30 % velikih (nad 20 mm) lomljencev, 15% malte in 10 % ometa. Najdbe: lončenina, kovina, kosti in gradbena keramika. Prekriva ilovnato plast SE 010 in je naslonjena na SE 005, SE 006, SE 007. *Interpretacija: novoveško nasutje.*

SE 004

Plast sipkega novoveškega nasutja, ki je verjetno nastalo ob rušitvi gradu leta 1778. Plast je zelo podobna oziroma enaka kot SE 003, le da je veliko debelejša. Zapolnjuje prostor med zidovi SE 005, SE 006 in SE 008. Vsebuje 30 % peska, 25 % velikih (nad 20 mm) lomljencev, 20 % opek, 15 % malte in 10 % proda/oblic. Najdbe: lončenina, steklo in gradbena keramika. Naslonjena je na SE 005, SE 007, SE 008, SE 009, SE 011. *Interpretacija: novoveško nasutje.*

Faza VI – novodobni posegi

SE 001

Betonska in opečnata krona srednjeveških zidov SE 006, 007 in 008, ki je obdajala celotno teraso. Zgrajena je bila na srednjeveške zidove in so jo sestavljale opeke in malta, ki jih je prekrivala betonska polička. Betonski del je bil debel 0,1 m in širok 0,7 m. Višina krone ni presegala 1 m. *Interpretacija: novodobni zid oziroma krona na srednjeveškem obzidju.*

SE 002

Plast rahlega novodobnega nasutja, ki je nastalo ob zadnjem dvigu hodne površine. Zapolnjuje prostor med zidovi SE 005, SE 006 in SE 007. Vsebuje 40 % ilovnatega peska, 30 % peska in 30% proda. Najdbe: lončenina, kovina, kosti in gradbena keramika. Prekriva nasutje SE 003 in je naslonjena na SE 005, SE 006, SE 007. *Interpretacija: novodobno nasutje.*

12 Katalog gradiva

Monika Arh, Bine Kramberger

Med arheološkimi raziskavami na gradu Borl je bilo odkritih 4088 najdb. Najštevilčnejši so odlomki lončenine, sledijo odlomki živalskih kosti in ožgane gline, redkeje se pojavljajo kamnite in kovinske najdbe, odlomki stekla, opeke, pečnic, ometa in malte ter predmeti, ki predstavljajo novodobni odpad. V repertoarju drobnega gradiva prevladujejo srednjeveške najdbe, precej najdb je iz prazgodovinskih, manj novoveških in novodobnih. V katalog gradiva je bilo vključenih 293 drobnih najdb iz omenjenih obdobj.

V katalogu si sledijo najdbe glede na stratigrafsko zaporedje (zaporedje stratigrafskih enot oziroma SE). Znotraj SE so razvrščene najprej kronološko (glede na obdobje), nato glede na material, iz katerega so bili predmeti izdelani, tretji kriterij pa je bil tipološka opredelitev predmeta. Najdbe so predstavljene opisno, v risbi in s fotografijo (v tabelah), keramične najdbe in večje kamnite najdbe v merilu 1:3, kovinski predmeti, kamnita sekira, odbitki in kamnita puščična ost v merilu 1 : 2.

Pri vseh najdbah so podani osnovni merski podatki o velikosti najdb, o kontekstih njihovega odkritja (SE, kv.), zaporedne številke najdb v seznamu najdb (SN) in številke risb v naših podatkovnih bazah, kar omogoča sledenje predmetom do dodelitve inventarnih števil. Opis keramičnih predmetov zajema podatke o načinu izdelave, sestavi lončarske mase, barvi površine ter okrasu in drugih posebnostih. Pri prazgodovinski lončenini je zabeležen način žganja, ki je bil določen glede na barvo površine in preloma (po Horvat 1999), pri srednjeveški in novoveški lončenini pa so namesto njega podatki o barva preloma. Pri opisu predmetov iz kovine in stekla so navedeni material, iz katerega so bili predmeti izdelani, kratek opis, osnovni merski in najdiščni podatki (SE, kv.), zaporedna številka seznama najdb (SN) in številka risbe. Vse najdbe imajo podano velikost v centimetrih (cm).

Gradivo je v začasni hrambi na ZVKDS, CPA. Po objavi bo predano v stalno hrambo v Pokrajinski muzej Ptuj–Ormož.

Okrajšave

SE – stratigrafska enota

kv. – kvadrant

pr. – premer

vel. – velikost

r. – rob

odl. – odlomek

db. – debelina

dl. – dolžina

viš. – višina

š. – širina

rek. – rekonstruiran (-a)

ohr. – ohranjen (-a)

najv. – največji (-a)

1 Odlomek ustja z ostenjem in ročajem posodice, verjetno sklede ali skodele, izdelane prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline s posameznimi kamenčki (vel. $0,1 \times 0,1$ cm), redukcijsko žgane. Površina zelo poškodovana, sive barve. Vel.: $2,8 \times 2,6$ cm, deb.: 0,25 cm; SE 088, kv. B3, C3.

2 Odlomek ustja z okrašenim ostenjem posode, verjetno sklede, izdelane prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline s posameznimi delci kremenca (vel. do $0,2 \times 0,2$ cm), nepopolno oksidacijsko žgane. Površina gladka, rjave in sive barve; poškodovana. Okrašena s petimi vodoravnimi vrezi, med njimi z vtisnjenimi jamicami, ki so deloma še zapolnjene z belo inkrustacijo. Vel.: $4,0 \times 2,4$ cm, deb.: 0,25 cm; SE 088, kv. B3, C3.

3 Vrč – odlomek okrašenega ostenja s prehodom v ročaj, izdelan prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline, redukcijsko žgan. Površina je gladka in sive barve; poškodovana. Okrašena z izmenjujočimi se navpičnimi žlebovi in navpičnimi nizi vtisnjenih jamic. Pr. najširšega oboda: 9,3 cm, ohr. v.: 3,1 cm, deb.: 0,3 cm; SE 088, kv. B3, C3.

4 Odlomek ustja z ostenjem in ročajem posode, verjetno sklede ali skodele, izdelane prostoročno iz finožrnate lončarske gline z delci kremenca (vel. do $0,1 \times 0,1$ cm), nepopolno oksidacijsko žgane. Površina je gladka in lisasta, rdeče rjave in temno sive barve. Vel.: $5,1 \times 3,7$ cm, pr. ustja: okoli 20,5 cm, db. ost.: 0,7 cm; SE 085, kv. B3, C3.

5 Odlomek votle noge z delom ostenja posode na nogi, izdelane prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline, redukcijsko žgane. Površina je gladka, neravna in zelo temno sive barve; luknjičava. Pr. noge: 7,7 cm, ohr. v.: 5,7 cm, deb.: 0,6–0,7 cm; SE 085, kv. B3, C3.

6 Vrč (delno rekonstruiran iz odlomkov), izdelan prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline, redukcijsko žgan. Površina je gladka, poškodovana in sive barve. Pr. najširšega oboda: 11,5 cm, pr. dna: 4,8 cm, ohr. v.: 9,7 cm, deb.: 0,3–0,5 cm; SE 085, kv. B3, C3.

7 Lonec – odlomek ustja z okrašenim ostenjem in ročajem, izdelan prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan, redukcijsko v končni fazi. Površina je gladka, ravna in temno sive barve. Tik pod ustjem okrašena z izmenjujočimi se vodoravnimi vrezi in vodoravnimi nizi vtisnjenih jamic, pod ročajem s šrafranim visečim trikotnikom. Vel.: $7,7 \times 7,9$ cm, ohr. v.: 7,8 cm, deb.: 0,45 cm; SE 085, kv. C3.

8 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgane, redukcijsko v končni fazi. Površina je gladka, ravna in sive barve. Na dveh mestih okrašena z rahlo valovitima poševnima žlebovoma, zapolnjenima s kratkimi vrezi. Vel.: $5,4 \times 4,0$ cm, deb.: 0,45 cm; SE 085, kv. B3.

9 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline, redukcijsko žgane. Površina gladka, neravna in temno sive barve. Okrašena z brazdastim vrezom, morda motiv trikotnika. Vel.: $6,6 \times 5,1$ cm, deb.: 0,65–0,7 cm; SE 085, kv. B3.

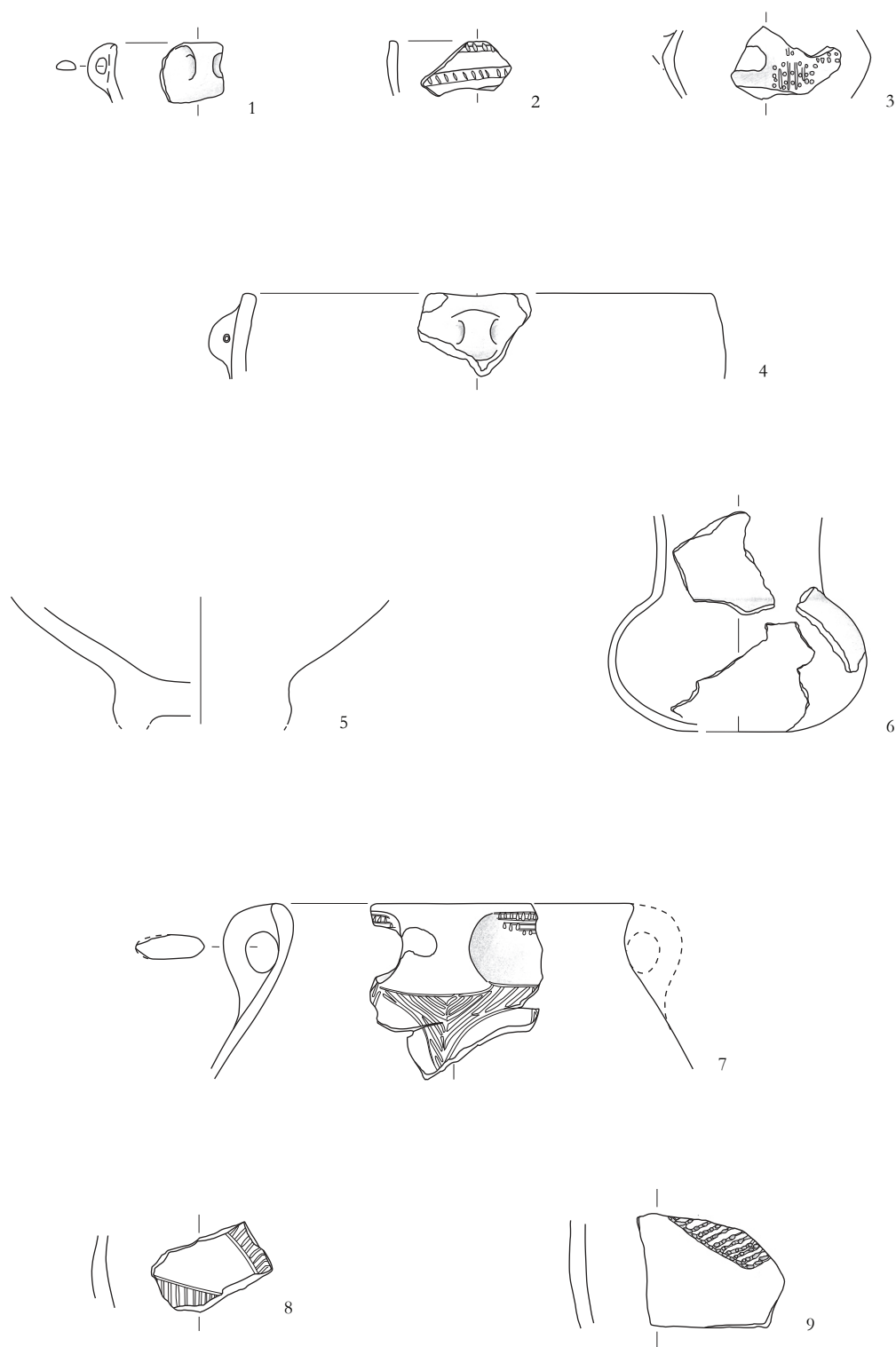

Tabla 1 1–3 SE 088, 4–9 SE 085; *keramika, merilo 1 : 3.*

10 Odlomek ostenja z največjim obodom posode, izdelane prostoročno iz finožrnate lončarske gline z delci kremena (vel. do $0,15 \times 0,15$ cm), nepopolno oksidacijsko žgane. Na zunanji strani površina poškodovana in lisasta, svetlo rdeče in blede rjave barve, na notranji strani še dobro ohranjena, gladka in svetlo rjave barve. Rahlo luknjičava keramika. Vel.: $5,5 \times 4,7$ cm, deb.: 0,8 cm; SE 085, kv. B3, C3.

11 Odlomek ustja z ostenjem in najširšim obodom posode, izdelane prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgane. Površina je gladka in lisasta, sive in rdeče rjave barve; luknjičava. Pr. ustja: 9,8 cm, ohr. v.: 7,6 cm, deb.: 0,65–0,7 cm; SE 085, kv. B3, C3.

12 Odlomek dna majhne posode debelih sten, izdelane prostoročno iz zelo finožrnate lončarske gline, redukcijsko žgane. Površina izrazito neravna (vidni sledovi oblikovanja s prsti) in temno sive barve. Vel.: $8,8 \times 3,9$ cm, pr. d.: okoli 4,0 cm, deb.: 0,85 cm; SE 085, kv. B3, C3.

13 Odlomek ostenja z ročajem posode, izdelane prostoročno iz finožrnate lončarske gline z delci kremena (vel. $0,1 \times 0,1$ cm) in črnimi delci (nezgorele organske snovi), nepopolno oksidacijsko žgane. Površina je gladka, neravna, na zunanji strani svetlo rjave, na notranji temno sive barve. Vel.: $4,7 \times 3,0$ cm, deb.: 0,5 cm; SE 085, kv. B3, C3.

14 Odlomek ostenja z največjim obodom in držajem posode, morda skleda, izdelane prostoročno iz finožrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgana. Površina je zelo poškodovana, lisasta, rjave in sive barve.

Vel.: $12,0 \times 11,5$ cm, db. ost.: 0,7–0,9 cm; SE 085, kv. C3.

15 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane prostoročno iz finožrnate lončarske gline s posameznimi velikimi kamenčki (vel. do $1,3 \times 0,55$ cm), nepopolno oksidacijsko žgane. Površina je neravna, poškodovana, na zunanji strani blede rjave barve, na notranji temno sive barve. Okrašena z odtisi prsta. Izrazito luknjičava keramika. Vel.: $8,3 \times 10,6$ cm, deb.: 0,8–0,9 cm; SE 085, kv. B3, C3.

16 Lonec – odlomek ustja z ostenjem in največjim obodom, izdelan prostoročno iz finožrnate lončarske gline s črnimi delci (nezgorele organske snovi?), nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je gladka, neravna, na zunanji strani temno rjave barve, na notranji rumeno rjave. Ustje nazaj zavihano in odebeljeno. Luknjičava keramika. Vel.: $7,9 \times 9,6$ cm, deb.: 0,75–0,85 cm; SE 085, kv. C3.

17 Skleda – odlomek ustja z okrašenim ostenjem, izdelana prostoročno iz drobnožrnate lončarske gline z delci kremena (vel. do $0,2 \times 0,3$ cm), nepopolno oksidacijsko žgana. Površina je gladka, lisasta, rjave in sive barve. Na klekastem prelomu okrašena z vtisnjenimi jamicami. Vel.: $8,5 \times 8,8$ cm, pr. ustja: okoli 26 cm, db. ost.: 0,45–0,6 cm; SE 076, kv. B3, C3.

18 Skleda – odlomek ustja z ostenjem, izdelana prostoročno iz drobnožrnate lončarske gline z delci kremena (vel. do $0,2 \times 0,2$ cm) in železovih oksidov (do $0,2 \times 0,2$ cm), nepopolno oksidacijsko žgana. Površina je poškodovana, rjave in sive barve. Vel.: $3,9 \times 2,2$ cm, db. ost.: 0,7 cm; SE 076, kv. C3.

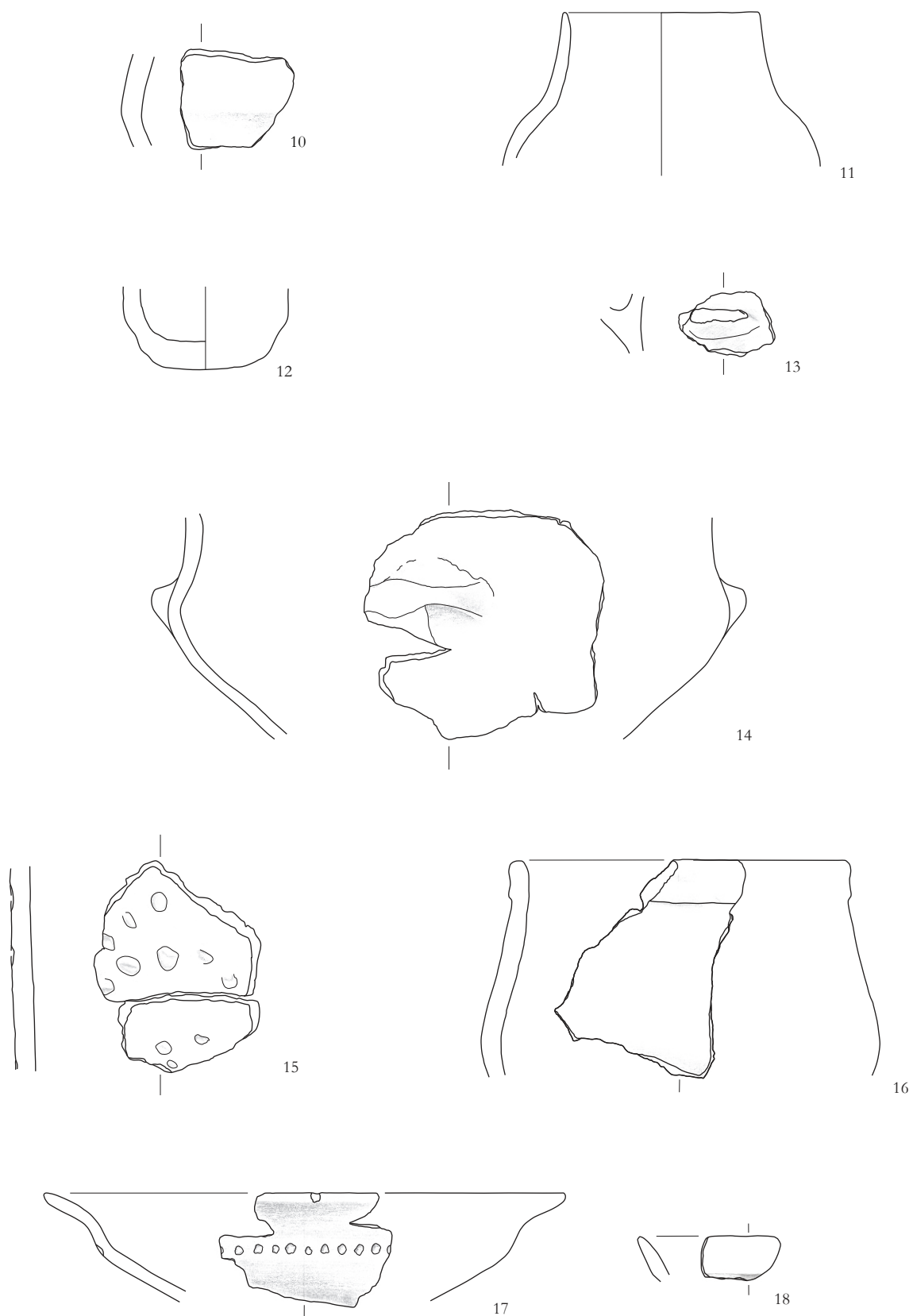

Tabla 2 10–16 SE 085, 17–18 SE 076; *keramika, merilo 1 : 3.*

19 Lonce – odlomek okrašenega ostenja, izdelan prostoročno iz zelo fino zrnate lončarske gline z delci kremenca (vel. $0,2 \times 0,2$ cm), nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je gladka in rdeče rjave barve; izrazito luknjičava. Okrašena z vtisnjenimi jamicami. Vel.: $3,2 \times 5,2$ cm, db. ost.: $0,75\text{--}0,9$ cm; SE 076, kv. B3, C3.

20 Lonce – odlomek okrašenega ostenja z najširšim obodom, izdelan prostoročno iz zelo fino zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je gladka, na notranji strani temno sive barve, na zunanji rdeče rjave. Na najširšem obodu okrašena z vtisnjenimi jamicami in apliko, ki se je odlomila (ohranjen prehod v okroglo apliko). Keramika je izrazito luknjičava. Vel.: $6,4 \times 4,9$ cm, db. ost.: $0,8\text{--}0,9$ cm; SE 076, kv. B3, C3.

21 Skodela – odlomki ustja z okrašenim ostenjem in okrašenega ostenja, izdelana prostoročno iz zelo fino zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je gladka in lisasta, rdeče rjave in temno sive barve. Na najširšem obodu okrašena z vtisnjenimi jamicami in apliko. Keramika je izrazito luknjičava. Vel.: $10,7 \times 6,4$ cm, $3,8 \times 1,8$ cm, $6,3 \times 4,0$ cm, db. ost.: $0,6\text{--}0,65$ cm, SE 076, kv. B3, C3.

22 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane prostoročno iz zelo fino zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgane. Površina je poškodovana, na zunanji strani rdeče rjave barve, na notranji svetlo sive; izrazito luknjičava. Okrašena z vtisnjenimi jamicami. Vel.: $4,2 \times 4,0$ cm, db. ost.: $0,55$ cm; SE 076, kv. B3, C3.

23 Lonce – odlomek okrašenega ostenja z najširšim obodom, izdelan prostoročno iz zelo fino zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je gladka, neravna in rjave barve. Na najširšem obodu okrašena z vtisnjenimi jamicami. Vel.: $3,7 \times 3,4$ cm, db. ost.: $0,8$ cm; SE 076, kv. B3, C3.

24 Zajemalka – odlomek predrttega nastavka v obliki dulca za držaj z delom recipienta, izdelana prostoročno iz fino zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je gladka in rdeče rjave barve, mestoma poškodovana in temno sive barve. Vel.: $3,6 \times 3,8$ cm; SE 076, kv. C3.

25 Lonce – odlomek ustja z okrašenim ostenjem, izdelan prostoročno iz drobnozrnate lončarske gline z delci kremenca (vel. do $0,4 \times 0,35$ cm), nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je hrapava, neravna in lisasta, rjave, sivo-rjave in temno sive barve. Na najširšem obodu okrašena s plastičnim rebrom, razčlenjenim z dvema vzporednima nizoma vtisnjenih jamic, tik pod ustjem z nizom luknjic, navrtanih skozi steno posode. Pr. ustja: $21,8$ cm, db. ost.: $0,8$ cm; SE 076, kv. B3, C3.

26 Vijček, izdelan prostoročno iz zelo fino zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je hrapava, neravna, rjave in sive barve. Luknjičava keramika. Pr.: $6,7$ cm, v.: $3,9$ cm; SE 076, kv. B3.

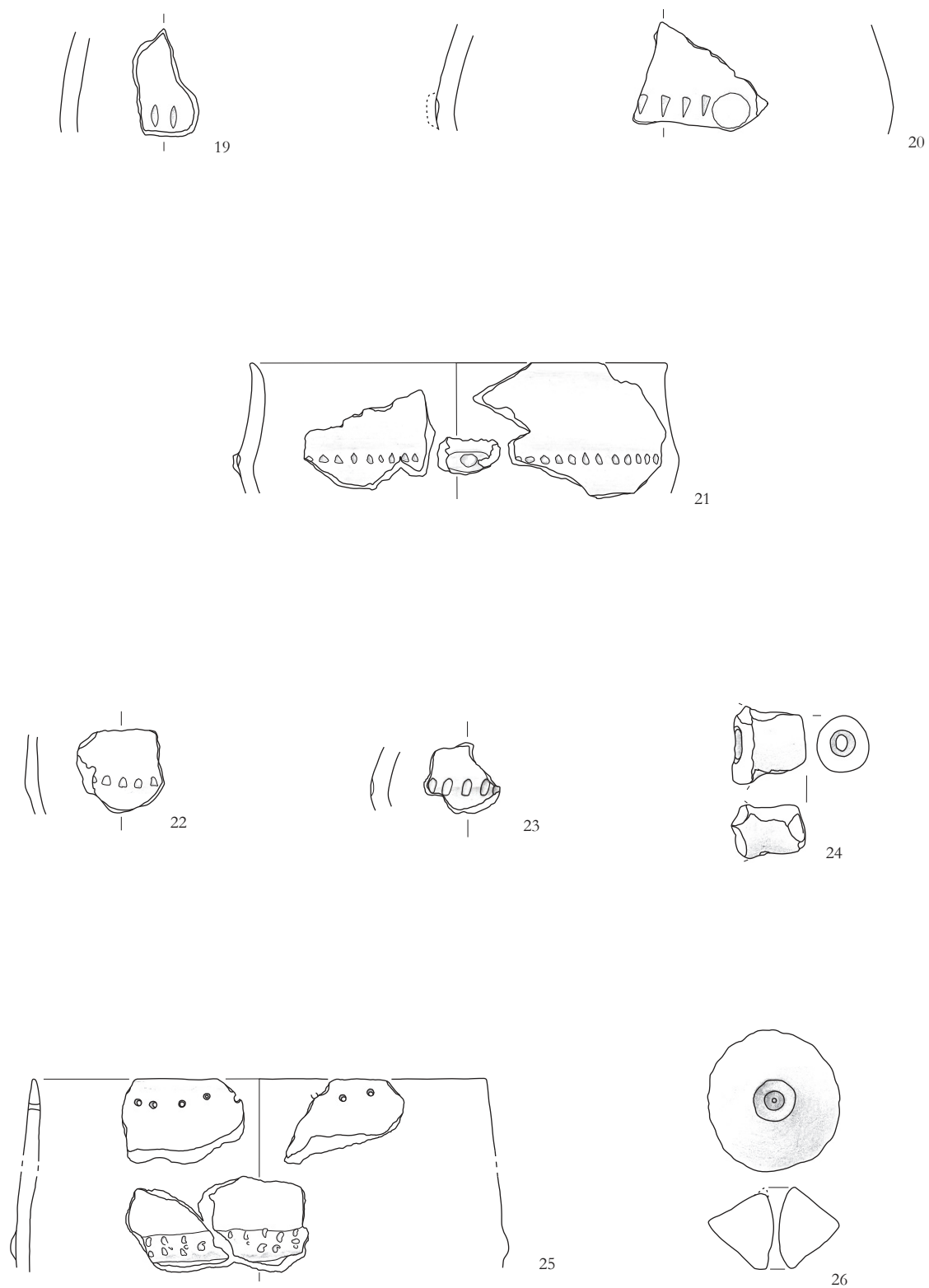

Tabla 3 SE 076; *keramika, merilo 1 : 3.*

27 Vrč z okrasom (delno rekonstruiran iz odlomkov), izdelan prostoročno iz zelo fino zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan, redukcijsko v končni fazi. Površina je gladka in temno sive barve. Tik pod najširšim obodom okrašena s štirimi vodoravnimi vrezji, na ramenu z rombičnim poljem, narejenim z vrezom in vtisnjenimi jamicami s križem na sredini; v kotih friza pa so manjši vrezani rombi s križi. Pr. najširšega oboda: 16,9 cm, pr. dna: 6,0 cm, ohr. v.: 9,0 cm, deb.: 0,5–0,55 cm; SE 076, kv. C3.

28 Odbitek iz svetlo sivega roženca. Vel.: 1,58 × 2,4 × 0,85 cm; SE 076, kv. B3, C3.

29 Retuširan odbitek iz rdeče sivega do svetlo rdeče rjavega roženca. Retuša na desnem lateralnem robu na dorzalni strani. Vel.: 2,7 × 2,5 × 1,1 cm; SE 076, kv. B3.

30 Ploščata kamnita sekira iz drobnnozrnatega kremenovega peščenjaka; vrh odlomljen. Vel.: 4,6 × 6,5 cm, deb.: 1,9 cm; SE 076, kv. A3.

31 Oklesan kos serpentinita (domnevni polizdelek sekire). Vel.: 5,5 × 12,2 × 3,4 cm; SE 076, kv. C3.

32 Tolkač iz keratofira ali kremenovega keratofira. Sledovi udarjanja na vseh robovih in v delu fotografirane ploskve tolkača. Vel.: 7,4 × 7,1 × 5,2 cm; SE 076, kv. B3, C3.

33 Odlomek prodnika serpentinita z deloma izglajenim daljšim stranskim robom in deloma izglajenim daljšim prečnim robom. V ožjem delu obeh daljših robov in v večjem delu daljšega prečnega roba oklesan (polizdelek sekire?). Vel.: 4,8 × 6,5 × 2,7 cm; SE 076, kv. C3.

34 Tolkač iz serpentinita z izglajenim kratkim robom, na katerem so sledovi udarjanja. Sledovi udarjanja tudi na daljšem robu na nasprotni strani kratkega izglajenega roba. Vel.: 11 × 13,1 × 5,3 cm; SE 076, kv. C3.

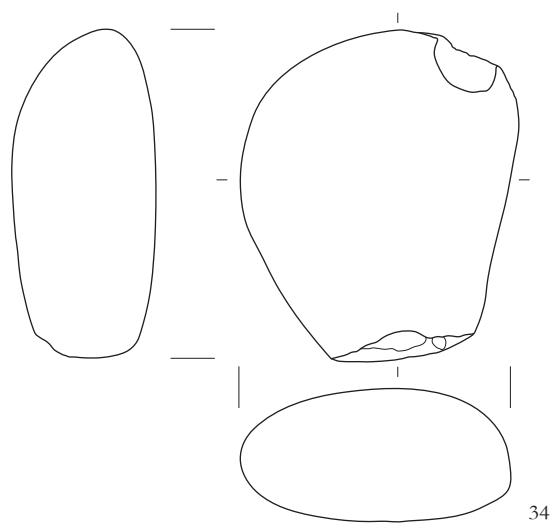
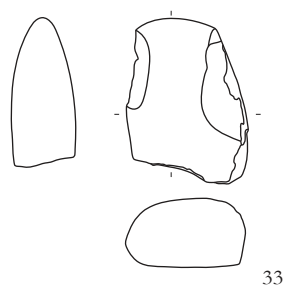
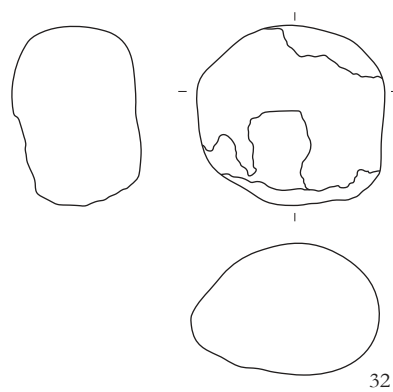
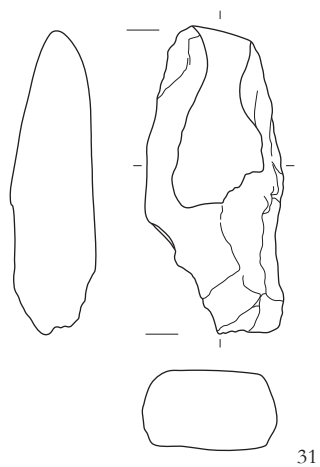
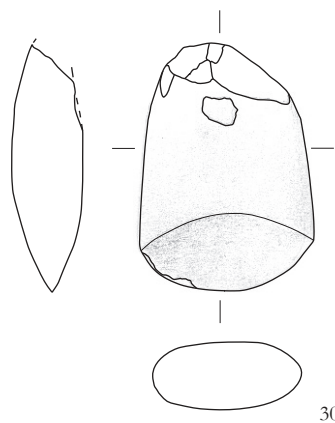
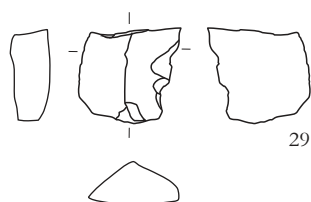
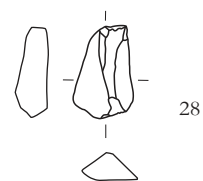
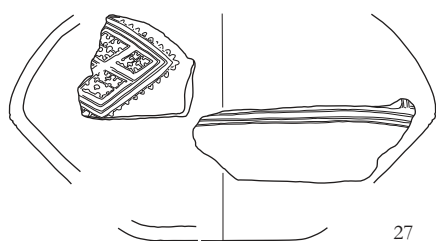

Tabla 4 SE 076; 27 *keramika*, 28–34 *kamen*, 28–30 *merilo 1 : 2*, ostalo *merilo 1 : 3*.

35 Odlomek obtolčenega prodnika drobnozrnatega kremenovega peščenjaka (ostanek ob izdelavi kamnite sekire ali jedro za izdelavo orodij na odbitkih). Vel.: $5,8 \times 8,6 \times 5,7$ cm; SE 076, kv. B3.

36 Odlomek terilnega kamna iz kvarcita. Daljši izmed ohranjenih robov izglajen. Vel.: $7,3 \times 12,6 \times 3,2$ cm; SE 076, kv. B3.

37 Odlomek ostenja posode z okroglo apliko z vbočeno površino, izdelane prostoročno iz zelo fino-zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgane, redukcijsko v končni fazi. Površina je gladka, ravna in sive barve. Vel.: $3,6 \times 2,9$ cm, deb.: 0,8 cm; SE 112, kv. A3.

38 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane prostoročno iz zelo fino-zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgane. Površina poškodovana. Okrašena z razčlenjenim plastičnim rebrom. Vel.: $4,4 \times 5,2$ cm, deb.: 0,9 cm; SE 034, kv. B3, C3.

39 Odlomka ustja z ostenjem posode, izdelane prostoročno iz drobnozrnate lončarske gline s kamenčki (vel. do $0,1 \times 0,1$ cm), nepopolno oksidacijsko žgane. Površina gladka, neravna in lisasta, temno sive in rjave barve. Vel.: $4,5 \times 6,2$ cm in $2,9 \times 3,0$ cm, deb.: 0,6 cm; SE 034, kv. B3.

40 Lonec – odlomek okrašenega ustja z ostenjem, izdelan prostoročno iz zelo fino-zrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgan. Površina je gladka, poškodovana in sive barve. Ustje razčlenjeno z vtisnjenimi ja-

micami. Vel.: $7,4 \times 6,1$ cm in $5,1 \times 3,6$ cm, pr. ustja: okoli 32 cm, deb.: 0,8–0,85 cm; SE 034, kv. B3.

41 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane prostoročno iz zelo fino-zrnate lončarske gline, redukcijsko žgane. Površina je gladka in temno sive barve. Okrašena z žlebovi. Vel.: $2,8 \times 2,9$ cm, deb.: 0,45–0,5 cm; SE 034, kv. B3.

42 Tolkač iz keratofira ali kremenovega keratofira. Robovi obtolčeni tako, da je kamen skoraj okrogel. Sledovi udarjanja tudi na eni izmed ploskev. Vel.: $7,5 \times 8,1 \times 4,9$ cm; SE 034, kv. B3.

43 Konica iz roženca, listaste ovalne oblike, nekoliko zožena v spodnjem delu. Na obeh straneh obrobne in ploskovne retušje. Vel.: $2,3 \times 4,0$ cm; SE 034, kv. C3.

44 Vijček, izdelan iz fino-zrnate lončarske gline s kamenčki (vel. do $0,1 \times 0,1$ cm), redukcijsko žgan. Površina gladka, ravna in zelo temno sive barve. Pr.: 5,1 cm, ohr. v.: 4,1 cm; SE 034, kv. C3.

Tabla 5 35–36 SE 076, 37 SE 112, 38–44 SE 034; 35–36, 42–43 kamen, ostalo keramika, 43 merilo 1 : 2, ostalo merilo 1 : 3.

45 Odlomek polizdelka kladičaste kamnite sekire ali kopače iz serpentinita. Oba daljša robova obtolčena, drugod še ohranjena prvotna površina prodnika. Vel.: $4,9 \times 7,8 \times 5$ cm; SE 034, kv. B3.

46 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo sive do črne barve, na zunanji strani svetlo rjave do zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 2,5 cm, db. ost. 1 cm; SE 063, kv. A3.

47 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je svetlo rumenkasto rjave do svetlo sive barve. Kolesčkan okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ramenu. Vel. odl. $5,3 \times 4,4$ cm, db. ost. 0,7 cm; SE 081, kv. C3.

48 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je svetlo rumenkasto rjave do sive barve. Kolesčkan okras v obliki treh vzporednih vodoravnih linij na ramenu – dve liniji majhnih pravokotnikov in ena linija majhnih trikotnikov. Vel. odl. $5,9 \times 4,5$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 081, kv. C3.

49 Odlomek ustja z ostenjem posode, izdelane na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je svetlo rumenkasto rjave do sive barve. Vel. odl. $2,1 \times 2,8$ cm, db. ost. 0,5 – 0,7 cm; SE 081, kv. C3.

50 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Kolesčkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $2,8 \times 2,5$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 081, kv. D2, D3.

51 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani temno sive do zelo temno sive barve, prelom je temno sive barve. Kolesčkan okras v obliki vodoravne linije majhnih ovalnih vtisov na ostenju. Vel. odl. $4,6 \times 3,5$ cm, db. ost. 0,8 cm; SE 081, kv. D2, D3.

52 Skleda – odlomek ustja z ostenjem, izdelana prostoročno iz drobnnozrnate lončarske gline z delci kremena (vel. do $0,1 \times 0,1$ cm), nepopolno oksidacijsko žgana. Površina je hrapava, neravna (poškodovana) in lisasta, blede rjave in sive barve. Na ustju prehod v ročaj ali apliko. Vel.: $8,5 \times 3,5$ cm, pr. ustja: okoli 24 cm, db. ost.: 0,5 cm; SE 031, kv. D2, D3.

53 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 19,8 cm, ohr. v. 4 cm, db. ost. 0,4 – 0,5 cm; SE 031, kv. D2, D3.

54 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 15,3 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 031, kv. D2, D3.

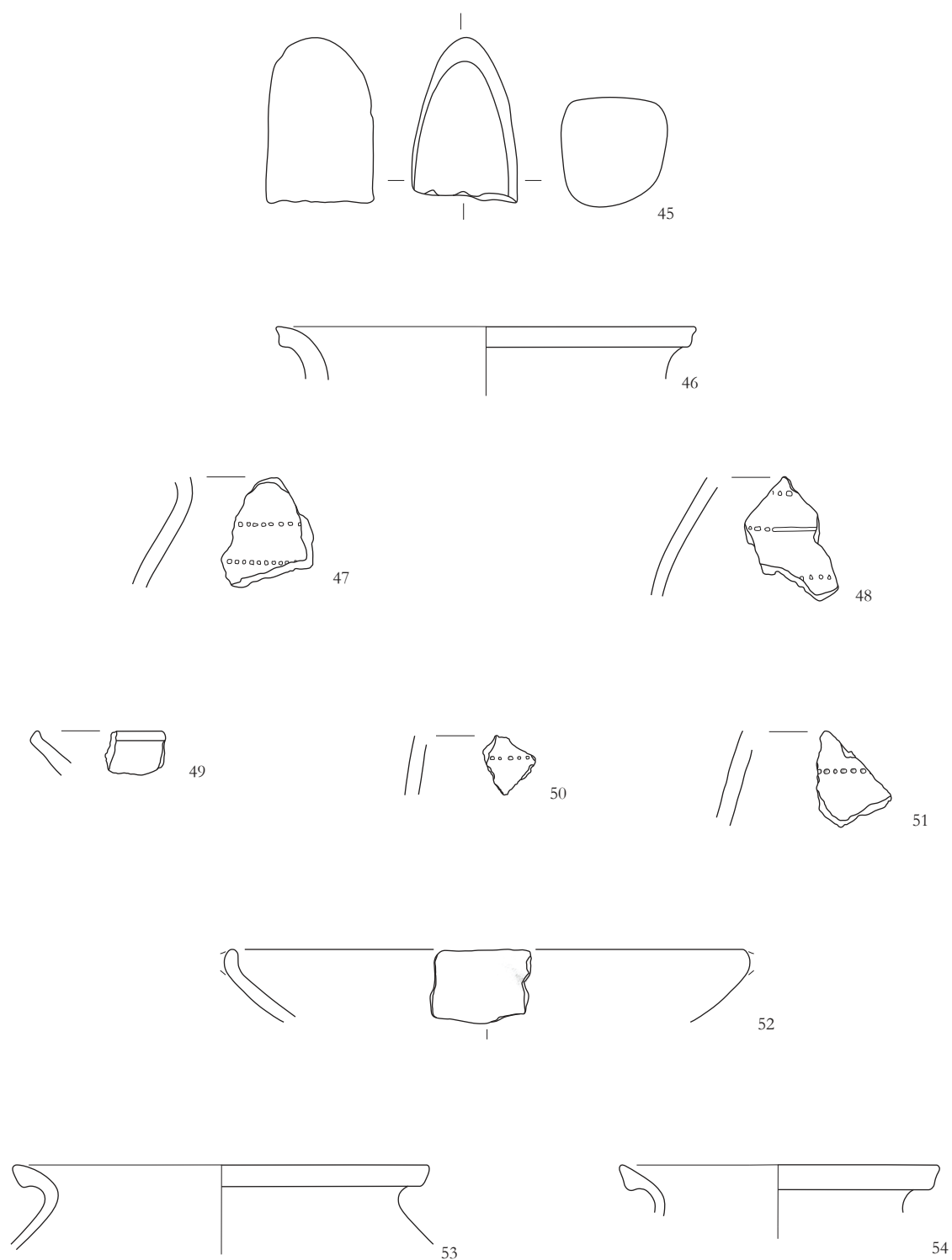

Tabla 6 45 SE 034, 46 SE 063, 47–51 SE 081, 52–54 SE 031; 45 kamen, ostalo keramika, merilo 1 : 3.

55 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve s črnimi lisami, prelom je sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 2,9 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 031, kv. D2, D3.

56 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je črne barve. Pr. u. 13 cm, ohr. v. 2,3 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 031, kv. D2, D3.

57 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave do črne barve, na zunanji strani svetlo rjavkasto rumene, prelom je svetlo sive do sive barve. Pr. u. 20,2 cm, ohr. v. 2,8 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 031, kv. C3.

58 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive do črne barve, na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je sive barve. Kolečkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. 3,5 × 4 cm, db. ost. 0,7 cm; SE 031, kv. D2, D3.

59 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Kolečkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. 2,8 × 3,2 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 031, kv. D2, D3.

60 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive do temno sive barve, na zunanji strani sivkasto rjave do temno sive barve, prelom je sive barve. Kolečkan okras v obliki dveh

vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. 3,6 × 4,1 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 069, kv. C2.

61 Pečnica – odlomek ustja z ostenjem, izdelana na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave do črne barve, prelom je svetlo rjave do temno sive barve. Pr. u. 10 cm, ohr. v. 7,1 cm, db. ost. 0,7–0,9 cm; SE 069, kv. C2.

62 Nož – odlomek rezila železnega noža. Dl. 14,2 cm, najv. š. 2,6 cm; SE 033, kv. D2.

63 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave barve, na zunanji strani rjave do sivkasto rjave barve, prelom je temno sive barve. Kolečkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ramenu. Vel. odl. 5,8 × 8,5 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 033, kv. D2.

64 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani rjave do sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 26 cm, ohr. v. 1,8 cm; SE 033, kv. D2.

65 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani in na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je sive do temno sive barve. Pr. u. 20,1 cm, ohr. v. 2,6 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 033, kv. D2.

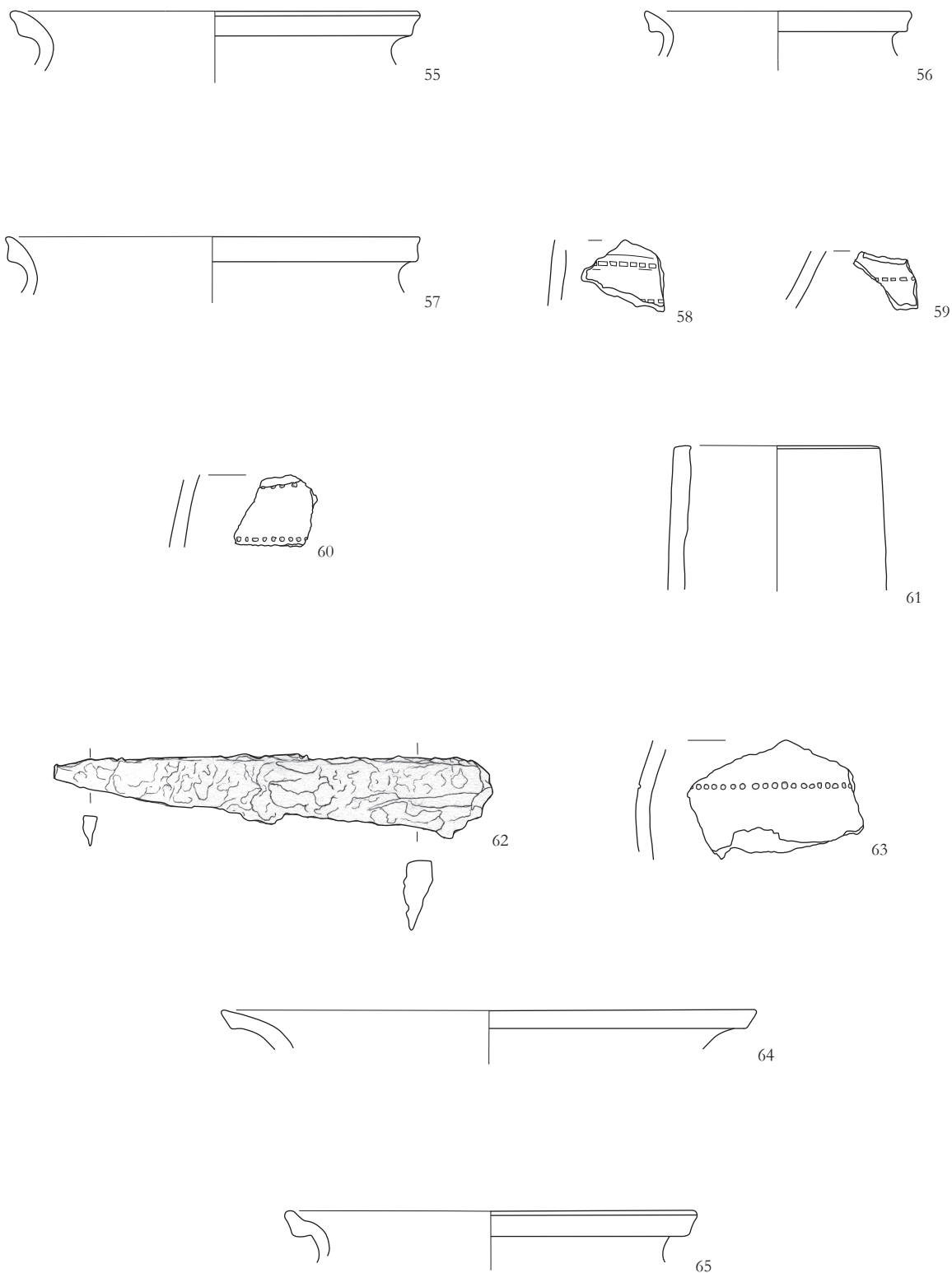
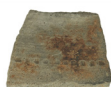

Tabla 7 55–59 SE 031, 60–61 SE 069, 62–65 SE 033; 62 *železo*, ostalo *keramika*, 62 *merilo* 1 : 2, ostalo *merilo* 1 : 3.

66 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani temno sive barve, na zunanji strani sivkasto rjave barve do temno sive barve, prelom je sive barve. Kolečkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $3,6 \times 4,8$ cm, db. ost. 0,5–0,6 cm; SE 065, kv. C2.

67 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoizrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sive do temno sive barve, prelom je sive barve. Kolečkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $3 \times 4,4$ cm, db. ost. 0,5–0,6 cm; SE 065, kv. C2.

68 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoizrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani črne barve, na zunanji strani sive barve, prelom je sive do temno sive barve. Kolečkan okras v obliki vodoravne linije majhnih ovalnih vtisov na ostenju. Vel. odl. $3 \times 3,4$ cm, db. ost. 0,5–0,6 cm; SE 065, kv. C2.

69 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoizrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave do zelo temno sive barve, na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Kolečkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $2,9 \times 3,7$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 065, kv. C2.

70 Odlomek ustja posode, izdelane na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani črne barve, na zunanji strani temno sive barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 2 cm; SE 067, kv. C2.

71 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sive barve. Žlebljena valovnica na notranji stra-

ni tik pod ustjem. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 1,8 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 067, kv. C2.

72 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave do temno rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 24 cm, ohr. v. 2,7 cm, db. ost. 0,8 cm; SE 067, kv. C2.

73 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finoizrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave do črne barve, na zunanji strani sivkasto rjave do črne barve, prelom je rjave do sive barve. Pr. u. 16,6 cm, ohr. v. 0,9 cm; SE 067, kv. C2.

74 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave do temno sive barve, prelom je svetlo sive barve. Kolečkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $2,5 \times 2,3$ cm, db. ost. 0,7 cm; SE 067, kv. C2.

75 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoizrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave barve, na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je rumenkasto rjave do sive barve. Kolečkan okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih linij majhnih ovalnih vtisov na ostenju. Vel. odl. $4,2 \times 3$ cm, db. ost. 0,7 cm; SE 067, kv. C2.

76 Keramična utež, izdelana prostoročno iz zelo finoizrnate lončarske gline s posameznimi kamenčki (vel. do $0,2 \times 0,3$ cm), nepopolno oksidacijsko žgana. Površina neravna in rdeče rjave barve; luknjičava. Vel.: $6,6 \times 7,4$ cm, ohr. v.: 7,4 cm; SE 035, kv. C3.

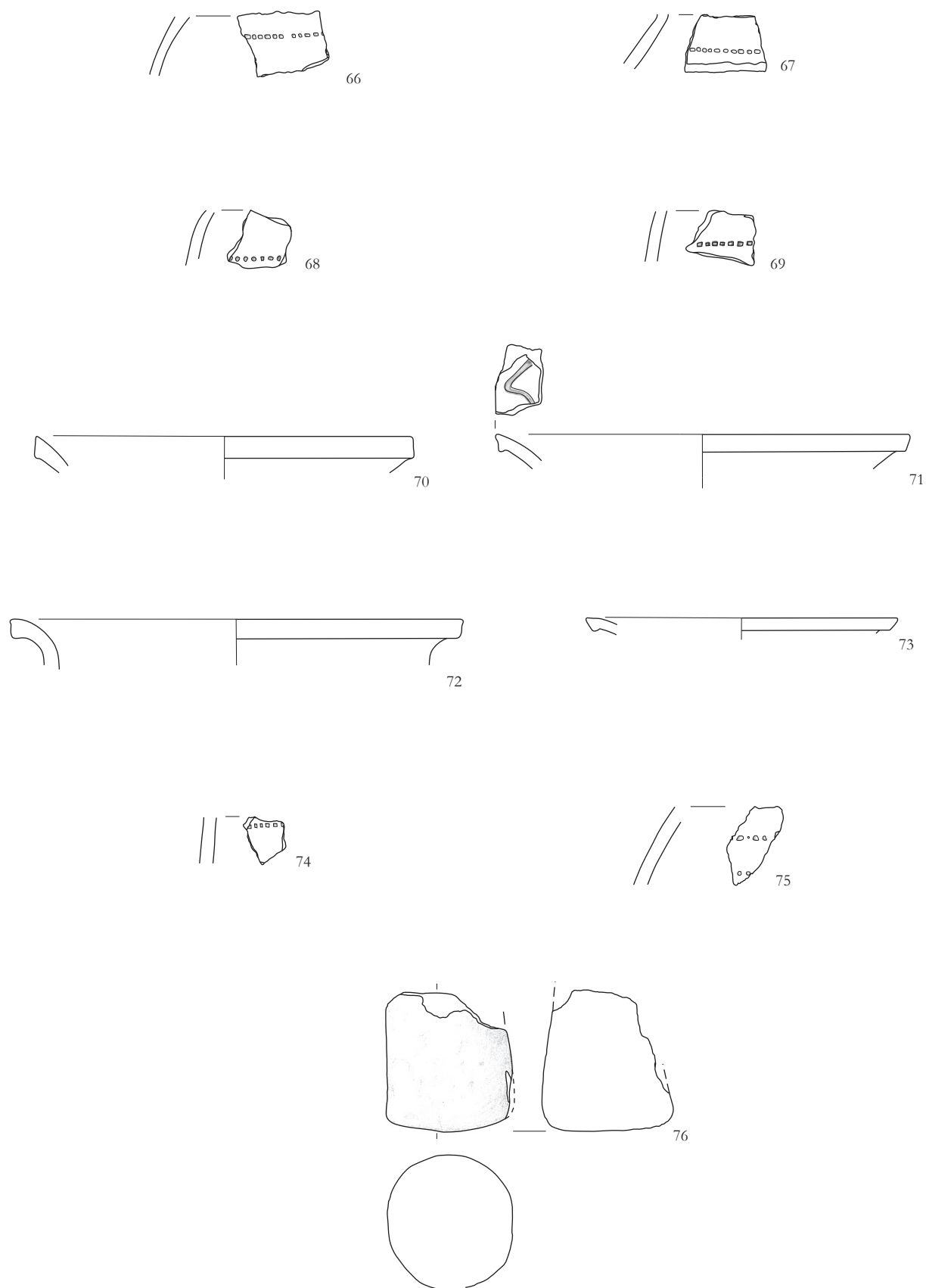

Tabla 8 66–69 SE 065, 70–75 SE 067, 76 SE 035; *keramika, merilo 1 : 3.*

77 Kovan železni žebelj s podolgovato glavico. Dl. 7,3 cm, vel. glavice $1,5 \times 0,65$ cm; SE 035, kv. C3, D3.

78 Kovan železni žebelj s podolgovato glavico. Dl. 8,2 cm, vel. glavice $1,3 \times 0,6$ cm; SE 035, kv. C3, D3.

79 Železna puščična ost s trnastim nasadilom in rombičnim presekom – ohranjen je manjši del trnastega nasadila. Dl. 7,8 cm, najv. š. 1,2 cm; SE 035, kv. C3, D3.

80 Odlomki okrašenega ostenja posode, izdelane iz grobozrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji in zunanji strani svetlo rjave do sivkasto rjave barve, prelom je sivkasto rjave barve. Dve vzporedni vodoravni rebri na ostenju. Vel. odl. $7,2 \times 11,1$ cm, db. ost. 0,8–1,1 cm; SE 035, kv. C3, D3.

81 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz fino zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji sive do črne barve, na zunanji strani temno sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 10,8 cm, ohr. v. 2,6 cm, db. ost. 0,4–0,6 cm; SE 035, kv. C3, D3.

82 Lonec – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz fino zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in zunanji strani zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sive do zelo temno sive barve. Kolesčkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ramenu. Pr. u. 26,6 cm, ohr. v. 5,3 cm, db. ost. 0,7 cm; SE 035, kv. C3, D3.

83 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz fino zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave barve, na zunanji strani svetlo rjavkasto sive do sive barve, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 25 cm, ohr. v. 2,5 cm, db. ost. 0,6–0,8 cm; SE 035, kv. C3, D3.

84 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz fino zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave do črne barve, na zunanji strani rjave barve, prelom je rjave do sive barve. Pr. u. 20,2 cm, ohr. v. 2,7 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3.

85 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz fino zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji sivkasto rjave barve, na zunanji strani rumenkasto rdeče barve s sivimi lisami, prelom je sive barve. Pr. u. 10,8 cm, ohr. v. 2,6 cm, db. ost. 0,4–0,6 cm; SE 035, kv. C3, D3.

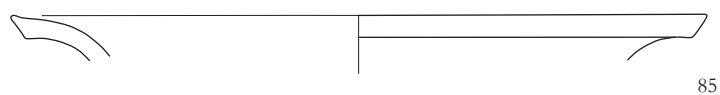
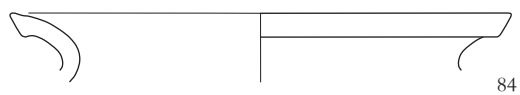
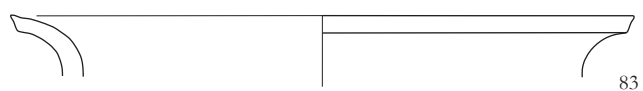
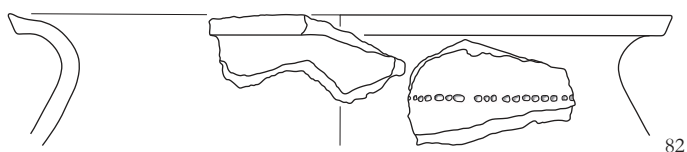
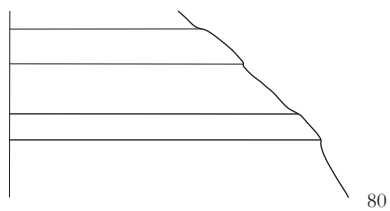
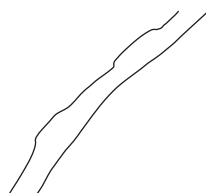
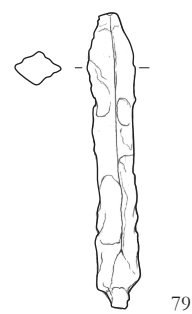
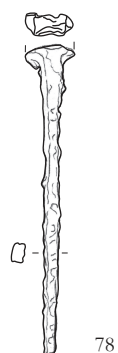
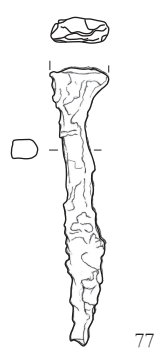

Tabla 9 SE 035; 77–79 železo, ostalo keramika, 77–79 merilo 1 : 2, ostalo merilo 1 : 3.

86 Lonec – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave do črne barve, na zunanji strani temno sivkasto rjave barve, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 26,3 cm, ohr. v. 2,9 cm, db. ost. 0,7–0,8 cm; SE 035, kv. C3, D3.

87 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji rdečkasto svetlo rjave barve, na zunanji strani sivkasto rjave do zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 17 cm, ohr. v. 2,7 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3, D3.

88 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani zelo temno sive do črne barve, na zunanji strani zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je črne barve. Pr. u. 26 cm, ohr. v. 2,1 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3, D3.

89 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 3 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3.

90 Lonec – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 8,2 cm, db. ost. 0,4–0,7 cm; SE 035, kv. C3.

91 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji rdečkasto svetlo rjave do črne barve, na zunanji strani svetlo rjave do sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3, D3.

92 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjavkasto rumene s črnimi lisami, prelom je sive barve. Pr. u. 19,9 cm, ohr. v. 2,2 cm; SE 035, kv. D2, D3.

93 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sive do zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 24,3 cm, ohr. v. 2,7 cm, db. ost. 0,7 cm; SE 035, kv. C3.

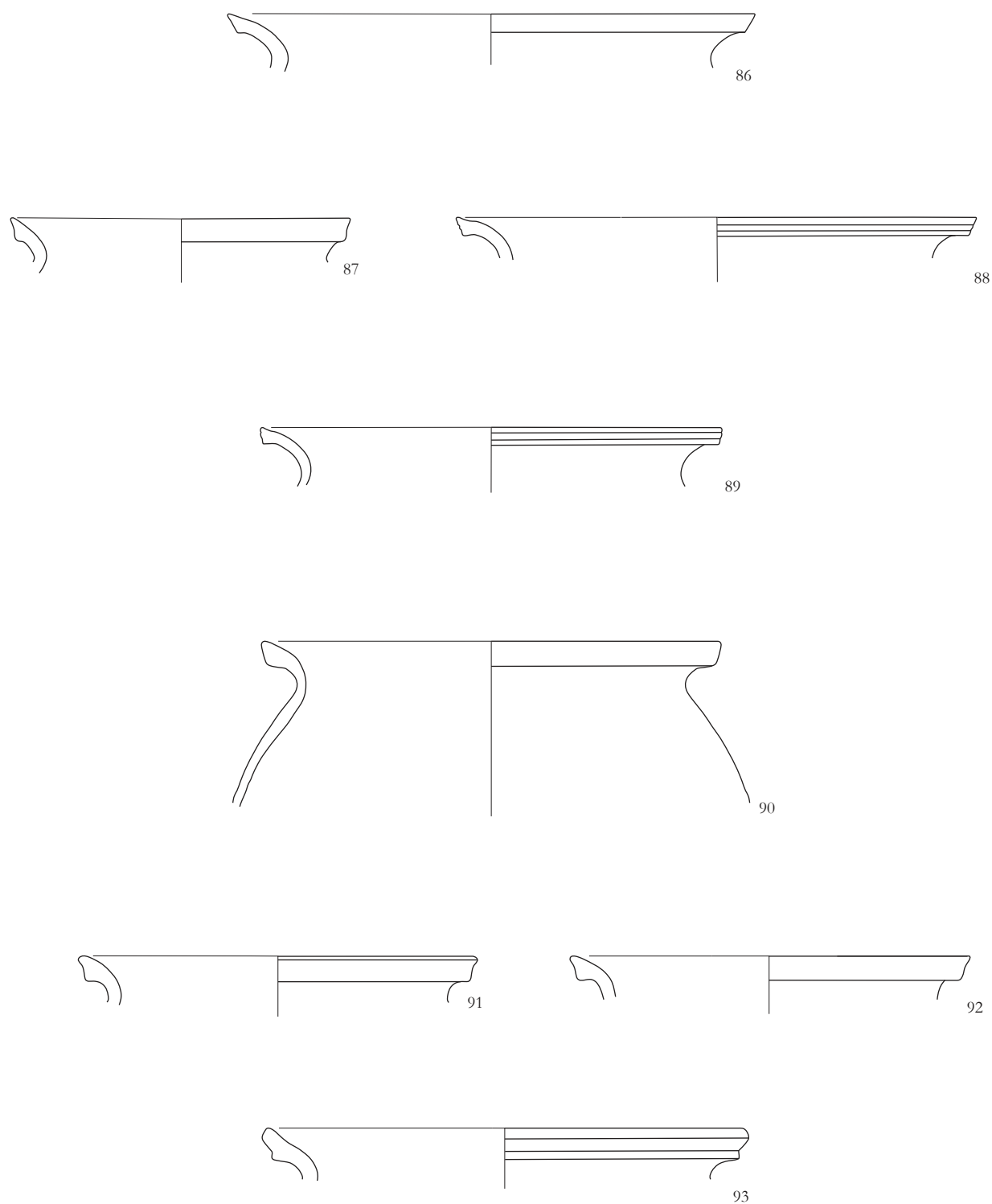

Tabla 10 SE 035; *keramika, merilo 1 : 3.*

94 Lonec – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani temno sive barve, na zunanji strani rdeče do temno sive barve, prelom je rjavkasto sive do temno sive barve. Pr. u. 29 cm, ohr. v. 3,4 cm, db. ost. 0,8 cm; SE 035, kv. C3, D3.

95 Lonec – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive do temno sive barve, na zunanji strani temno sive barve, prelom je sive do temno sive barve. Pr. u. 28,1 cm, ohr. v. 3,4 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 035, kv. C3, D3.

96 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in zunanji strani rjave do zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 21,6 cm, ohr. v. 6,2 cm, db. ost. 0,4–0,6 cm; SE 035, kv. C3, D3.

97 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 2,7 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3.

98 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in zunanji strani rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 24 cm, ohr. v. 3,4 cm, db. ost. 0,4–0,8 cm; SE 035, kv. C3, D3.

99 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sivkasto rjave do temno sive barve, prelom je temno sive barve. Vodoravni žleb na ustju. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 2,2 cm; SE 035, kv. C3.

100 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjavkasto sive do zelo temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 19,4 cm, ohr. v. 4,1 cm, db. ost. 0,4–0,7 cm; SE 035, kv. C3, D3.

101 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji rdečkasto rjave do črne barve, na zunanji strani sivkasto rjave do črne barve, prelom je rdečkasto rjave do temno sive barve. Pr. u. 14 cm, ohr. v. 3,8 cm, db. ost. 0,4–0,6 cm; SE 035, kv. C3, D3.

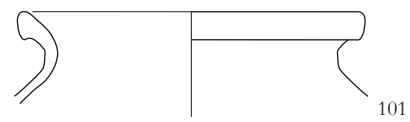
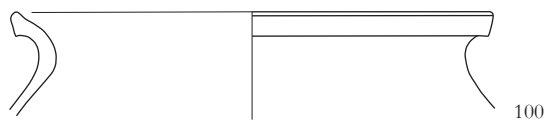
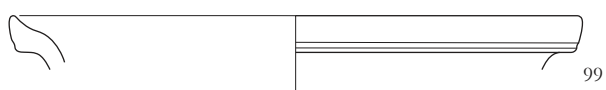
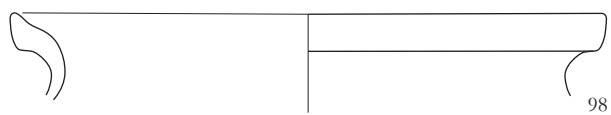
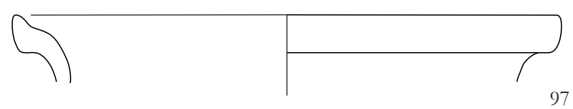
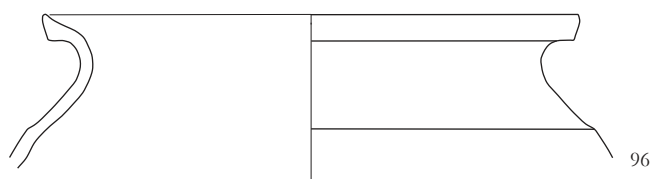
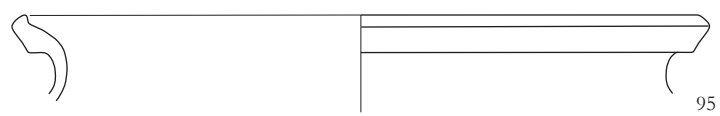
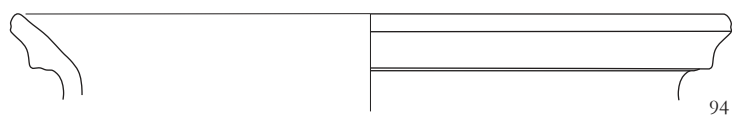

Tabla 11 *SE 035; keramika, merilo 1 : 3.*

102 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rdečkasto rumene do zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Vzporedni poševni vrez na vratu. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 2,2 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. D2, D3.

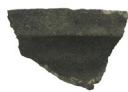

103 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 2,6 cm; SE 035, kv. C3.

104 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sive do temno sive barve, prelom je rdečkasto rjave do sive barve. Vel. odl. $3,6 \times 3,2$ cm, db. ost. 0,7 cm; SE 035, kv. C3.

105 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sive do črne barve, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 24 cm, ohr. v. 3,5 cm, db. ost. 0,7 cm; SE 035, kv. C3.

106 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive do črne barve, prelom je črne barve. Pr. u. 15,2 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 035, kv. C3.

107 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave do svetlo rjavkasto rdeče barve, prelom je svetlo rjave barve. Pr. u. 14,1 cm, ohr. v. 3,3 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 035, kv. C3.

108 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjavkasto sive barve, na

zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo sive barve. Kolečkan okras v obliki treh vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $6,6 \times 6,7$ cm, db. ost. 0,6 – 0,7 cm; SE 035, kv. C3.

109 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani temno sive barve, na zunanji strani svetlo rjave barve s sivimi lisami, prelom je svetlo sive barve. Kolečkan okras v obliki vzporednih vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $5,9 \times 10,2$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3, D3.

110 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo rjave do svetlo sive barve. Kolečkan okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $6,7 \times 4,9$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3.

111 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Kolečkan okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih linij majhnih ovalnih vtisov na ostenju. Vel. odl. $6,7 \times 5,1$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3.

112 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in zunanji strani temno rjave barve, prelom je temno sive barve. Dve vzporedni vodoravni žlebljeni valovnici na ramenu. Vel. odl. $4,3 \times 7,1$ cm, db. ost. 0,5 cm; SE 035, kv. C3, D3.

113 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finoazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani črne barve, prelom je svetlo sive barve. Vodoravna žlebljena valovnica na ostenju. Vel. odl. $3,5 \times 4,1$ cm, db. ost. 0,5–0,6 cm; SE 035, kv. C3.

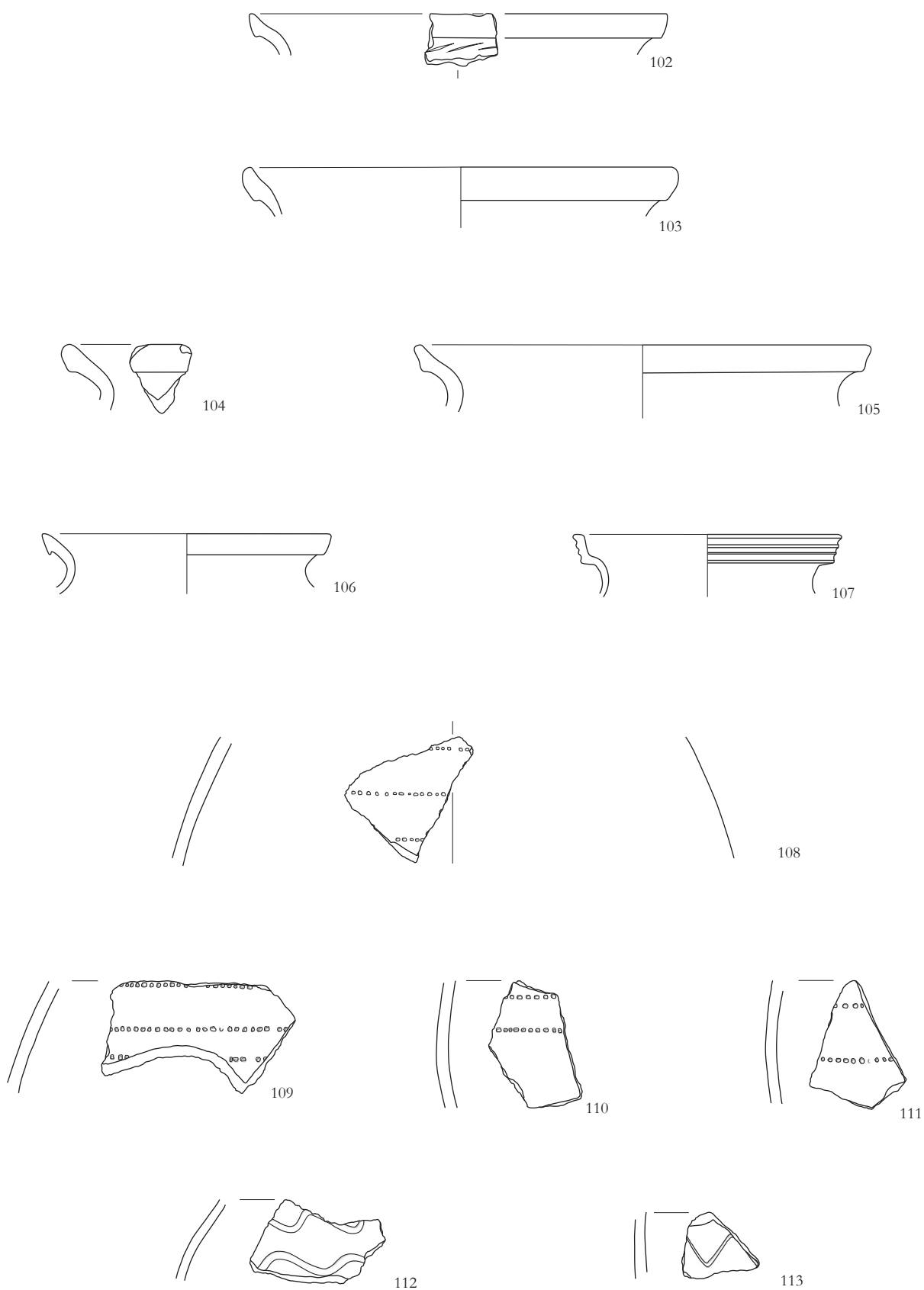

Tabla 12 SE 035; *keramika, merilo 1 : 3.*

114 Lonce – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz fino-zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani rjave do črne barve, prelom je rjave do sive barve. Vrezi na ramenu. Vel. odl. $7 \times 8,5$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 035, kv. C3.

115 Odlomek dna posode, izdelan iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani zelo temno sive barve, na zunanji strani sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Delno ohranjen reliefni znak na dnu. Pr. d. 10 cm, ohr. v. 1,2 cm; SE 035, kv. C3, D3.

116 Pečnica – odlomek ustja z ostenjem, izdelana na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji strani temno rjave barve, na zunanji strani rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 14 cm, ohr. v. 4,1 cm, db. ost. 0,7–0,8 cm; SE 035, kv. C3.

117 Lonce – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive do temno sive barve, na zunanji strani temno sive do črne barve, prelom je svetlo sive barve. Kolesčkan okras v obliki treh vzporednih vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ramenu. Vel. odl. $7,7 \times 7,6$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 090, kv. C2, D2.

118 Lonce – odlomek okrašenega ostenja, izdelan iz fino-zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rdečkasto rjave barve, na zunanji strani svetlo rdečkasto rjave do zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Kolesčkan okras v obliki treh vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ramenu. Vel. odl. $7,3 \times 7,8$ cm, db. ost. 0,5–0,6 cm; SE 090, kv. C2.

119 Odlomek okrašenega ostenja stekleničaste posode, izdelane iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani svetlo rdečkasto rumene barve, prelom sive barve. Žlebljeni valovnici na ostenju. Vel. odl. $4,7 \times 5,2$ cm, db. ost. 0,4–1 cm; SE 090, kv. C2.

120 Lonce – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz fino-zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo sive barve. Kolesčkan okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih linij majhnih ovalnih vtisov na ramenu. Vel. odl. $5,2 \times 3,8$ cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 090, kv. C2, D2.

121 Lonce – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz fino-zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani temno sive barve, na zunanji strani sive do temno sive barve, prelom je svetlo sive barve. Kolesčkan okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ramenu. Vel. odl. $4,8 \times 5,2$ cm, db. ost. 0,7 cm; SE 090, kv. C2, D2.

122 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz fino-zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 22,1 cm, ohr. v. 2,5 cm, db. ost. 0,7 cm; SE 092, kv. C2.

123 Odlomek ustja posode, izdelane na vretenu iz fino-zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani svetlo rjavkasto rdeče do sive barve, prelom je sive barve. Vel. odl. $1,5 \times 2,4$ cm; SE 092, kv. C2.

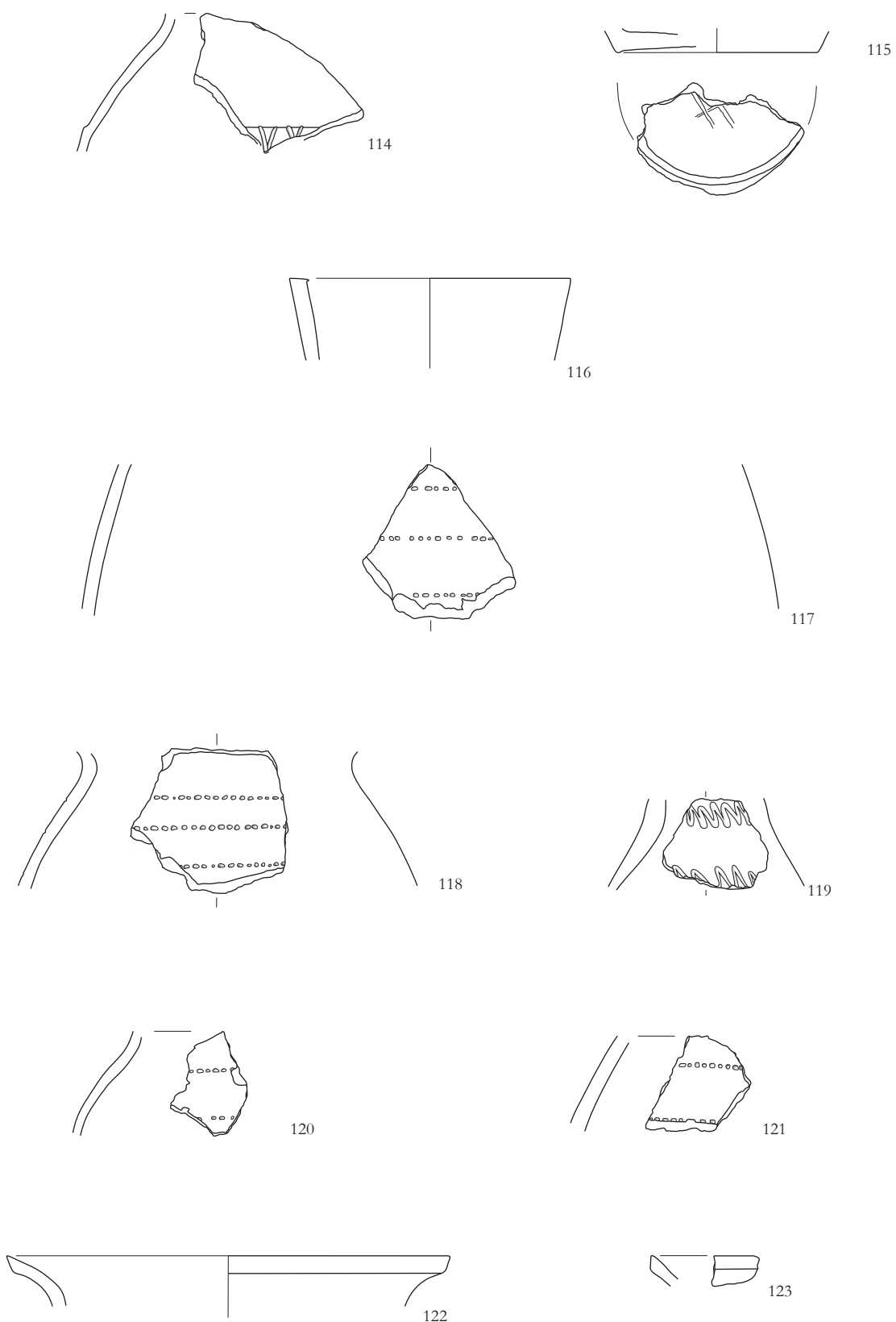

Tabla 13 114–116 SE 035, 117–121 SE 090, 122–123 SE 092; *keramika, merilo 1 : 3.*

124 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je sive barve. Vodoravni žleb na prehodu iz vratu v rame. Pr. u. 17 cm, ohr. v. 4,3 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 094, kv. C2.

125 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sive do zelo temno sive barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 2,2 cm; SE 094, kv. C2.

126 Odlomek ustja in ostenja posode, izdelane iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave do črne barve, prelom je rjave do temno sive barve. Vel. odl. $2 \times 3,3$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 094, kv. C2.

127 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in zunanji strani črne barve, prelom je zelo temno sive barve. Kolesčkan okras v obliki vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $3,5 \times 3,3$ cm, db. ost. 0,5 cm; SE 094, kv. C2.

128 Lonec – odlomki ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave do sivkasto rjave do črne barve, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 28 cm, ohr. v. 7,9 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 100, kv. C2.

129 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sive do temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 4,5 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 100, kv. C2.

130 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani črne barve, na zunanji strani rjave do črne barve, prelom je sive barve. Pr. u. 11,8 cm, ohr. v. 1,4 cm; SE 100, kv. C2.

131 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive do črne barve, na zunanji strani temno sive do črne barve, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 13 cm, ohr. v. 1,7 cm; SE 100, kv. C2.

132 Oljenka – odlomek ustja z ostenjem in delno ohranjeno šobo, izdelana iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rdečkasto rjave do temno rdečkasto rjave barve s črno liso, prelom je rjave barve. Pr. u. 12,2 cm, ohr. v. 1,9 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 104, kv. C2.

133 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo sive barve, na zunanji strani temno sive barve, prelom je svetlo sive barve. Kolesčkan okras v obliki vzporedne vodoravne linije majhnih pravokotnikov na ostenju. Vel. odl. $3,2 \times 2,8$ cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 104, kv. C2.

134 Pekač – odlomki ustja z ostenjem in dna, izdelan iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave do sivkasto rjave barve, prelom je rjavkasto sive barve. Pr. u. 33 cm, pr. d. 21,5 cm, v. 4,6 cm, db. ost. 1–1,3 cm; SE 104, kv. C2.

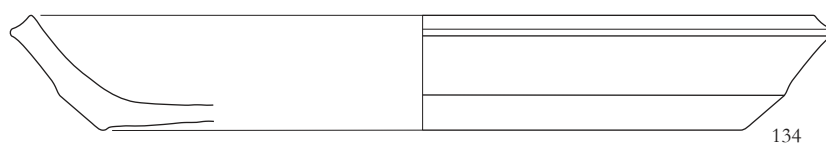
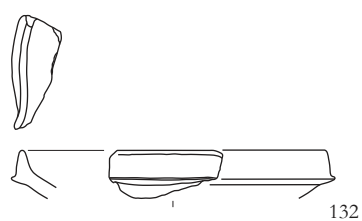
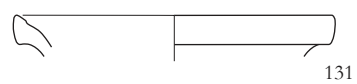
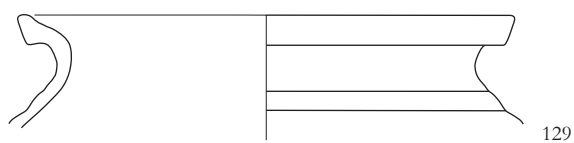
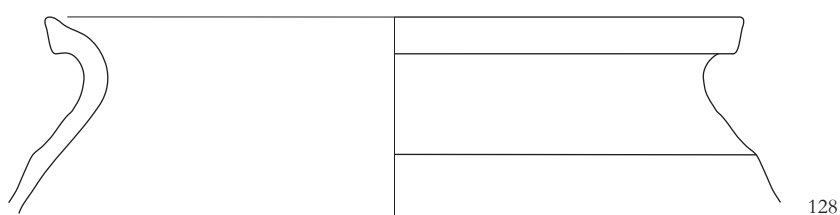
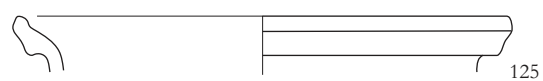
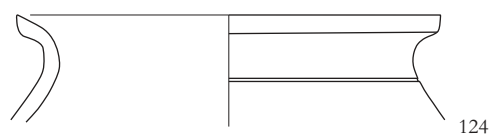

Tabla 14 124–127 SE 094, 128–131 SE 100, 132–134 SE 104; *keramika, merilo 1 : 3.*

135 Pivski lonček – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji svetlo rdečkasto rjave barve, prelom je sivkasto rjave barve. Pr. u. 26,4 cm, ohr. v. 2,7 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 083, kv. C3.

136 Pivski lonček/čša – odlomek narebrenega ostenja, izdelan/-a na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rdečkasto rjave barve, prelom je svetlo rjave barve. Vel. odl. $3,1 \times 4,8$ cm, db. ost. 0,35 cm; SE 083, kv. C3.

137 Skleda – odlomek ustja z apliko, izdelana prostoročno iz finožrnate lončarske gline, nepopolno oksidacijsko žgana. Površina je gladka, neravna in lisasta, sivo-rjave in sive barve. Na ustju aplika. Vel.: $6,7 \times 3,6$ cm, pr. ustja: okoli 24 cm, db. ost.: 0,8 cm; SE 013, kv. B2, B3.

138 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 17,6 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 013, kv. C2, C3.

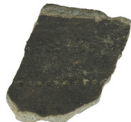
139 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 19,1 cm, ohr. v. 2,5 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 013, kv. A3.

140 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave barve do zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 20,1 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 013, kv. C2, C3.

141 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je rjave do temno sive barve. Pr. u. 17,2 cm, ohr. v. 2,1 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 013, kv. C2, C3.

142 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani temno sive barve, na zunanji strani svetlo rjave do rjave barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 20,1 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 013, kv. C2, C3.

143 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rumenkasto rjave do sive barve, na zunanji strani sivkasto rjave do zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je svetlo rumenkasto rjave do temno sive barve. Pr. u. 15 cm, ohr. v. 2,3 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 013, kv. C2, C3.

144 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Kolesčkan okras v obliki vzporednih vzdoravnih linij majhnih ovalnih vtisov in pravokotnikov na ramenu. Vel. odl. $5 \times 5,1$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 013, kv. C2, C3.

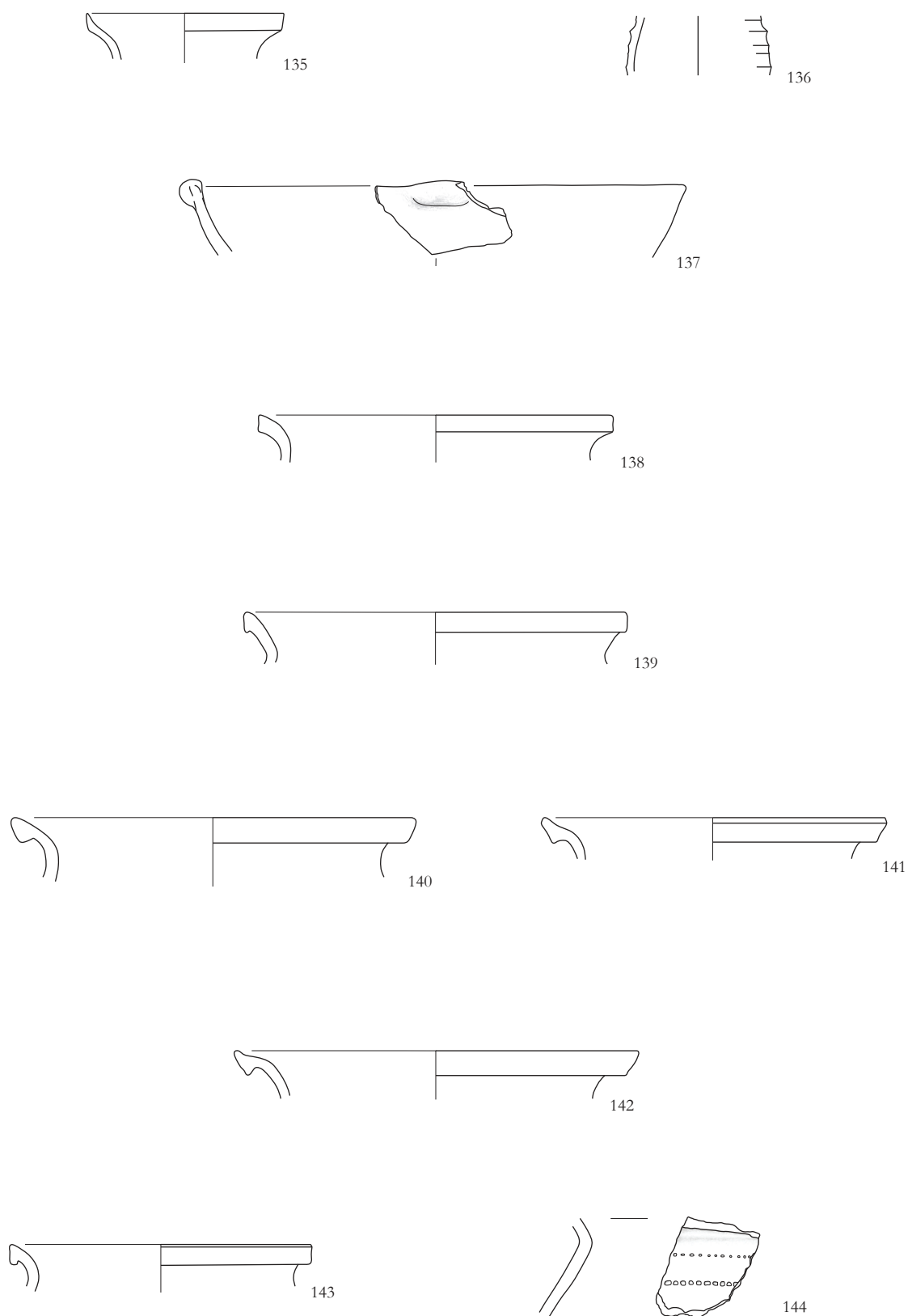

Tabla 15 135–136 SE 083, 137–144 SE 013; *keramika, merilo 1 : 3.*

145 Lonce – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani sivkasto rjave do zelo temno sive barve, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 24 cm, ohr. v. 1 cm; SE 048, kv. C2.

146 Lonce – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani sivkasto rjave do zelo temno sive barve, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 24,4 cm, ohr. v. 1,2 cm; SE 048, kv. C2.

147 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave barve, na zunanji strani rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sive barve. Dvojna žlebljena valovnica na notranji strani ustja. Pr. u. 20,1 cm, ohr. v. 1,4 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 048, kv. C2.

148 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave do črne barve, na zunanji strani temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 16,2 cm, ohr. v. 3,5 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 048, kv. C2.

149 Lonce – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave barve, prelom je rjave do sive barve. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 1,7 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 048, kv. C2.

150 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rumenkasto rjave do zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 16 cm, ohr. v. 1,8 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 048, kv. C2.

151 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sive do zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 048, kv. C2.

152 Lonce – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani črne barve, prelom je črne barve. Pr. u. 14,1 cm, ohr. v. 1,8 cm; SE 048, kv. C2.

153 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sive barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 22,7 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 048, kv. C2.

154 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave barve, na zunanji strani temno sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 3,1 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 048, kv. C2.

155 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave do zelo temno sive barve, na zunanji strani temno sive do zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 2,2 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 048, kv. C2.

156 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 3,1 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 048, kv. C2.

157 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjavkasto rumene do svetlo rjavkasto sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 28 cm, ohr. v. 3,9 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 048, kv. C2.

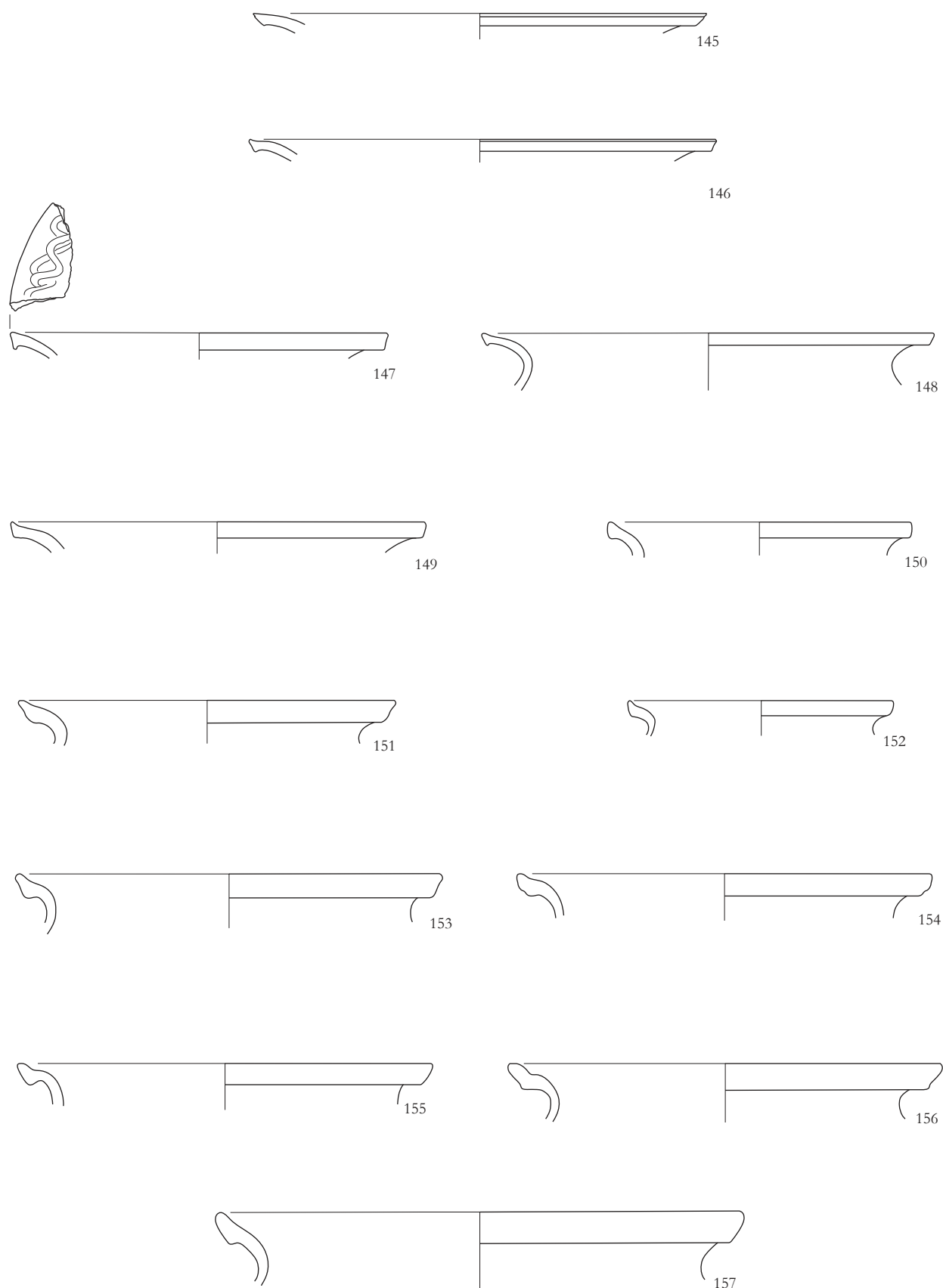

Tabla 16 SE 048; *keramika, merilo 1 : 3.*

158 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjavkasto rumene barve, na zunanji strani svetlo rjavkasto rumene do svetlo sive do temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 6 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 048, kv. C2.

159 Loncec – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjavkasto rumene barve, prelom je sive barve. Pr. u. 24,2 cm, ohr. v. 4,9 cm, db. ost. 0,4 – 0,5 cm; SE 048, kv. C2.

160 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave do sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 22,1 cm, ohr. v. 3,3 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 048, kv. C2.

161 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave do temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 19 cm, ohr. v. 2,6 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 048, kv. C2.

162 Loncec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani zelo temno sive barve, na zunanji strani sive do zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 28 cm, ohr. v. 2,8 cm; SE 048, kv. C2.

163 Loncec – odlomek ustja z delno ohranjenim izlivom, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rdečkasto rjave do temno rjave barve, na zunanji strani

temno sivkasto rjave do črne barve, prelom je svetlo rdečkasto rjave do sive barve. Vel. odl. $3,1 \times 5,4$ cm; SE 048, kv. C2.

164 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani in na zunanji strani temno sive do zelo temno sive barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 17 cm, ohr. v. 2,6 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 048, kv. C2.

165 Loncec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Pr. u. 26 cm, ohr. v. 3,4 cm; SE 048, kv. C2.

166 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sivkasto rjave do zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 21 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 048, kv. C2.

167 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani in na zunanji strani svetlo rumenkasto rdeče barve, prelom je svetlo rumenkasto rdeče barve. Pr. u. 16,2 cm, ohr. v. 3,5 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 048, kv. C2.

168 Loncec – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani črne barve, prelom je črne barve. Pr. u. 14,1 cm, ohr. v. 2,5 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 048, kv. C2.

169 Pivski lonček z izlivom – odlomek ustja z ostenjem in delno ohranjenim izlivom, izdelan na vretenu iz finoizrnatne lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji rdečkasto rjave barve, prelom je rdečkasto rjave barve. Vel. odl. $2,6 \times 2,2$ cm, db. ost. 0,2 cm; SE 048, kv. C2.

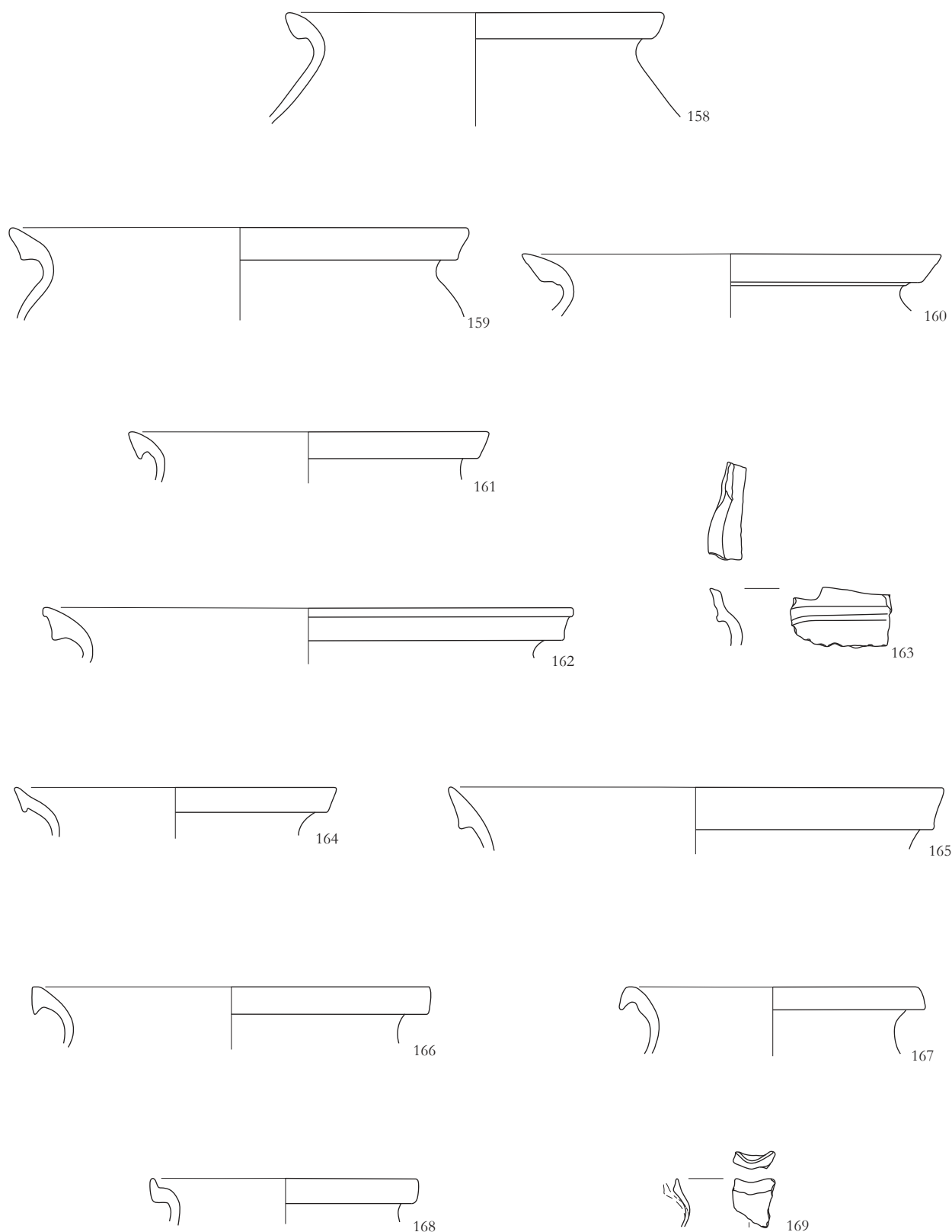

Tabla 17 SE 048; *keramika, merilo 1 : 3.*

170 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive do črne barve, na zunanji strani temno sive do črne, prelom je sive barve. Okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih žlebljenih linij, med katerima je koleščkan okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ramenu. Vel. odl. $6 \times 5,3$ cm, db. ost. 0,6–0,7 cm; SE 048, kv. C2.

171 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive do temno sive barve, na zunanji strani rjave do temno sivkasto rjave barve pravokotnikov na ramenu. Koleščkan okras v obliki dveh vzporednih vodoravnih linij majhnih pravokotnikov na ramenu. Vel. odl. $4,8 \times 6,2$ cm, db. ost. 0,6 cm; SE 048, kv. C2.

172 Oljenka – odlomek ustja z ostenjem in dnem ter delno ohranjenim izlivom, izdelana iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rdečkasto rjave barve s črno liso, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 13,6 cm, pr. d. 10,6 cm, v. 2,7 cm, db. ost. 0,7 cm; SE 048, kv. C2.

173 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave do črne barve, na zunanji strani temno sivkasto rjave do črne barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 20,2 cm, ohr. v. 3,7 cm, db. ost. 0,5–0,6 cm; SE 027, kv. C3, D3.

174 Odlomek dna posode, izdelane iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave barve, na zunanji strani sive do črne

barve, prelom je sive barve. Reliefni znak na dnu. Pr. d. 10,6 cm, ohr. v. 1,7 cm; SE 027, kv. C3, D3.

175 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave do črne barve, na zunanji strani črne barve, prelom je temno sivkasto rjave do sive barve. Pr. u. 26 cm, ohr. v. 2 cm; SE 027, kv. C3, D3.

176 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave barve, na zunanji strani temno sivkasto rjave do črne barve, prelom je rjave do temno sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 2,3 cm; SE 027, kv. C3, D3.

177 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjavkasto rumene do rumenkasto rjave barve, prelom je rjavkasto rumene do sive barve. Pr. u. 19 cm, ohr. v. 2,1 cm; SE 027, kv. C3, D3.

178 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rdečkasto rumene barve, prelom je rdečkasto rumene barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 2,9 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 027, kv. C3, D3.

179 Krožnik – odlomki ustja z ostenjem in dnem, izdelan iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji in na zunanji strani rdečkasto rjave barve, prelom je rjave do sive barve. Delno ohranjen reliefni znak na dnu. Pr. u. 22 cm, pr. d. 13,2 cm, v. 4,2 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 027, kv. C3, D3.

180 Odlomek ostenja posode, izdelane iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave barve, na zunanji svetlo rdečkasto rjave barve, prelom je svetlo sive barve. Delno ohranjena odprtina na ostenju. Vel. odl. $4,2 \times 4,8$ cm, db. ost. 0,6–0,7 cm; SE 027, kv. C3, D3.

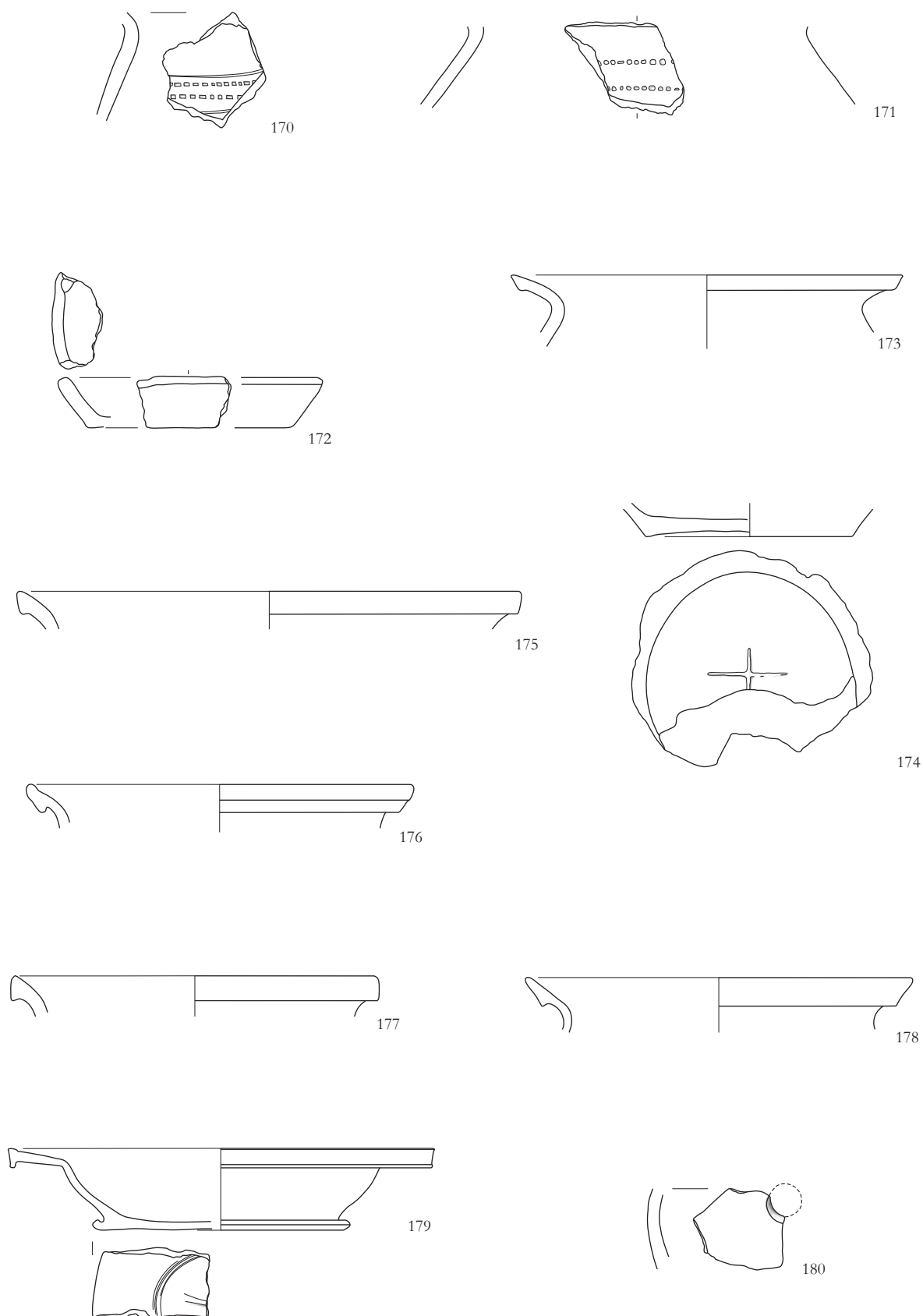

Tabla 18 170–172 SE 048, 173–180 SE 027; *keramika, merilo 1 : 3.*

181 Železna pušična ost s trnastim nasadilom in rombičnim presekom. Dl. 8,7 cm, najv. š. 1,6 cm; SE 025, kv. C3, D3.

182 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 14 cm, ohr. v. 3 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

183 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave do temno sive barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 15 cm, ohr. v. 2,5 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

184 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sivkasto rjave barve. Pr. u. 19 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

185 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rumenkasto rdeče do temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 15,6 cm, ohr. v. 2,5 cm; SE 025, kv. C3, D3.

186 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave do sive barve, prelom je svetlo rumenkasto rjave do sive barve. Pr. u. 13 cm, ohr. v. 3,4 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

187 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je svetlo rjave do temno sive barve. Pr. u. 18,2 cm, ohr. v. 5,5 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

188 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je svetlo rumenkasto rjave barve. Pr. u. 13 cm, ohr. v. 3,9 cm, db. ost. 0,2 – 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

189 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 14,6 cm, ohr. v. 3,1 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

190 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 19 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

191 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave barve s temno rjavimi lisami, prelom je svetlo rjave sive barve. Pr. u. 15,2 cm, ohr. v. 3 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

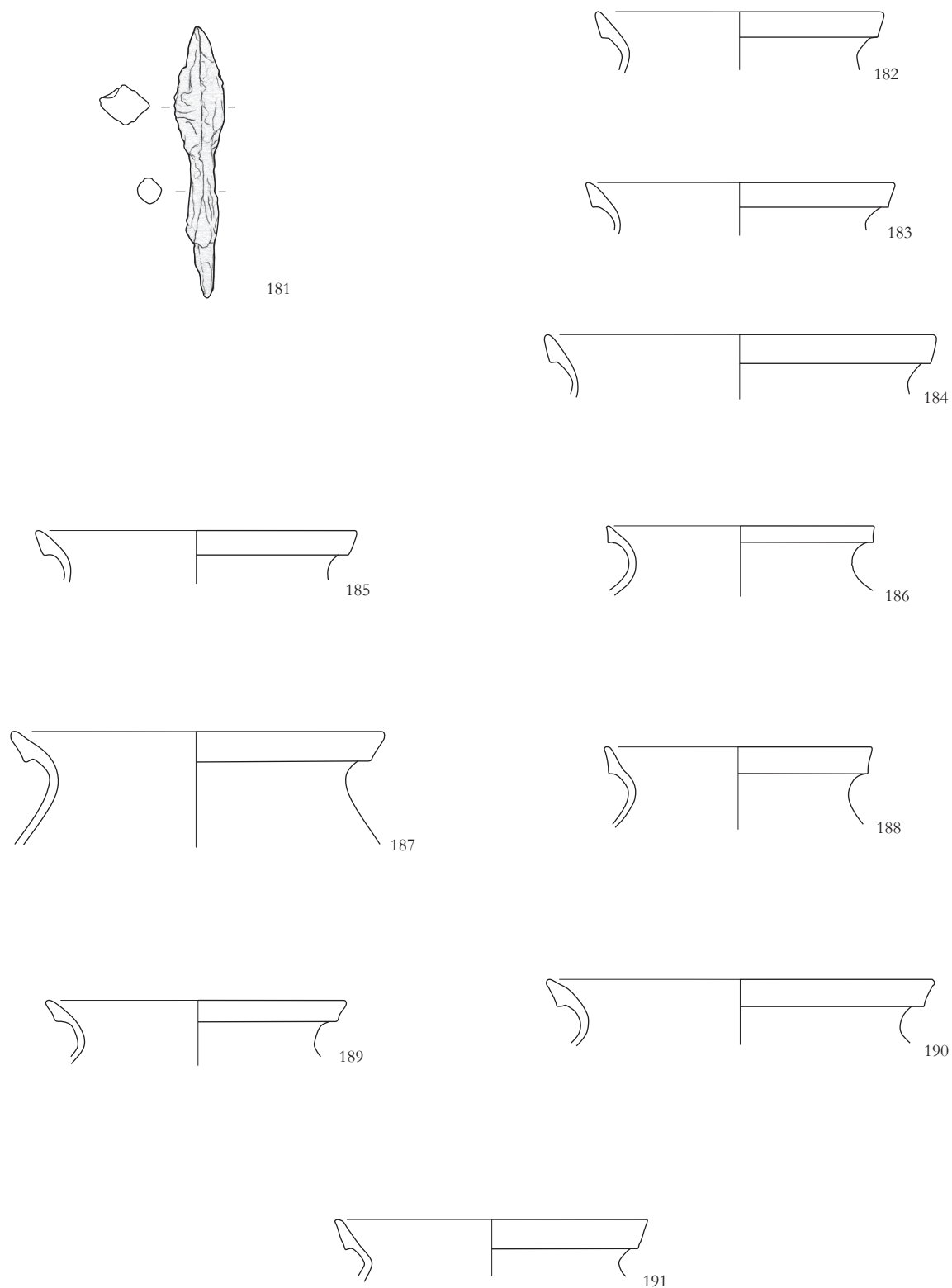

Tabla 19 SE 025; 181 *železo*, ostalo *keramika*, 181 *merilo 1 : 2*, ostalo *merilo 1 : 3*.

192 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave do zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 3,4 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

193 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 3 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

194 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani črne barve, prelom je črne barve. Pr. u. 19 cm, ohr. v. 3,4 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 025, kv. C3, D3.

195 Loncec – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rumenkasto rjave do sivkasto rjave barve, prelom je sivkasto rjave barve. Vodoravna žlebova na ramenu. Pr. u. 21,6 cm, ohr. v. 6,7 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

196 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je svetlo rumenkasto rjave barve. Vodoravna žlebova na ramenu. Pr. u. 21,6 cm, ohr. v. 5,1 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

197 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave do zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 14 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. 3, D3.

198 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave barve, prelom je temno sive barve. Pr. u. 21 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

199 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani črne barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 19 cm, ohr. v. 3,6 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 025, kv. C3, D3.

200 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani črne barve, prelom je črne barve. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 2,9 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

201 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sivkasto rjave barve. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 2,7 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

202 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sivkasto rjave barve. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 3 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

203 Loncec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rjave barve, na zunanji strani svetlo rdečkasto rjave do sivkasto rjave barve, prelom je svetlo rdečkasto rjave barve. Vodoravna žlebova na ramenu. Pr. u. 16,1 cm, ohr. v. 5,3 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

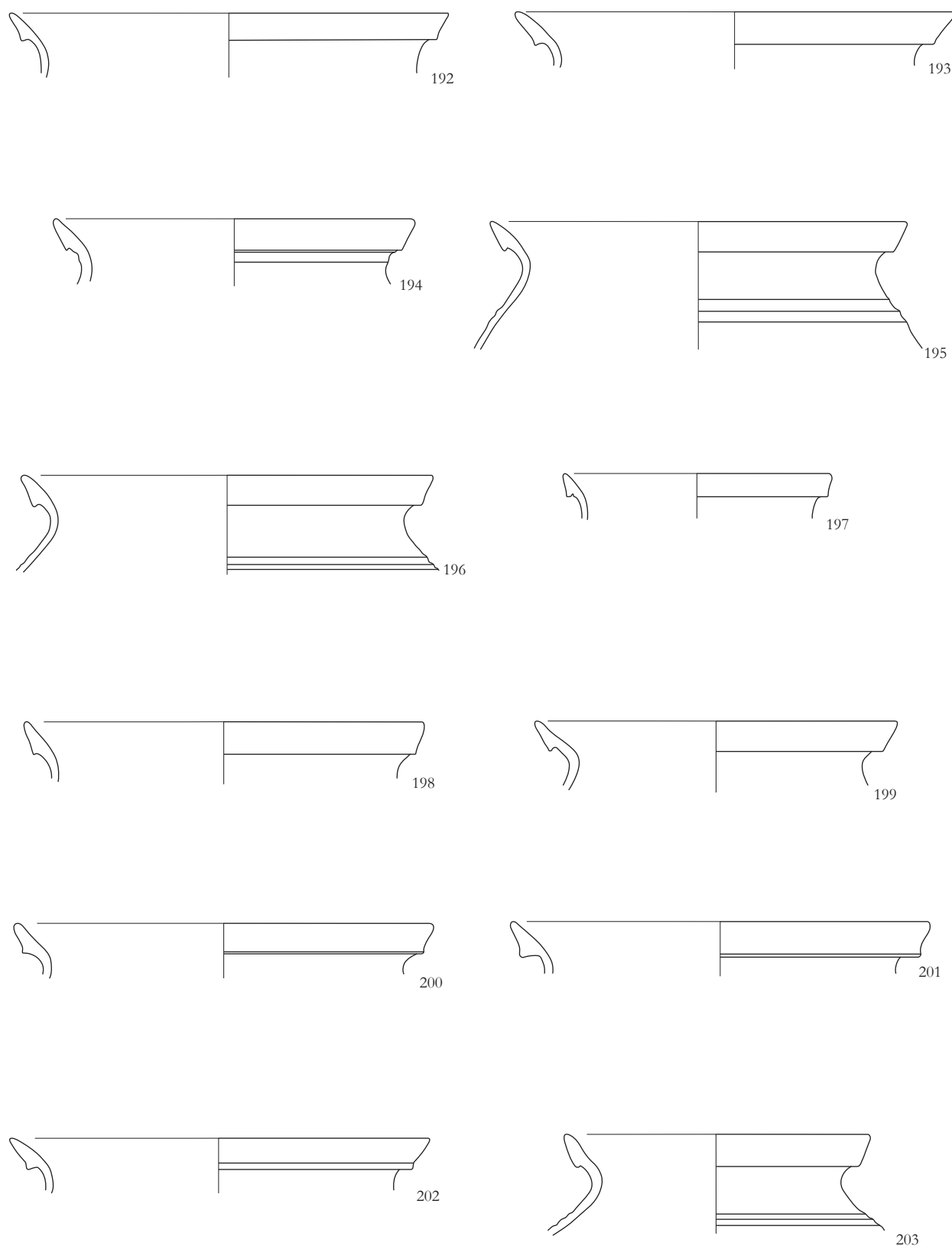

Tabla 20 SE 025; *keramika, merilo 1 : 3.*

204 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je rjave barve. Pr. u. 22,2 cm, ohr. v. 5,4 cm, db. ost. 0,3–0,45 cm; SE 025, kv. C3, D3.

205 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani sive do temno sive barve, prelom je temno sivkasto rjave barve. Pr. u. 13,2 cm, ohr. v. 2,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

206 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rdečkasto rjave barve, prelom je rdečkasto rjave do temno sive barve. Pr. u. 12,8 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

207 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je zelo temno sivkasto rjave barve. Pr. u. 11 cm, ohr. v. 2 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

208 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani rdečkasto rjave do temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani sivkasto rjave do temno sive barve, prelom je temno sivkasto rjave barve. Pr. u. 13,4 cm, ohr. v. 3,5 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

209 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave do zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 11,1 cm, ohr. v. 3,5 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

210 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rdečkasto rjave barve, prelom je svetlo rdečkasto rjave barve. Pr. u. 13,6 cm, ohr. v. 2,3 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

211 Lonec – odlomki ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave do sive do črne barve, prelom je sive barve. Vodoravna žlebova na ramenu. Pr. u. 18,4 cm, ohr. v. 14,7 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

212 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Pr. u. 18,8 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

213 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je rjave do sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 3 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 025, kv. C3, D3.

214 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je rjave do zelo temno sive barve. Vodoravna žlebova na ramenu. Pr. u. 22 cm, ohr. v. 7,7 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 025, kv. C3, D3.

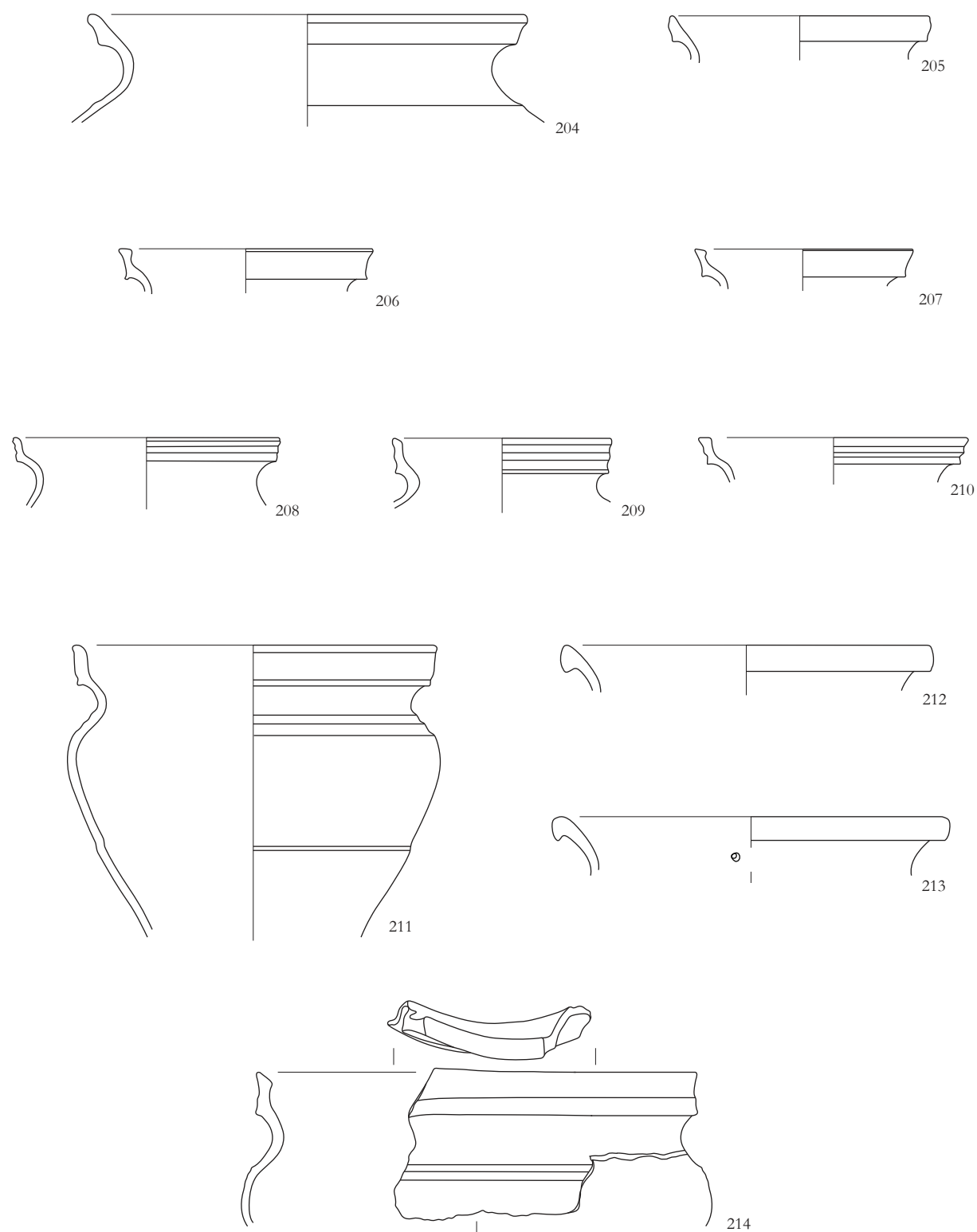

Tabla 21 SE 025; *keramika, merilo 1 : 3.*

215 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave barve, prelom je rjave barve. Pr. u. 21,6 cm, ohr. v. 4,9 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

216 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 025, kv. C3, D3.

217 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sivkasto rjave barve, prelom je temno sivkasto rjave barve. Vodoravna žlebova na ramenu. Pr. u. 27,7 cm, ohr. v. 6,4 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 025, kv. C3, D3.

218 Lonce – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave barve, prelom je rjave do temno sive barve. Pr. u. 26 cm, ohr. v. 3,1 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

219 Lonce – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rumenkasto rjave do temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 4,2 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

220 Lonce – odlomka ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave do zelo temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani rumenkasto rdeče do svetlo rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 11,1 cm, ohr. v. 3,5 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

221 Vrč – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave do temno sivkasto rjave barve, prelom je zelo temno sive barve. Pr. u. 9,1 cm, ohr. v. 10,3 cm, db. ost. 0,5–0,7 cm; SE 025, kv. C3, D3.

222 Vrč – odlomki ustja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je sive barve. Pr. u. 8,2 cm, ohr. v. 5,6 cm; SE 025, kv. C3, D3.

223 Steklenica – odlomek ustja z ostenjem, izdelana na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave barve. Sledovi poslikave rdeče barve. Pr. u. 5,1 cm, ohr. v. 3,6 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

224 Steklenica – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sivkasto rjave barve, prelom je sivkasto rjave barve. Pr. u. 6,3 cm, ohr. v. 3,6 cm; SE 025, kv. C3, D3.

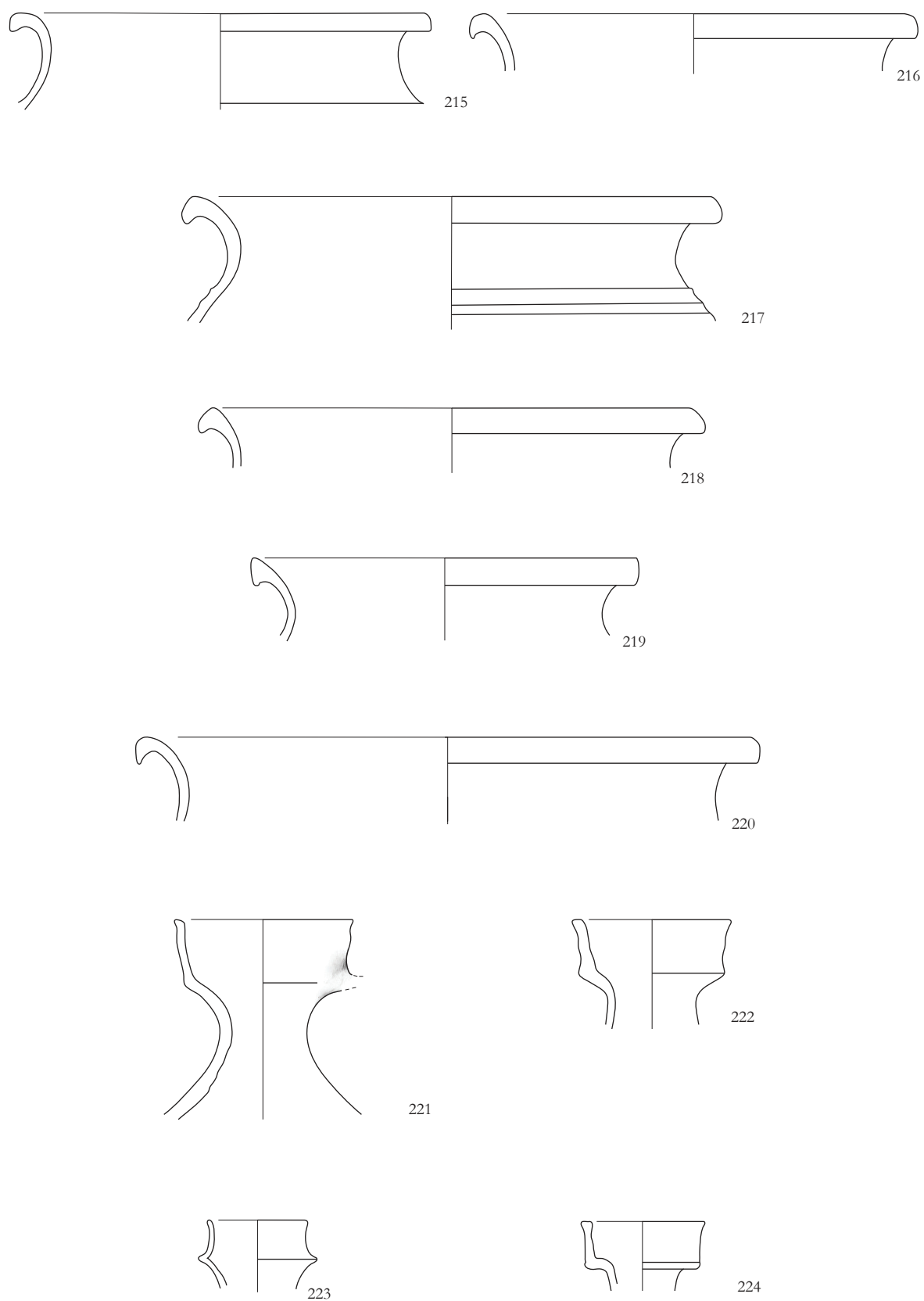

Tabla 22 SE 025; *keramika, merilo 1 : 3.*

225 Steklenica – odlomek ustja z ostenjem, izdelana na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sive barve, na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je sive barve, na vratu so ostanki glinenega premaza temno rdeče barve. Vodoravno rebro na vratu. Pr. u. 6,1 cm, ohr. v. 11,3 cm, db. ost. 0,35 cm; SE 025, kv. C3, D3.

226 Steklenica – odlomek ustja z ostenjem, izdelana na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani sive barve, na zunanji strani je glinen premaz rdeče barve. Vodoravno rebro na vratu. Pr. u. 5,3 cm, ohr. v. 11,2 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

227 Steklenica – odlomek ostenja, izdelana na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani sive barve, na zunanji strani je glinen premaz temno rjave barve. Vel. odl. 5,8 × 5,6 cm, db. ost. 0,5–0,7 cm; SE 025, kv. C3, D3.

228 Steklenica – odlomek ostenja, izdelana na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji in na zunanji strani rdečkasto rumene barve. Vodoravna žlebova na vratu. Vel. odl. 6,7 × 4,3 cm, db. ost. 0,4–0,55 cm; SE 025, kv. C3, D3.

229 Steklenica – odlomek ostenja, izdelana iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji in na zunanji temno rjave barve, prelom je rjave barve. Vodoravno rebro na vratu. Vel. odl. 7,1 × 4,5 cm, db. ost. 0,4–0,6 cm; SE 025, kv. C3, D3.

230 Vrč – odlomek ostenja, izdelan iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani temno sive barve, na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Vodoravna

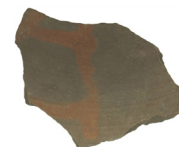
žlebova na ramenu. Vel. odl. 7,2 × 8,1 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

231 Vrč/Steklenica – odlomek ostenja, izdelan/–a iz finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani sive do temno sive barve, na zunanji rjavkasto rdeče barve, prelom je sive barve. Vel. odl. 7,2 × 8,1 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

232 Vrč/pivski lonček – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji in na zunanji strani svetlo rjavkasto rdeče barve, prelom je svetlo rjavkasto rdeče barve. Poslikava v rdeči barvi na ramenu. Vel. odl. 8 × 6,3 cm, db. ost. 0,3–0,35 cm; SE 025, kv. C3, D3.

233 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani temne sive, na zunanji strani sivkasto rjave barve, prelom je temno sive barve. Poslikava v rdeči barvi na ramenu. Vel. odl. 4 × 6,9 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

234 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani temne sive, na zunanji strani svetlo rjave do sivkasto rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Poslikava v rdeči barvi na ramenu. Vel. odl. 4,3 × 3,8 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

235 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani sive, na zunanji strani sivkasto rjave barve, prelom je sive barve. Poslikava v rdeči barvi na ramenu. Vel. odl. 4,6 × 5,4 cm, db. ost. 0,2–0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

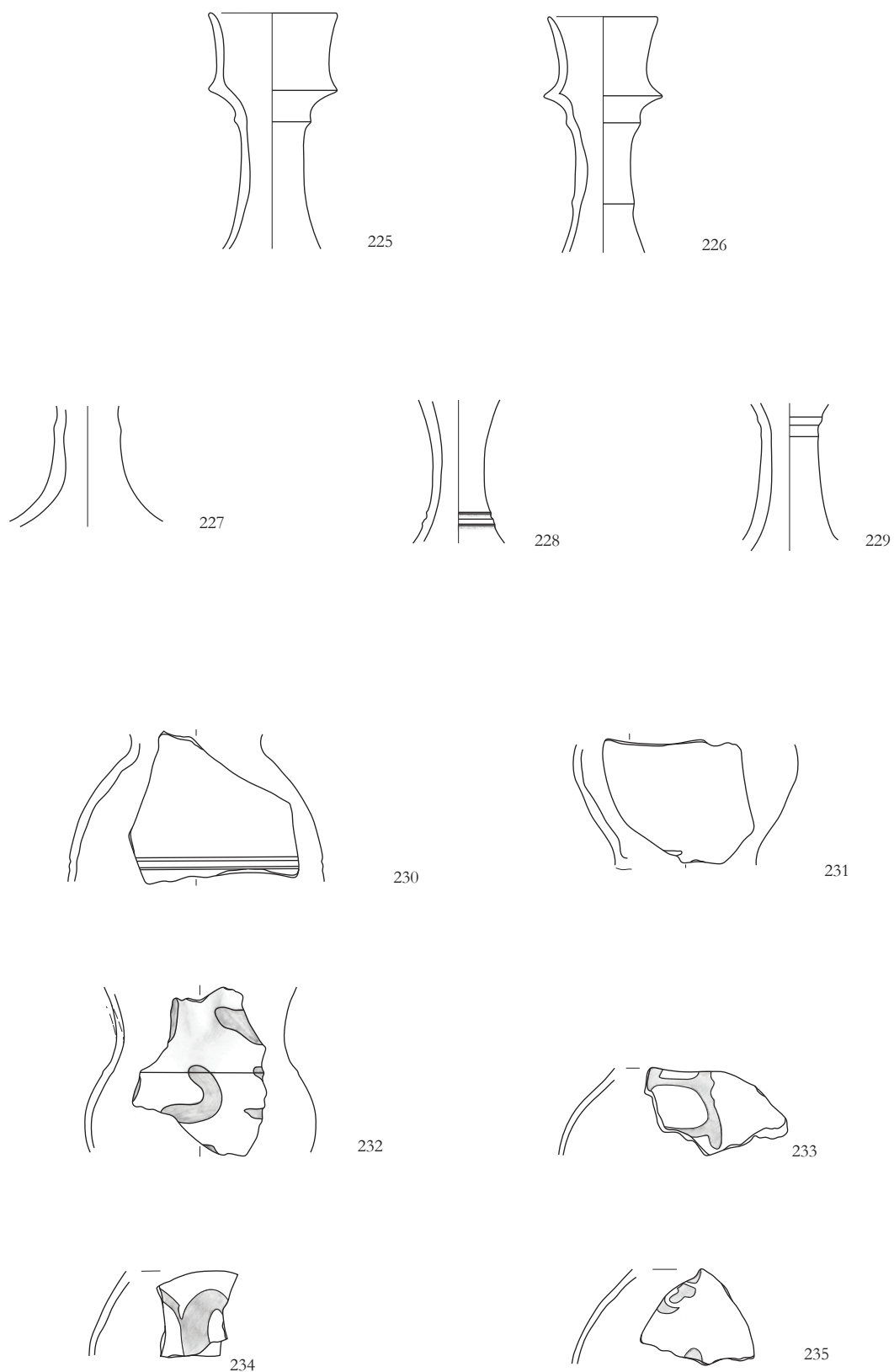

Tabla 23 SE 025; *keramika, merilo 1 : 3.*

236 Pivski lonček – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji svetlo rjave barve s temno rjavimi lisami, prelom je svetlo rjave barve.

Pr. u. 9,6 cm, ohr. v. 3,4 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

237 Pivski lonček – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je zelo temno sivkasto rjave barve. Pr. u. 10 cm, ohr. v. 2,5 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

238 Čaša – odlomek narebrenega ostenja, izdelana iz finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani rumenkasto rjave barve, na zunanji strani rumenkasto rjave do rjavkasto sive do temno sive barve, prelom je rjave do sive barve. Vel. odl. 3,7 × 4,7 cm, db. ost. 0,25–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

239 Čaša – odlomek narebrenega ostenja, izdelana na vretenu iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani temno sive do zelo temno sive barve, prelom je temno sive barve. Vel. odl. 4,3 × 4,8 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

240 Pivski lonček/čaša – odlomek narebrenega ostenja, izdelan/–a na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rumenkasto rjave barve, prelom je rumenkasto rjave barve. Vel. odl. 6,2 × 5,1 cm, db. ost. 0,3–0,5 cm; SE 025, kv. C3, D3.

241 Čaša – odlomek okrašenega ostenja, izdelana iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji in na zunanji strani rjavkasto sive barve, prelom je rjavkasto sive barve. Vodoravna žlebova na ostenju. Vel. odl. 2,5 × 2,7 cm, db. ost. 0,2 cm; SE 025, kv. C3, D3.

242 Lonec – odlomek narebrenega ostenja, izdelan na vretenu iz drobnžrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani črne barve, na zunanji strani rdečkasto rjave do sivkasto rjave do črne barve, prelom je črne barve. Vel. odl. 6 × 10,1 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 025, kv. C3, D3.

243 Lonec – odlomek okrašenega ostenja posode, izdelan iz drobnžrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je temno sive barve. Žlebljena valovnica med dvema modeliranimi vzporednima rebroma na ramenu. Vel. odl. 4,1 × 5,5 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

244 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rumenkasto rjave do zelo temno sivkasto rjave barve, prelom je rumenkasto rjave do zelo temno sivkasto barve. Žlebljena valovnica med dvema vzporednima modeliranimi rebroma na ramenu. Vel. odl. 6,3 × 10,5 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

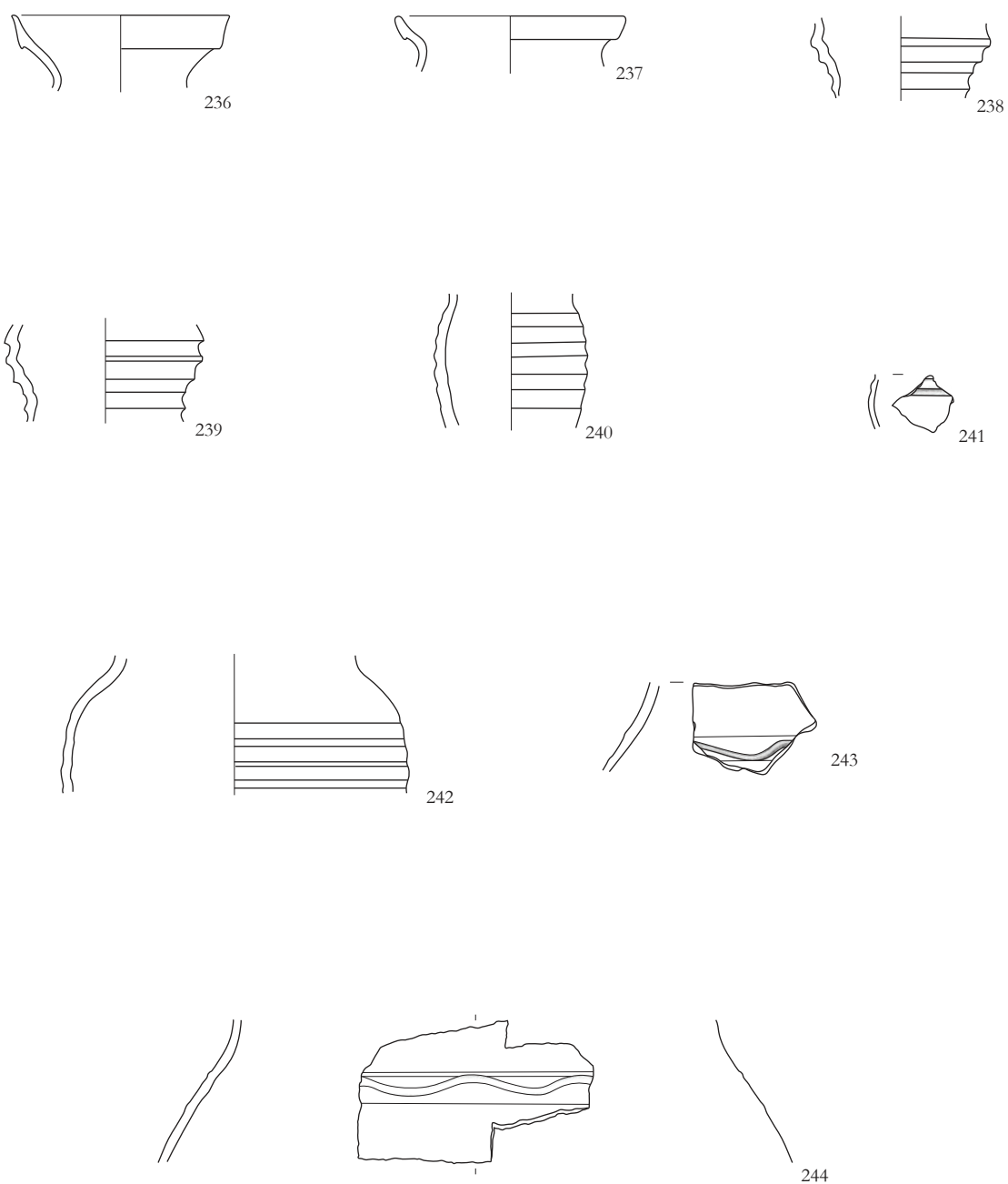

Tabla 24 SE 025; *keramika, merilo 1 : 3.*

245 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelan iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani temno sive do črne barve, prelom je sive do temno sive barve. Kolesčkan okras v obliki treh vodoravnih linij majhnih pravokotnikov in ovalnih vtisov na ostenju. Vel. odl. $8,5 \times 7,6$ cm, db. ost. 0,5–0,7 cm; SE 025, kv. C3, D3.

246 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan na vretenu iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani rjave do sivkasto rjave barve, prelom je rjave do temno sive barve. Vodoravna žlebova in žlebljena valovnica na ramenu. Vel. odl. $9,2 \times 8,9$ cm, db. ost. 0,4–0,6 cm; SE 025, kv. C3, D3.

247 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani rjave barve, prelom je zelo temno sive barve. Žlebljena valovnica in pod njo vodoravna žlebova na ramenu. Vel. odl. $4,7 \times 8,5$ cm, db. ost. 0,5–0,6 cm; SE 025, kv. C3, D3.

248 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani temno rjave barve, prelom je zelo temno sive barve. Modelirano rebro in žlebljena valovnica in pod njim na ramenu. Vel. odl. $4 \times 5,5$ cm, db. ost. 0,35–0,4 cm; SE 025, kv. C3, D3.

249 Odlomek ročaja posode, izdelane iz finožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sivkasto rjave barve. Navpični vrezi na ročaju. Vel. odl. $4,4 \times 1,2$ cm, db. 1,1 cm; SE 025, kv. C3, D3.

250 Lonec – odlomek okrašenega ostenja, izdelan iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave do temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani rjave barve, prelom je rjave do zelo temno sive barve. Vodorav-

na žlebova in žlebljena valovnica in pod njima na ramenu. Vel. odl. $4,4 \times 5,6$ cm, db. ost. 0,5–0,7 cm; SE 025, kv. C3, D3.

251 Odlomek dna posode, izdelane iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave do temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave do sivkasto rjave barve, prelom je rjave do sivkasto rjave barve. Reliefni znak na dnu. Vel. odl. $11,5 \times 9,4$ cm; SE 025, kv. C3, D3.

252 Odlomek dna posode, izdelane iz drobnožrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji in na zunanji strani temno sivkasto rjave barve, prelom je temno sivkasto rjave barve. Delno ohranjen reliefni znak na dnu. Vel. odl. $4,5 \times 4,6$ cm; SE 025, kv. C3, D3.

253 Odlomek dna posode, izdelane iz finožrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo rjave do temno sive barve. Reliefni znak na dnu. Vel. odl. $9,4 \times 7,8$ cm; SE 025, kv. C3, D3.

254 Odlomek dna z ostenjem posode, izdelane iz zelo finožrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji strani rumenkasto rjave do sive do zelo temno sivkasto rjave barve, na zunanji strani svetlo rdečkasto rumene do rjave barve, prelom je rjave do temno sive barve. Reliefni znak na dnu. Pr. d. 8,1 cm, ohr. v. 3,8 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 025, kv. C3, D3.

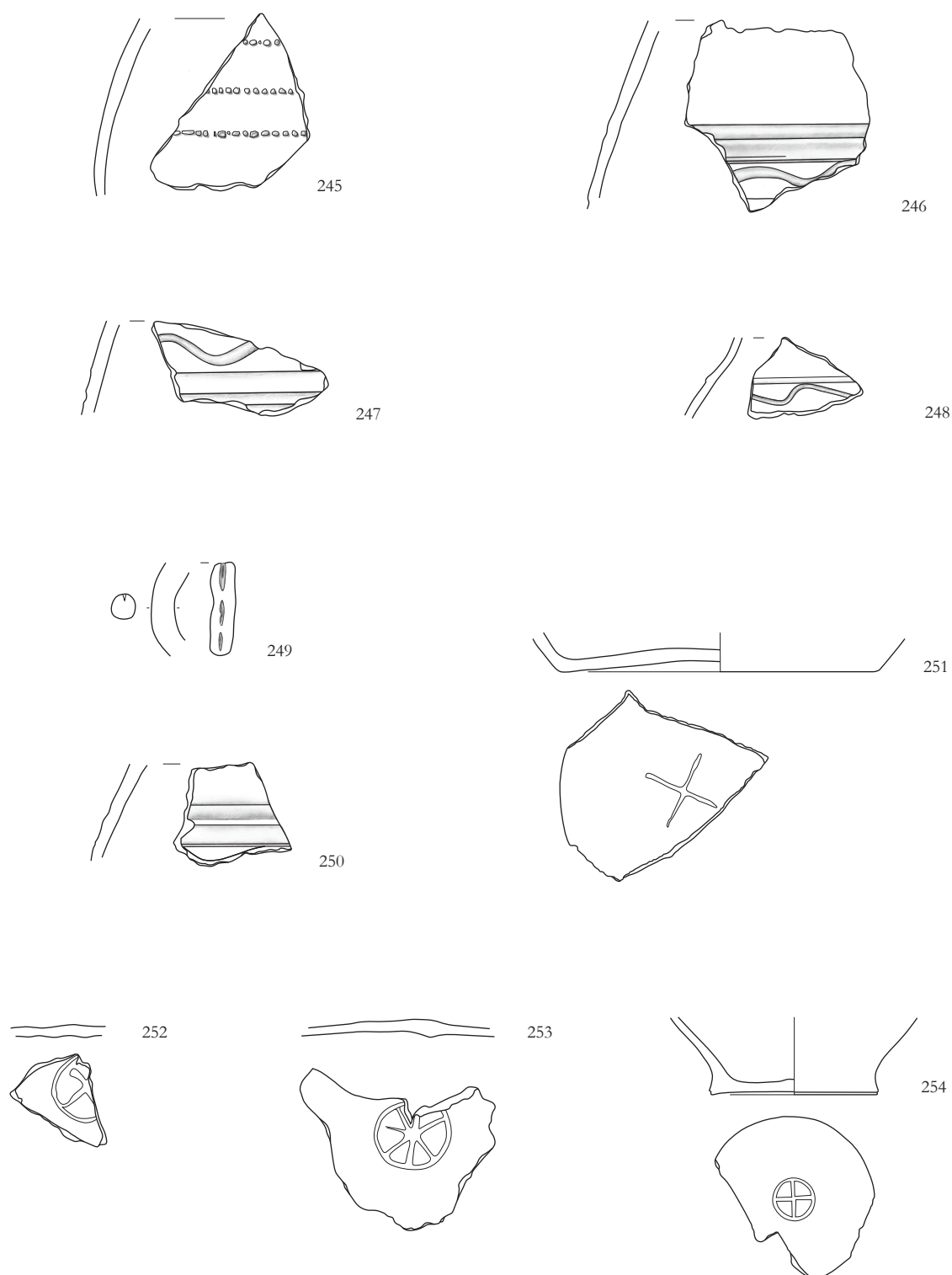

Tabla 25 SE 025; *keramika, merilo 1 : 3.*

255 Odlomek dna posode, izdelane iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji in na zunanji strani rdečkasto rumene barve, prelom je sive barve. Reliefni znak na dnu. Pr. d. 6 cm, ohr. v. 1 cm; SE 025, kv. C3, D3.

256 Odlomek dna posode, izdelane iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani svetlo rjave do sive barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Reliefni znak na dnu. Pr. d. 10 cm, ohr. v. 1,7 cm; SE 025, kv. C3, D3.

257 Odlomek dna posode, izdelane iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je hrapava, na notranji strani rumenkasto rjave barve, na zunanji strani rumenkasto rjave do sive barve, prelom je rumenkasto rjave barve. Reliefni znak na dnu. Pr. d. 6 cm, vel. odl. $6 \times 4,8$ cm, ohr. v. 0,8 cm; SE 025, kv. C3, D3.

258 Železen nož – odlomek ročaja. Na ročaju ohranjeni bronasta in medeninasta zakovica in bronasta objemka. Dl. 4,3 cm, najv. š. 1,4 cm; SE 042, kv. A2.

259 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane na vretenu iz zelo fino zrnate lončarske gline. Površina je gladka, na notranji in na zunanji strani svetlo rjavkasto rdeče barve, prelom je svetlo rjavkasto rdeče barve. Poslikava v rdeči barvi na ramenu. Vel. odl. $2,4 \times 2,7$ cm, db. ost. 0,3–0,35 cm; SE 042, kv. C1, C2, D1, D2.

260 Okrogel ploščat bronast gumb z zanko. Pr. 1,6 cm, db. 0,15 cm, š. zanke 0,5 cm; SE 037, kv. B1.

261 Steklenica – odlomek ustja in vratu iz olivno zelenega prozornega stekla. Okoli vratu ima trakasto odebelitev. Vzporedni navpični žlebovi na vratu. Biserovinast iris. Pr. u. 2,8 cm, ohr. v. 8 cm, db. ost. 0,15–0,2 cm; SE 037, kv. C1, C2, D1, D2.

262 Stekleni pihanec – odlomek pihanca iz brezbarvnega prozornega stekla. Biserovinast iris. Pr. 9 cm, db. r. 0,2 cm; SE 037, kv. C1, C2, D1, D2.

263 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive do črne barve, prelom je temno sive barve. Vodoravni žleb na ramenu. Pr. u. 12,5 cm, ohr. v. 4,1 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 004, kv. A3, B3, C3.

264 Lonec – odlomek ustja, izdelan na vretenu iz fino zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave do črne barve, na zunanji strani zelo temno sive barve, prelom je sive barve. Pr. u. 26 cm, ohr. v. 2,3 cm, db. ost. 0,6 cm; SE 004, kv. B2, B3, C2, C3.

265 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnazrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani sivkasto rjave do temno sive barve, na zunanji strani rumenkasto rjave do temno sive barve, prelom je svetlo sive barve. Dve vzporedni vodoravni žlebljeni valovnici na ramenu. Pr. u. 22,4 cm, ohr. v. 9,2 cm, db. ost. 0,7 – 1 cm; SE 004, kv. A3, B3, C3.

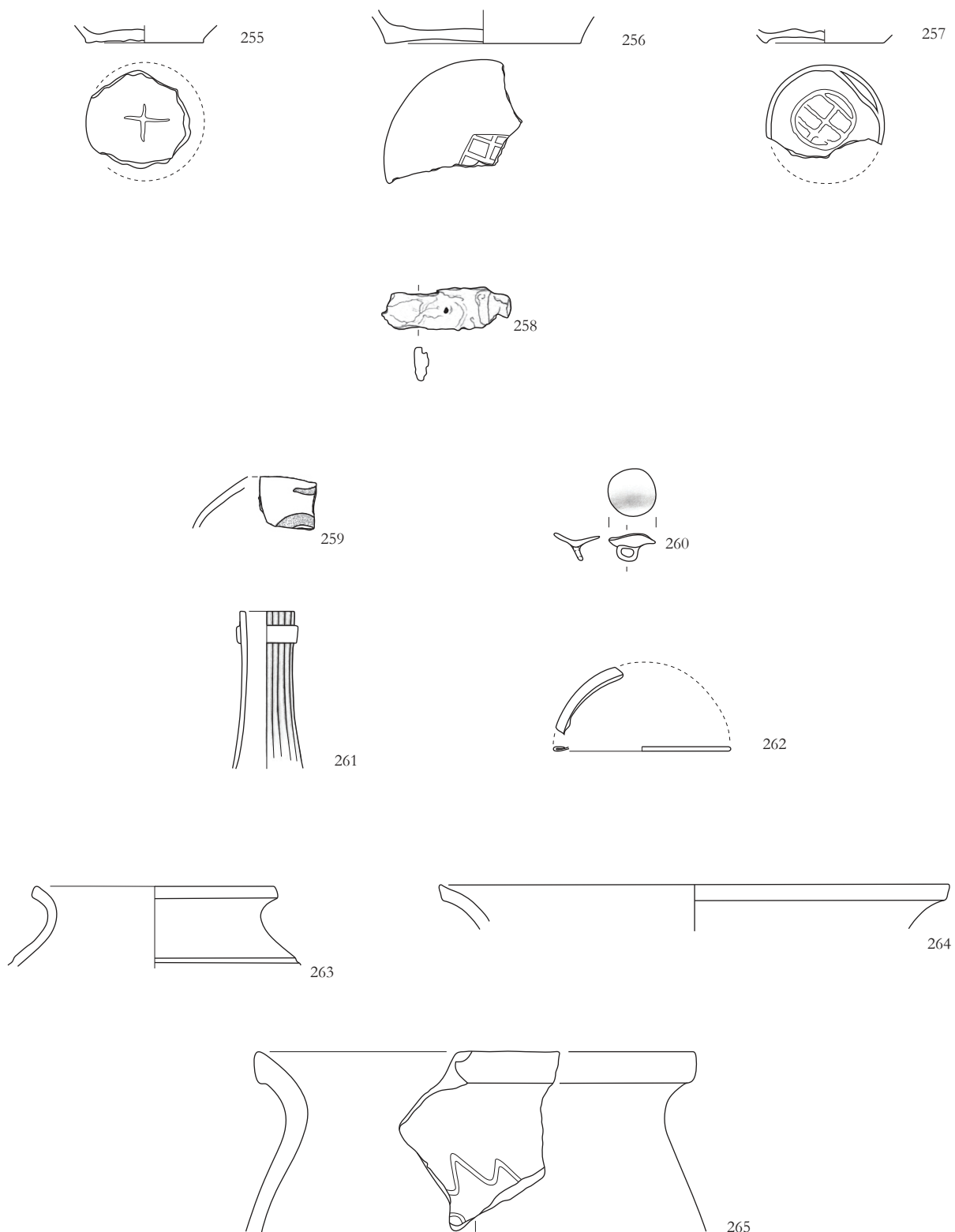

Tabla 26 255–257 SE 025, 258–259 SE 042, 260–262 SE 037, 263–265 SE 004; 258 *železo*, 260 *bron*, 261–262 *steklo*, ostalo *keramika*; 258, 260 *merilo 1 : 2*, ostalo *merilo 1 : 3*.

266 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani sivkasto rjave barve, prelom je rjave do sivkasto rjave barve. Pr. u. 14 cm, ohr. v. 3,7 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 004, kv. B2, B3, C2, C3.

267 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani črne barve, na zunanji strani rjave do temno sive barve, prelom je sivkasto rjave barve. Pr. u. 26,4 cm, ohr. v. 2,7 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 004, kv. A3, B3, C3.

268 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani zelo temno sive do črne barve, prelom je zelo temno sive barve. Vodoravna žlebljena valovnica na ramenu. Pr. u. 19,4 cm, ohr. v. 6,3 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 004, kv. A3, B3.

269 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnat lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave barve, na zunanji strani temno rjave do črne barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Pr. u. 15 cm, ohr. v. 3,9 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 004, kv. B2, B3, C2, C3.

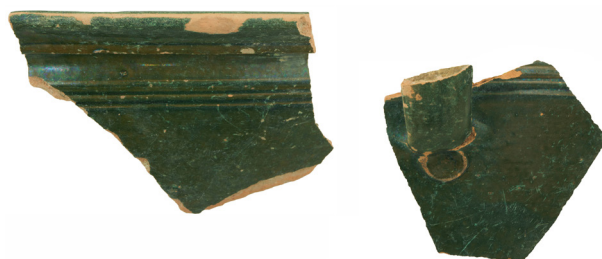

270 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjave do zelo temno sive barve, na zunanji strani temno sive do črne barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Pr. u. 23 cm, ohr. v. 4 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 004, kv. B2, B3, C2, C3.

271 Lonec – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz finoizrnat lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rjave barve, prelom je svetlo rjave do sive barve. Pr.

u. 21 cm, ohr. v. 2,4 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 004, kv. B2, B3, C2, C3.

272 Skleda – odlomki ustja z ostenjem in ročajem, izdelana na vretenu iz zelo finoizrnat lončarske gline. Površina je loščena, na zunanji strani je lošč temno zelene barve, na notranji strani je lošč rumenkasto rdeče barve, prelom je svetlo rumenkasto rdeče barve. Vodoravna žlebova na ostenju, odtis prsta pod ročajem. Pr. u. 35 cm, ohr. v. 10,3 cm, db. ost. 0,5–0,6 cm; SE 004, kv. A3.

273 Odlomek okrašenega ostenja posode, izdelane na vretenu iz zelo finoizrnat lončarske gline. Površina je gladka, na notranji in na zunanji strani zelo svetlo rdečkasto rjave barve, prelom je svetlo rjavkasto rdeče barve. Poslikava v rdeči barvi na ramenu. Vel. odl. 4,1 × 4,2 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 004, kv. B2, B3, C2, C3.

274 Pečnica – odlomek plošče, izdelana iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je delno loščena, na notranji strani rumenkasto rjave barve, na zunanji strani je lošč temno zelene barve, prelom je svetlo rumene barve. Reliefni okras. Vel. odl. 8,1 × 6,8 cm; SE 004, kv. A3, B3, C3.

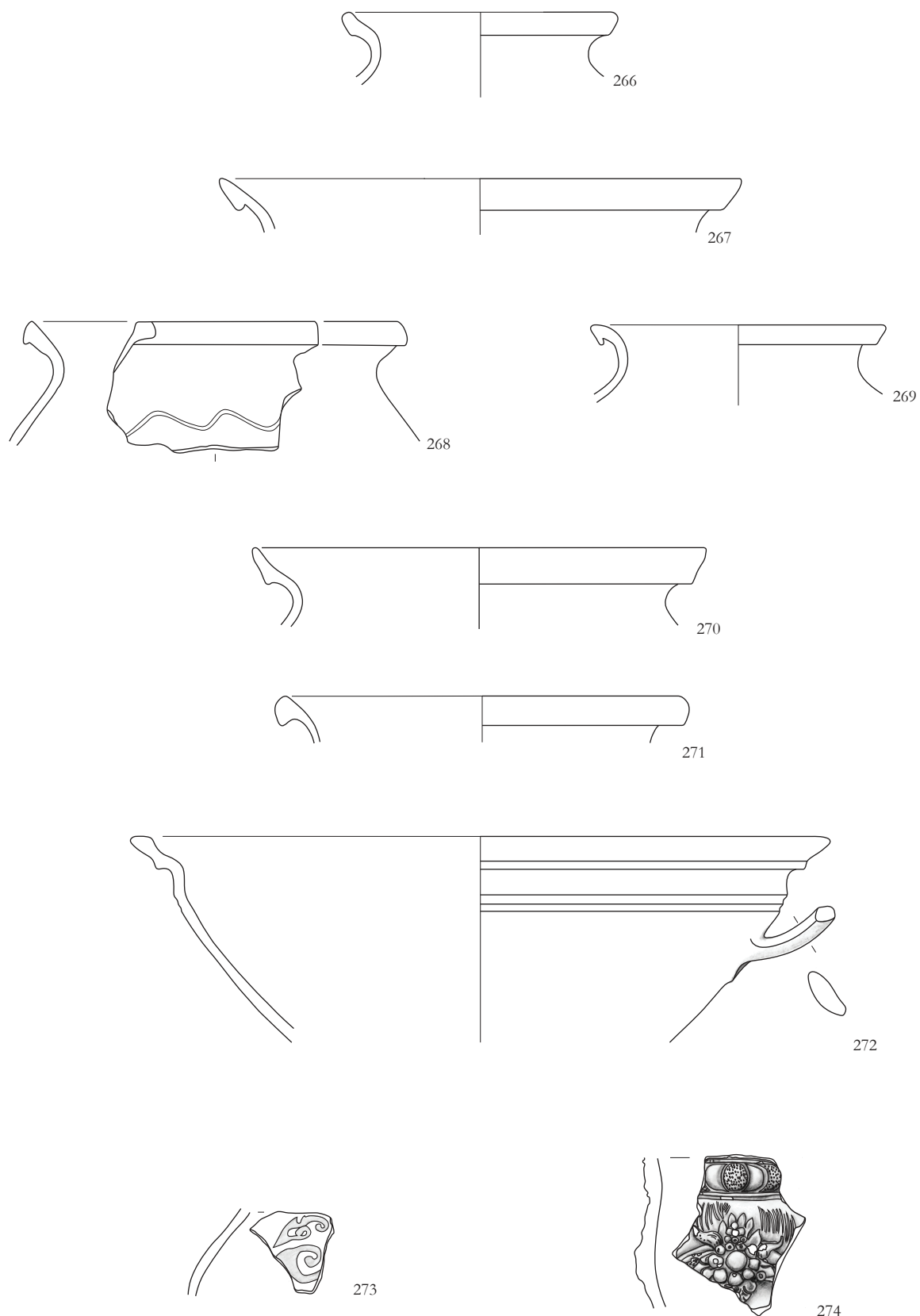

Tabla 27 SE 004, *keramika, merilo 1 : 3.*

275 Čaša – odlomek dna z ostenjem, izdelana iz beloprstene keramike. Površina je loščena, na notranji strani in na zunanji strani lošč bele barve, prelom je zelo svetlo rumene barve. Pr. d. 4,4 cm, ohr. v. 6,5 cm; SE 004, kv. A3.

276 Pokrov, izdelan na vretenu iz zelo fino zrnate lončarske gline. Površina je loščena, na notranji strani in na zunanji strani je lošč temno rjave barve, prelom je svetlo rumenkasto rdeče barve. Držaj pokrova je v tlorisu okrogle oblike.

Pr. r. 7,4 cm, v. 3,1 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 004, kv. A3.

277 Enoročajni lonec z delno ohranjenim izlivi, izdelan na vretenu iz zelo fino zrnate lončarske gline. Površina je

loščena, na notranji strani je lošč rdečkasto rumene barve, na zunanji strani in na notranji strani ustja je lošč temno rjave barve, prelom je svetlo rumenkasto rdeče barve. Vodoravna žlebova na ostenju. Pr. u. 8,4 cm, pr. d. 6,2 cm, v. 11,3 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 004, kv. A3.

278 Steklenica – odlomek dna in ostenja steklenice iz modro-zelenega prozornega stekla. Dno je v tlorisu pravokotne oblike. Biserovinast iris. Vel. odl. 7,4 × 5,5 cm, ohr. v. 2 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 004, kv. A3, B3.

279 Steklenica – odlomek ustja in vratu steklenice iz brezbarvnega prozornega stekla. Okoli vratu ima nataljeno nit iz brezbarvnega prozornega stekla. Biserovinast iris. Pr. u. 2,6 cm, ohr. v. 9,4 cm, db. ost. 0,1–0,2 cm; SE 004, kv. B2, B3, C2, C3.

280 Steklenica – odlomek ustja in ostenja iz brezbarvnega prozornega stekla. Pr. u. 2,8 cm, ohr. v. 13,6 cm, db. ost. 0,15–0,3 cm; SE 004, kv. A3, B3.

281 Steklenica – odlomek ustja in vratu iz brezbarvnega prozornega stekla. Okras iz zračnih mehurčkov. Pr. u. 5,6 cm, ohr. v. 10,2 cm, db. ost. 0,4 cm; SE 004, kv. A3, B3.

282 Steklenica – odlomek dna in ostenja iz brezbarvnega prozornega stekla. Visoko vbočeno dno je v tlorisu okrogle oblike. Pr. d. 4,2 cm, ohr. v. 7,5 cm, db. ost. 0,15–0,2 cm; SE 004, kv. A3, B3.

283 Steklenica – odlomek dna in ostenja iz temno zelenega prozornega stekla. Visoko vbočeno dno je v tlorisu okrogle oblike. Biserovinast iris. Pr. d. 6,5 cm, ohr. v. 8 cm, db. ost. 0,2–0,3 cm; SE 004, kv. A3, B3.

284 Steklenica – odlomek dna in ostenja iz temno zelenega prozornega stekla. Visoko vbočeno dno je v tlorisu okrogle oblike. Biserovinast iris. Pr. d. 6,5 cm, ohr. v. 6,7 cm, db. ost. 0,3–0,4 cm; SE 004, kv. A3, B3.

285 Odlomek perforirane kosti. Vel. odl. 5,3 × 3,1 cm, db. ost. 0,2 cm; SE 004, kv. A2, A3, B2, B3.

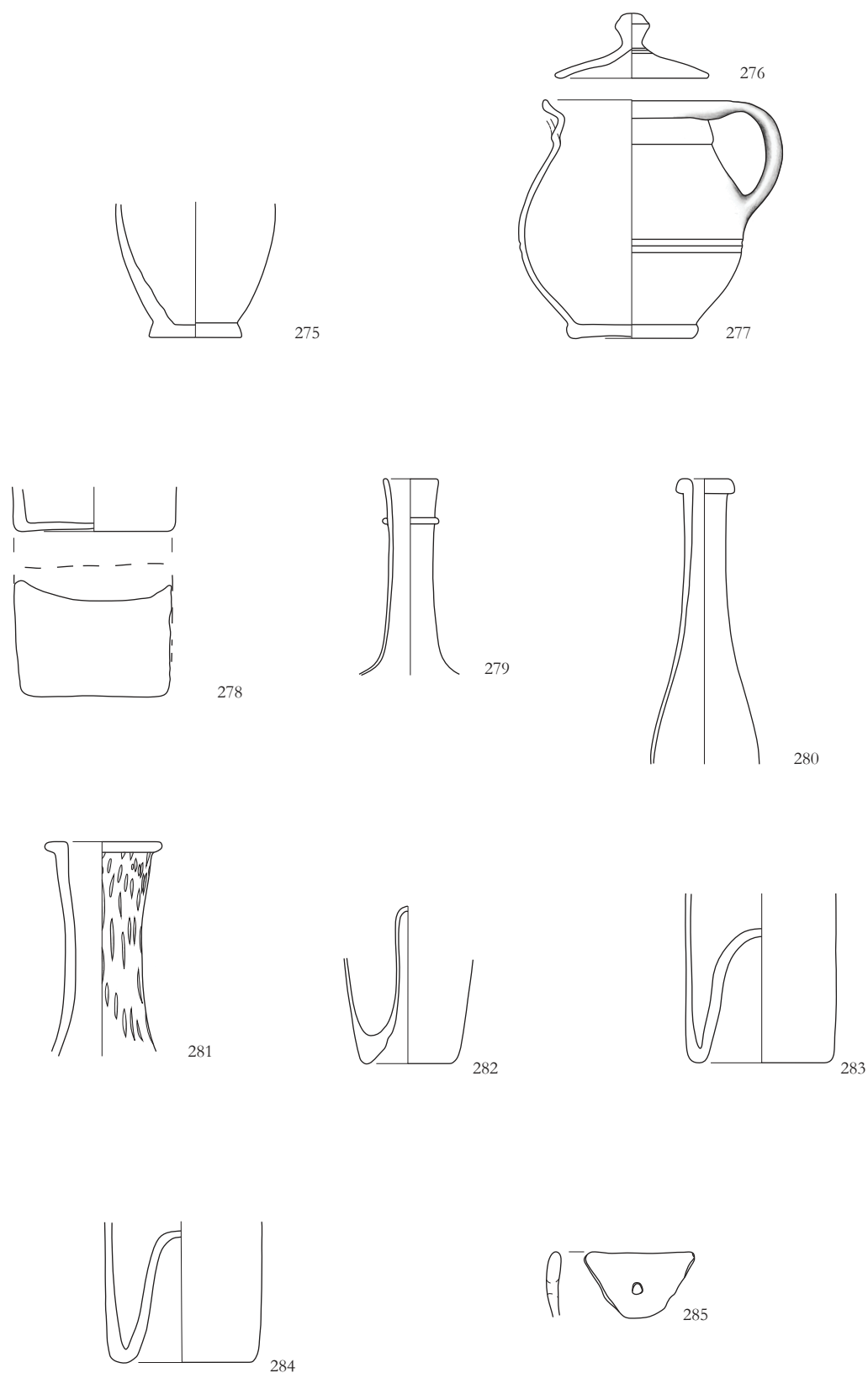

Tabla 28 SE 004; 278–284 *steklo*, 285 *kost*, 275–277 *keramika*, *merilo 1 : 3*.

286 Pečnica – odlomek plošče, izdelana iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je loščena, na notranji strani svetlo rjavkasto rumene do zelo temno sive barve, na zunanji strani je lošč rumenkasto rjave barve, prelom je svetlo rdečkasto rumene barve. Reliefno okrašen osrednji del plošče. Vel. odl. $15,5 \times 13,4$ cm, v. 7,2 cm; SE 003, kv. A1, A2, B1, B2.

287 Krožnik – odlomki ustja z ostenjem in dnom, izdelan iz porcelana. Površina je loščena, na notranji in na zunanji strani bele barve, prelom je bele barve. Poslikava v modri barvi po celotni notranji površini. Pr. u. 25,3 cm, pr. d. 15,2 cm, v. 3,6 cm, db. ost. 0,3–0,5 cm; SE 003, kv. A1, A2, B1, B2.

288 Odlomek ustja z ostenjem posode, beloprstena keramika. Površina je loščena, na notranji strani in na zunanji strani brezbarven lošč, prelom je bele barve. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 5,3 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 003, kv. A1, A2, B1, B2.

289 Steklenica – odlomek dna in ostenja iz olivno zelenega prozornega stekla. Visoko vbočeno dno je v tlorisu okrogle oblike. Pr. d. 6,5 cm, ohr. v. 6,2 cm, db. ost. 0,3 cm; SE 002, kv. A1, A2, B1, B2.

290 Krožnik/oljenka – odlomek ustja z ostenjem in dnom, izdelan/–a iz drobnnozrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji strani svetlo rjavkasti rumene barve, na zunanji strani svetlo rjave do temno rjave, prelom je svetlo sive barve. Pr. u. 9 cm, pr. d. 8,4 cm, v. 2,2 cm, db. ost. 0,7 cm; SE 002, kv. A1, A2, B1, B2.

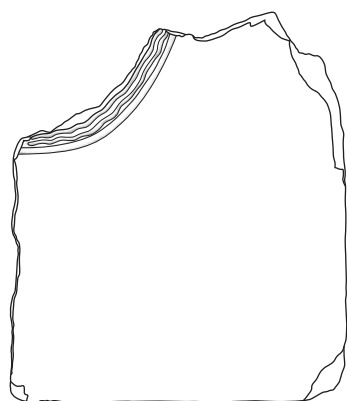
291 Krožnik – odlomek ustja z ostenjem, izdelan na vretenu iz zelo fino zrnate lončarske gline. Površina

je delno loščena, na zunanji strani rumenkasto rdeče barve, na zunanji strani ustja in na notranji strani je lošč temno zelene barve, prelom je rdečkasto rumene barve. Pr. u. 23,1 cm, ohr. v. 3,2 cm, db. ost. 0,5 cm; SE 002, kv. A2, A3.

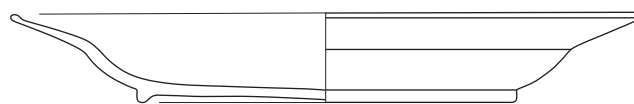

292 Lonec – odlomek ustja z ostenjem in delno ohranjenim izlivom, izdelan na vretenu iz fino zrnate lončarske gline. Površina je delno loščena, na zunanji strani svetlo rdečkasto rumene barve, na zunanji strani ustja in na notranji površini je lošč rumenkasto rjave in temno rjave barve. Pr. u. 24,2 cm, ohr. v. 4,6 cm, db. ost. 0,4–0,5 cm; SE 002, kv. A1, A2, B1, B2.

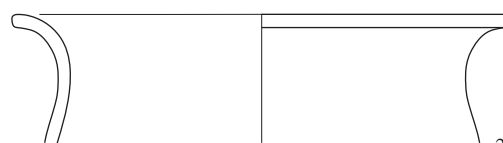
293 Odlomek ustja z ostenjem posode, izdelane na vretenu iz fino zrnate lončarske gline. Površina je rahlo hrapava, na notranji in na zunanji strani svetlo rdečkasto rumene barve, prelom je rumenkasto rdeče barve. Vodoravni žleb na ostenju. Pr. u. 20 cm, ohr. v. 3,7 cm, db. ost. 0,5–0,7 cm; SE 002, kv. A1, A2, B1, B2.

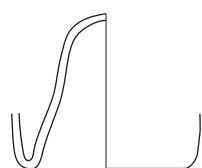
286

287

288

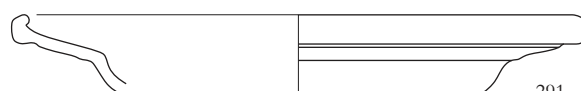
289

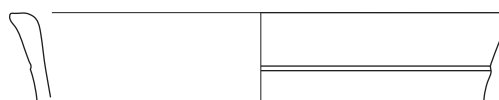
290

292

291

293

Tabla 29 286–288 SE 003, 289–293 SE 002; 289 steklo, ostalo keramika, merilo 1 : 3.